

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΧΗΜΕΙΑΣ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΧΗΜΕΙΑΣ, ΝΕΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»**

Κατεύθυνση: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση

(The Whole School Approach)

–Περίπτωση Εφαρμογής στο 6^ο Γενικό Λύκειο Περιστερίου

Αττικής-

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΙΤΣΟΛΗΣ

ΦΥΣΙΚΟΣ

ΑΘΗΝΑ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2023

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΧΗΜΕΙΑΣ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΧΗΜΕΙΑΣ, ΝΕΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»**

**Κατεύθυνση: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

Η Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση

(The Whole School Approach)

–Περίπτωση Εφαρμογής στο 6^ο Γενικό Λύκειο Περιστερίου

Αττικής–

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΙΤΣΟΛΗΣ

A.M. 711152100007

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΜΙΧΑΗΛ ΣΚΟΥΛΛΟΣ, Διευθυντής Έδρας &
Δικτύου UNESCO για τη Διαχείριση και την Εκπαίδευση για την Αειφόρο
Ανάπτυξη, Ομ. Καθηγητής Χημείας Περιβάλλοντος ΕΚΠΑ**

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δασενάκης Εμμανουήλ, Καθηγητής Χημείας Περιβάλλοντος ΕΚΠΑ

Σακελλάρη Αικατερίνη, Ε.ΔΙ.Π. Τμήματος Χημείας ΕΚΠΑ

Σκούλλος Μιχαήλ, Ομ. Καθηγητής Χημείας Περιβάλλοντος ΕΚΠΑ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΞΕΤΑΣΗΣ 23/10/2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση

–Περίπτωση Εφαρμογής στο 6^ο Γενικό Λύκειο Περιστερίου Αττικής–

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη (ΕΑΑ) ως μετεξέλιξη της εκπαίδευσης για το περιβάλλον (περιβαλλοντικής εκπαίδευσης- ΠΕ) και αποτέλεσμα πολλαπλών διεθνών συσκέψεων του ΟΗΕ (σε διαφορετικά μέρη και χρονικές περιόδους) επιζητά τρόπο πραγμάτωσης στα σχολεία του σήμερα. Ως τέτοιος (τρόπος) παρουσιάζεται η Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση (Whole School Approach-WSA) που εφαρμόζεται στο 6 ΓΕΛ Περιστερίου Αττικής μέσα από ένα σύνολο δράσεων που εμπλέκει τη σχολική κοινότητα και βασίζεται στην αρχή του Ολοκληρωμένου Σχολείου και γενικότερα του Ολοκληρωμένου Ιδρύματος¹. Ταυτόχρονα, θέτονται τα ερευνητικά ερωτήματα: Ποιες αδυναμίες-εμπόδια προβάλλει η σχολική καθημερινότητα στην εφαρμογή της, ποιες αλλαγές θα ευνοούσαν την εφαρμογή της, ποια τα αποτελέσματα της. Οι απαντήσεις που προέκυψαν από τα σχετικά ερωτηματολόγια απευθυνόμενα σε μαθητές, γονείς-κηδεμόνες, καθηγητές εξυπηρετούν το σκοπό της διπλωματικής να διερευνηθεί δηλαδή, στα πλαίσια του προβλήματος της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη, η εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης (στην κατεύθυνση του Ολοκληρωμένου Ιδρύματος). Τα ευρήματα της έρευνας αφορούν στην έλλειψη α) χρόνου (αφορά και τη πρόβλεψη για τις δράσεις και την εμπλοκή όλων), β) ενημέρωσης, γ) πόρων, δ) κινήτρων και ε) η κουλτούρα συνεργασίας (εντός-εκτός σχολείου). Ταυτόχρονα, οι επιμορφώσεις που αφορούν σε αντικείμενα του Ολοκληρωμένου Ιδρύματος για τους καθηγητές και όλους τους εμπλεκόμενους φορείς ως αλλαγές κρίνονται σημαντικές – απαραίτητες για την επιτυχία. Επίσης, οι εμπειρίες της συμμετοχής όλων των εμπλεκόμενων μερών (καθηγητών-μαθητών-γονέων-λοιπό προσωπικό) αξιολογούνται θετικές. Τα παραπάνω τέλος, συγκρίνονται με άλλες ανάλογες προσπάθειες σχολείων με το κοινό κρίσιμο χαρακτηριστικό (πετυχημένης εφαρμογής-αποτελέσματος) να αποτελεί ο χρόνος, η δέσμευση για την εμπλοκή-λογοδοσία, ο συντονισμός και η συνεργασία όλων εντός κ εκτός σχολείου.

Θεματική Περιοχή: Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

---

¹ Ως ίδρυμα εννοούμε οποιαδήποτε δομή τυπικής, άτυπης, μη-τυπικής εκπαίδευσης

Λέξεις Κλειδιά: Αειφόρος Ανάπτυξη, Αειφόρο σχολείο, Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, Ολοκληρωμένη Ιδρυματική Προσέγγιση, Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση

Abstract

The Whole School Approach

–Application Case at the 6th General Lyceum of Peristeri, Attica–

Education for Sustainable Development (ESD) as an evolution of environmental education (environmental education) and the result of multiple UN international conferences (in different places and time periods) seeks a way of realization in today's schools. As such, the Whole School Approach (WSA) implemented at the 6 General Lyceum of Peristeri, Attica, is presented through a set of actions that involve the school community and is based on principal of the Whole School and the Whole Institute in general². At the same time, research questions arise: What weaknesses-obstacles arise in school everyday life in its implementation, what changes would favor its implementation, what are its results. The answers that emerged from the relevant questionnaires addressed to students, parents-guardians, teachers serve the purpose of the thesis to investigate, in the context of the problem of education for sustainable development, the application of the Whole School Approach (in the direction of the Whole Institute). The findings of the research concern the lack of a) time (it also concerns the anticipation of actions and everyone's involvement), b) information, c) resources, d) motivation and e) the culture of cooperation (inside and outside school). At the same time, trainings related to subjects of the Whole Institute for teachers and all stakeholders as changes are considered important – necessary for success. Also, the experiences of the participation of all parties involved (teachers-students-parents-other staff) are evaluated positively. Finally, the above are compared to other similar efforts of schools with the common critical characteristic (successful implementation-result) being the time, commitment to engagement-accountability, coordination, and cooperation of everyone inside and outside school.

Thematic Area: Education for Sustainable Development

Keywords: Sustainable Development, Sustainable School, Education for Sustainable Development, Whole Institute Approach, Whole School Approach

---

² By institute we mean any structure of formal, informal, non-formal education.

Πρόλογος

Αφειρητία σκέψης προς εκπόνηση της ερευνητικής διπλωματικής εργασίας υπήρξε η τάση/επιταγή του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών προς/για ενσωμάτωση της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης στην εκπαίδευση - στα πανεπιστημιακά ιδρύματα (**Whole Institute Approach**) (κατάστρωση της χάρτας αειφορίας των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων)-στα σχολεία, σε συνδυασμό με την ιδιότητα μου ως εκπαιδευτικού-Φυσικού- σε Γενικό Λύκειο. Έτσι, στο σχολικό περιβάλλον, η εφαρμογή της μεθόδου -**Whole School Approach** – ως προσπάθεια ενσωμάτωσης της αειφόρου ανάπτυξης αποτελεί ένα ενδιαφέρον πεδίο δράσης και έρευνας και ως τέτοιο το αντιμετώπισε η παρούσα εργασία. Ως πρόταση εγκρίθηκε από το πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών Διδακτική της Χημείας, Νέες Τεχνολογίες & Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΔιΧηNET-EAA) τον Ιούλιο 2022.

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο διάστημα μεταξύ Μαρτίου 2023 και Σεπτεμβρίου 2023 στα πλαίσια του Διδρυματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών στη «Διδακτική της Χημείας, Νέες Εκπαιδευτικές Τεχνολογίες και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη» του τμήματος Χημείας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Οφείλω να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνησή της και ιδιαίτερα:

Τον επιβλέποντα καθηγητή μου, **κ. Μιχαήλ Σκούλλο**, Διευθυντή Έδρας & Δικτύου UNESCO για τη Διαχείριση και την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, ομότιμο Καθηγητή Περιβαλλοντικής Χημείας του ΕΚΠΑ για τη πολύτιμη συνεργασία και καθοδήγηση, τις αμέτρητες γνώσεις που μου προσέφερε και τη τιμή που μου έκανε ως μέλος της Τριμελούς επιτροπής να κρίνει και να αξιολογήσει την εργασία αυτή.

Την **κα. Αικατερίνη Σακελλάρη** μέλος Ε.ΔΙ.Π. Περιβαλλοντικής Χημείας του ΕΚΠΑ για την τιμή που μου έκανε ως μέλος της Τριμελούς Επιτροπής να κρίνει και να αξιολογήσει την εργασία αυτή, καθώς και για την επικοινωνία και συνεργασία μας.

Τον **κ. Εμμανουήλ Δασενάκη** καθηγητή Χημείας Περιβάλλοντος και Χημικής Ωκεανογραφίας του ΕΚΠΑ για την τιμή που μου έκανε ως μέλος της Τριμελούς Επιτροπής να κρίνει και να αξιολογήσει τη διπλωματική μου εργασία.

Τους διδάσκοντες του μεταπτυχιακού αυτού για τις πολύτιμες γνώσεις που μας μετέδωσαν κατά τη διάρκεια των μαθημάτων, την καθοδήγηση και τις συμβουλές τους.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω για την πολύτιμη βοήθειά του στη διαμόρφωση των ερωτηματολογίων της έρευνας αλλά και για τα επιπλέον δομικά χαρακτηριστικά της εργασίας αυτής **τον κ. Βασίλη Ψαλιδά**, εκπαιδευτικό και συνεργάτη του ΜΙΟ-ECSDE.

Πολλές ευχαριστίες τέλος, στους **μαθητές**, στις **μαθήτριες και στους γονείς τους** που συμμετείχαν στην έρευνα αλλά και στους **συναδέρφους εκπαιδευτικούς** που ήταν αρωγοί της προσπάθειάς μου.

Δομή εργασίας

Αυτή η διπλωματική εργασία περιλαμβάνει το πρόλογο, την εισαγωγή, το θεωρητικό μέρος, το αντίστοιχο πειραματικό και ολοκληρώνεται με τη βιβλιογραφία και τα παραρτήματα. Στο θεωρητικό μέρος παρουσιάζονται ιστορικές αναφορές-αναδρομές της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (ΠΕ) και της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη (ΕΑΑ), όπως και η έννοια της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης. Το πειραματικό μέρος πραγματεύεται την εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης στο 6^ο Γενικό Λύκειο Περιστερίου (Αττική). Συγκεκριμένα, στο 3^ο κεφάλαιο περιγράφεται ο σκοπός, η μεθοδολογία (ερωτηματολόγια) και αναφέρονται οι δράσεις (συνοπτικά σε πίνακα), στο 4ο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ευρήματα/αποτελέσματα των δράσεων (της εφαρμογής) και στο τελευταίο 5^ο κεφάλαιο παρατίθενται οι απαντήσεις και τα συμπεράσματα της (εφαρμογής). Ακολουθεί τέλος, η βιβλιογραφία με τα παραρτήματα. Το παράρτημα I, περιλαμβάνει παράδειγμα σχεδίου δράσης και στο II ομοίως (παράδειγμα) για τη δομή διδακτικού σεναρίου με σχέδιο μαθήματος. Στο παράρτημα III παρατίθενται όλα τα ερωτηματολόγια της εφαρμογής και στο παράρτημα IV ένα υπόδειγμα της Έκθεσης αξιολόγησης/πεπραγμένων.

Περιεχόμενα	
Εισαγωγή	14
1.1 Η περιβαλλοντική εκπαίδευση (ΠΕ).....	14
1.2 Από τη περιβαλλοντική εκπαίδευση στην εκπαίδευση για το περιβάλλον και την Βιωσιμότητα/Αειφορία (EfES).....	15
Κεφάλαιο 2- Θεωρητικό μέρος.....	17
2.1 Αειφόρος/Βιώσιμη Ανάπτυξη και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη	17
2.2 Η στρατηγική της UNESCO.....	19
2.2.1 Η εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη & οι 17 στόχοι του ΟΗΕ (17 SDGs).....	20
2.3 Η στρατηγική της UNECE.....	22
2.4 Η στρατηγική της MSES D	24
2.5 Η Χάρτα Αειφορίας των Πανεπιστημίων	26
2.6 Το αειφόρο ίδρυμα – σχολείο (Τα συστατικά)	28
2.7 Η Ολοκληρωμένη Ιδρυματική-Σχολική Προσέγγιση (WIA-WSA)	30
2.7.1 Περιπτώσεις Εφαρμογής της WSA Διεθνώς.....	34
2.7.2 Περιπτώσεις Εφαρμογής WSA στην Ελλάδα	36
2.7.3 Συμπεράσματα περιπτώσεων εφαρμογής.....	42
Κεφάλαιο 3	45
Πειραματικό Μέρος (Η εφαρμογή της μεθόδου WSA στο Λύκειο)	45
3.1 Σκοπός.....	45
3.1.1 Ερευνητικά Ερωτήματα	46
3.1.2 Μεθοδολογία Έρευνας.....	47
3.2 Σχεδιασμός Δράσεων στο πλαίσιο της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης	47
3.3 Τα ερωτηματολόγια	54
3.4 Ημιδομημένες Συνεντεύξεις	54
Κεφάλαιο 4	55
(Αποτελέσματα της εφαρμογής-Οι δράσεις στη πράξη)	55
4.1 Περιεχόμενο-Μηνύματα ΕΑΑ-Ως προς το 1 ^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου	55
4.2 Ως προς το 2 ^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου.....	59
4.3 Ως προς το 3 ^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου.....	61
4.4 Ως προς το 4 ^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου.....	66
Κεφάλαιο 5	70
Συμπεράσματα-Αποτελέσματα (συνολικά) της εφαρμογής ΟΣΠ (WSA).....	70

5.1 Απαντήσεις μαθητών & Συμπεράσματα.....	70
5.2 Απαντήσεις & Συμπεράσματα από την αποτίμηση/αξιολόγηση των γονέων-κηδεμόνων	84
5.3 Απαντήσεις & Συμπεράσματα από την αποτίμηση/αξιολόγηση των καθηγητών .	97
6.1 Τα κοινά στοιχεία αναφοράς των ερωτηματολογίων.....	113
6.2 Τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων.....	113
6.3 Σύγκριση/συσχέτιση της εφαρμογής με άλλες περιπτώσεις.....	115
Βιβλιογραφία	119
Αναφορές -Συνδέσεις με ηλεκτρονικές σελίδες -Links.....	123
Παράρτημα Ι.....	125
Παράρτημα ΙΙ.....	128
Παράρτημα ΙΙΙ.....	137
Παράρτημα ΙV	145

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: Από την αειφόρο ανάπτυξη στην εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη[3].	18
Εικόνα 2: Το μοντέλο της διπλής πυραμίδας για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης [3]......	18
Εικόνα 3: Το μοντέλο της διπλής πυραμίδας για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης [3]......	19
Εικόνα 4:Το αειφόρο ίδρυμα [4]......	29
Εικόνα 5: Η Ολοκληρωμένη Ιδρυματική Προσέγγιση (WIA) [4]......	32
Εικόνα 6: Σήματα προώθησης των προγραμμάτων[43],[46].	36
Εικόνα 7: Ο χάρτης με τα σχολεία που εφαρμόζουν αειφόρες δράσεις.	37
Εικόνα 8: Το συνολικό πλαίσιο της διπλωματικής πρότασης.	47
Εικόνα 9: Το τετράεδρο της WSA για το σχολείο μας.....	48
Εικόνα 10: Απαντήσεις μαθητών πριν και μετά τις διδακτικές παρεμβάσεις για τη κλιματική αλλαγή/φαινόμενο Θερμοκηπίου.....	56
Εικόνα 11: Επίσκεψη στη Βουλή.	57
Εικόνα 12: GREEN FRIDAYDAY vs BLACK FRIDAY.	58
Εικόνα 13: Επίσκεψη στο ΚΕΠΕΑ Ελευσίνας.	58
Εικόνα 14: Επίσκεψη στο μητροπολιτικό πάρκο ‘Αντώνης Τρίτσης’.	59
Εικόνα 15: Αφοπλίζοντας τη Βία.	63
Εικόνα 16: Αφοπλίζοντας τη Βία (Εμφυλη Βία).....	63
Εικόνα 17: Αποτελέσματα Δημοσκοπικής Έρευνας.....	65
Εικόνα 18: Παραδοτέα -εισηγήσεις μαθητών για τη βία.....	65
Εικόνα 19: Αποτίμηση Δράσεων-Η Ανακύκλωση ξεχωρίζει (πάνω δεξιά) για το μεγάλο βαθμό εμπλοκής.	67
Εικόνα 20: Μείωση -Ανακύκλωση Νερού από το φορέα MEdIES.	67
Εικόνα 21: Μείωση -Ανακύκλωση Νερού από το φορέα MEdIES.	68
Εικόνα 22: Εργασίες για την αισθητική αναβάθμιση του χώρου της αυλής.	69

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 1: Οι μαθητές αξιολογούν την εμπειρία τους από τη συμμετοχή τους στις δράσεις του σχολείου.....	73
Γράφημα 2: Αξιολόγηση του βαθμού εμπλοκής των μαθητών ανά έδρα αιεφόρου σχολείου.....	74
Γράφημα 3: Αξιολόγηση της γνώσης που αποκόμισαν από τις δράσεις.....	74
Γράφημα 4: Η αποτίμηση των μαθητών για την αλλαγή συμπεριφοράς τους.....	75
Γράφημα 5: Αποτίμηση για τις δεξιότητες.....	79
Γράφημα 6: Καταγραφή δυσκολιών στη πράξη.....	81
Γράφημα 7: Κατανομή που αφορά στην ιδιότητα των ερωτηθέντων.....	85
Γράφημα 8: Κατηγοριοποίηση των πανεπιστημιακών σπουδών.....	87
Γράφημα 9: Οι φορείς ενημέρωσης/εκπαίδευσης.....	88
Γράφημα 10: Οι φορείς ενημέρωσης της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης.....	89
Γράφημα 11: Συμμετοχή στις αιεφόρες δράσεις του σχολείου (6 ΓΕΛ Περιστερίου).	91
Γράφημα 12: Εμπόδια μη συμμετοχής σε δράσεις του 6 ΓΕΛ Περιστερίου.....	91
Γράφημα 13: Εκτίμηση του βαθμού προαγωγής των αιεφόρων δράσεων στο σημερινό Λύκειο.....	92
Γράφημα 14: Τα στοιχεία του σημερινού Λυκείου που προάγουν τις δράσεις.....	93
Γράφημα 15: Εμπόδια εφαρμογής δράσεων στο Λύκειο.....	93
Γράφημα 16: Αποτίμηση της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.....	94
Γράφημα 17: Αλλαγές στη διακυβέρνηση του σχολείου.....	96
Γράφημα 18: Οι ειδικότητες των συμμετεχόντων καθηγητών.....	98
Γράφημα 19: Χρόνια εργασιακής απασχόλησης στην Εκπαίδευση (ή αλλού) για τους συμμετέχοντες.....	99
Γράφημα 20: Φορέας ενημέρωσης.....	101
Γράφημα 21: Το ενδιαφέρον για την εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.....	102
Γράφημα 22: Αποτίμηση της εμπειρίας από την εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.....	103
Γράφημα 23: Αποτίμηση της εμπειρίας από την εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.....	104
Γράφημα 24: Απόψεις περί προαγωγής της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.	105
Γράφημα 25: Στοιχεία που προάγουν την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση.....	106
Γράφημα 26: Απόψεις περί ύπαρξης εμποδίων εφαρμογής της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.....	106
Γράφημα 27: Εμπόδια εφαρμογής της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.....	107
Γράφημα 28: Αλλαγές στο πρόγραμμα σπουδών (1η έδρα αιεφόρου ιδρύματος-σχολείου).....	108
Γράφημα 29: Αλλαγές στη σχολική κουλτούρα-πρακτική (3η έδρα αιεφόρου ιδρύματος).....	109
Γράφημα 30: Αλλαγές στη διακυβέρνηση του σχολείου.....	110
Γράφημα 31: Αλλαγές στη κατεύθυνση του παραδείγματος ΑΑ (4η έδρα αιεφόρου ιδρύματος).....	111

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Οι 17 Στόχοι για την Αειφόρο Ανάπτυξη.	20
Πίνακας 2: Οι δράσεις (συγκεντρωτικά).	50
Πίνακας 3: Απαντήσεις σε σχέση με την αλλαγή συμπεριφοράς.	78
Πίνακας 4: Απαντήσεις για τις δεξιότητες.	81
Πίνακας 5: Απαντήσεις για τις αλλαγές.	84
Πίνακας 6: Απαντήσεις για το φορέα οργάνωσης της δράσης και το είδος της.	90
Πίνακας 7: Απαντήσεις για το άνοιγμα του σχολείου στη κοινωνία.	96
Πίνακας 8: Απαντήσεις για τη διακυβέρνηση του σχολείου.	97
Πίνακας 9: Αλλαγές στο πρόγραμμα σπουδών.	108
Πίνακας 10: Αλλαγές που οδηγούν σε εξωστρέφεια.	110

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Το φύλο των μαθητών.	70
Διάγραμμα 2: Η ηλικία των μαθητών.	71
Διάγραμμα 3: Η τάξη φοίτησης των μαθητών.	71
Διάγραμμα 4: Η γνώση της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης.	72
Διάγραμμα 5: Η γνώση των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης.	72
Διάγραμμα 6: Κατανομή του φύλου.	85
Διάγραμμα 7: Ηλικιακή κατανομή.	85
Διάγραμμα 8: Κατανομή των βασικών σπουδών (4.1% ποσοστό με απολυτήριο Δημοτικού).	86
Διάγραμμα 9: Μεταπτυχιακές σπουδές.	86
Διάγραμμα 10: Η ενημέρωση σχετικά με την εκπαίδευση της ΑΑ.	87
Διάγραμμα 11: Η γνώση για την ολοκληρωμένη σχολική προσέγγιση.	89
Διάγραμμα 12: Η συμμετοχή σε αειφόρα δράση.	90
Διάγραμμα 13: Απαντήσεις για το φύλο των ερωτηθέντων.	98
Διάγραμμα 14: Απαντήσεις για την ηλικία των ερωτηθέντων.	98
Διάγραμμα 15: Τα ποσοστά για τις μεταπτυχιακές σπουδές.	99
Διάγραμμα 16: Απαντήσεις ως προς την ενημέρωση και εκπαίδευση για την ΑΑ.	100
Διάγραμμα 17: Απαντήσεις για την εμπειρία του ρόλου του συντονιστή ή μέλους αειφόρας ομάδας/ομίλου.	100
Διάγραμμα 18: Η αποτύπωση της γνώσης για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση.	101

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ-ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

Ελληνικές

A.A	Αειφόρος Ανάπτυξη
ΕΑΑ	Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη
ΕγΠΑ	Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΣΠ	Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση
ΣΑΑ	Στόχοι Αειφόρου Ανάπτυξης
ΠΕ	Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
ΚΕ.ΠΕ.Α	Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Αειφορίας
ΤΠΕ	Τεχνολογίες Πληροφορικής & Επικοινωνίας

Ξενογλώσσες

WSA	Whole School Approach
SDGs	Sustainable Development Goals
WIA	Whole Institute Approach
UNESCO	United Nations Educational Scientific Cultural Organization
UNECE	United Nations Economic Committee for Europe
MSESD	Mediterranean Strategy on Education for Sustainable Development
ESD	Education for Sustainable Development
EfES	Education for Environment and Sustainability
GAP	Global Action Program
UfM	Union for Mediterranean
UNDESD	United Nations Decade on Education for Sustainable Development
UNEP	United Nations Environmental Program

Εισαγωγή

Ανέκαθεν η εκπαίδευση αποτελούσε το μέσο για τη πρόοδο και εξέλιξη του ανθρώπινου είδους. Το σχολείο παρείχε αυτή την εκπαίδευση που προετοιμάζε και εξακολουθεί να προετοιμάζει τους αυριανούς πολίτες για να αντιμετωπίσουν όλες τις προκλήσεις που έχουν να κάνουν με κοινωνικοοικονομικά, πολιτιστικά-πολιτικά και περιβαλλοντικά ζητήματα. Μάλιστα, όσο τα τελευταία αποδεικνύονται όλο και πιο σύνθετα, τόσο μεγαλώνει η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της εκπαίδευσης σε όλες τις διαστάσεις της. Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη φιλοδοξεί να οδηγήσει τις νέες γενεές μακριά από τα αδιέξοδα που σχετίζονται με αυτά τα παραπάνω ζητήματα, σε ένα νέο κόσμο (φυσικό και ανθρωπογενές) περισσότερο φωτεινό, γεμάτο ελπίδα για το μέλλον. Υπό το πρίσμα της νέας αυτής αντίληψης για την εκπαίδευση τίθενται ερωτήματα κυρίως για το τρόπο (πώς;) με τον οποίο θα γίνει κάτι τέτοιο πραγματικότητα στα πλαίσια των δομών της τυπικής εκπαίδευσης. Η ολοκληρωμένη σχολική προσέγγιση (ΟΣΠ-WSA) παρέχει μία απάντηση και παρουσιάζεται ως αντικείμενο μελέτης των επόμενων παραγράφων.

1.1 Η περιβαλλοντική εκπαίδευση (ΠΕ)

Αρχικά, τις προκλήσεις-ζητήματα του περιβάλλοντος ανέλαβε η περιβαλλοντική εκπαίδευση (ΠΕ), η οποία συνδέθηκε με τις φυσικές επιστήμες και αποτέλεσε το μέσο για να ενημερώσει και ευαισθητοποιήσει το κοινό της υπέρ της προστασίας του. Ιστορικά, ξεκινά τη δυναμική της ανάπτυξη το 1972 στο συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών στη Στοκχόλμη της Σουηδίας. Εκεί, αναδεικνύονται ανησυχίες που αφορούν στη προστασία του περιβάλλοντος, εξαιτίας έντονων ανθρωπογενών δραστηριοτήτων με αρνητικό αποτύπωμα, οπότε και ιδρύονται μη κυβερνητικές οργανώσεις για το σκοπό αυτό. Αυτές μάλιστα ενισχύουν το ρεύμα υπέρ της διάχυσης-προώθησης αυτής της εκπαίδευσης (που δίνει έμφαση στη προστασία-διατήρηση του περιβάλλοντος) για τα επόμενα χρόνια. Μάλιστα, το 1975 στο Βελιγράδι, η ΠΕ αναπτύσσεται ως περιεχόμενο με στόχους-όραμα υπό την UNESCO και το 1977 στο συνέδριο για τη ΠΕ στο Tbilisi (Γεωργία-Ασία) υιοθετούνται οι αρχές της από τις κυβερνήσεις μετέχουσες σε αυτό. Ιδιαίτερα, σήμερα, η ΠΕ δεν αντιμετωπίζεται μόνο ως *education about the environment, education in the environment, education for the environment (σλόγκαν για την ΠΕ από τις απαρχές του '70)* αλλά κάτι παραπάνω, λαμβάνοντας υπόψιν τις σύνθετες αλληλεπιδράσεις οικονομίας – κοινωνίας – περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, σκοπός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον του με βασικές αρχές

να αποτελούν: Η διεπιστημονική-διαθεματική προσέγγιση του θέματος/προβλήματος, ο προσανατολισμός στην πρόληψη ή επίλυση περιβαλλοντικών θεμάτων ή προβλημάτων αναφερόμενα σε παρούσα αλλά και μελλοντική κατάσταση του, η ευαισθητοποίηση στην ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων και την “ορθή χρήση” της Τεχνολογίας, η ανάδειξη συνεργασίας, καλλιέργειας αξιών και δημιουργίας νέων προτύπων, στάσεων και συμπεριφορών ατόμων, ομάδων και κοινωνίας απέναντι στο περιβάλλον. [40] Έχουν προηγηθεί βέβαια οι διεθνείς συναντήσεις-διασκέψεις της Μόσχας (1987) για τη σύνδεση της με τη νέου τύπου ανάπτυξη, την βιώσιμη και της Θεσσαλονίκης (1997) για το μετασχηματισμό της σε εκπαίδευση για την αειφορία, ενσωματώνοντας στη προβληματική της στοιχεία σχετικά με το πληθυσμό, την υγεία, την κοινωνική - ανθρώπινη ανάπτυξη, την ειρήνη και την ασφάλεια. Έτσι, ο επαναπροσδιορισμός της ΠΕ, ως αποτέλεσμα συζητήσεων – αντιπαραθέσεων οδηγεί σιγά σιγά στην εκπαίδευση για το περιβάλλον και την Βιωσιμότητα/Αειφορία (EfES) ικανή να συνεισφέρει (μέσω της τυπικής-μη αλλά και άτυπης εκπαίδευσης) στα δημιουργούμενα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα.

1.2 Από τη περιβαλλοντική εκπαίδευση στην εκπαίδευση για το περιβάλλον και την Βιωσιμότητα/Αειφορία (EfES)

Αναφερόμενοι πιο αναλυτικά στο δρόμο από την ΠΕ προς την αειφορία, το συνέδριο της UNESCO-UNEP για τη ΠΕ στη Μόσχα 1987 (δέκα χρόνια από το αντίστοιχο της Γεωργίας στο Tbilisi) προέκυψε από την ανάγκη ορισμού και επαναπροσδιορισμού του είδους της ανάπτυξης, καθώς οξύνθηκαν τα προβλήματα που είχαν να κάνουν με το περιβάλλον, την οικονομία και τη κοινωνία. Η ΠΕ δεν είχε καταφέρει ως τότε να συνεισφέρει στη μείωση τους (των παραπάνω προβλημάτων), αν και η ίδια μετρούσε ήδη τριάντα έτη ιστορίας και αποτελούσε λύση, ως μέρος της τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης. Κατά συνέπεια το συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο 1992 έμελλε να ορίσει εκ νέου την έννοια της εκπαίδευσης, να συσχετίσει το πλαίσιο-όραμα της με αυτό της Αειφόρου Ανάπτυξης (κατά το κεφάλαιο 36 της ατζέντας 21). Επιπρόσθετα, στη Θεσσαλονίκη, το 1997 στο διεθνές συνέδριο για το περιβάλλον και την κοινωνία: *Education and Public Awareness for Sustainability*, θέτονται τα θεμέλια για την εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Βιωσιμότητα/Αειφορία (EfES) βασισμένα σε αντίστοιχα της ΠΕ ενισχυμένα με θεματικές όπως φτώχεια, πληθυσμό (αύξηση), ανθρώπινα δικαιώματα και ειρήνη, ανάπτυξη και αλληλεξάρτηση, δημοκρατία. Έτσι, σταδιακά, από την ΠΕ μεταβαίνουμε στην EfES κατά την οποία δεν υπάρχει/τίθεται το δίλλημα ανάπτυξη

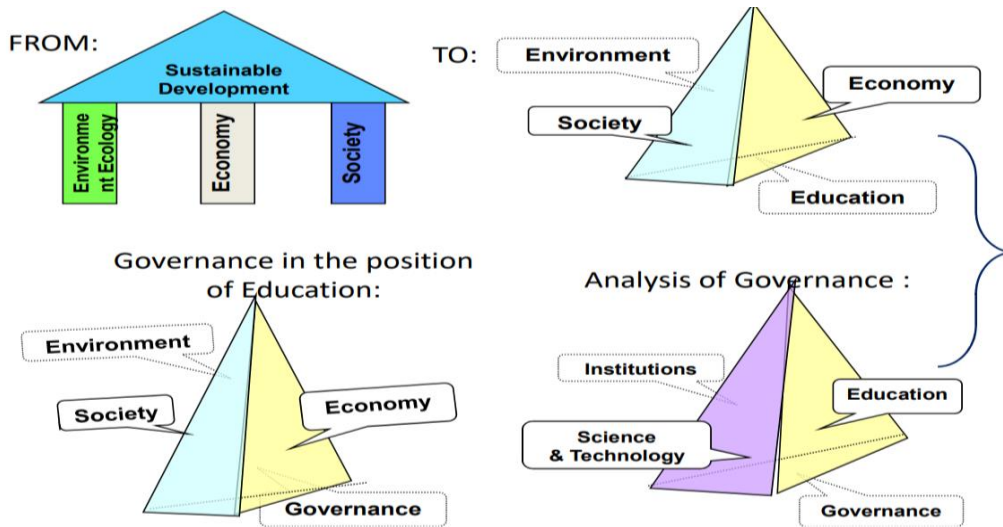
(οικονομική) ή προστασία περιβάλλοντος. Αντίθετα, υπάρχει συνέργεια μεταξύ τους (της ανάπτυξης και της προστασίας-διατήρησης περιβάλλοντος), αφού πλέον η ανάπτυξη δεν είναι συνώνυμη του κινδύνου για το περιβάλλον. Πλέον, η εκπαίδευση συνδέεται με αναπτυξιακές πολιτικές διαπνεόμενες από νέα πλαίσια ηθικής και λογικής, όπως αυτά που αναφέρονται στην έκθεση/αναφορά της UNESCO-Education for Sustainability, from Rio (1992) to Johannesburg (2002) – τονίζοντας μάλιστα τη συνεισφορά της ΠΕ στη μετάβαση προς την αειφόρα/βιώσιμη ανάπτυξη.

Κεφάλαιο 2- Θεωρητικό μέρος

2.1 Αειφόρος/Βιώσιμη Ανάπτυξη και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

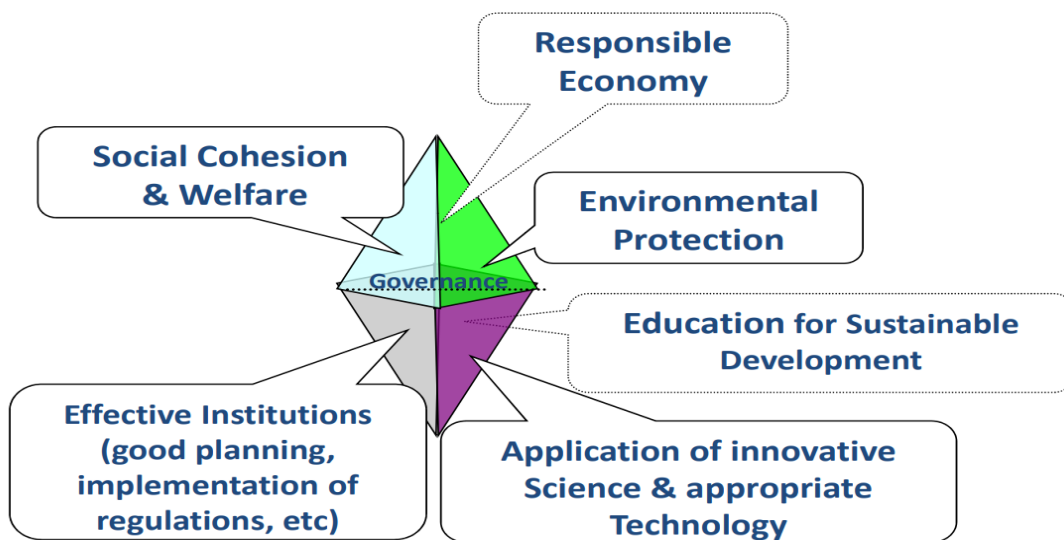
Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 όρος αειφόρα/ βιώσιμη ανάπτυξη είχε αναδειχθεί και μάλιστα με την έκθεση /αναφορά με τίτλο το Κοινό μας Μέλλον της Παγκόσμιας Επιτροπής/Συνδιάσκεψης (World Commission) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη ορίστηκε η έννοια/τύπος της ανάπτυξης, εκείνης η οποία ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακινδυνεύει/ διακυβεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Αυτή η αειφόρα/βιώσιμη ανάπτυξη κρίνεται στη παγκόσμια συνδιάσκεψη του 2002 στο Γιοχάνεσμπουργκ, περί Αειφόρου Ανάπτυξης, ότι πρέπει να **ενταχθεί/ενσωματωθεί σε όλους τους τύπους** και συστήματα της εκπαίδευσης. Δύο χρόνια νωρίτερα, το παγκόσμιο φόρουμ για την εκπαίδευση (Ντακάρ 2000), επιβεβαιώνοντας τη παγκόσμια διακήρυξη της Εκπαίδευσης για Όλους (EfA) και διαπνεύμενο από το πλαίσιο δράσης του Ντακάρ (Dakar framework for action) συνέδεσε ξεκάθαρα τη βασική εκπαίδευση με την αειφόρο ανάπτυξη. Στο ίδιο μήκος κύματος και η γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών διακηρύσσει τη δεκαετία 2005-2014 ως τη δεκαετία της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη δίνοντας ένα αρχικό πλαίσιο-πλάνο εφαρμογής. Συμπερασματικά, η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη δεν αποτελεί ολοκληρωτικά ένα νέο είδος εκπαίδευσης αλλά μια διαλεκτική εξέλιξη μεταξύ κινημάτων/πρωτοβουλιών της ΠΕ (ΕΕ) και της Εκπαίδευσης για Όλους (EfA). [2]

Η παρακάτω εικόνα δείχνει την εξέλιξη της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης από το οικοδόμημα με τους πυλώνες στο τετράεδρο. Σχηματικά, το τετράεδρο σε σχέση με τους πυλώνες, συμπεριλαμβάνει την αλληλεξάρτηση-αλληλεπιδράσεις-διασυνδέσεις της οικονομίας-κοινωνίας-περιβάλλοντος και σαφώς η εκπαίδευση στη βάση του τετραέδρου ως το μέσο για την επίτευξη της αειφορίας. Ειδικότερα, λαμβάνοντας υπόψιν τα αποτελέσματα της Θεσσαλονίκης (1997), οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι η διακυβέρνηση με εργαλεία την εκπαίδευση, τους θεσμούς-νόμους, την επιστήμη-τεχνολογία είναι δυνατόν να φέρει τελικά το προσδοκώμενο, την αειφόρο ανάπτυξη.

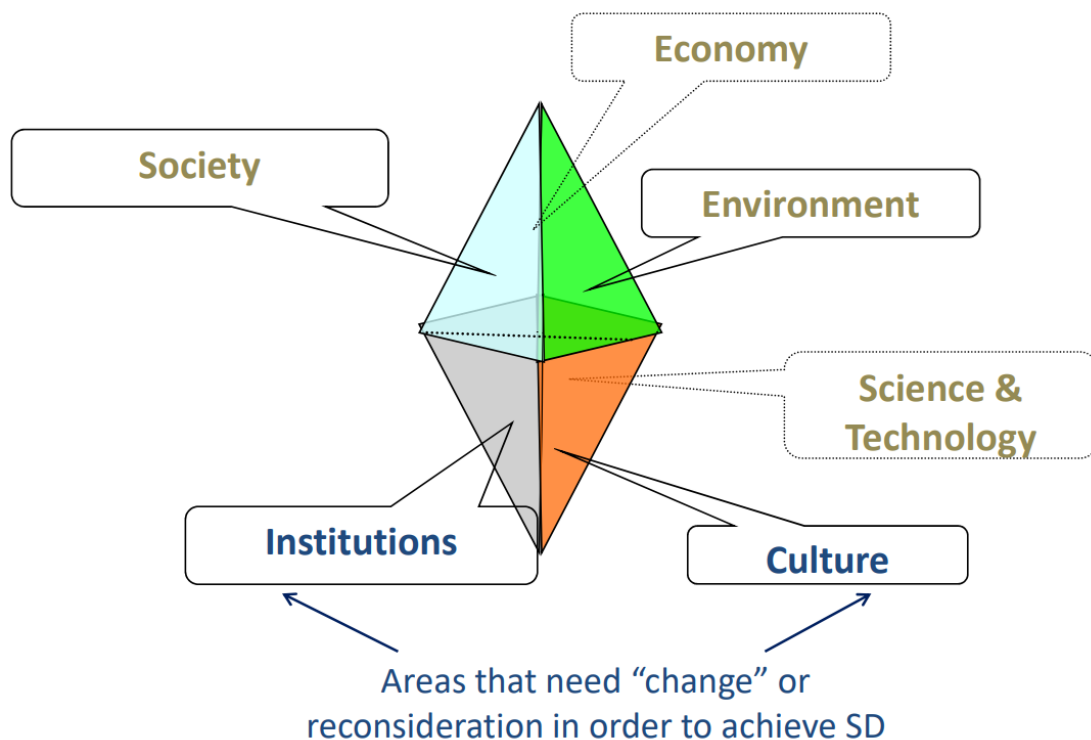
Εικόνα 1: Από την αειφόρο ανάπτυξη στην εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη[3].

Συνθέτοντας τις παραπάνω πυραμίδες προκύπτει το μοντέλο της διπλής πυραμίδας (πυραμίδα διαμάντι) της εικόνας 2.

Εικόνα 2: Το μοντέλο της διπλής πυραμίδας για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης [3].

Αν λάβουμε υπόψιν την έκθεση Ντελόρ (1996-International Commission on Education for 21st Century ‘Learning:The Treasure Within’ , report to UNESCO) και τη διακήρυξη του Ο.Η.Ε. για τη δεκαετία της εκπαίδευσης (2005-2014) για την αειφόρο ανάπτυξη, τότε η παραπάνω πυραμίδα έχει τη παρακάτω μορφή με τον πολιτισμό (κουλτούρα μηδενικής σπατάλης, εξοικονόμηση πόρων) ως επιφάνεια (στη πυραμίδα) στην εικόνα 3.

Εικόνα 3: Το μοντέλο της διπλής πυραμίδας για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης [3].

2.2 Η στρατηγική της UNESCO

Έχοντας προηγηθεί η δεκαετία 2005-2014 για την ESD, η UNESCO θέλοντας να επιταχύνει-εντείνει την επίτευξη του οράματος της EAA (που είχε τεθεί κατά τη δεκαετία 2005-2014) η περίοδος 2014-2019 αφιερώνεται στο σχεδιασμό-εφαρμογή-αποτίμηση ενός παγκόσμιου σχεδίου (για την EAA) γνωστό ως Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης (GAP), συμπληρώνοντας έτσι τα κενά των προηγούμενων ετών (δεκαετία για την EAA -UNDESD-). Βασικός στόχος του αποτελεί τόσο η ένταξη της αειφόρου ανάπτυξης σε όλα τα επίπεδα-τομείς της τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης, όσο και η ενσωμάτωση της εκπαίδευσης στην αειφόρο ανάπτυξη. Προς τούτο, το πρόγραμμα προσέγγισε αυτούς που παίρνουν αποφάσεις, τους νέους και τις τοπικές αρχές. Συγκρότησε πέντε εταιρικά δίκτυα (Partner Networks) για την ενδυνάμωση των εκπαιδευτών, ενδυνάμωση και κινητοποίηση της νεολαίας, επιτάχυνση βιώσιμων λύσεων σε τοπικό επίπεδο, πολιτικές EAA (θεσμικά πλαίσια-νόμοι σε εθνικό-περιφερειακό επίπεδο), μετασχηματισμός του περιβάλλοντος μάθησης και των εκπαιδευτικών συνθηκών (Whole Institute Approach, αειφόρο σχολείο). Η πορεία εφαρμογής καταλήγει σε συμπεράσματα που αφορούν σε δυσκολίες εξεύρεσης ικανών πόρων και συγκρότησης κοινών προγραμμάτων, αναδεικνύοντας ωστόσο την αξία της συνεργασίας εντός και μεταξύ των δικτύων (Partner Networks). Ταυτόχρονα, τονίζεται

η ανάγκη παράλληλων με στόχους προγραμμάτων δράσης και θέτονται τα πλαίσια για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη της επόμενης δεκαετίας βασιζόμενα στους 17 βιώσιμους-αειφόρους στόχους του Ο.Η.Ε. - ESD for 2030 framework-.

2.2.1 Η εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη & οι 17 στόχοι του ΟΗΕ (17 SDGs)
Η ESD for 2030 (υπό την UNESCO) έχει να κάνει με την επίτευξη όλων των 17 αειφόρων στόχων του Ο.Η.Ε. μέσω της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη-ενίσχυση της (ως ποιοτική εκπαίδευση). Και τούτο, γιατί βοηθά τα άτομα να κατανοήσουν καλύτερα τις κοινωνικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις των επιλογών του τρόπου ζωής τους. Ιστορικά, το 2015, η Παγκόσμια Κοινότητα υιοθετεί ομόφωνα τους 17 Αναπτυξιακούς Στόχους (ΑΣ)/(SDGs) (πίνακας 1) και τους 169 σχετικούς υπό-στόχους, οπότε και ανοίγονται θεματικές/πεδία δράσης σε/για όλα τα αντικείμενα της ΕΑΑ. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το στόχο 4 που αναφέρεται στην εκπαίδευση και τον 4.7 που κάνει λόγο για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη: “Μέχρι το 2030 να εξασφαλιστεί ότι όλοι οι εκπαιδευόμενοι αποκτούν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται για τη προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης, μεταξύ άλλων μέσω της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη και το βιώσιμο τρόπο ζωής. Άλλοι αφορούν στη καταπολέμηση της πείνας, φτώχειας, στη προστασία της βιοποικιλότητας (φυσικοί πόροι) στη διατήρηση της ειρήνης, στη κλιματική αλλαγή, στην υγεία, στη συνεργασία. Ειδικότερα, η συσχέτιση της ΕΑΑ με αυτούς τους στόχους ευνοεί α) την ανάπτυξη-εφαρμογή παιδαγωγικών πλαισίων, δημιουργία μαθησιακών συνθηκών σε παγκόσμιο, εθνικό και τοπικό επίπεδο, β) την ενίσχυση των δράσεων (upscaling) σε θεσμικό και ατομικό επίπεδο,

Πίνακας 1: Οι 17 Στόχοι για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

1. Μηδενική Φτώχεια: Τερματισμός της φτώχειας σε όλες τις μορφές της, παντού.
2. Μηδενική Πείνα: Τερματισμός της πείνας, επίτευξη επισιτιστικής ασφάλειας και βελτίωση της διατροφής, καθώς και προώθηση της αειφόρου γεωργίας.
3. Καλή Υγεία και Ευημερία: Διασφάλιση υγιούς ζωής και προώθηση της καλής υγείας για όλους και για όλες τις ηλικίες.
4. Ποιοτική Εκπαίδευση: Διασφάλιση της ελεύθερης, ισότιμης και ποιοτικής εκπαίδευσης προάγοντας τις ευκαιρίες για δια βίου μάθηση.

5. Ισότητα των φύλων: Επίτευξη ισότητας των φύλων και ενδυνάμωση όλων των γυναικών και των κοριτσιών.
6. Καθαρό Νερό – Αποχέτευση: Διασφάλιση της πρόσβασης σε ύδρευση και αποχέτευση για όλους.
7. Φτηνή και Καθαρή Ενέργεια: Διασφάλιση της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές αξιόπιστες, βιώσιμες και σύγχρονες μορφές ενέργειας για όλους.
8. Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη: Προώθηση της βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς οικονομικής ανάπτυξης, της απασχόλησης και της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους.
9. Βιομηχανία, Καινοτομία και Υποδομές: Δημιουργία ευέλικτων υποδομών, προώθηση της βιώσιμης εκβιομηχάνισης και προώθησης της καινοτομίας.
10. Λιγότερες Ανισότητες: Μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ των χωρών.
11. Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες: Διασφάλιση ασφαλών, διαλλακτικών, βιώσιμων και χωρίς αποκλεισμούς πόλεων.
12. Υπεύθυνη Κατανάλωση και Παραγωγή: Διασφάλιση προτύπων βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγής.
13. Δράση για το Κλίμα: Ανάλυση επείγουσας δράσης για την καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος και τις επιπτώσεις της.
14. Ζωή στο Νερό: Διατήρηση και αειφόρος χρήση των ωκεανών, των θαλασσών και θαλάσσιων πόρων.
15. Ζωή στη Στεριά: Βιώσιμη διαχείριση των δασών, καταπολέμηση της απερήμωσης, ανάσχεση και αντιστροφή της υποβάθμισης του εδάφους, ανάσχεση της απώλειας βιοποικιλότητας.
16. Ειρήνη, Δικαιοσύνη και Ισχυροί Θεσμοί: Προώθηση δίκαιων, ειρηνικών και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνιών.
17. Συνεργασία για τους Στόχους: Αναζωογόνηση της παγκόσμιας συνεργασίας για την αειφόρο ανάπτυξη.

γ) το σχεδιασμό εκπαιδευτικών συστημάτων που αντικατοπτρίζουν τους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης. Κατά συνέπεια, μέσα από τις προσπάθειες επίτευξης των παραπάνω στόχων η εκπαίδευση μετασχηματίζεται, το ίδιο και η κοινωνία και τα μέλη της, αφού αντιστρέφεται η θεώρηση ζητημάτων-προβλημάτων από το παγκόσμιο στο ατομικό και γίνεται από το ατομικό στο παγκόσμιο. Τούτο σημαίνει ότι οι άνθρωποι

αλλάζοντας συμπεριφορές, ο καθένας ξεχωριστά, ατομικά, με τις επιλογές τους, το τρόπο ζωής τους, την ηθική τους για ειρήνη, συνοχή και ανάπτυξη εντός των ορίων που θέτουν οι φυσικοί πόροι του πλανήτη, χτίζουν ένα διαφορετικό παρόν και ορίζουν ένα αειφόρο μέλλον. Επομένως, η ΕΑΑ προσλαμβάνει ένα χαρακτήρα εκπαίδευσης και ερμηνείας αξιών υπό των συνθηκών (οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και πολιτισμικών) μέσα στις οποίες συντελείται η ανάπτυξη και η διδασκαλία. Έτσι, πράξεις άμεσης προτεραιότητας της ΕΑΑ για το 2030 αποτελούν α) στο τομέα λήψης αποφάσεων/πολιτικών όπου η UNESCO υποστηρίζει τα κράτη - μέλη με πρωτοβουλίες για την προώθηση της ΕΑΑ. Από την άλλη τα ίδια τα κράτη μέλη ενσωματώνουν την ΕΑΑ σε όλες τις εκπαιδευτικές δομές τους, β) στο τομέα του παιδαγωγικού πλαισίου - μαθησιακών συνθηκών η UNESCO διαθέτει πλατφόρμες ανταλλαγής απόψεων-πληροφοριών και τα κράτη προωθούν την εφαρμογή της ολοκληρωμένης ιδρυματικής προσέγγισης (WIA), γ) στο τομέα της επιμόρφωσης εκπαιδευτών, η UNESCO παρακολουθεί πεπραγμένα και αξιολογεί ενώ τα μέλη της παρέχουν ευκαιρίες ανάπτυξης γνώσεων-δεξιοτήτων-στάσεων, δ) στο τομέα της νεολαίας η UNESCO αναπτύσσει προγράμματα ενημέρωσης για τους SDGs, το ρόλο της εκπαίδευσης και τα κράτη κινητοποιούν τους νέους- πολιτότητα εν δράσει (citizenship in action) και ε) στο τομέα της κοινότητας η UNESCO παρακολουθεί τις νέες τάσεις-αναλύει τις υποδείξεις των τοπικών κοινωνιών που αφορούν στις βιώσιμες λύσεις, ενώ τα μέλη ενισχύουν τις τοπικές κοινότητες τους ως κόμβους -πλατφόρμες προς επικοινωνία, επίλυση ζητημάτων και παρακολούθηση όλων των παραπάνω τομέων.

2.3 Η στρατηγική της UNECE

Η στρατηγική της UNECE για την ESD (ΕΑΑ) που υιοθετήθηκε στη συνδιάσκεψη κορυφής των υπουργών περιβάλλοντος και εκπαίδευσης στο Βίλνιους της Λιθουανίας τον Μάρτιο του 2005 και περιλαμβάνει τρεις φάσεις εφαρμογής (φάση I μέχρι το 2007-φάση II μέχρι το 2010-φάση III μέχρι το 2015 και μετά) υπηρετεί το όραμα της δημιουργίας ενός κόσμου γεμάτο αλληλεγγύης, σεβασμού, ισότητας, ασφάλειας, υγείας, οικονομικής ευρωστίας, προστασίας του περιβάλλοντος και υπεύθυνης διαχείρισης φυσικών πόρων, ικανοποιώντας ανάγκες σημερινών και μελλοντικών γενεών. Για την αξιολόγηση μάλιστα της προόδου της εφαρμογής της στρατηγικής (και παρακολούθηση της) συμφωνείται κατά την έκτη υπουργική συνδιάσκεψη με θέμα 'Περιβάλλον για την Ευρώπη' στο Βελιγράδι (Οκτώβριος 2007) μηχανισμός από αναφορές στηριζόμενες σε δείκτες και κριτήρια επιτυχίας (της εφαρμογής).

Ταυτόχρονα, στο πλαίσιο της προώθησης της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης σε όλους τους τύπους της εκπαίδευσης και στην επιτυχή επίτευξη του παραπάνω οράματος, γίνεται διάχυση καλών πρακτικών στο ζήτημα της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη.

Στόχοι της στρατηγικής είναι:

1. Διασφάλιση νομοθετικών/κανονιστικών πλαισίων για την υποστήριξη της ΕΑΑ
2. Προώθηση της ΑΑ μέσω τυπικής, μη τυπικής και άτυπης μάθησης
3. Κατάρτιση των εκπαιδευτικών ώστε να αποκτήσουν τα απαραίτητα εφόδια για να εντάξουν την ΑΑ στην διδασκαλία τους
4. Εξασφάλιση πρόσβασης σε εργαλεία και διδακτικό υλικό για την ΕΑΑ
5. Προώθηση της έρευνας και ανάπτυξη της ΕΑΑ
6. Ενίσχυση της Συνεργασίας για την ΕΑΑ σε όλα τα επίπεδα εντός της περιοχής της UNECE.

Προχωρώντας στρατηγικά προς το 2030, ξεχωρίζουν οι συζητήσεις – διαβουλεύσεις και συναντήσεις για α) το ποιοτικό πλαίσιο εφαρμογής (quality framework), β) το σχέδιο δράσης για το δρόμο (προς το 2030) γ) την ολοκληρωμένη ιδρυματική προσέγγιση δ) τη καλλιέργεια – ενίσχυση ψηφιακών δεξιοτήτων για τεχνολογίες πληροφορίας και ενημέρωσης (Youth Information Communication Technologies - digitalization). Ειδικότερα, με στόχο την παροχή καινοτόμων προτάσεων, εργαλείων, συστάσεων για τη γεφύρωση των χασμάτων και την παροχή νέας ώθησης στην εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη σχηματίζεται ειδική συμβουλευτική ομάδα (Ad Hoc Group on Strategic Planning). Παράλληλα, στο πλαίσιο παρακολούθησης του βαθμού επίτευξης της εφαρμογής η επιτροπή ζητά από τα κράτη μέλη να στείλουν αναφορές απαντώντας σε ερωτηματολόγια σχετικά με τα παραπάνω ζητήματα: α) ενθάρρυνση των χωρών να ενσωματώσουν την ESD σε πρότυπα ποιότητας, πλαίσια και πόρους που σχετίζονται με επίσημες αξιολογήσεις ποιότητας και θεσμικές αναθεωρήσεις β) προώθηση της προσέγγισης ολόκληρου του ιδρύματος (WIA) (ή της προσέγγισης ολόκληρου του σχολείου (WSA)) σε κάθε ίδρυμα τυπικής, μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης γ) Υποστήριξη της ESD στο πλαίσιο των ΤΠΕ και της ψηφιακής εκπαίδευσης δ) Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της απασχόλησης στο πλαίσιο

της ESD.[55] Λαμβάνοντας μάλιστα υπόψιν τις συνθήκες πανδημίας και τις συνέπειες της εξετάζεται αν:

Έχει επηρεάσει η νόσος COVID-19 την εφαρμογή της στρατηγικής της ΟΕΕ/ΗΕ για την ESD στη χώρα σας; Ναι Όχι • Διευκρινίστε πώς και ποιες προκλήσεις προέκυψαν.

• Παρακαλείσθε να αναφέρετε εάν επιθυμείτε να κάνετε μια παρουσίαση σχετικά με αυτό το θέμα ή εάν υπάρχει μια εκκρεμής πρωτοβουλία στη χώρα σας σχετικά με αυτό το θέμα

2. Υπάρχουν διδάγματα που αντλήθηκαν στη χώρα σας από τη νόσο COVID-19, τα οποία, κατά τη γνώμη σας, θα ενίσχυαν τον ρόλο της ESD στο εθνικό πλαίσιο ως οχήματος για την ενδυνάμωση των νέων και των πολιτών ώστε να είναι πιο ανθεκτικοί σε μελλοντικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης; Ναι Όχι

•Διευκρινίστε

• Παρακαλείσθε να δηλώσετε εάν επιθυμείτε να κάνετε μια παρουσίαση σχετικά με αυτό το θέμα ή εάν υπάρχει μια εξαιρετική πρωτοβουλία στη χώρα σας σχετικά με αυτό το θέμα. [53]

2.4 Η στρατηγική της MSES

Το Νοέμβριο του 2014, κατά το τέλος της δεκαετίας της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη, στη σχετική παγκόσμια συνδιάσκεψη που πραγματοποιήθηκε (10-12 Νοεμβρίου) στο Aichi-Nagoya εγκρίνεται η μεσογειακή στρατηγική για τον ίδιο σκοπό (για την ΕΑΑ). Είχαν προηγηθεί (πρόδρομες) προσπάθειες προώθησης της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη στη Μεσόγειο (agenda 21-Tunisia 1994), MEDIES II (Johannesburg 2002) μέχρι τη κατάρτισή της από τη Μεσογειακή Επιτροπή για την Αειφόρο Ανάπτυξη (MCSD) και υιοθέτηση της το 2005 από τις χώρες της Μεσογείου. Στη παγκόσμια σύνοδο για την αειφόρο ανάπτυξη του οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (UN WSSD Rio) στο Ρίο 2012, συμφωνείται χρονοδιάγραμμα παρουσίασης της ενώ, στη σύνοδο των υπουργών περιβάλλοντος της Μεσογείου (Αθήνα Μάιος 2014) συγκροτείται η ένωση για τη Μεσόγειο (UfM) με τη γραμματεία της (secretariat) να υποστηρίζεται επιστημονικά-τεχνικά από τη μεσογειακή πρωτοβουλία για το περιβάλλον και τη βιωσιμότητα, γνωστή και ως MEDIES. Ταυτόχρονα, την ίδια περίοδο, ορίζεται ως σκοπός της στρατηγικής η ανάπτυξη και

ενσωμάτωση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη σε τυπικές-μη τυπικές-άτυπες δομές εκπαίδευσης. Στόχοι της αποτελούν :

- α. Υποστήριξη της ΕΑΑ μέσω πολιτικών, νόμων και θεσμών.
- β. Προώθηση της ΑΑ μέσω της εκπαίδευσης (τυπική-άτυπη-μη τυπική).
- γ. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών για να εντάσσουν την ΑΑ στη διδασκαλία τους.
- δ. Πρόσβαση σε διαθέσιμα εργαλεία και υλικό για την ΕΑΑ.
- ε. Προώθηση της έρευνας και ανάπτυξης της ΕΑΑ.
- στ. Ανάπτυξη-Ενίσχυση συνεργασίας για την ΕΑΑ σε όλα τα επίπεδα.

Ειδικότερα, οι παραπάνω στόχοι εντάσσονται σε ένα σχέδιο δράσης (Action Plan) που περιλαμβάνει: 1) Περιφερειακή Συνεργασία Υπουργείων για τη διευκόλυνση του σχεδιασμού και της εφαρμογής της ΕΑΑ, 2) Προώθηση της εκπαίδευσης και ειδικά της ΕΑΑ ως ποιοτικής εκπαίδευσης, 3) εξασφάλιση για υποστήριξη και επιπλέον κινητοποίηση για πόρους, 4) υποστήριξη της εκπαιδευτικής κοινότητας για ανάπτυξη περιεχομένου της ΕΑΑ και για την ανάπτυξη ανθρώπινων και υλικών πόρων, 5) υποστήριξη των συναφών υπουργείων (νερό, ενέργεια, περιβάλλον) στις εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σε αρμονία με τους SDGs, 6) παροχή προτεραιότητας σε χορηγούς και υποστηρικτές των βασικών θεμάτων της ΕΑΑ, 7) υποστήριξη των χωρών να εκπληρώσουν τις διεθνείς δεσμεύσεις τους, σχετικά με την ΕΑΑ, 8) προώθηση περιφερειακών ερευνητικών έργων, 9) ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και άλλων εταίρων, 10) συμβολή στην αντιμετώπιση, μέσω της εκπαίδευσης, των οικονομικών και ανθρωπιστικών κρίσεων και στην ειρήνη, 11) διευκόλυνση καλύτερης συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών και του ιδιωτικού τομέα.

Τόσο οι στόχοι του GAP όσο και το πνεύμα των SDGs περιέχονται στη μεσογειακή στρατηγική και στο σχέδιο δράσης της. Μάλιστα, η έγκριση του σχεδίου δράσης έγινε στη Λευκωσία το Δεκέμβριο του 2016 στο σχετικό συνέδριο των υπουργών περιβάλλοντος και ο πυρήνας αυτής της στρατηγικής βασίζεται στον αντίστοιχο της UNECE για την ΕΑΑ σε περιφερειακό επίπεδο (Regional ESD Strategy, Βίλνιους-Λιθουανία, Μάρτιος 2005), δηλαδή στη σύνθεση κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και προστασίας φυσικών πόρων. Επιπρόσθετα, η εφαρμογή MSSD 2016-2025 λειτουργεί

συμπληρωματικά με το περιφερειακό σχέδιο δράσης για τη βιώσιμη κατανάλωση και παραγωγή για τη Μεσόγειο (Sustainable Consumption and Production for the Mediterranean) με έγκριση-υιοθέτηση από τα συμβαλλόμενα μέλη του συνεδρίου της Βαρκελώνης (including the EU) συγκεντρωμένα για τη 19 σύνοδο της Αθήνας, 9-12 Φεβρουαρίου 2016 με δομή αποτελούμενη από 6 αντικειμενικούς σκοπούς (αναφέρθηκαν πιο πάνω), 29 στρατηγικές κατευθύνσεις και 147 δράσεις. Προς διευκόλυνση της εφαρμογής (όλων των συμφωνημένων), αλλά και της σύνδεσης της στρατηγικής με τους SDGs (στη γειτονιά της Μεσογείου) ορίστηκαν αντίστοιχοι δείκτες ("Mediterranean Sustainability Dashboard") συνδεδεμένοι με τις κατάλληλες-αντίστοιχες δράσεις.

2.5 Η Χάρτα Αειφορίας των Πανεπιστημίων

Η σύνταξη της Χάρτας των Ελληνικών Πανεπιστημίων για την Αειφορία πραγματοποιείται το 2011, οπότε και (αυτά με τη σειρά τους) συμβάλλουν μέσω της εκπαίδευσης τους στην επίτευξη της Αειφόρου Ανάπτυξης. Παρακάτω, αναφέρουμε ιστορικά όλους εκείνους τους σταθμούς που μετατρέπουν τα πανεπιστήμια σε οδηγούς αειφορίας:

- Η πορεία προς την Αειφόρο Ανάπτυξη σηματοδοτήθηκε από την Διεθνή Διάσκεψη του Ρίο ντε Τζανέιρο, το 1992, και την «Agenda 21» στο κεφάλαιο 36 της οποίας, αναγνωρίζεται ο ρόλος της Παιδείας όλων των βαθμίδων και τα Πανεπιστήμια καλούνται να διαδραματίσουν ηγετικό ρόλο.
- Η ιστορική Διεθνής Διάσκεψη της Θεσσαλονίκης (1997) «Για το Περιβάλλον και την Κοινωνία» άνοιξε οριστικά το δρόμο για την Εκπαίδευση προς την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) σε όλες τις Βαθμίδες
- Σταθμός και πλαίσιο για την εφαρμογή της ΕΑΑ στην Ευρώπη και την χώρα μας υπήρξε και η υιοθέτηση από τις 56 χώρες της UNECE (Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη), το 2005, στο Βίλνιους της Λιθουανίας της «Στρατηγικής για την ΕΑΑ» η οποία επιτάσσει στις Κυβερνήσεις και όλους τους σχετικούς φορείς να προωθήσουν την ΕΑΑ σε όλες τις βαθμίδες και ζητά από τα Πανεπιστήμια να «συνεισφέρουν σημαντικά μέσω της ανάπτυξης κατάλληλων γνώσεων και δεξιοτήτων» καθώς και της εν γένει αναμόρφωσης του παραδείγματος που αποπνέουν μέσα από την διδασκαλία, λειτουργία και διακυβέρνηση τους

Παράλληλα, άλλα σημαντικά γεγονότα που συνδέονται με τον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό του Αειφόρου Πανεπιστημίου είναι: α) η Συμφωνία στο Παρίσι (2015), β) η ομόφωνη υιοθέτηση των Στόχων της Αειφόρου Ανάπτυξης (17SDGs) του ΟΗΕ (2015), γ) η υιοθέτηση του Παγκόσμιου Πλαισίου Δράσης της UNESCO για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (#ESDfor2030).

Αφορμή για την επικαιροποίηση της Χάρτας αποτέλεσε, τον Οκτώβριο του 2022, η 9η Σύνοδος για το περιβάλλον (Environment for Europe), με τους Υπουργούς Παιδείας και Περιβάλλοντος της UNECE να υιοθετούν το νέο Πλαίσιο Εφαρμογής της Στρατηγικής της UNECE για την ΕΑΑ μέχρι το 2030 καθώς και το Σχέδιο Δράσης της Μεσογειακής Στρατηγικής ΕΑΑ για το 2030. Η αιτία αφορά σε σειρά κρίσεων σε οικονομικό, οικολογικό, πολιτισμικό, πολιτικό και θεσμικό επίπεδο. Έτσι, ο επαναπροσδιορισμός αξιών, των συνδεόμενων με τις παραπάνω κρίσεις προτάσσεται ως ανάγκη επιτακτική και ο καθοδηγητικός ρόλος και η ευθύνη των Πανεπιστημίων στην πορεία αυτή να αποτελεί καθήκον και πρόκληση. Κατά συνέπεια η Σύνοδος των Πρυτάνεων που συνυπογράφει την νέα Χάρτα ενστερνίζεται τις αρχές της Αειφόρου Ανάπτυξης, αποδέχεται τις Διεθνείς Συμβάσεις και συμφωνίες για όλους τους (17) Στόχους της Αειφόρου Ανάπτυξης και της Agenda 2030, την Συμφωνία των Παρισίων, την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, την Ψηφιακή Επανάσταση, την Δεκαετία της Επιστήμης για τους Ωκεανούς και τον Θαλάσσιο Εγγραμματισμό (Ocean Literacy) καθώς και τα αποτελέσματα των σχετικών Διεθνών και Περιφερειακών Διασκέψεων για την Εκπαίδευση της Αειφόρου Ανάπτυξης. Επίσης, δεσμεύεται για την σχετική εναρμόνιση των προγραμμάτων και δράσεων των Ελληνικών Πανεπιστημίων προς τις αρχές αυτές και προκρίνει την υιοθέτηση της Προσέγγισης του Ολοκληρωμένου Ιδρύματος (Whole Institution Approach - WIA) προκειμένου τα Ελληνικά ΑΕΙ να εντάξουν άμεσα, ομαλά και προοδευτικά τις αρχές και Στόχους της Αειφόρου Ανάπτυξης (ΣΑΑ) σε όλες τις εκφάνσεις και δράσεις των προγραμμάτων τους, καθιστώντας το ταχύτερο δυνατόν τα Πανεπιστήμια της χώρας «Φάρους Αειφορίας», πρότυπα και παραδείγματα των δυνατοτήτων της Αειφόρου Ανάπτυξης στην πράξη. Έπομένως, τα Ελληνικά Πανεπιστήμια θα συνεργαστούν στενά και συστηματικά στους εξής τέσσερις άξονες:

1. Προγραμματισμός Εκπαίδευσης και Έρευνας για προώθηση της Αειφόρου Ανάπτυξης

2. Εφαρμογή των κατάλληλων Αρχών, Μεθόδων και Πρακτικών που προωθούν την Αειφορία μέσα στα Πανεπιστήμια
3. Σχέσεις των ΑΕΙ με την Κοινωνία σε Τοπικό και Διεθνές Επίπεδο
4. Διακυβέρνηση των Ελληνικών ΑΕΙ

Οι προτάσεις για τα επόμενα βήματα αφορούν

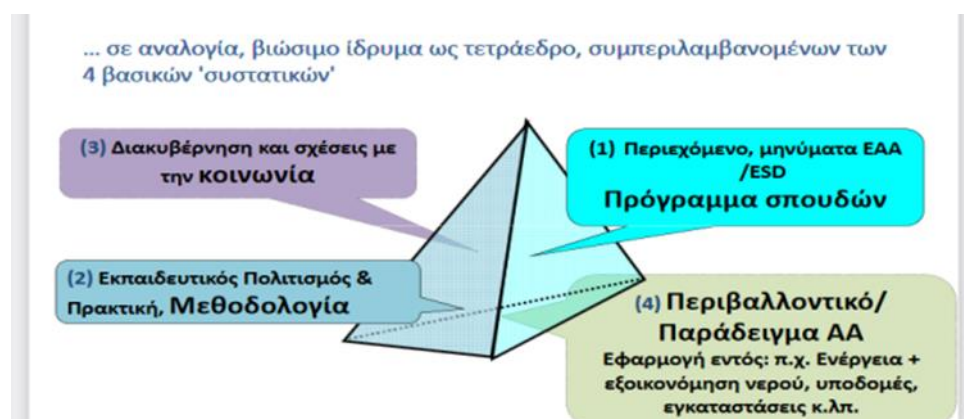
1. Στο προσδιορισμού Εθνικού «Κατωφλίου Αειφορίας»
2. Στη συγκρότηση Δικτύου Ελληνικών ΑΕΙ για την Αειφόρο/Βιώσιμη Ανάπτυξη[41]

Επιτάσσεται λοιπόν, ένας οδηγός προτεραιοτήτων στο πλαίσιο της εξασφάλισης της κοινωνικοοικονομικής προόδου και περιβαλλοντικής σταθερότητας με τα Πανεπιστήμια ανά το κόσμο να συμβάλλουν σε αυτό, συντάσσοντας σχετική Χάρτα, με τη δημιουργία στο μέλλον, κοινωνικά, επιστημονικά ενεργών στελεχών και πυρήνων ικανών για τη μείωση και επίλυση προβλημάτων (συνδεδεμένα με κοινωνικοοικονομικά και περιβαλλοντικά ζητήματα), προωθώντας έτσι ένα βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης. [41]

2.6 Το αειφόρο ίδρυμα – σχολείο (Τα συστατικά)

Το αειφόρο εκπαιδευτικό ίδρυμα είναι αυτό που ενσωματώνει τους 17 στόχους του οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών στο σχολικό περιβάλλον, συμβάλλοντας στη νέα τύπου εκπαίδευση, γνωστή ως εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Είναι το ίδρυμα εκείνο που αναπλαισιώνεται με αρχές-αξίες και στάσεις ικανό να ανταποκριθεί στις σύγχρονες προκλήσεις. Είναι απόρροια της ενσωμάτωσης νέων θεμάτων-θεματικών που αφορούν στο περιβάλλον και στην αειφόρο ανάπτυξη. Πρόδρομες εκπαιδευτικές κινήσεις προς την αειφορία των ιδρυμάτων αυτών αποτελούν α) τα ιδρύματα με προγράμματα που δίνουν έμφαση στις κοινωνικές και ηθικές /εκπαιδευτικές διαστάσεις συνδεδεμένες με την έννοια της βιωσιμότητας β) ιδρύματα που εστιάζουν σε προγράμματα με παρεμβάσεις και πρακτικές που βελτιώνουν τις συνθήκες ανθρώπινης ζωής, όπως αγωγή υγείας εκπαίδευση καταναλωτών γ) πράσινα ιδρύματα (green-eco schools) προγράμματα με έμφαση στη βελτίωση των υποδομών-φιλικών προς το περιβάλλον- προγράμματα διδασκομαι από τη φύση και δ) ιδρύματα που ακολουθούν την ολοκληρωμένη προσέγγιση-έμφαση στην ανάπτυξη του ιδρύματος μέσω της εσωτερικής συνοχής περιλαμβάνοντας τη διακυβέρνηση, τη διαχείριση φυσικών πόρων σε επίπεδο ιδρύματος ,την ενεργό σχέση με τη τοπική κοινωνία. Μάλιστα, όταν

στα τελευταία τύπου εκπαιδευτικά ιδρύματα εφαρμόζεται η ολοκληρωμένη ιδρυματική προσέγγιση (WIA-WSA παράγραφος 2.7) καταλήγουμε να τα απεικονίζουμε όπως τη παρακάτω εικόνα 4. Αφορά στο αειφόρο ίδρυμα (άρα και σχολείο) ως τετράεδρο αναπτυσσόμενο μέσα σε αυτό το περίβλημα, καλύπτοντας επαρκώς το εσωτερικό. Οι τέσσερις έδρες του έχουν ως εξής:

Εικόνα 4:Το αειφόρο ίδρυμα [4].

1^η Έδρα Περιεχόμενο & Μηνύματα της ΕΑΑ – Πρόγραμμα Σπουδών

- Ισορροπημένη προσέγγιση του περιεχομένου των Προγραμμάτων Σπουδών: Οικονομία - Κοινωνία – Περιβάλλον, μέσω των εργαλείων και μηχανισμών: Πολιτισμός, Θεσμοί, Καινοτομία, Επιστήμη-Τεχνολογία.
- Ενσωμάτωση των αειφόρων αξιών στο Επίσημο Πρόγραμμα Σπουδών, καθώς και στο "μυστικό-κρυφό" πρόγραμμα και τις "κρυφές" εκπαιδευτικές πρακτικές.
- Ανάπτυξη γενικών και ισορροπημένων δεξιοτήτων των φοιτητών-μαθητών ώστε να μάθουν να πειραματίζονται και να υιοθετούν κριτική στάση απέναντι στην ποιότητα ζωής, τα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης, τις προσεγγίσεις διαχείρισης, στο παρόν και ειδικά για το μέλλον.
- Υιοθέτηση πλαισίων για την ΕΑΑ για όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης.[1]

2^η Έδρα: Διακυβέρνηση, εσωτερικές διαδικασίες και εξωτερικές σχέσεις με τη κοινωνία

- Σύνθεση και λειτουργία της εκπαιδευτικής κοινότητας σε επίπεδο προγράμματος/έργου/κύκλου σπουδών, που εξασφαλίζουν δημοκρατικές διαδικασίες, διαφάνεια και ευθύνη, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο που βοηθούν στην επιβράβευση των προσπαθειών.

- Έμφαση στον ρόλο της ηγεσίας και της διοίκησης και των άλλων ενδιαφερομένων μερών στη δημιουργία και διατήρηση του οράματος και των προϋποθέσεων εφαρμογής της ΑΑ.
- Σχέσεις των εκπαιδευτικών: με βάση τη συνεργασία, την κατανόηση και την αλληλεγγύη· Διαφανείς και δίκαιες διαδικασίες.
- Ανάπτυξη και εφαρμογή εσωτερικών κριτηρίων ποιότητας (εσωτερική παρακολούθηση προόδου / “bench marking”).
- Άνοιγμα στην κοινωνία και αλληλεπιδράσεις με την τοπική κοινότητα, με γονείς, με φορείς.

3^η Έδρα: Εκπαιδευτική Κουλτούρα & Πρακτική, Μεθοδολογία

- Δεξιότητες καθηγητών/εκπαιδευτικών, μέσω κατάρτισης και διά βίου μάθησης.
- Ποικιλία εκπαιδευτικών τεχνικών και μεθόδων - βιωματικές και συμμετοχικές μέθοδοι, σεβασμός της πολιτισμικής πολυμορφίας, αξιοποίηση εμπειριών από το φυσικό και αστικό περιβάλλον και μοντέλα συμπεριφοράς.
- Εμπειρία που πρέπει να αναπτυχθεί στο πλαίσιο του ιδρύματος.
- Ανάπτυξη ευρύτερης κουλτούρας που ενσωματώνει τις αρχές και τις μεθόδους της ΕΑΑ.

4^η Έδρα: Εφαρμοσμένο πρότυπο περιβάλλοντος/ΑΑ, υποδομές, εγκαταστάσεις

- Ενεργειακή απόδοση, παθητική ηλιακή αρχιτεκτονική των κτιρίων.
- Χρήση φιλικών προς το περιβάλλον υλικών, ανακυκλωμένων υλικών
- Υπολογισμός οικολογικού αποτυπώματος.
- Οικονομία του νερού. Συλλογή βρόχινου νερού, αξιοποίηση γκρίζου νερού.
- Χρήση μη τοξικών βαφών και προϊόντων.
- Φροντίδα για βιολογικά και υγιεινά τρόφιμα σε κυλικεία
- Χώροι πρασίνου. [1]

2.7 Η Ολοκληρωμένη Ιδρυματική-Σχολική Προσέγγιση (WIA-WSA)

Ιστορικά, η ολοκληρωμένη ιδρυματική-σχολική προσέγγιση (Whole School Institute) αναδύθηκε στη επιφάνεια στα τέλη της δεκαετίας του '90 συνδεδεμένη με παιδαγωγικά κινήματα και τάσεις, όπως εκπαίδευση για υγεία και ευημερία (*Education for Health and Wellbeing*), εκπαίδευση για τη παγκόσμια «πολιτότητα» (*Global Citizenship Education*) και εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη (*Education for Sustainable Development*). Μάλιστα, τούτο έγινε εφικτό από τη στιγμή που οι σύγχρονες

εκπαιδευτικές πολιτικές άρχισαν να συσχετίζονται, να εντάσσονται τα περιβαλλοντικά θέματα σε πλαίσια κοινωνικά και οικονομικά. Μάλιστα, όπως υποστηρίζουν οι Henderson, K., & Tilbury, D. για τα χαρακτηριστικά της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης (Whole School Approach):

Ως προσέγγιση είναι :

«**Σχετική** - με την αποστολή του σχολείου, τις εθνικές εκπαιδευτικές προτεραιότητες, τη κοινοτική ταυτότητα, καθώς και τις περιβαλλοντικές προτεραιότητες της περιοχής.

με πόρους - για εμπειρογνομοσύνη και υποστήριξη στη βιωσιμότητα και τη μάθηση για τη βιωσιμότητα· φυσικούς πόρους και τεχνολογίες για την πραγματοποίηση της μετάβασης· και μεσοπρόθεσμη χρηματοδότηση για την εκτέλεση σχεδίων.

Αντανακλαστική - εξειδικευμένο στον κριτικό προβληματισμό και την αξιολόγηση σε όλα τα επίπεδα, αναπτύσσοντας ικανότητες κριτικής σκέψης στο προσωπικό και στους μαθητές.

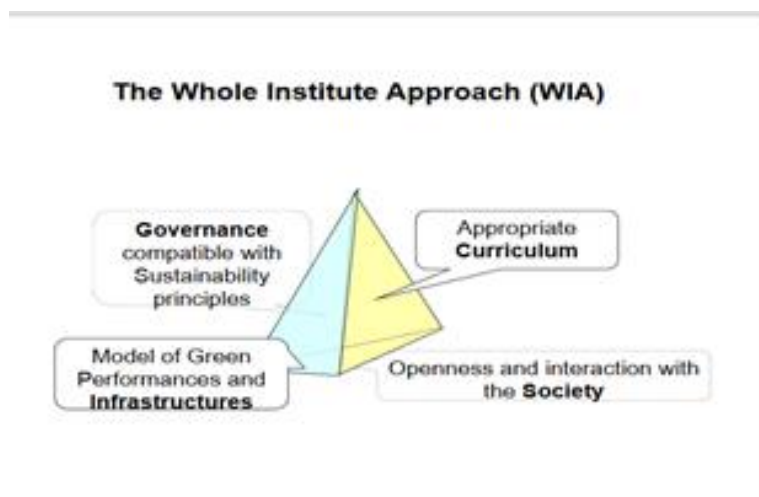
Ευέλικτη (μπορεί και ανταποκρίνεται) - προσαρμοσμένη σε τοπικά και πολιτιστικά περιβάλλοντα, αναπτύσσοντας ικανότητες μάθησης που βοηθούν στην αναγνώριση της πολυπλοκότητας καθώς και της μεταβαλλόμενης φύσης των προκλήσεων βιωσιμότητας, απορρίπτοντας μια ενιαία προσέγγιση για όλους στη βιωσιμότητα.

Μεταρρυθμιστική – εκτιμά ότι η ατζέντα δεν είναι απλώς η προσθήκη περιβαλλοντικών θεμάτων ή θεμάτων SDG στο πρόγραμμα σπουδών, αλλά η αναμόρφωση ολόκληρης της εκπαιδευτικής εμπειρίας» [15]

Επιπρόσθετα, η UNESCO περιγράφει την ολοκληρωμένη σχολική προσέγγιση ως μέσο ώστε οι μαθητευόμενοι να ζήσουν ό,τι μαθαίνουν και να μάθουν ό,τι ζουν “*to enable learners to live what they learn and learn what they live*” (UNESCO 2020) Επίσης, ως εργαλείο εκπαιδευτικής καινοτομίας, αφού πρόκειται για την ιδέα εκείνη κατά την οποία πολλαπλές θεματικές ενότητες σχετιζόμενες-αναφερόμενες με τη/στη βιώσιμη ανάπτυξη εντάσσονται ταυτόχρονα στην εκπαιδευτική διαδικασία, όχι μόνο ως αντικείμενα μάθησης αλλά και ως μέσο για ένα διαφορετικό τρόπο εργασίας και ζωής. «...multiple themes can be simultaneously addressed within the overarching umbrella of ‘sustainability’ or ‘sustainable development,’ not by reducing them to ‘learning tasks’, but as entry points to a different way of working and living.[5] (Rosalie Mathie (of The Norwegian University of Life Sciences), Arjen Wals of Wageningen (University in The Netherlands), by the program Duurzaam Door and the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality in The Netherlands, Whole School Approaches

to Sustainability Exemplary practices from around the world Ειδικότερα, αυτή η προσέγγιση ανάγεται-αναπτύσσεται σε τέσσερα επίπεδα, σχηματίζοντας πάλι τετράεδρο όπως αυτό της εικόνας 5. Αυτά αφορούν στη διακυβέρνηση του (διοίκηση-οργάνωση και λειτουργία), στο αναλυτικό πρόγραμμα, στις «πράσινες» υποδομές του και στο άνοιγμα – αλληλεπίδραση με τη κοινωνία. Οι ομοιότητες/αντιστοιχίες ανάμεσα τους είναι εμφανείς. Ουσιαστικά, οι εικόνες 4, 5 ταυτίζονται στο περιεχόμενό τους και η παραπάνω προσέγγιση μετατρέπει το ίδρυμα-σχολείο σε αειφόρο.

Εικόνα 5: Η Ολοκληρωμένη Ιδρυματική Προσέγγιση (WIA) [4].

Η προσέγγιση του ολοκληρωμένου σχολείου & στο Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης με στόχο την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη

Η UNECE στη περίπτωση της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης (ΟΣΠ-WSA) προτείνει την υιοθέτηση “σχολικών σχεδίων ΕΑΑ”, σε κάθε σχολείο, ως εργαλεία για την εφαρμογή “whole-institute” προσεγγίσεων (UNECE, 2016) και απευθύνεται στα κράτη μέλη της προκειμένου να εξετάσουν πώς μπορούν να α) αναγνωρίσουν (τα Υπουργεία Παιδείας και Περιβάλλοντος και άλλοι αρμόδιοι κρατικοί φορείς) τη σημασία του σχολικού σχεδιασμού ΕΑΑ συνδέοντας τον με τις σχετικές εθνικές προτεραιότητες, β) ενσωματώσουν και να υποστηρίξουν “whole institute” προσεγγίσεις ΕΑΑ στα προγράμματα σπουδών των σχολείων και να διασφαλίζουν ότι ο σχολικός σχεδιασμός ΕΑΑ είναι ένα ολοκληρωμένο στοιχείο των πρωτοβουλιών και δεσμεύσεων των σχολείων, γ) προωθήσουν τις ικανότητες των εκπαιδευτικών, ώστε να είναι επιτυχής η εφαρμογή “whole institute” προσεγγίσεων, δ) εξασφαλίσουν επαρκή οικονομικά μέσα, τεχνική υποστήριξη και κίνητρα, ε) αναπτύξουν συστήματα

παρακολούθησης και αξιολόγησης. Χαρακτηριστικά παραθέτουμε τις παρακάτω ερωτήσεις ως πιστοποίηση των ανωτέρω, όπως παρουσιάστηκαν στην αναφορά της 22^{ης} Μαρτίου 2022, απευθυνόμενη (η αναφορά) στα κράτη μέλη της UNECE, επιζητώντας τις σχετικές απαντήσεις [53]:

1. Έχει σημειωθεί κάποια σημαντική πρόοδος στη χώρα σας στον τομέα της διακυβέρνησης, του προγράμματος σπουδών, της ηγεσίας, της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών, των μεθόδων διδασκαλίας, των συνεργασιών, των εγκαταστάσεων και των υποδομών για την προώθηση της εφαρμογής της WSA/WIA στην ESD στην επίσημη εκπαίδευση; Ναι Όχι
2. Αντιμετωπίζει η χώρα σας προκλήσεις και έχει ανάγκες στην εφαρμογή της WSA/WIA στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση; Ναι Όχι
3. Έχουν υπάρξει διαδικασίες παρακολούθησης (για παράδειγμα, αυτοαξιολογήσεις) στη χώρα σας που υποστηρίζουν επίσημους και μη τυπικούς θεσμούς και οργανισμούς κατά την αξιολόγηση της προόδου τους όσον αφορά την εφαρμογή της WSA/WIA στην ESD; Ναι Όχι

- Το πλαίσιο για τη μελλοντική εφαρμογή της στρατηγικής της UNECE για την ESD, η οποία προβλέπει μια σειρά χωρών των βόρειων και ανατολικών ακτών της Μεσογείου (εγκρίθηκε κατά την 8η υπουργική διάσκεψη για το περιβάλλον της Ευρώπης στο Μπατούμι της Γεωργίας, 8-10 Ιουνίου 2016), η οποία ζητεί:
  1. Ενθάρρυνση προσεγγίσεων ολόκληρου του ιδρύματος με την κατάρτιση σχολικών σχεδίων ESD ή την ενσωμάτωση της ESD στα υπάρχοντα σχολικά σχέδια.
- **Τομέας προτεραιότητας 3 [άρθρο 50]:** Τα προγράμματα σπουδών και οι δραστηριότητες εκτός προγραμμάτων σπουδών θα πρέπει να περιλαμβάνουν και να υποστηρίζουν την ESD. Προτεινόμενες δραστηριότητες:
  - Προώθηση της «Προσέγγισης ολόκληρου του ιδρύματος» (WIA)
- **Τομέας προτεραιότητας 5 [άρθρα 54-55]:**

Προτεινόμενες Δραστηριότητες (μέχρι το τέλος του 2019): Εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τις παιδαγωγικές προσεγγίσεις της ΕΑΑ στο τυπικό και μη τυπικό

πλαίσιο και όλων των ενδιαφερόμενων μερών της σχολικής διαδικασίας με τη θεωρία και την πράξη της «Προσέγγισης του Ολόκληρου Ιδρύματος».

- **Περιφερειακά Προγράμματα**

Πρόγραμμα για την προώθηση της προσέγγισης ολόκληρου του ιδρύματος σε τουλάχιστον 50% των σχολείων κάθε χώρας με βάση τριετή σχολικά σχέδια ESD που περιλαμβάνουν όλες τις τάξεις και 11 διαθέσιμα μέσα (π.χ. συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής μη συμβατικών υδάτινων πόρων, αύξηση της ενεργειακής απόδοσης των σχολείων με διάφορα μέσα, διαχείριση αποβλήτων, σχολικοί κήποι, εναλλακτικές μεταφορές, υγιεινή διατροφή, προώθηση του διαλόγου, της συναίνεσης και του σεβασμού των διαφορετικών απόψεων, προώθηση της δράσης και της αλλαγής στο σχολείο και στην κοινότητα, ενεργή σχέση με τη σχολική γειτονιά και την τοπική κοινωνία, συμμετοχική σχολική διοίκηση, συμμετοχή των μαθητών στη διαμόρφωση αποφάσεων, συμμετοχή των γονέων σε έργα, έργα/δραστηριότητες σχετικά με τους SDGs που δημιουργούν δεσμούς τοπικής συνάφειας, έργα με αγρότες, επαγγελματίες κ.λπ.).

Η Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση αποτελεί λοιπόν εργαλείο σκέψης-τρόπο-μέθοδο προς αναπλαισίωση ή μετασχηματισμό της υφιστάμενης δομής, της οργάνωσης, του έργου, της κουλτούρας, γενικότερα της εκπαίδευσης προς ένα βιώσιμο μέλλον. Επομένως, το εκπαιδευτικό ίδρυμα-σχολείο που εφαρμόζει και χρησιμοποιεί την παραπάνω προσέγγιση/εργαλείο και στα τέσσερα επίπεδα, απεικονίζεται ως τετράεδρο, (εικόνα 5-αιφόρο εκπαιδευτικό ίδρυμα) και είναι δυνατόν να συμβάλει ουσιαστικά στη πραγμάτωση των SDGs.

2.7.1 Περιπτώσεις Εφαρμογής της WSA Διεθνώς

Η εφαρμογή της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης ως μέσο-τρόπο-μέθοδο για την επίτευξη της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη συναντάται σε πλήθος χωρών με αντίστοιχα αειφόρα έργα όπως (ενδεικτικά):

Türkiye • A Whole Classroom Approach as a WSA entry point

Uruguay • Sustainable School Buildings and Grounds as a WSA entry point

Japan • A ‘Whole Community Service’ Learning Approach to ESD

The Netherlands • Green Vocational Schools committed to a WSA.

South Africa • Longstanding Eco-School members

USA • Chicago based Global Citizenship Experience (GCE) Lab School

Cyprus • A cross curricular holistic approach involving school, family and wider community.

England, UK • Ruskin Mill - A Whole School, for the Whole Child, in a Whole Community.

India • Quality Education’ as an enabler for the SDG’s .

Norway • Montessori Students as changemakers.

China • Hong Kong: A Whole School Sustainability Audit spearheading a whole school commitment to change.

Finland • Terälahti a Nature-school holistic integrated approach.

Canada • Belfountain ‘Learning for a Sustainable Future School.’

Kazakhstan • A Whole School commitment to sustainability - embracing the SDGs through stories.

Nepal • Rupan Taran whole school community research and development partnership.

Norway • A university-school partnership on ESD in practice.

Mongolia • A Nation’s response to mainstreaming ESD practices utilizing a WSA.

Türkiye • A Green Flag Eco-School’s Journey towards ESD Practices.

Northern Ireland, UK • School - Community Partnerships in action. [5]

Australia• MindMatters, a whole-school approach promoting mental health and wellbeing [38], • Growing the Australian Sustainable Schools Initiative—whole-of-school approaches to education for sustainability[17].

Κάθε τύπος σχολείου ανεξάρτητα από το γεωγραφικό προσδιορισμό του καταστρώνει ένα σχέδιο δράσης (**action plan**) βασιζόμενο στις αρχές της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης . Αυτό περιλαμβάνει δράσεις κατά τους παρακάτω **άξονες** σύμφωνα ως προς τα επίπεδα έδρες που παρουσιάστηκαν παραπάνω (2.6-2.7). Πιο αναλυτικά:

Όραμα-Ήθος-Ηγεσία-Συντονισμός (Vision Ethos, Leadership & Coordination)

Η ηγεσία εμπνέει το όραμα ενός σχολείου που λειτουργεί και οργανώνεται με αρχές δημοκρατίας, δικαιοσύνης, ισότητας, σεβασμού, αλληλεγγύης. Ο διευθυντής αποτελεί κομβικό σημείο σε κάθε περίπτωση για τη πραγμάτωση του σχετικού οράματος. (κοινή διαπίστωση για όλες τις περιπτώσεις σχολείων)

Επιμορφώσεις (εσωτερικές, εξωτερικές) του συνόλου του σχολικού προσωπικού (καθηγητές, βοηθητικό προσωπικό) (**Capacity building**).

Αναλυτικό πρόγραμμα (Curriculum) με τους στόχους της αειφορίας (17 στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης καθοριζόμενοι από τον οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών)

ενσωματωμένους σε αυτό. Μαθήματα πολιτότητας (Global Citizenship) και κοινωνικής επιχειρηματικότητας (social entrepreneurship), θεματικές της αειφορίας με τα μαθήματα να αποτελούν τα εργαλεία μελέτης τους, μοντεσοριανά προγράμματα, Διαχείριση φυσικών πόρων του σχολείου (νερό, ενέργεια, σχολικός κήπος, κομποστοποίηση, ανακύκλωση, μείωση απορριμμάτων σε χαρτί, πλαστικό, (Institutional Practices)

Παιδαγωγική – Μάθηση (Pedagogy & Learning) (Πρότζεκτ-εργαστήρια ομαδοσυνεργατικά, διαφοροποιημένη διδασκαλία, ανεστραμμένη τάξη, μελέτη πεδίου, επίλυση προβλήματος, παιχνίδι ρόλων, διαπολιτισμική διδασκαλία εκπαίδευση, συμπερίληψη, σχολικός εκφοβισμός)

Συνδέσεις με την κοινότητα (Community Connection)

Ξεχωρίζουμε δράσεις με άλλα σχολεία, με κυβερνητικές πρωτοβουλίες και μη, με φορείς-σωματεία πολιτών, με ιδιώτες επαγγελματίες.

Να σημειώσουμε ότι στο μέρος των συμπερασμάτων πιο κάτω, συγκεντρώνουμε τους παράγοντες εκείνους που αποτελούν κρίσιμα σημεία για την επιτυχία της εφαρμογής των ολιστικών προσεγγίσεων από τα σχολεία, αποφεύγοντας έτσι να αναφέρουμε για κάθε ένα ξεχωριστά τις δράσεις του.

2.7.2 Περιπτώσεις Εφαρμογής WSA στην Ελλάδα

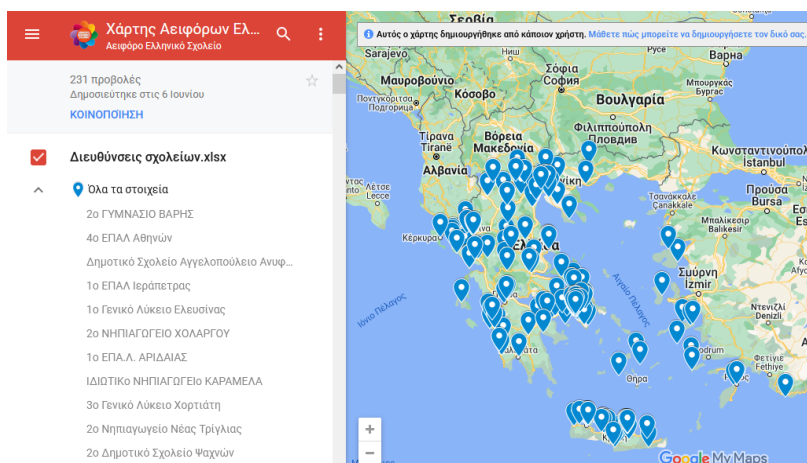
Σήμερα, οι περιπτώσεις εφαρμογής της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης στον ελλαδικό χώρο εντάσσονται στο πλαίσιο δύο προγραμμάτων εγκεκριμένων από το

Εικόνα 6: Σήματα προώθησης των προγραμμάτων[43],[46].

υπουργείο παιδείας και θρησκευμάτων. (Να σημειώσουμε εδώ ότι υπάρχουν σχολεία που εφαρμόζουν αειφόρες δράσεις όχι όμως υπό το πρίσμα της ολοκληρωμένης προσέγγισης). Το πρώτο (και χρονικά) αφορά στο τίτλο «**Αειφόρο Σχολείο**» μετεξέλιξη του αρχικού προγράμματος «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» και κατοπινού μέχρι το 2021 «**Σήμα Αειφόρου Σχολείου**». Το δεύτερο έχει τίτλο «**Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο: Όλοι νοιαζόμαστε, όλοι συμμετέχουμε**» και πηγή έμπνευσης του αποτέλεσε το αντίστοιχο πρόγραμμα του υπουργείου παιδείας του Ηνωμένου βασιλείου. (εικόνα

8 : Σήματα προώθησης των προγραμμάτων) Σχεδιάστηκε από την παιδαγωγική ομάδα του Συμβουλίου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, εγκρίθηκε αρχικά με το υπ' Αρ. Πρωτ. 118/Γ7/2/1/2014 έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και έκτοτε η έγκρισή του ανανεώνεται και τα επόμενα έτη. Από την αρχή του έως τώρα στο πρόγραμμα έχουν συμμετάσχει πάνω από 280 σχολεία (δίκτυο 460 εγγεγραμμένων σχολείων) σε όλη την Ελλάδα τα οποία ανήκουν σε όλες τις βαθμίδες Προσχολικής, Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας, Γενικής, Επαγγελματικής και Ειδικής Αγωγής Εκπαίδευσης. Ο παρακάτω χάρτης (εικόνα 7) αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια γεωγραφικής απεικόνισης τους.

Εικόνα 7: Ο χάρτης με τα σχολεία που εφαρμόζουν αειφόρες δράσεις.

Μιλώντας αναλυτικότερα για τα παραπάνω προγράμματα, ξεκινούμε από το πρώτο - **Αειφόρο Σχολείο- Σήμα Αειφόρου Σχολείου**- που στηρίζεται στους Δείκτες Αειφόρου Σχολείου, στην Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση, στο Σχέδιο Αειφόρου Διαχείρισης και στο Σχολικό Πρόγραμμα Δράσης[42]. Επίσης, όπως υπογραμμίζει ένας από τους βασικούς εμπνευστές του ο Δημήτρης Καλαϊτζίδης, κύριο εργαλείο του είναι το Ημερολόγιο Αειφόρου Σχολείου με σκοπό τη καταγραφή-τον χρονοπρογραμματισμό όλων των φάσεων των δράσεων (αρχή-εκτέλεση-αποτίμηση). Η βασική ιδέα του «Αειφόρου Σχολείου», είναι η ενσωμάτωση των αξιών και των αρχών της αειφόρας ανάπτυξης σε όλες τις λειτουργίες του σχολείου, σε κάθε πλευρά της ζωής του στη διοίκηση, στη διδασκαλία, στη μάθηση, στη διαχείριση των πόρων, στις μετακινήσεις από και προς το σχολείο, στις σχέσεις του σχολείου με τη σχολική και την ευρύτερη κοινότητα. Τα χαρακτηριστικά του περιστρέφονται γύρω από τρεις

αλληλεξαρτώμενους τομείς: α) το παιδαγωγικό, β) το κοινωνικό γ) το περιβαλλοντικό/οικονομικό[42][43].

Η ανάλυση των τομέων-πεδίων αυτών εντάσσεται στην αναφορά των διαστάσεων της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης που έγινε πιο πάνω. Μπορούμε όμως, ενδεικτικά να καταγράψουμε μερικές συγκεκριμένες δράσεις-πρακτικές των σχολείων που σχετίζονται με αυτούς:

Παραδείγματα καλών πρακτικών στον Κοινωνικό & Οργανωτικό τομέα: Προαγωγή του εθελοντισμού, χαρτογράφηση της γειτονιάς για να καταγραφεί αν άτομα με κινητικά προβλήματα μπορούν να έχουν πρόσβαση σε όλους τους χώρους. Συμμετοχή σε δράσεις για την ενίσχυση μεταναστών με συλλογή αναγκαίων αγαθών και ρουχισμού. Συνεργασία με γονείς μαθητών/τριών για την κατασκευή σκηνικών της γιορτής λήξης του σχολικού έτους. Υιοθέτηση γειτονικού πάρκου, προσπάθεια προστασίας και ανάδειξής του με επιστολή στο Δήμαρχο και ενημέρωση των κατοίκων και περαστικών για τη φροντίδα του.

Παραδείγματα καλών πρακτικών στον Περιβαλλοντικό/Οικονομικό τομέα: Ανακύκλωση χαρτιού, συσκευασιών, μπαταριών, λαμπτήρων, μελανιών, ηλεκτρικών συσκευών, οργανικών απορριμμάτων, κατακιών με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο. Επαναχρησιμοποίηση υλικών μέσα από κατασκευές και χειροτεχνίες παιδιών (κουτιά γάλακτος που μεταμορφώθηκαν σε φωλιές πουλιών). Καθαρισμός γειτονικής παραλίας.[43]

Ταυτόχρονα, για το δεύτερο πρόγραμμα, Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο: Όλοι νοιαζόμαστε, όλοι συμμετέχουμε αποτελεί ένα πρόγραμμα που προωθεί τη φιλοσοφία της αειφόρας ανάπτυξης στο σχολείο. Ως αειφόρο θεωρείται το σχολείο εκείνο το οποίο μέσω της οργάνωσης, της υπόστασης και της λειτουργίας του, μπορεί να αποτελέσει πρότυπο καλής πρακτικής τόσο για τους μαθητές όσο και για την κοινωνία, να προμηθεύει με γνώσεις τους μαθητές και να τους καλλιεργεί δεξιότητες ώστε να γίνουν ενεργά μέλη της κοινωνίας ικανά να αντιμετωπίζουν τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα και να διαμορφώνουν το μέλλον με όρους περιβαλλοντικής και κοινωνικής «αειφόρας συνείδησης». Πιο συγκεκριμένα, στο πρόγραμμα αυτό, η εκπαίδευση για την βιώσιμη εκπαίδευση οργανώνεται γύρω από οκτώ πυλώνες υπό το σκεπτικό πάντα της σχολικής ολοκληρωμένης προσέγγισης:

1^{ος} Δημοκρατία και συμμετοχή στο σχολείο. Το Αειφόρο Σχολείο, μπορεί να αποτελέσει πρότυπο κοινωνικής αποδοχής που θα επιτρέπει σε όλα τα παιδιά και τους εκπαιδευτικούς να συμμετέχουν ισότιμα στη σχολική ζωή. Να λειτουργεί δηλαδή ως

ένας χώρος όπου θα υπάρχει σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις διαφορετικές πολιτισμικές μορφές. Μέσα σ' ένα τέτοιο σχολείο στο οποίο υπάρχει χρόνος για κατανόηση, αγάπη, αναστοχασμό για όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από την επίδοσή τους στα μαθήματα, δίνονται ευκαιρίες για δημιουργική έκφραση και δράσεις-αλλαγές μέσα από τις οποίες αλλάζει το κλίμα του σχολείου. Συνεπώς ένα τέτοιο σχολείο, μπορεί να συμβάλλει αποτελεσματικά στην ένταξη όλων των μαθητών στο σχολείο και στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής και της σχολικής βίας. Ταυτόχρονα, η συμμετοχή των μαθητών σε διαδικασίες λήψης απόφασης, στην κατάστρωση σχεδίων δράσης και στην εκτέλεση σχεδίων δράσης συνιστά το αειφόρο σχολείο ιδανικό πεδίο καλλιέργειας της «πολιτότητας» (citizenship) της ανάπτυξης δηλαδή του ενεργού πολίτη. [7]. Για παράδειγμα, σε πρακτικό επίπεδο, σχεδιασμός και εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων τύπου Δημοκρατία και Εκπαίδευση του ιδρύματος της Βουλής συνεισφέρουν προς αυτή τη κατεύθυνση.

2^{ος} Η βελτίωση του πλαισίου μάθησης. Το αειφόρο σχολείο ως ένας εξελισσόμενος οργανισμός μάθησης, διαμορφώνει ένα πλαίσιο βιωματικής παιδαγωγικής και ενεργητικής μάθησης. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, οι μαθητές δεν μπορεί να είναι παθητικοί ακροατές, αλλά εργάζονται διερευνητικά και παράγουν μαθησιακά έργα. Στο σχολείο αυτό διερευνώνται θέματα που σχετίζονται με την αειφόρο ανάπτυξη [7]. Ως παραδείγματα πρακτικών αναφέρονται : Επιλογή από τους μαθητές των μεθόδων εργασίας πάνω σε ένα θέμα που θα διδαχθούν, αγώνες επιχειρηματολογίας και παιχνίδια ρόλων σε επίμαχα σημεία στην επιστήμη, στην ιστορία, την πολιτική παιδεία, τη γλώσσα, τη λογοτεχνία, ανοίγω την τάξη μου στους συναδέλφους και μετά συζητούμε για τη βελτίωση της διδασκαλίας, συνδιοργανώνουμε προγράμματα, συνέργεια σχολείου με άλλα και ένταξη του σε δίκτυα, σύνδεση μαθήματος με τη τοπική κοινωνία.

3^{ος} Η προαγωγή του πολιτισμού και των τεχνών στο σχολείο. Τούτο προκύπτει με τεχνολογικά δημιουργήματα (φωτογραφίες, βίντεο, φιλμ) διατήρηση της προφορικής ιστορικής μνήμης και παράδοσης, δράσεων για θέατρο, μουσική, καλλιτεχνικά, χορό, διασχολικές συνέργειες για καταγραφή τοπικού πολιτισμού, σύνδεση με τοπικούς φορείς για την ανάδειξη χώρων πολιτισμού (μνημείων, διαδρομών πολιτισμού) οργάνωση επισκέψεων σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους με ενεργητική συμμετοχή των μαθητών.

4^{ος} Το αειφόρο κτίριο και αυλή. Βιοκλιματικός σχεδιασμός, αντικατάσταση κουφωμάτων, θερμομόνωση δώματος, εξωτερικών τοίχων, εγκατάσταση

ανεμοφράκτη, δεντροφύτευση, σκίαση, ταρατσόκηπος, αισθητική αναβάθμιση αιθουσών, διαμόρφωση διαθεματικών αιθουσών, σχεδιασμός χώρου για υπαίθριο μάθημα, σχέδιο εργασίας για μεσογειακό κήπο, φυτοφράκτη.

5^{ος} Η πολιτική για την εξοικονόμησης ενέργειας και τις μετακινήσεις από και προς το σχολείο. Το αειφόρο σχολείο μπορεί να αποτελέσει πρότυπο για την εξοικονόμηση ενέργειας, τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την αλλαγή των συνηθειών των μαθητών για τις μετακινήσεις (ποδήλατο, μέσα μαζικής μεταφοράς, συνεπιβατισμός, πεζοπορία)

6^{ος} Η ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων (νερό, υλικά και απορρίμματα.) Το αειφόρο σχολείο καθίσταται πρότυπο για τη διαχείριση φυσικών πόρων όπως είναι το νερό (συλλογή βρόχινου νερού, επιλογή φυτών με απαιτήσεις χαμηλές σε νερό), τα απορρίμματα και τα υλικά (χαρτί, μελάνια) και τη μείωση της κατανάλωσής τους, την ανακύκλωση τους . Στόχος όλων των παραπάνω είναι η μείωση του οικολογικού αποτυπώματος του σχολείου.

7^{ος} Η προαγωγή της υγείας στο σχολείο. Δράσεις για τη ψυχική και πολιτική υγεία των μαθητών. Για παράδειγμα; προϊόντα κυλικείου συμβατά με την υγιεινή διατροφή, εκστρατεία ενημέρωσης για την ανάγκη λήψης πρωινού από τους μαθητές, οργάνωση εκδρομών στη φύση με πεζοπορίες, συμμετοχή σε (δια)σχολικούς αγώνες, ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για την υγιεινή διατροφή, για την ανάδειξη της τοπικής γαστρονομίας, για τα τοπικά προϊόντα.

8^{ος} Από τη τοπική στη πλανητική κλίμακα. Είναι σημαντικό κάθε σχολείο που θέλει να πορεύεται προς την αειφορία να σχεδιάζει την τοπική του ατζέντα. Η σύνδεση του σχολείου με σημαντικά πολιτιστικά και περιβαλλοντικά θέματα του τόπου που ζουν οι μαθητές του εμπλουτίζει την εκπαιδευτική διαδικασία, τους συνδέει με την τοπική κοινότητα και τους παρέχει τη δυνατότητα να δράσουν για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Χρειάζεται όμως το ενδιαφέρον για τα κοινά, το οποίο αποκτούν οι μαθητές με την εμπλοκή τους σε δράσεις τοπικού ενδιαφέροντος, να εκτείνεται και σε προβλήματα πλανητικής κλίμακας, όπως είναι η κατανομή των πόρων, η φτώχεια, η ειρήνη, η δημοκρατία, η διαφάνεια, η υπερθέρμανση του πλανήτη κ.ά. [7]. Ως παραδείγματα: Συνεργασία με την κοινότητα και τους φορείς της, δράση για την βελτίωση της ποιότητας των κοινόχρηστων χώρων, ανάδειξη πολιτιστικών στοιχείων του τόπου, όπως ιστορικά κτίρια, εθελοντικός καθαρισμός από αισθητική ρύπανση, δράση για την ύπαρξη συστημάτων ανακύκλωσης και διαχείρισης απορριμμάτων στην κοινότητα, ενημέρωση της κοινότητας για την αειφόρο διαχείριση του νερού, της

ενέργειας και άλλων φυσικών πόρων, συμμετοχή σε περιβαλλοντικές και πολιτιστικές δραστηριότητες και δράσεις της τοπικής κοινότητας.

Ταυτόχρονα, σχολεία που επιθυμούν την ενσωμάτωση της αειφορίας στη σχολική εκπαίδευση καταγράφουν ήδη δράσεις που σχετίζονται με τους παραπάνω πυλώνες, **χωρίς** απαραίτητα να εφαρμόζουν την **Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση**. Το αποτέλεσμα είναι να προκύπτει ένα ευρύ φάσμα ενεργειών που ενδεικτικά αναφέρουμε:

1^{ος} Πυλώνας

- α) Δημιουργία Σχολικής Εφημερίδας, με οργάνωση και συντονισμό από συντακτική ομάδα, αποτελούμενη από μαθητές/τριες του σχολείου.
- β) Διαμόρφωση κανόνων συμπεριφοράς μέσα από μαθητικά συμβούλια σε όλες τις τάξεις.
- γ) Δημιουργία και συνεχής συντήρηση και ενημέρωση της ιστοσελίδας του σχολείου. Δημιουργία λιστών ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των γονέων των μαθητών/τριών.
- δ) Συνεργασία με όλα τα σχολεία του συγκροτήματος και διαμόρφωση κοινού Κανονισμού Λειτουργίας Σχολείων που διανεμήθηκε σε όλους τους γονείς.

2^{ος} Πυλώνας

- α) Εφαρμογή ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας και μάθησης.
- β) Χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- γ) Συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα, συνέδρια και ημερίδες.
- δ) Συμμετοχή σε πρόγραμμα επιμόρφωσης/επαγγελματικής αναβάθμισης Erasmus+ .

3^{ος} Πυλώνας

- α) Επίσκεψη σε χώρους που προάγουν την τέχνη και τον πολιτισμό (μουσεία, θέατρα, αρχαιολογικούς χώρους, κλπ.).
- β) Οργάνωση μουσικοθεατρικών παραστάσεων

4^{ος} Πυλώνας

- α) Δημιουργία Ομάδων Εξοικονόμησης Ενέργειας: Οι μαθητές σβήνουν τα φώτα στις τάξεις όταν ξεχνιούνται αναμμένα, κλείνουν βρύσες που τρέχουν, επιβλέπουν τη σωστή χρήση του νερού στις βρύσες του προαυλίου.
- β) Συμμετοχή σε Ομάδες Φροντίδας Διαλειμμάτων: Οι μαθητές-μαθήτριες λειτουργούν επικουρικά στο έργο των εφημερευόντων εκπαιδευτικών και συνεργάζονται με αυτούς.

5^{ος} Πυλώνας

- α) Ένταξη στο έργο ενεργειακής αναβάθμισης "ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΩ" .
- β) Αλλαγή των λαμπτήρων του σχολείου με άλλους χαμηλότερης ενεργειακής κατανάλωσης.
- γ) Ενημέρωση για την ασφάλεια των μαθητών στο δρόμο αλλά και για τον Κ.Ο.Κ. από τη τροχαία.

6^{ος} Πυλώνας

- α) Ανακύκλωση μπαταριών, σε συνεργασία με την εταιρεία Ανακύκλωσης Φορητών Ηλεκτρικών Στηλών (ΑΦΗΣ ΑΕ). Ομοίως, για χαρτί, γυαλί, πλαστικό και αλουμίνιο, στους μπλε κάδους.

7^{ος} Πυλώνας

- α) Υλοποίηση προγραμμάτων και δράσεις σχετικά με τη στοματική υγεία, τη διατροφή, τη σεξουαλική αγωγή και τη συναισθηματική διαχείριση.
- β) Συμμετοχή σε δια σχολικούς αθλητικούς αγώνες.

8^{ος} Πυλώνας

- α) Οργάνωση φιλανθρωπικών χριστουγεννιάτικων παζαριών με προϊόντα κατασκευασμένα από μαθητές/τριες, εκπαιδευτικούς και γονείς, σε συνεργασία με τους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων. Τα χρήματα που συγκεντρώθηκαν διατέθηκαν σε φιλανθρωπικά ιδρύματα και συλλόγους που η δραστηριότητά τους έχει σχέση με παιδιά.
- β) Συγκέντρωση χρημάτων από ανακυκλωμένα πλαστικά καπάκια για αγορά αναπηρικών αμαξιδίων και για προσφορά γευμάτων σε άπορους συμπολίτες.
- γ) Συμμετοχή στη δράση «Make A Wish». Τα χρήματα που συγκεντρώθηκαν χρησιμοποιήθηκαν για την εκπλήρωση της ευχής ενός παιδιού με σοβαρή ασθένεια.
- δ) Συμμετοχή σε εκστρατεία αναδάσωσης.
- ε) Συγκέντρωση τροφίμων και ειδών καθημερινής χρήσης για τους πρόσφυγες που βρίσκονται στην Ελλάδα.

2.7.3 Συμπεράσματα περιπτώσεων εφαρμογής

Όλες οι παραπάνω περιπτώσεις των σχολείων παρουσιάζουν **ομοιότητες** ως προς την εφαρμογή της σχολικής ολοκληρωμένης προσέγγισης, οι οποίες συνοψίζονται τόσο στις συγκεκριμένες δραστηριότητες-δράσεις, όσο και στη **δέσμευση** του προσωπικού για παροχή εκπαίδευσης σχετικής με τις ανάγκες των μαθητών, (σύμφωνες) με αυτές που υπαγορεύει η αιφόρος ανάπτυξη. Τούτο έγινε μέσα από τη συνέργεια μαθημάτων

του αναλυτικού, καθηγητών, μαθητών, αλληλεπίδραση μεταξύ σχολείου- κοινότητας από τοπικό σε εθνικό και κατόπιν σε παγκόσμιο επίπεδο. Η συμμετοχή των μαθητών ήταν απαραίτητη και έντονη σε κάθε φάση των έργων, ακόμα και σε αυτό των αποφάσεων. Σε μερικές περιπτώσεις το όλο εγχείρημα κρίθηκε επιτυχές και από το υπάρχον περιβάλλον σε επίπεδο ασκούμενων πολιτικών και συνεργασιών – σχολικών δικτύων τύπου Eco-Schools.

Οι **διαφορές** έχουν να κάνουν με το πλαίσιο εντός του οποίου υπάρχουν και δρουν τα σχολεία, δηλαδή με το τόπο (χώρα – πρωτεύουσα - επαρχία- πόλη- χωριό), τις υπάρχουσες υποδομές, τις ασκούμενες πολιτικές σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, τις συνέργειες με ή χωρίς τη βοήθεια μη κυβερνητικών οργανώσεων, δικτύων πολιτών, το δυναμικό τους (μαθητικό – καθηγητικό).

Επιπρόσθετα, **κρίσιμα σημεία** που χρήζουν αναφοράς-προσοχής και από τα οποία διακυβεύεται η **επιτυχία** του όλου εγχειρήματος (**WSA**) είναι :

- το μέγεθος σχολείου (σε δυναμικό μαθητικό-καθηγητικό)
- οι δυσκολίες ομαδοσυνεργατικών σχεδίων από καθηγητές
- η προετοιμασία νέου εκπαιδευτικού υλικού
- Ο ρόλος συντονιστή ή δομής εποπτείας του όλου εγχειρήματος (με εξαίρεση Ιαπωνία-Κίνα που έχει θεσμοθετηθεί)
- Οι συνεργασίες πανεπιστημίων – σχολείων
- ύπαρξη ή έλλειψη κουλτούρας ως προς την υιοθέτηση καινοτόμων ιδεών-προγραμμάτων, διάθεση για αλλαγή, απαξίωση γι' αυτές τις «νέες ιδέες» από το προσωπικό του σχολείου. Κυριαρχεί η στοχοπροσήλωση του «στενού και φανερού» αναλυτικού προγράμματος. Ειδικότερα, ο ρόλος του Διευθυντή γίνεται κρίσιμος.
- η ύπαρξη ή έλλειψη κουλτούρας λογοδοσίας, μιας και απαιτούνται συσκέψεις αναφορών για τα πεπραγμένα και τα μετρήσιμα αποτελέσματα.
- ο χρόνος δεδομένου της μεγάλης έκτασης της ύλης και του «βάρους» των εξετάσεων
- έλλειψη ή ύπαρξη χρημάτων ή περικοπών- γενικότερα φυσικών πόρων προς εφαρμογή αειφόρων πρακτικών
- έλλειψη ή ύπαρξη οικογενειακής κουλτούρας ακόμα και κοινωνικής ως προς τη βιώσιμη ανάπτυξη.
- αύξηση σχολικής γραφειοκρατίας

- η επιμόρφωση και ενημέρωση καθηγητών ως προς τρόπους-μεθόδους-εργαλεία-μέσα για τη καθοδήγηση αιεφόρων θεμάτων (υπό το πρίσμα της ειδικότητας τους και σε συνέργεια με άλλους).
- ενιαίοι δείκτες που μετρούν την αποτελεσματικότητα των δράσεων οριζόμενοι επίσημα από κυβερνητική - οργανωτική δομή της εκπαίδευσης.
- Οι μη θεσμοθετημένες ολιστικές πολιτικές (αναλυτικά προγράμματα, οργάνωση σχολείου) για την επίτευξη της αιεφορίας . Για παράδειγμα στο αναλυτικό της Φυσικής του Γυμνασίου η ενσωμάτωση της αιεφορίας (και άρα η επίτευξη σχετικών στόχων της) είναι μηδαμινή, ενώ σε αυτό της Χημείας είναι ικανοποιητική.
- Τα αιεφόρα αναλυτικά πανεπιστημιακά προγράμματα εκπαίδευσης απευθυνόμενα στους μέλλοντες εκπαιδευτικούς.
- η σχολική ηγεσία με όραμα, ανοιχτή σε καινοτόμες ιδέες, υποστηρικτική, συντονιστική - οργανωτική, δίκαια, ευαίσθητη στις ανάγκες καθηγητών-μαθητών, δημοκρατική, συμπεριληπτική.

Από τα παραπάνω και δεδομένου ότι τα βασικά κοινά προβλήματα – εμπόδια, όπως παρουσιάζονται στη βιβλιογραφία, είναι (κυρίως) **ο χρόνος, οι πόροι, ο διευθυντής και η νοοτροπία-κουλτούρα γονέων και κοινότητας**, γίνεται φανερό ότι η εφαρμογή της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης με στόχο την εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη (μετασχηματισμός εκπαιδευτικού συστήματος) απαιτεί αρκετές προσπάθειες με τις όποιες αποτυχίες να αποτελούν μαθήματα για τις επερχόμενες επιτυχίες. Αυτό σημειώνουν τα παραπάνω σχολεία. Εξάλλου, η συνεχής προσπάθεια είναι το ζητούμενο των καθηγητών από τους μαθητές και αυτό πράττουν και θα πράξουν τα σχολεία ως ζωντανοί οργανισμοί.

Κεφάλαιο 3

Πειραματικό Μέρος (Η εφαρμογή της μεθόδου WSA στο Λύκειο)

3.1 Σκοπός

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη στη σχολική ζωή αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού και συγκεκριμένα αφορά στο τρόπο με τον οποίο θα γίνει αυτό, προκειμένου ο μαθητής και αυριανός πολίτης να είναι όχι μόνο συνειδητοποιημένος για τα προβλήματα και τις προκλήσεις του καιρού του αλλά ενεργός προς αυτά με την ανάληψη δράσεων, πρωτοβουλιών και εξεύρεση λύσεων.

Η ολοκληρωμένη σχολική προσέγγιση αποτελεί τον τρόπο - μέσο για να ενσωματώσουμε την έννοια της αειφορίας σε κάθε επίπεδο σχολικής πραγματικότητας. Το ερώτημα που ανακύπτει είναι πώς θα εφαρμόσουμε τη προσέγγιση αυτή. Μελετώντας λοιπόν, τη βιβλιογραφία, γύρω από το θέμα της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης, παρατηρούμε την αναφορά στο θεωρητικό υπόβαθρο της συγκεκριμένης προσέγγισης και σύνδεσης της με την εκπαίδευση για βιώσιμη ανάπτυξη. Ωστόσο, σε πρακτικό επίπεδο δεν υπάρχει συγκεκριμένος οδηγός. Αναφέρονται δηλαδή περιπτώσεις (case studies) κυρίως μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και λιγότερων αντίστοιχων δευτεροβάθμιας. Σε άλλες περιπτώσεις έχουμε σχολεία που εφαρμόζουν αποσπασματικά αειφόρες δράσεις, ως μέρος κάποιου σχολικού προγράμματος (από λίγους μαθητές με ή χωρίς τη διά δράση με τη τοπική κοινωνία) με κατεύθυνση μόνο περιβαλλοντική ή παιδαγωγική.

Από τα παραπάνω προκύπτει χώρος προς ανάπτυξη λόγου, μελέτης και έρευνας προς την εφαρμογή, δηλαδή στο πεδίο της πράξης σε γενικό λύκειο υπό το πρίσμα της ολοκληρωμένης προσέγγισης και όχι απλά της ενσωμάτωσης αειφόρων αρχών σε επιμέρους μαθήματα με επιμέρους προσεγγίσεις από έναν καθηγητή ή λίγους, μερικούς μαθητές και απουσία των αρχών αυτών (αειφόρων) από την οργάνωση-λειτουργία-εξωστρέφεια του σχολείου. Κατά συνέπεια το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα που προσδιορίζει **το σκοπό** της παρούσας διπλωματικής πρότασης είναι:

Πώς επιτυγχάνεται στη πράξη η εφαρμογή της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης, ώστε το σύνολο των εμπλεκόμενων φορέων (μαθητές, καθηγητές, γονείς, τοπικό και ευρύτερο κοινωνικό σύνολο) να καρπωθούν τη πρόσθετη (παιδαγωγική και όχι μόνο) αξία που φέρει η έννοια της Ολοκληρωμένης Προσέγγισης στο σχολικό περιβάλλον;

Άρα, ο σκοπός αφορά στη μελέτη εφαρμογής σε γενικό λύκειο δυτικών προαστίων (6 ΓΕΛ, Περιστερί - Αττικής) της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης **στα πλαίσια του προβλήματος της εκπαίδευσης για την αιεφόρο ανάπτυξη—από τη θεωρία στη πράξη-** Έτσι, μέσα από τη εμπειρία της εφαρμογής θα εμβαθύνουμε στο τρόπο εφαρμογής της, στην αρχή-έννοια του Ολοκληρωμένου Ιδρύματος-Σχολείου, αλλά και επίσης στην ίδια την έννοια της εκπαίδευσης για την αιεφόρο ανάπτυξη ως νέου τύπου εκπαιδευτικής πρότασης, σύμφυτη με σύγχρονες επιταγές κατά το στόχο 4.7 του οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

3.1.1 Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα βοηθούν στην πραγμάτωση-επίτευξη του σκοπού, αφού λειτουργούν ως κατευθυντήριοι στόχοι . Έτσι με βάση το παραπάνω σκοπό - κεντρικό ερώτημα διατυπώνονται τα ακόλουθα (ερευνητικά) υπό-ερωτήματα:

- *Πως εφαρμόζεται;*
- *Ποιοι παράγοντες δυσκολεύουν ή διευκολύνουν τη διαδικασία εφαρμογής;*
- *Ποια τα αποτελέσματα;*

Στην παρακάτω εικόνα 8 αποτυπώνουμε το πλαίσιο συνολικά της διπλωματικής πρότασης.

Εικόνα 8: Το συνολικό πλαίσιο της διπλωματικής πρότασης.

3.1.2 Μεθοδολογία Έρευνας

Ο τύπος ερευνητικού σχεδίου της παρούσας εργασίας είναι η (διαχρονική) μελέτη περίπτωσης, αφού μας ενδιαφέρει να μάθουμε για την εφαρμογή της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης στο 6^ο Γενικό Λύκειο Περιστερίου -Αττικής, ως προσπάθεια ενσωμάτωσης της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης στη σχολική πραγματικότητα, κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 22-23. Πρόκειται για έρευνα με εργαλεία συλλογής δεδομένων ερωτηματολόγια, ημιδομημένες συνεντεύξεις από δείγματα (σκόπιμη δειγματοληψία) καθηγητών (του συγκεκριμένου σχολείου), μαθητών, γονέων και τοπικών φορέων. (Πρωτίστως, η συγκεκριμένη τύπου συνέντευξη δοκιμάζεται προκειμένου να ελεγχθεί η λειτουργικότητα - εγκυρότητα της με την εφαρμογή πιλοτικής συνέντευξης). Ο σχεδιασμός κάθε εργαλείου βασίζεται στα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα με θεματικές που αφορούν σε πρακτικές – στάσεις μαθητών, καθηγητών και διεύθυνσης, στη συμμετοχή των μαθητών, των γονέων (τοπικής κοινωνίας). Αναφορά σε αυτά (ερωτηματολόγια-συνεντεύξεις) γίνεται ξανά στις παραγράφους 3.3, 3.4, 5.1, 5.2, 5.3.

3.2 Σχεδιασμός Δράσεων στο πλαίσιο της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης

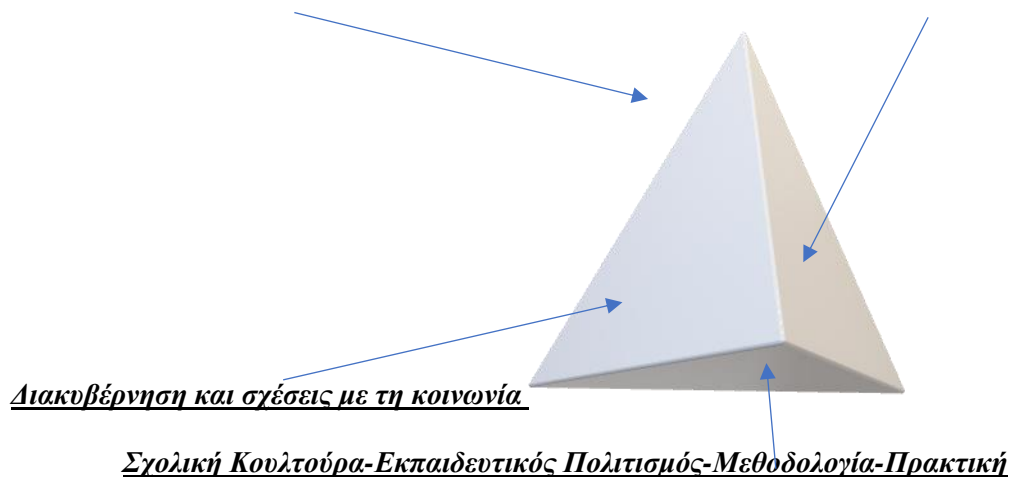
Η έναρξη της σχολικής χρονιάς βρίσκει τις ομάδες δράσεων στη προσπάθεια συγκρότησης τους σε σώμα έπειτα από την σχετική εισήγηση του Διευθυντή. Ο τελευταίος μάλιστα εισηγείται και για το συντονιστή εκπαιδευτικό της κάθε δράσης. Αρχικά, όλες οι ενέργειες καθηγητών-μαθητών-γονέων-κηδεμόνων-τοπικής

κοινωνίας-φορέων, ως προσπάθειες πραγμάτωσης της εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) συμφωνούνται να ορίζονται, εκτείνονται και να βρίσκονται εντός των επιπέδων/εδρών του αειφόρου σχολείου. [εικόνα 9]

Πρόγραμμα Σπουδών-Μηνύματα ΕΑΑ

Παράδειγμα ΑΑ

Εικόνα 9: Το τετράεδρο της WSA για το σχολείο μας.

Συγκεντρωτικά, στον παρακάτω πίνακα 2 παρουσιάζονται οι αειφόρες δράσεις του 6 ΓΕΛ Περιστερίου κατά το σχολικό έτος 2022-2023 ταξινομημένες ως προς τα επίπεδα – έδρες του Αειφόρου Σχολείου. Επίσης, παρουσιάζονται οι στόχοι συνδεδεμένοι με τις αντίστοιχες δράσεις, οι οποίοι είναι αποτέλεσμα συσκέψεων-συνεδριάσεων Καθηγητών ή Καθηγητών-Μαθητών ή Καθηγητών Μαθητών -Γονέων και Κηδεμόνων-Άλλων, εφόσον εφαρμόζεται η μέθοδος της **Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης**.

Περιεχόμενο -Μηνύματα ΕΑΑ/ESD στο Πρόγραμμα Σπουδών (1^Η ΕΛΡΑ ΑΠΟ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ..		
Αξονες	Στόχοι	Δράση
Παιδαγωγική	1. Διάχυση Αειφορίας στα μαθήματα	Κλιματική αλλαγή ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Παιδαγωγική	2. Ανάπτυξη κριτικής σκέψης με αφορμή την ΕΑΑ	Οι 17 στόχοι βιώσιμης Ανάπτυξης ΟΗΕ/WIA GREEN FRIDAYDAY VS BLACK FRIDAY
Επιμόρφωση	3. Ενημέρωση Καθηγητών για τα μηνύματα της ΕΑΑ	Οι 17 στόχοι βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ
Παιδαγωγική επισκέψεων	4. Εκπαιδευτικές επισκέψεις	Μύστες αειφορίας-Ελευσίνα Παρκάροντας αειφορικά - Ιλιον Βουλή
Διακυβέρνηση και σχέσεις με τη κοινωνία (εξωστρέφεια) (2^Η ΕΛΡΑ ΑΠΟ ΤΕΣΣΕΡΙΣ		
Αξονες	Στόχοι	Δράση
Ηγεσία - Οργάνωση και διοίκηση της σχολικής μονάδας	1. Στοχοθεσία και προτεραιοποίηση στόχων	Διεύθυνση Συνεδριάσεις Συλλόγου Κ Συνεδριάσεις Μαθητών-15 Ομάδα Δημοκρατίας (12)
	2. Διασφάλιση της εφαρμογής του σχολικού κανονισμού	
	3. Αξιοποίηση του εκπαιδευτικού προσωπικού	
	4. Κατανομή και διαχείριση πόρων	
	5. Προστασία, αξιοποίηση και εκσυγχρονισμός σχολικών χώρων-υποδομών	
Σχέσεις σχολείου - οικογένειας	1. Ανάπτυξη διαύλων επικοινωνίας, υποστήριξη και ενίσχυση της συνεργασίας σχολείου - οικογένειας	Συνεδρίες με Κοινωνικό Λειτουργό-ψυχολόγο Σύλλογος Γονέων
Σχολείο και κοινότητα	1. Πρωτοβουλίες για τη διαμόρφωση δικτύων σχολείων	"Μαζί μπορούμε καλύτερα" "Ένα κεραμίδι πάνω από το κεφάλι μου" Φροντίζω την υγεία μου ΑΙΜΟΔΟΣΙΑ
	2. Ενίσχυση σχέσεων και επιδίωξη συνεργασιών με φορείς	
	3. Εξωστρέφεια - διάχυση καλών πρακτικών	
Σχολική Κουλτούρα-εκπαιδευτικός πολιτισμός -Πρακτική -Μεθοδολογία (3^Η ΕΛΡΑ ..		
Αξονες	Στόχοι	Δράση
Μάθηση-πρακτική	1. Εφαρμογή καινοτόμων διδακτικών πρακτικών	ΤΠΕ-e class Ομαδοσυνεργατική Ομαδοσυνεργατική Παράλληλη στήριξη Περιβ. Μορφές εν δράση ΔΑΔΑΦ εκπαιδευτικές ανάγκες Πολιτιστικό (βήματα Δημοκρατίας) Ψυχολόγος-Κοινων Λειτουργός
	2. Ενίσχυση ήπιων και ψηφιακών δεξιοτήτων μαθητών/τριών	
	3. Εφαρμογή πρακτικών διαφοροποιημένης μάθησης	
	4. Υποστήριξη ένταξης εύαλωτων ομάδων μαθητών/τριών και μαθητών/τριών με ειδικές ανάγκες	
	5. Ενασχόληση με ομίλους, σχολικές δραστηριότητες, προγράμματα	
Σχέσεις μεταξύ μαθητών/τριών	1. Υποστήριξη και ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των μαθητών/τριών 2. Διαμόρφωση κλίματος αλληλοσεβασμού, εμπιστοσύνης και σεβασμού της διαφορετικότητας 3. Πρόληψη και αντιμετώπιση σχολικής βίας και εκφοβισμού	Αφοπλίζοντας τη βία Κοινωνικός λειτουργός ψυχολόγος (ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ)
Σχέσεις μεταξύ μαθητών/τριών και εκπαιδευτικών	1. Καλλιέργεια κλίματος σεβασμού και εμπιστοσύνης μεταξύ μαθητών/τριών και εκπαιδευτικών 2. Υποστήριξη και ενίσχυση της συνεργασίας μαθητών/τριών και εκπαιδευτικών	ΒΗΜΑΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΘΗΓ-ΤΜΗΜΑΤΩΝ

	Συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικές δράσεις	1. Συμμετοχή σε επιμορφώσεις από αρμόδιους φορείς 2. Συμμετοχή σε ενδοσχολικές επιμορφώσεις 3. Σχεδιασμός και υλοποίηση επιμορφωτικών δράσεων σε συνεργασία με άλλα σχολεία	E-learning ΕΚΠΑ (MENTORING) Hellenic ETWINNING Διευθυντής-Πληροφορικός Διασχολικά > κοντογούρη
5	Συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα	1. Συμμετοχή σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα (Erasmus, ...)	"Επί το βέλτιον"

Περιβαλλοντικό/Παράδειγμα ΑΑ (4^η ΕΔΡΑ ΑΠΟ ΤΕΣΣΕΡΙΣ)

Αξονες	Στόχοι	Δράση
Διαχείριση απορριμμάτων	1. ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση-Μειώνω -επαναχρησιμοποιώ 2. Ανακύκλωση	Μαθητές εν δράσει MEdIES
Οικολογικό αποτόπωμα	1. μέτρηση ενέργειας, μέτρηση για φωτοτυπίες	Μαθητές εν δράση
Αισθητικές παρεμβάσεις	1. Εντός τάξης 2. Στον αύλειο χώρο-διάδρομοι σχολείου	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ καθαριότητα ΓΡΑΦΙΤΙ
Παρεμβάσεις Πρασίνου /Καθαριστικά	1. Δενδροφυτεύσεις εντός και εκτός σχολείου 2. Χρήση καθαριστικών φιλικών προς το περιβάλλον	ΠΑΡΚΟ ΤΡΙΤΣΗ ΚΑΘΑΡΙΣ-ΟΜΑΔΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Πίνακας 2: Οι δράσεις (συγκεντρωτικά).

Επιπρόσθετα, ορίζονται φάσεις προκειμένου να διεκπεραιωθούν οι στόχοι αρμονικά. Έτσι, κατά τη 1^η φάση, η εμπλεκόμενη ομάδα ανά επίπεδο (όψεις αειφορίας) ορίζει τους στόχους, τις ενέργειες, το χρονοδιάγραμμα, τους πόρους. Στη 2^η φάση καταγράφονται οι δραστηριότητες που υλοποιούνται ακόμα και με τις τροποποιήσεις τους - προσαρμογές που τυχόν έχουν γίνει. Τέλος, η 3^η φάση αφορά στην αξιολόγηση της δράσης δηλαδή, του βαθμού επίτευξης των στόχων, τη σημείωση παραγόντων - παραμέτρων που διευκόλυναν ή και εμπόδισαν τα τελικά αποτελέσματα και το υλικό που παρήχθη. Ενδεικτικά, η φόρμα που ακολουθεί απεικονίζει τα προαναφερθέντα (με τις φάσεις).

Τίτλος Δράσης	
Επίπεδο Δράσης:	
Ομάδα Δράσης:	
A. Σχεδιασμός Δράσης	
Στόχοι:	
Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης της δράσης:	
Πόροι -ερευνητικά εργαλεία:	
B. Υλοποίηση Δράσης	

Καταγραφή ενεργειών – εκδηλώσεων – δραστηριοτήτων:

Γ. Αποτίμηση Δράσης

Αποτελέσματα:
Αλλαγές από τον αρχικό σχεδιασμό:
Παράμετροι που διευκόλυναν:
Δυσκολίες που παρουσιάστηκαν
Προτάσεις για αναγκαίες επιμορφώσεις /επιμορφώσεις που έγιναν:
Προτάσεις για αξιοποίηση των πρακτικών που αναπτύχθηκαν:
Προτάσεις για συνέχιση της δράσης/νέες δράσεις:
Βαθμός επίτευξης των στόχων: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Μερικώς ☐ Αρκετά ☐ Απόλυτα

Στο παράρτημα I δίνεται η φόρμα για τα σχέδια δράσης όπως δόθηκαν στις ομάδες προς συμπλήρωση και το προτεινόμενο ημερολόγιο. Στο παράρτημα II παρουσιάζονται σχέδια μαθήματος-φύλλα εργασίας, στο III ερωτηματολόγια και στο IV έκθεση αποτελεσμάτων. Αναφέρουμε πιο αναλυτικά :

Ως προς το 1^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου

Οι δράσεις συνδέονται με άξονες (Παιδαγωγική, Επιμόρφωση) και εξυπηρετούν το γενικότερο σκοπό του εγχειρήματος που δεν είναι άλλος από την ενσωμάτωση της Αειφορίας στη σχολική πραγματικότητα (στόχος 4.7 από τους αντίστοιχους κύριους 17 του ΟΗΕ). Ταυτόχρονα, εφόσον ο τρόπος – μέθοδος της εν λόγω ενσωμάτωσης στηρίζεται στην Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση (Whole School Approach), η οποία όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, ανάγεται σε ένα τετράεδρο (Μ. Σκούλλος) οι στόχοι ανάγονται και αυτοί σε δείκτες αειφορίας ανά έδρα- επίπεδο. Έτσι, αν μιλάμε για την έδρα – επίπεδο του αναλυτικού προγράμματος σπουδών του Λυκείου (‘‘φανερó’’ και ‘‘κρυφό’’) διακρίνουμε για το σχολείο μας τους στόχους-δείκτες:

1. Διάχυση (ενσωμάτωση) Αειφόρας Ανάπτυξης στα Μαθήματα
2. Ανάπτυξη Κριτικής σκέψης για τα πρότυπα κατανάλωσης
3. Ενημερώσεις για την ΕΑΑ προς τους καθηγητές και εμπλεκόμενους φορείς.
4. Επισκέψεις σε Κέντρα Εκπαίδευσης για το ΠΕριβάλλον και την Αειφορία (ΚΕΠΕΑ πρώην ΚΠΕ)

Οι τέσσερις τελευταίοι ορίζονται κατά τους άξονες που περιέχονται στο αντίστοιχο πρώτο επίπεδο (που αναφέραμε στη σελίδα 29). Έτσι, για παράδειγμα ο στόχος 1 (διάχυση Αειφορίας στα Μαθήματα) προκύπτει από τον άξονα “Ενσωμάτωση των θεμάτων της ΕΑΑ σε όλο το φάσμα των σχετικών πεδίων, προγραμμάτων και μαθημάτων του σχολείου” που συνοπτικά ονομάσαμε στο παραπάνω πίνακα 2 Παιδαγωγική - Ο

στόχος 2 από τον άξονα πάλι της σελίδας 29 “*Ανάπτυξη γενικών και ισορροπημένων ικανοτήτων των μαθητών ώστε να μάθουν να πειραματίζονται και να υιοθετούν κριτική στάση απέναντι στην ποιότητα ζωής, τα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης, τις προσεγγίσεις διαχείρισης, στο παρόν και το μέλλον*” που επίσης θέσαμε συνοπτικά την ονομασία του Παιδαγωγική στον πίνακα 2. Ο στόχος 3 αφορά στον άξονα της σελίδα 29 “*Ισορροπημένη προσέγγιση του περιεχομένου των Προγραμμάτων Σπουδών: Οικονομία - Κοινωνία – Περιβάλλον*” και ονομάστηκε Επιμόρφωση στο πίνακα 2. Τέλος, ο στόχος 4 ορίζεται από τον άξονα “*Υιοθέτηση πλαισίων για την ΕΑΑ για όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης*”(σελίδα 29) που συνοπτικά τον ονομάσαμε Παιδαγωγική Επισκέψεων στο πίνακα 2. Για όλα τα παραπάνω γίνονται εισηγήσεις από το διευθυντή ή τους εκπαιδευτικούς-συντονιστές ή του υπεύθυνου σχολικής ζωής (μέλος του συλλόγου Καθηγητών). Ο τελευταίος έχει προηγουμένως διαβουλευθεί με μαθητές, γονείς και εμπλεκόμενους φορείς από τα ΚΕΠΕΑ. Επίσης, οι σχετικές δράσεις με τα αποτελέσματά τους αναφέρονται στο κεφάλαιο 4.

Ως προς το 2^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου

Σε αυτό το επίπεδο – διακυβέρνηση και σχέσεις με τη κοινωνία- μπορούμε να ορίσουμε άξονες αναφοράς με αντίστοιχους στόχους. Αναλυτικότερα, με άξονα Σχολείο και Κοινότητα (όπως περιγράφεται στη σελίδα 30 ‘*Άνοιγμα στην κοινωνία και αλληλεπιδράσεις με την τοπική κοινότητα με γονείς, με φορείς*’) θέτουμε τους:

1. Πρωτοβουλίες για τη διαμόρφωση δικτύων σχολείων
2. Ενίσχυση σχέσεων και επιδίωξη συνεργασιών με φορείς
3. Εξωστρέφεια - διάχυση καλών πρακτικών

Ομοίως, για τον **άξονα Σχολείο και Οικογένεια** (όπως επίσης περιγράφεται στη σελίδα 30 ‘*Άνοιγμα στην κοινωνία και αλληλεπιδράσεις με την τοπική κοινότητα με γονείς, με φορείς*’):

1. Ανάπτυξη διαύλων επικοινωνίας, υποστήριξη και ενίσχυση της συνεργασίας σχολείου - οικογένειας

Ο άξονας *Ηγεσία-Οργάνωση και διοίκηση σχολικής μονάδας του πίνακα 2* εσωκλείει / εμπεριέχει όλες τις επισημάνσεις-επεξηγήσεις της σελίδας 29 που αφορούν στη 2η έδρα *αειφορίας* (-Σύνθεση και λειτουργία της εκπαιδευτικής κοινότητας σε επίπεδο προγράμματος/έργου/κύκλου σπουδών, που εξασφαλίζουν δημοκρατικές διαδικασίες, διαφάνεια και ευθύνη, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο που βοηθούν στην επιβράβευση των προσπαθειών.

- Έμφαση στον ρόλο της ηγεσίας και της διοίκησης και των άλλων ενδιαφερομένων μερών στη δημιουργία και διατήρηση του οράματος και των προϋποθέσεων εφαρμογής της ΑΑ.

- Σχέσεις των εκπαιδευτικών: με βάση τη συνεργασία, την κατανόηση και την αλληλεγγύη· Διαφανείς και δίκαιες διαδικασίες.

- Ανάπτυξη και εφαρμογή εσωτερικών κριτηρίων ποιότητας [1]

Οι στόχοι που ορίζονται είναι:

1. Διασφάλιση της εφαρμογής του σχολικού κανονισμού
2. Δημιουργία οράματος-στρατηγικής προώθησης της ΑΑ στην εκπαίδευση
3. Αξιοποίηση του εκπαιδευτικού προσωπικού
4. Κατανομή και διαχείριση πόρων
5. Προστασία, αξιοποίηση και εκσυγχρονισμός σχολικών χώρων-υποδομών

Όλες οι σχετικές δράσεις με τα αποτελέσματά τους αναφέρονται στο κεφάλαιο 4.

Ως προς το 3^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου

Οι δράσεις (και οι στόχοι τους) όπως παρουσιάζονται στο πίνακα 2 συνδέονται με τους άξονες α) συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικές δράσεις, β) σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα, γ) μάθηση-πρακτική, δ) σχέσεις μεταξύ μαθητών και ε) σχέσεις μεταξύ μαθητών/τριών και εκπαιδευτικών, οι οποίοι συνάδουν με τους αντίστοιχους της σελίδας 30 της 3^{ης} έδρας του αειφόρου εκπαιδευτικού ιδρύματος. Θυμίζουμε ότι αναφέρονται ως:

- Δεξιότητες καθηγητών/εκπαιδευτικών, μέσω κατάρτισης και διά βίου μάθησης.
- Ποικιλία εκπαιδευτικών τεχνικών και μεθόδων - βιωματικές και συμμετοχικές μέθοδοι, σεβασμός της πολιτισμικής πολυμορφίας
- Ανάπτυξη ευρύτερης κουλτούρας που ενσωματώνει τις αρχές και τις μεθόδους της ΕΑΑ. [1]

Πάνω σε κάθε άξονα ορίζονται ομάδες/δέσμες στόχων (πίνακας 2-παραπάνω-), ενώ στο κεφάλαιο 4 γίνεται λόγος για τις δράσεις με τα αποτελέσματά τους.

Ως προς το 4^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου

Ο πίνακας 2 των σελίδων 49 – 50 περιλαμβάνει τους άξονες που ορίζονται πάνω στη τέταρτη έδρα του αειφόρου εκπαιδευτικού ιδρύματος, την ονομαζόμενη Παράδειγμα Αειφόρου Ανάπτυξης. Με άλλα λόγια, το σχολείο εφαρμόζει στη πράξη πολιτικές για τη Διαχείριση απορριμμάτων, το Οικολογικό αποτύπωμα του, τις Αισθητικές

Παρεμβάσεις, τις Παρεμβάσεις Πρασίνου, τη χρήση Οικολογικών Απορρυπαντικών καθαριότητας. Οι πολιτικές αυτές, που αποτελούν τους άξονες δράσης, είναι σε συμφωνία με τους αντίστοιχους της σελίδας 30 της τέταρτης έδρας και συνδέονται με τους αντίστοιχους στόχους (όπως παρουσιάζονται στο πίνακα 2). Οι τελευταίοι εξυπηρετούνται από τις ανάλογες δραστηριότητες/ομαδικές ενέργειες με ειδική μνεία για αυτές να γίνεται στο κεφάλαιο 4.

3.3 Τα ερωτηματολόγια

Περιλαμβάνουν ερωτήσεις που αφορούν στις σπουδές, στο γνωστικό υπόβαθρο, στις εμπειρίες, απόψεις των ερωτηθέντων. Ταυτόχρονα, περιλαμβάνουν και άλλες που ερευνούν την εφαρμογή της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης (τις δυσκολίες, ευκολίες) σε κάθε επίπεδο (διοίκησης, εξωστρέφεια, σχολική πρακτική, πρόγραμμα σπουδών, λειτουργία ως πρότυπο-παράδειγμα σχολείου αειφόρου ανάπτυξης). Τα ερωτηματολόγια έχουν τη μορφή φόρμας Google και απευθύνονται σε καθηγητές, μαθητές, γονείς, ψυχολόγο και κοινωνικό λειτουργό του σχολείου. Το παράρτημα III τα περιέχει επακριβώς.

3.4 Ημιδομημένες Συνεντεύξεις

Το δείγμα της έρευνας αυτής αφορούσε στο Διευθυντή, ως εκπρόσωπο της Διοίκησης, στο προσωπικό καθαριότητας, στο διαχειριστή του κυλικείου και έναν εργαζόμενο του Δήμου με συμμετοχή στις ανάλογες σχολικές δράσεις.

Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου σχετικές με τα ερευνητικά ερωτήματα, όμοιες με αυτές που αναφέρθηκαν στα ερωτηματολόγια (Παράρτημα III). Μετά την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων, τα δεδομένα απομαγνητοφωνήθηκαν και ακολουθεί η παρουσίαση τους στο κεφάλαιο 5.

Κεφάλαιο 4

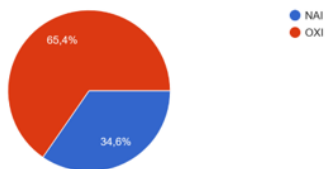
(Αποτελέσματα της εφαρμογής-Οι δράσεις στη πράξη)

4.1 Περιεχόμενο-Μηνύματα ΕΑΑ-Ως προς το 1^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου *Αντιστοιχία Δράσεων -Στόχων-Αποτελεσμάτων*

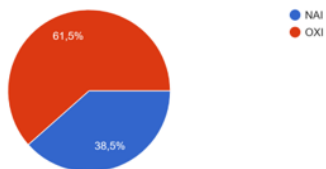
Η **κλιματική αλλαγή** είναι ο τίτλος της δράσης που αντιστοιχεί στο **στόχο-δείκτη «διάχυση της αειφορίας στα μαθήματα»** και δίνει τη δυνατότητα σε καθηγητές και μαθητές να γνωρίσουν τις παρεμβάσεις του ανθρώπου σε διαδικασίες που αφορούν στο κλίμα. Ειδικότερα, η υπερθέρμανση του πλανήτη προκαλούμενη από τον ίδιο (τον άνθρωπο) συνιστά παρέμβαση (στο κλίμα). Η διαθεματική-διεπιστημονική προσέγγιση αφορά στη συνεργασία των καθηγητών των φυσικών επιστημών με κύριο εργαλείο τις σχετικές παραγράφους του αντίστοιχου σχολικού βιβλίου. Το σχέδιο μαθήματος μαζί με το φύλλο εργασίας (χρήση ΤΠΕ) δίνονται στο παραρτήματα ΙΙΙ, ενώ η όλη προσπάθεια ολοκληρώθηκε με τις απαντήσεις μαθητών σε σχετικό ερωτηματολόγιο (εικόνα 10) μέρες μετά τις ανάλογες εισηγήσεις των καθηγητών Χημείας & Βιολογίας.

Συνοπτικές απαντήσεις μαθητών για το φαινόμενο θερμοκηπίου/κλιματική αλλαγή

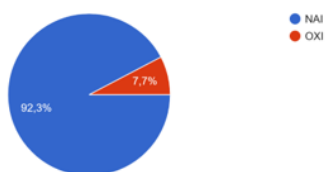
Το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι μια φυσική διαδικασία (συμβαίνει έτσι κι αλλιώς στη Φύση) και δεν προκαλείται από τον άνθρωπο. Συμφωνείτε;
26 απαντήσεις

Το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι ευεργετικό για τη ζωή στο πλανήτη Γη. Συμφωνείτε;
26 απαντήσεις

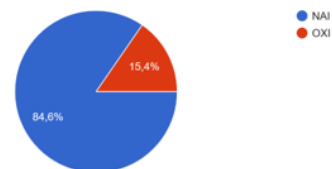

Η κλιματική αλλαγή ενισχύεται από τον άνθρωπο. Συμφωνείτε;
26 απαντήσεις

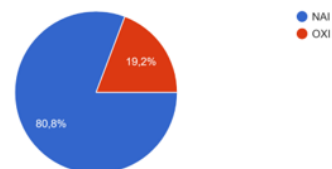

Μετά την ολοκλήρωση του φύλλου εργασίας/διδακτικών παρεμβάσεων

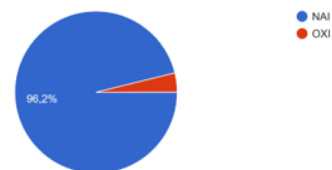
Το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι μια φυσική διαδικασία (συμβαίνει έτσι κι αλλιώς στη Φύση) και δεν προκαλείται από τον άνθρωπο. Συμφωνείτε;
26 απαντήσεις

Το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι ευεργετικό για τη ζωή στο πλανήτη Γη. Συμφωνείτε;
26 απαντήσεις

Η κλιματική αλλαγή ενισχύεται από τον άνθρωπο. Συμφωνείτε;
26 απαντήσεις

Εικόνα 10: Απαντήσεις μαθητών πριν και μετά τις διδακτικές παρεμβάσεις για τη κλιματική αλλαγή/φαινόμενο Θερμοκηπίου.

Η συμβολή της Χημείας στο φύλλο εργασίας με τίτλο (παράρτημα ΙΙΙ) «Κλιματική αλλαγή & Άνθρωπος-Ενισχύοντας το φαινόμενο» αφορά στα αέρια του θερμοκηπίου (CO_2 , CH_4 , H_2O , NO_2 , O_3) και ειδικότερα στην αλληλεπίδραση τους με την ηλιακή ακτινοβολία (στο μέρος της υπέρυθρης, φωτεινής) μέσω της προσομοίωσης *Molecules and Lights* του *Phet Colorado*.

Οι απαντήσεις Πριν το φύλλο εργασίας:

Στην 1 ερώτηση αν το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι μια φυσική διαδικασία που δεν προκαλείται από τον άνθρωπο πλειοψήφησε το ΟΧΙ με ποσοστό 65,4% έναντι του ΝΑΙ (ποσοστό 34,6%).

Στην ερώτηση 2 σε σχέση με το αν το φαινόμενο του θερμοκηπίου ευεργετεί τη ζωή στο πλανήτη γη οι μαθητές κατά 61,5% απάντησαν ΟΧΙ και κατά 38,5% ΝΑΙ.

Στην 3 ερώτηση υπερτερούν κατά πολύ (ποσοστό 92,3%) οι απαντήσεις που δέχονται ότι ο άνθρωπος ενισχύει τη κλιματική αλλαγή.

Οι απαντήσεις των μαθητών Μετά το φύλλο εργασίας:

Στην ερώτηση αν το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι μια φυσική διαδικασία που δεν προκαλείται από τον άνθρωπο πλειοψήφησε το ΝΑΙ με ποσοστό 84,6% έναντι του ΟΧΙ (ποσοστό 15,4%). Έχουμε δηλαδή αλλαγές στις απαντήσεις των μαθητών σε σχέση με τις αντίστοιχες πριν.

Στην ερώτηση 2 σε σχέση με το αν το φαινόμενο του θερμοκηπίου ευεργετεί τη ζωή στο πλανήτη γη οι μαθητές κατά 80,8% απάντησαν ΝΑΙ και κατά 19,2% ΟΧΙ. Έχουμε πάλι αλλαγή στις απαντήσεις των μαθητών σε σχέση με τις αντίστοιχες πριν (το φύλλο εργασίας).

Στην 3 ερώτηση επίσης υπερτερούν κατά πολύ (ποσοστό 96,2%) οι απαντήσεις που δέχονται ότι ο άνθρωπος ενισχύει τη κλιματική αλλαγή.

Το αντίστοιχο ποσοστό πριν ήταν 92,3%. παρατηρούμε δηλαδή αύξηση του συγκεκριμένου ποσοστού.

Ταυτόχρονα, μέσα από τη δράση ‘Βήματα Δημοκρατίας’ η έννοια της δημοκρατίας αναδεικνύεται και ενισχύεται περισσότερο με την επίσκεψη στη Βουλή των Ελλήνων (Αθήνα -Σύνταγμα, εικόνα 11), εξυπηρετώντας το στόχο-δείκτη της προώθησης μηνυμάτων της ΑΑ.

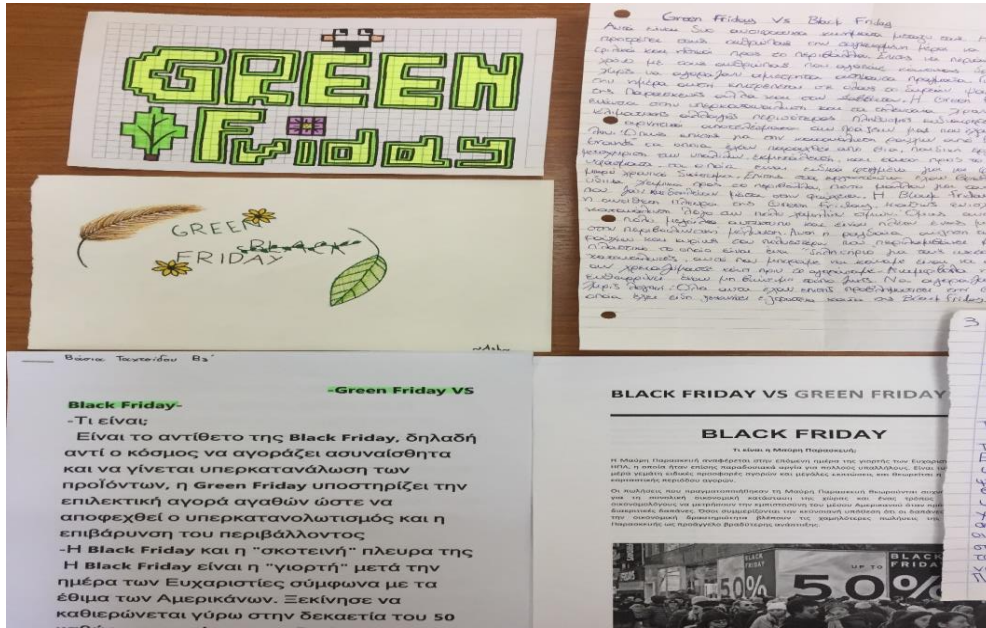
Εικόνα 11: Επίσκεψη στη Βουλή.

Η προσπάθεια συμμετοχής **όλων** (ή των περισσότερων) ενδυναμώνεται επιπλέον με τη δημιουργία της ομάδας Δημοκρατίας αποτελούμενη από δώδεκα μαθητές της Α-Β Λυκείου η οποία αναλαμβάνει το συντονισμό των συμβουλίων δεκαπενταμελών και πενταμελών, τη παρακολούθηση και τη διασφάλιση της εφαρμογής του σχολικού κανονισμού.

Παράλληλα, η δράση -GREEN FRIDAYDAY vs BLACK FRIDAY- αποσκοπεί στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης απέναντι στα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης. Προς τούτο, σχεδιαστήκαν αφισάκια και γράφτηκαν μικρά κείμενα τα οποία μοιράστηκαν από μαθητές σε μαθητές, καθηγητές, γονείς και τοπικά καταστήματα.

Οι 17 στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ αποτέλεσαν τη δράση για την ενημέρωση των καθηγητών σε σχέση με τα μηνύματα της βιώσιμης ανάπτυξης παρέχοντας στους τελευταίους (καθηγητές) ταυτόχρονα την αφορμή για την εισαγωγή αυτών των μηνυμάτων-στόχων στη διδασκαλία μαθημάτων, στα πλαίσια ισορροπημένων προγραμμάτων σπουδών.

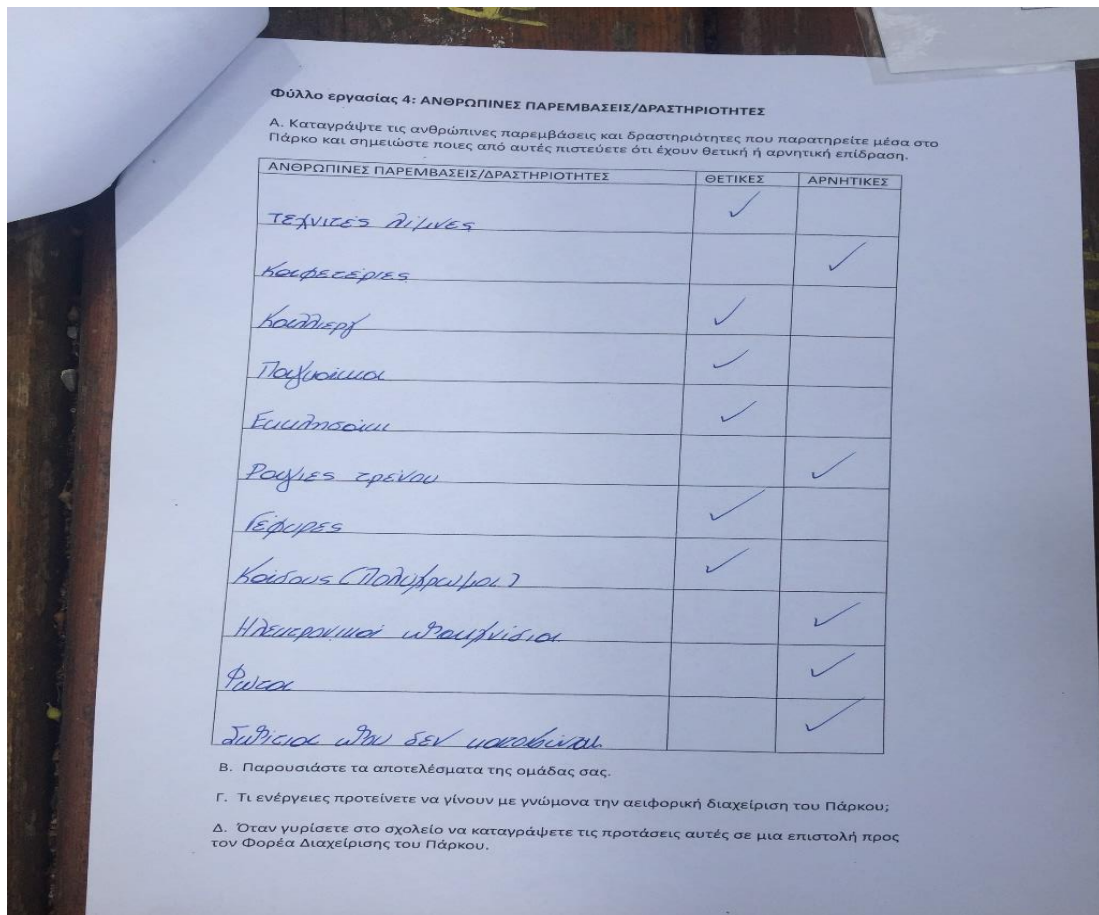
Επίσης, οι επισκέψεις με στόχο τη προώθηση και υιοθέτηση των μηνυμάτων της βιώσιμης ανάπτυξης συνοψίζονται στην Ελευσίνα στο ΚΕΠΕΑ για το πρόγραμμα Μύστες αειφορίας και στο Ίλιον- Πάρκο Αντώνης Τρίτσης- ΚΕΠΕΑ πρόγραμμα Παρκάροντας αειφορικά Ίλιον. Όλες οι επισκέψεις πραγματοποιήθηκαν από ομάδες μαθητών οι οποίοι κατόπιν μοίρασαν τις εμπειρίες τους στο σχολείο στη σχετική εκδήλωση. Παραθέτουμε εικόνες για όλα τα παραπάνω ως παραδοτέα αποτελέσματα.

Εικόνα 12: GREEN FRIDAYDAY vs BLACK FRIDAY.

Εικόνα 13: Επίσκεψη στο ΚΕΠΕΑ Ελευσίνας.

Εικόνα 14: Επίσκεψη στο μητροπολιτικό πάρκο 'Αντώνης Τρίτσης'.

4.2 Ως προς το 2^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου

Αντιστοιχία Δράσεων και Στόχων

Οι δράσεις που εξυπηρετούν τους **στόχους του άξονα Σχολείο και Κοινότητα** είναι: **"Μαζί μπορούμε καλύτερα"**, συνεργασία δια σχολική 6, 8 ΓΕΛ Περιστερίου και 6 Γυμνασίου Περιστερίου. Αποτέλεσμα η δημιουργία ηλεκτρονικής πλατφόρμας και βάσης δεδομένων αντιμετώπισης ακραίων συμπεριφορών η οποία δύναται να μπορεί να αξιοποιηθεί και μελλοντικά από επόμενους (διευθυντές, καθηγητές). Ακόμα, **"Ένα κεραμίδι πάνω από το κεφάλι μου"** ονομάζεται η προσπάθεια συνεργασίας του σχολείου με το Πολιτιστικό ίδρυμα της Τράπεζας Πειραιώς με αποτέλεσμα τη δημιουργία οπτικοακουστικού υλικού που αποτυπώνει την αστική μετεξέλιξη του δήμου Περιστερίου (από την ίδρυση του 1920 έως σήμερα) . **"Φροντίζω την υγεία μου"** είναι πρωτοβουλία ομάδας εκπαιδευτικών για τη συνέργεια σχολείου και Νοσοκομείου Αττικό με στόχο τη προαγωγή υγείας των μαθητών. Αποτελέσματα αποτελούν Η ανάδειξη και ανάλυση **καλών πρακτικών** που οδηγούν ή θα οδηγήσουν σε αλλαγή συμπεριφοράς, βελτίωση του σχολικού κλίματος αλλά και καλλιέργεια

δεξιοτήτων (ψηφιακές με τη κατασκευή - συμπλήρωση φόρμας google, αλλά κυρίως κοινωνικών).

Ειδικότερα, πρακτικές - μνημόνιο ενεργειών

α) Κατά του σχολικού εκφοβισμού.

β) Κατά της ανθυγιεινής διατροφής-γρήγορου φαγητού.

γ) Υπέρ του σεβασμού της διαφορετικότητας.

δ) Υπέρ της πρόληψης και της προστασίας της υγιεινής του σώματος μας.

Επιπρόσθετα, στο θέμα του **σχολικού εκφοβισμού** διαπιστώθηκαν μέσα από τα ερωτηματολόγια και τις σχετικές απαντήσεις α) μεγάλο ποσοστό μαθητών έχει υποστεί λεκτική βία (γενικά- έως τώρα κατά τη σχολική του ζωή)

β) μεγάλο ποσοστό έχει υπάρξει μάρτυρας περιστατικού σχολικής βίας γ) η άμεση αναφορά του συμβάντος και ενημέρωση επικοινωνία με καθηγητές - γονείς -ειδικούς ως ενδεδειγμένη ενέργεια δ) σε επίπεδο πρόληψης οι μαθητές ανάδειξαν τα σχολικά προγράμματα αγωγής και οι συναντήσεις με Ψυχολόγους.

Από τη δράση των σεξουαλικών μεταδιδόμενων νοσημάτων οι μαθητές πήραν απαντήσεις σε απορίες και έμαθαν για το εμβόλιο HPV, χρήσιμο και για τα αγόρια (προστατεύει κ από άλλα είδη καρκίνου) το οποίο γίνεται ακόμα δωρεάν στους έφηβους. Εντύπωση τους έκανε ότι μέσω της αιμοδοσίας ελέγχουν την υγεία τους (σεξουαλική).

Όσον αφορά στη συμμετοχή των γονέων - κηδεμόνων στις δράσεις οι περισσότεροι αναφέρθηκαν στην έλλειψη χρόνου. Άλλοι λόγοι ήταν η έλλειψη ενημέρωσης από τους μαθητές, λόγοι υγείας, και η έλλειψη κινήτρων μαθητών, καθηγητών για τέτοιου είδους δράσεων (αιφώρων) γενικότερα.

Όσον αφορά στις συνεντεύξεις/ερωτηματολόγια Ψυχολόγου και Κοινωνικού Λειτουργού αναδείχθηκε η σημασία τέτοιων δράσεων αλλά και η ανάγκη για περισσότερες συνεδρίες και χρόνου με μαθητές.

Ταυτόχρονα η δράση αιμοδοσίας του σχολείου με τη βοήθεια της Υπηρεσίας Υγείας - Αιμοδοσίας του Δήμου Περιστερίου προάγει στους μαθητές την ιδέα-αξία της ανιδιοτελούς προσφοράς προς τη κοινωνία, καλλιεργώντας την ανάλογη στάση. Το τελευταίο προκύπτει ως αποτέλεσμα απαντήσεων στα σχετικά ερωτηματολόγια (παράτημα ΙΙΙ και η αναφορά των απαντήσεων-συμπερασμάτων στο κεφάλαιο 5).

Επιπρόσθετα, η επίσκεψη μαθητών Β τάξης στο ΕΚΠΑ, τμήμα Βιολογίας φέρει αποτελέσματα τόσο στο γνωστικό τομέα, όσο και στον επαγγελματικό

προσανατολισμό των μαθητών μέσω της διάλεξης και ενημέρωσης τους από το προσωπικό του ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος.

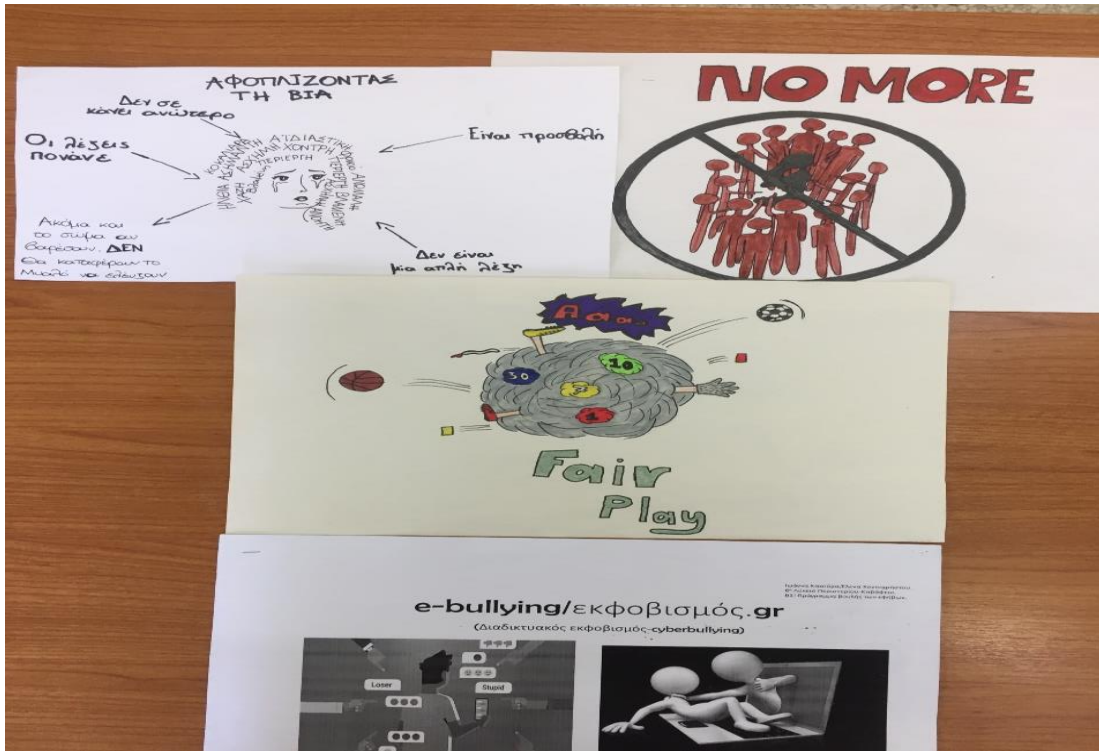
Ταυτόχρονα, οι **Συνεδριάσεις ως δράσεις** με Κοινωνικό Λειτουργό-Ψυχολόγο κ Σύλλογο Γονέων αποσκοπούν στο δείκτη «Ανάπτυξη διαύλων επικοινωνίας, υποστήριξη και ενίσχυση της συνεργασίας σχολείου – οικογένειας» **του άξονα Σχολείο και Οικογένεια**. Αποτέλεσμα είναι η δημιουργία ενεργού συλλόγου γονέων και κηδεμόνων και οι αυξημένες επισκέψεις των γονέων στο σχολείο προς ενημέρωση των μαθητικών επιδόσεων - συμπεριφορών. Επιπρόσθετα, οι δράσεις **του άξονα Ηγεσία-Οργάνωση σχολικής μονάδας** έχουν να κάνουν με τη σύνταξη σχολικού κανονισμού, με τη δημιουργία ομάδων αειφόρων δράσεων μετά τις εισηγήσεις της διεύθυνσης. Ακολουθεί η συμμετοχή των καθηγητών και μαθητών, τόσο στο σχεδιασμό, όσο και στην εφαρμογή τους, αξιοποιώντας παράλληλα τους σχολικούς πόρους (ανθρώπινους-τεχνικούς-φυσικούς) με δίκαιο σεβαστό-αποδεκτό τρόπο. Προς τούτο, ορίστηκαν οι τακτικές Συνεδριάσεις Συλλόγου Καθηγητών και οι Συνεδριάσεις Μαθητών σε επίπεδο δεκαπενταμελούς, αλλά και σε επίπεδο τάξεων. Αποτέλεσμα συνιστά εκτός από την εφαρμογή του σχεδίου και η επιτυχής συμμετοχή όλων με τη δημιουργία της ομάδας Δημοκρατίας, αποτελούμενη από δώδεκα μαθητές της Α-Β Λυκείου. Η τελευταία αναλαμβάνει το συντονισμό μεταξύ συμβουλίων δεκαπενταμελούς και πενταμελή τμημάτων, τη παρακολούθηση και τη διασφάλιση της εφαρμογής του σχολικού κανονισμού. Τέλος η επικοινωνία-συνεργασία διεύθυνσης σχολείου, διεύθυνσης δευτεροβάθμιας Γ΄ Αθήνας, περιφερειακής διεύθυνσης δευτεροβάθμιας Αττικής και υπουργείου έφερε τη παροχή δια δραστικών πινάκων σε αίθουσες, ενώ με τη βοήθεια του Δήμου είχαμε και τη συντήρηση καυστήρων και κλιματιστικών.

4.3 Ως προς το 3^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου

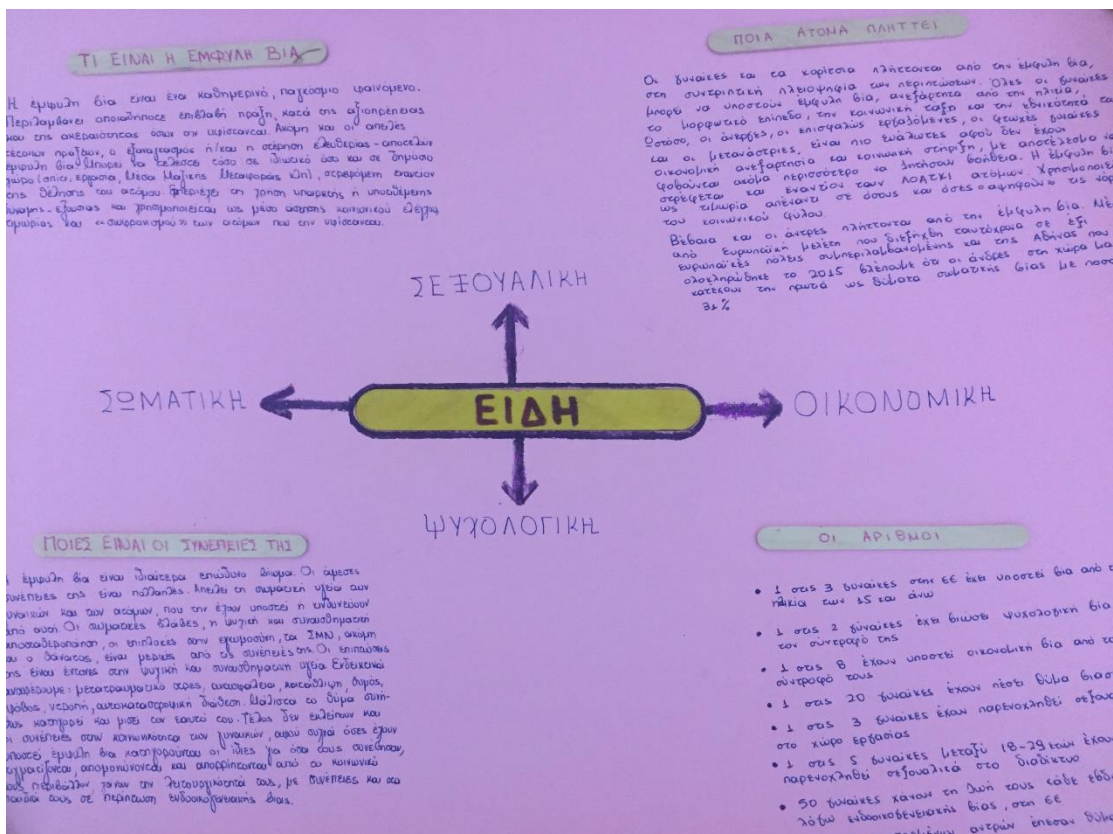
Αντιστοιχία Δράσεων – Στόχων-Αποτελεσμάτων

Κατά τον άξονα μάθηση και πρακτική εφαρμόστηκαν σχολικά προγράμματα με θεματικές για το περιβάλλον και το πολιτισμό. Το πρώτο με τίτλο ‘ Μαθητές εν δράσει’ (περιβαλλοντικό) και το δεύτερο ‘Βήματα Δημοκρατίας-Αφοπλίζοντας τη Βία’. Η συμμετοχή περιλαμβάνει 16 μαθητές Α και Β Λυκείου με την ευθύνη της διάχυσης των αποτελεσμάτων στη σχολική κοινότητα σε ειδική εκδήλωση και την ανάρτηση τους στην ιστοσελίδα του σχολείου. Παραδοτέα αποτέλεσαν φύλλα εργασίας, φυλλάδια ενημερωτικά, δημοσκοπικά ερωτηματολόγια (Παράρτημα II, III) . Οι εικόνες 15, 16, 17, παρακάτω αποτελούν μικρό οπτικό τους δείγμα. Οι προσπάθειες των μαθητών

ενισχύθηκαν με τις επισκέψεις στα ΚΕ.ΠΕ.Α Ελευσίνας και Πάρκου 'Αντώνης Τρίτσης'. Ταυτόχρονα, α) εφαρμόστηκαν διαφοροποιημένες μαθητοκεντρικές μέθοδοι και τεχνικές όπως η ομαδοσυνεργατική, η παράλληλη στήριξη, β) έγινε χρήση των ηλεκτρονικών τάξεων (στα περισσότερα μαθήματα) και Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας προς ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων των μαθητών, γ) υποστηρίχθηκαν ψυχολογικά μαθητές, κατόπιν συναίνεσης τους για (οικειοθελείς) εβδομαδιαίες συναντήσεις με το σχολικό Ψυχολόγο. Κατά τον άξονα σχέσεις μεταξύ μαθητών και μαθητριών οι στόχοι όπως διαμόρφωση κλίματος σεβασμού της διαφορετικότητας, πρόληψη και αντιμετώπιση σχολικής βίας- εκφοβισμού εξυπηρετούνται τόσο με τη δράση 'Αφοπλίζοντας τη βία', εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Βουλής των Ελλήνων με συμμετοχή ομάδας μαθητών της Β Λυκείου, όσο και με τις διδακτικές παρεμβάσεις-δραστηριότητες ανά τάξη των Κοινωνικού Λειτουργού και Ψυχολόγου. (Δράσεις Συμπερίληψης). Το πολιτιστικό πρόγραμμα 'Βήματα Δημοκρατίας' βοήθησε στις σχέσεις μεταξύ μαθητών/τριών και εκπαιδευτικών προς καλλιέργεια μεταξύ τους κλίματος συνεργασίας, σεβασμού, εμπιστοσύνης αφού, μέσα από αυτό, πραγματοποιήθηκαν από κοινού συνεδριάσεις καθηγητών - μαθητών για θέματα σχολικού κανονισμού, οργάνωση εκδρομών, επίλυση ζητημάτων πρωινής προσέλευσης, διατήρηση καθαριότητας στους χώρους του σχολείου. Αναδείχθηκε η αξία του διαλόγου και των επιχειρημάτων στην εξεύρεση των από κοινού λύσεων. Η παρακάτω εικόνα 18 επίσης αποτελεί παραδοτέο αποτέλεσμα.

Εικόνα 15: Αφοπλίζοντας τη Βία.

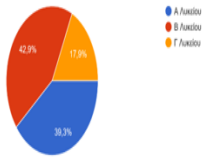

Εικόνα 16: Αφοπλίζοντας τη Βία (Εμφυλη Βία).

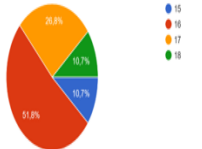

Συνοπτικές απαντήσεις μαθητών για τη σχολική βία

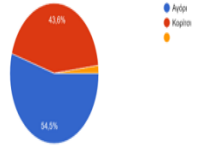
Τύξη Φοίτησης
56 απαντήσεις

Ηλικία
56 απαντήσεις

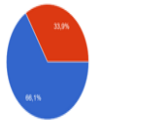

Φύλλο
55 απαντήσεις

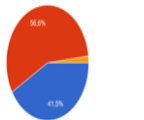

- Να αυξηθούν οι ενέργειες του σχολείου κατά του σχολικού εκφοβισμού
- παρεμβάσεις από καθηγητές και γονείς
- Να μην υπάρχει αδιαφορία από τους καθηγητές
- πρωτοβουλίες από τους καθηγητές προς ενημέρωση των μαθητών
- ενημέρωση και διδακτικές παρεμβάσεις από το σχολείο κατά του σχολικού εκφοβισμού
- Οι καθηγητές να δείχνουν περισσότερο ενδιαφέρον
- Ευχέρεια - διαλογος με ψυχολόγους
- Όλοι οι μαθητές να συναντούν το ψυχολόγο του σχολείου
- Αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος

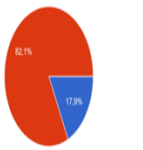
Υπάρχετε ποτέ μάρτυρας σχολικού εκφοβισμού ή βίας
56 απαντήσεις

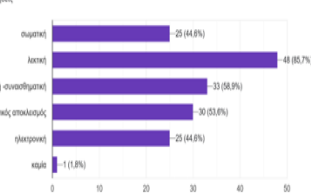
Κάνετε κάτι γι' αυτό
55 απαντήσεις

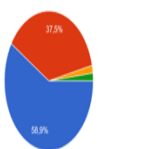
Έχετε ποτέ βίβη σχολικής βίας ή εκφοβισμού;
56 απαντήσεις

Ποια/ποιας από τις παρακάτω μορφές σχολικής βίας έχετε συναντήσει, είτε ως θύμα είτε ως μάρτυρας;
56 απαντήσεις

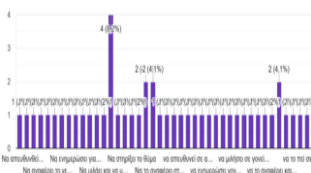

Λάβετε ενέργειες ώστε να αντιμετωπιστεί το σχολικό εκφοβισμό ή τη σχολική βία
56 απαντήσεις

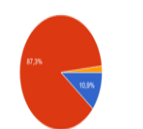

- Τι θα προτείνατε ως μέτρο αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού;
46 απαντήσεις
- Να ενεργούν περισσότερο οι καθηγητές
  - Θα προτείναμε να γίνεται η κατάλληλη ενημέρωση για τον σχολικό εκφοβισμό στους μαθητές μέσω κάποιου προγράμματος εντός του σχολικού περιβάλλοντος.
  - Οι καθηγητές να είναι πιο κοντά στα παιδιά προκειμένου να νιώθουν άνετα να μιλήσουν, να γίνονται προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης και να υπάρχουν ψυχολόγοι στα σχολεία.

Τι θα προτείνατε να κάνει κάποιος που είναι μάρτυρας σχολικού εκφοβισμού ή βίας
49 απαντήσεις

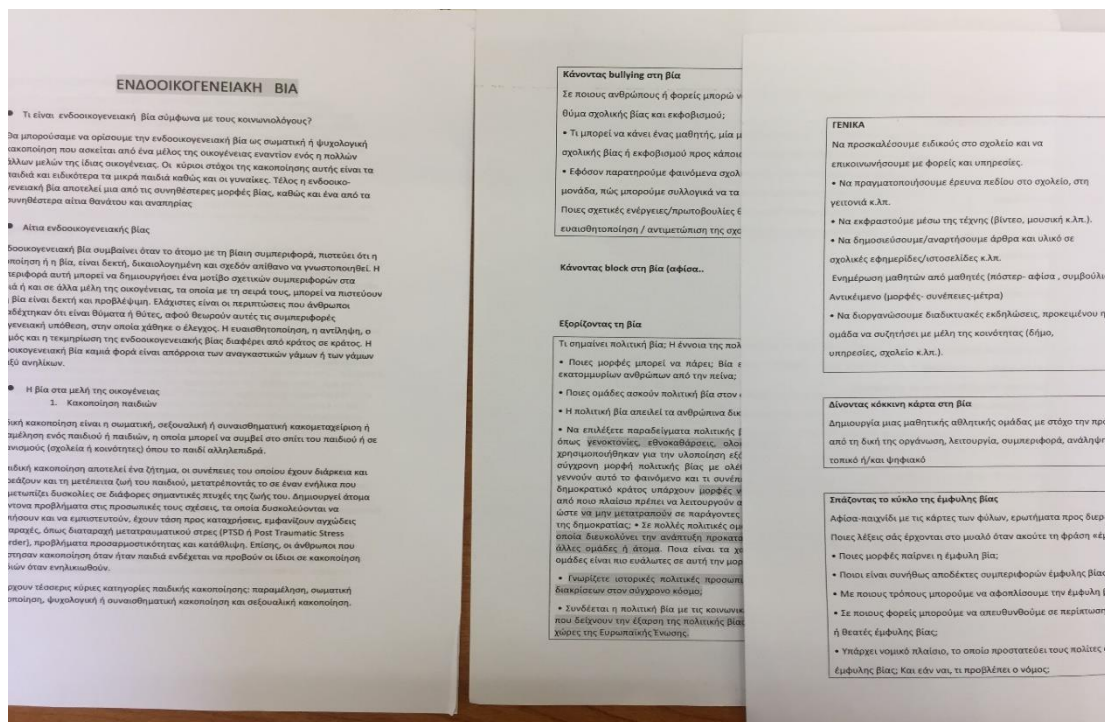
Υπάρχετε ποτέ θύτης σχολικού εκφοβισμού δηλαδή, ασκήσατε κέναντα εσείς σχολική βία με οποιοδήποτε τρόπο;
55 απαντήσεις

- Ποιες σχετικές ενέργειες/πρωτοβουλίες θα σκεφτόσασταν με στόχο την πρόληψη / ευαισθητοποίηση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού
36 απαντήσεις
1. Προγράμματα ενημέρωσης κατά της βίας. 2. Προγρ. μαθητών με θέματα πχ. τρόπος αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού. 3. Πρόληψη ψυχολογικών με σκοπό την ενημέρωση κατά της βίας και την ψυχολογική υποστήριξη των θυμάτων.
- προγράμματα σχετικά με την βία και την ψυχολογία των εφήβων
  - έξτρα μαθήματα στα σχολεία
  - να αφιερώνουν μερικές διδακτικές ώρες πάνω σε αυτό το θέμα
  - να αναφέρεται περισσότερο στο σχολείο
  - δημοσίευση εργασιών από μαθητές κατά της βίας και ενημέρωση από ειδικούς
  - έμφαση ενημέρωσης των αρμοδίων
  - Να δίδονται από τους καθηγητές ένα μάθημα σχετικά με την βία και την αντιμετώπιση της

- αναφορά σε μεγαλύτερους ή κάποιον ανώτερο
- να συμβουλευτείτε ένα κοντινό σας πρόσωπο ή έναν καθηγητή που εμπιστεύεστε
- ομιλία συβουλές
- Προγράμματα ενημέρωσης στο ειδικό κατά του σχολικού εκφοβισμού
- φυλλάκια κατά του σχολικού εκφοβισμού που να σπυρνουν τους μαθητές
- να υπάρχει επικοινωνία με την οικογένεια και με κάποιον ειδικό
- Να προστεθούν ψυχολόγοι που θα ως προς να λυθούν τέτοια προβλήματα
- Να υπάρχουν αυστηρές κυρώσεις
- Δράσεις από τους καθηγητές - παροχή ανθρωπιστικής παιδείας
- Ευαισθητοποίηση παιδιών
- ενέργειες με ψυχολόγους στο σχολείο
- Ψυχολόγοι στο σχολείο
- Αναφορά σε γονείς και καθηγητές
- Δράσεις από ψυχολόγους
- να συμβουλευτεί κάποιον μεγαλύτερο
- Βοήθεια από ψυχολόγο
- Ποινές από το σχολικό περιβάλλον
- ποινές από το διευθυντή, οι καθηγητές να βοηθήσουν το θύμα, να ενημερωθούν οι μαθητές
- επαγρύπνηση από τους καθηγητές
- να υπάρχει ευαισθητοποίηση απέναντι στη διαφορετικότητα
- επισκέψεις σε ψυχολόγο
- περισσότερη ενημέρωση
- να υπάρχει περισσότερος έλεγχος στο σχολείο
- επιπλέον μαθήματα για το θέμα αυτό
- επιμορφώσεις σε καθηγητές και γονείς
- αυστηρότερες ποινές από το σχολείο, περισσότερη προσοχή από τους καθηγητές
- παρεμβάσεις από ψυχολόγους αλλά και καθηγητές
- περισσότερο καθηγητές στο προαύλιο
- παρεμβάσεις από ψυχολόγους
- σεμινάρια σε καθηγητές για το θέμα αυτό
- παράδειγμα κατ'εξουσιοδότηση στους θύτες
- Να μην αδιαφορούν οι καθηγητές
- ενεπιμόρφωση σε σχολικά και κοινωνικά περιβάλλοντα
- παροχή ανθρωπιστικής παιδείας - ευαισθητοποίηση των ανηλικιών αποτελεσμάτων της σχολικής βίας
- Ευαισθητοποίηση παιδιών
- Συναντήσεις με ψυχολόγους
- Ψυχολόγοι στο σχολείο
- Δράσεις από καθηγητές κατά του σχολικού εκφοβισμού
- Δράσεις με ειδικούς « καθηγητές κατά του σχολικού εκφοβισμού
- Οι καθηγητές να νοιάζονται περισσότερο
- Δράσεις κατά της βίας
- ενημέρωση, αύξηση επιβλεψής, συνεργασία με γονείς, συζητήσεις στα τάξη, ομιλίες από ειδικούς
- διαλογος και ενημέρωση με /από ειδικούς, καθηγητές
- ένταξη μαθημάτων στο σχολείο
- να βοηθήσουν τα κοινωνικά δίκτυα
- περισσότερες ενημερώσεις και δράσεις εντός σχολικών προγραμμάτων
- προγράμματα αγιής κατά της σχολικής βίας
- δράσεις, προγράμματα σχολικά κατά του σχολικού εκφοβισμού
- δράσεις κατά του σχολικού εκφοβισμού-συναντήσεις μαθητών με ψυχολόγο
- ενημερωτικές δράσεις από καθηγητές και ψυχολόγους
- παρεμβάσεις κατά της βίας από καθηγητές-ψυχολόγους
- σχολικά προγράμματα κατά της βίας παρεμβάσεις από ειδικούς
- παρεμβάσεις σε μαθητές κατά του σχολικού εκφοβισμού
- Περισσότερες παρεμβάσεις από καθηγητές
- Σχολικά προγράμματα
- παρεμβάσεις από ψυχολόγους
- διδακτικές παρεμβάσεις κατά του σχολικού εκφοβισμού
- διαλογος με ψυχολόγους-κοινωνικούς λειτουργούς, σχολικά προγράμματα αγιής
- Σχολικά προγράμματα αγιής
- παρεμβάσεις από καθηγητές
- Δράσεις κατά του σχολικού εκφοβισμού

Εικόνα 17: Αποτελέσματα Δημοσκοπικής Έρευνας.

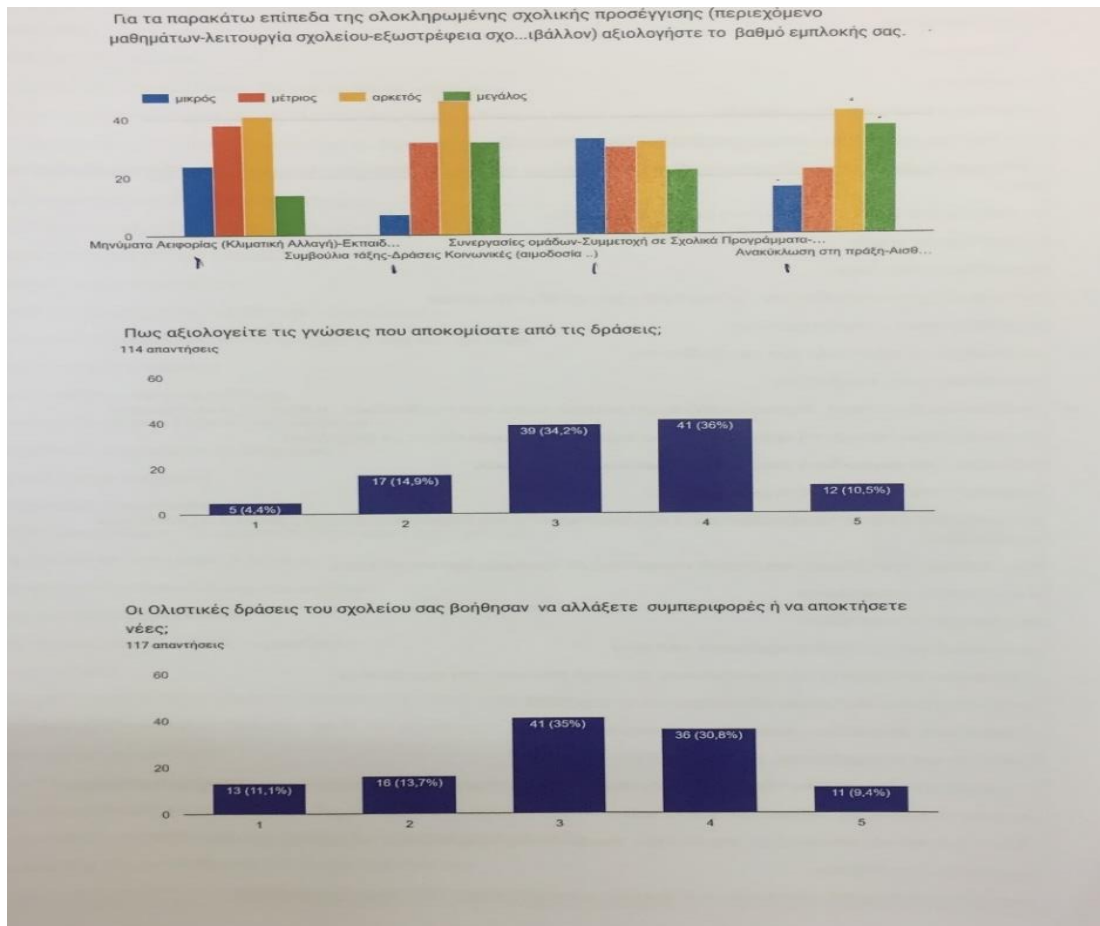
Εικόνα 18: Παραδοτέα -εισηγήσεις μαθητών για τη βία.

Ως προς τον άξονα συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικές δράσεις οι αντίστοιχοι στόχοι ικανοποιήθηκαν επαρκώς αφού, α) υπήρξε αρχικά ο ανάλογος σχεδιασμός σε ενδοσχολικό επίπεδο, β) επιτεύχθηκε η πραγματοποίηση του και η παρακολούθηση αυτών των σεμιναρίων (χρήση Διαδραστικού Πίνακα, εργαλεία ΤΠΕ) από το 60% του συνόλου των εκπαιδευτικών του σχολείου, γ) εκπαιδευτικοί (τουλάχιστον ένας από τα πεδία των Θετικών-Ανθρωπιστικών σπουδών παρακολούθησαν τις επιμορφώσεις του ΙΕΠ για τα καινούργια προγράμματα σπουδών, δ) ομοίως των προγραμμάτων Μεντορίας και Σεξουαλικής Διαπαιδαγώγησης E-Learning του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, ε) σε συνεργασία με τη Σύμβουλο Εκπαίδευσης και το συστεγαζόμενο Λύκειο πραγματοποιήθηκε μια επιμορφωτική δράση για τον τρόπο βαθμολόγησης της Νεοελληνικής Γλώσσας-Λογοτεχνίας της Γ΄ Τάξης, στ) σε συνεργασία επίσης με το 8 Λύκειο έγινε επιμόρφωση για τη χρήση χαρακτήρων νοκί σε παρουσιάσεις μαθημάτων με ζητούμενο υλικό να κρίνει το αποτέλεσμα της δράσης. Οι συμμετέχοντες ανταποκρίθηκαν επιτυχώς. Τέλος, υπήρξε συμμετοχή εκπαιδευτικών στα ευρωπαϊκά προγράμματα Arsinoe και Erasmus plus. Για το πρώτο, κατατέθηκε αίτηση στα σεμινάρια Training4Trainers του ΕΛΙΑΜΕΠ (Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής) στο πλαίσιο

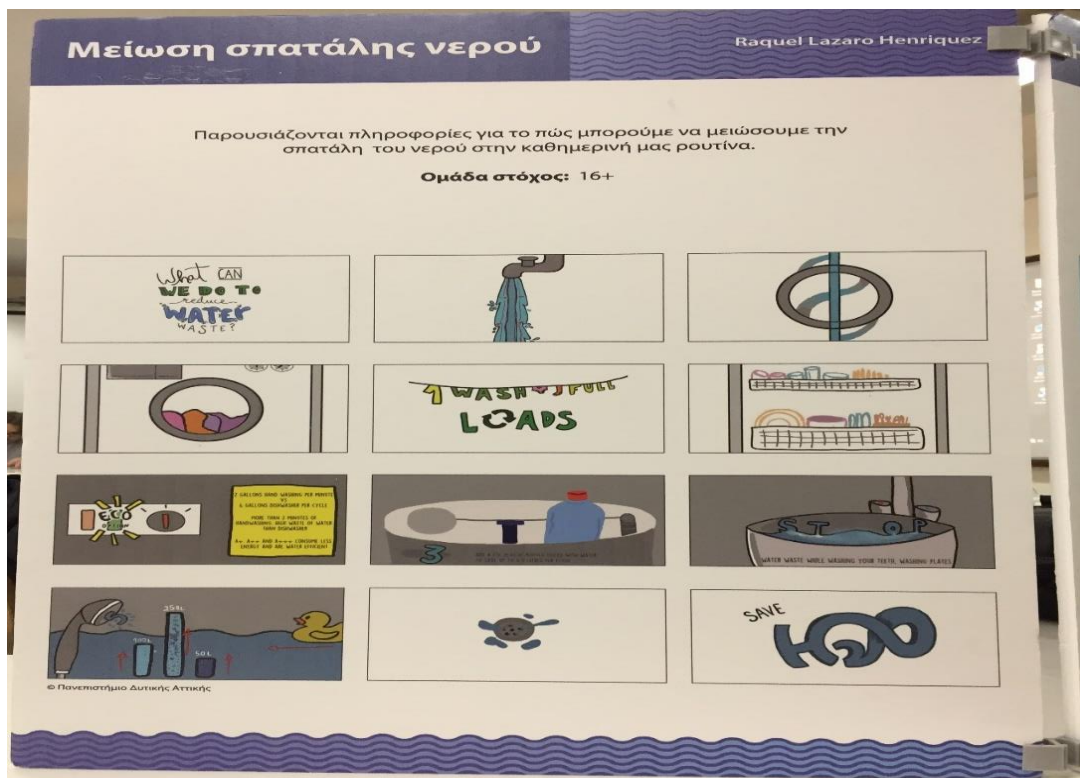
του έργου Arsiņoe, έγινε επιμόρφωση εκπαιδευτικού για τη κλιματική αλλαγή, εντάχθηκε το σχολείο στο δίκτυο των σχολείων Arsiņoe με τα αποτελέσματα δράσεων σε επίπεδο μαθητών να αναμένονται την επόμενη σχολική χρονιά. Για το δεύτερο, ομάδα εκπαιδευτικών έχοντας μελετήσει τις σχολικές ανάγκες και επιλέξει τα αντικείμενα επιμόρφωσης, ετοίμασε και απέστειλε τα απαραίτητα έγγραφα-αιτήσεις στους αρμοδίους (αποδέκτες), οπότε και αναμένονται οι απαντήσεις τους.

4.4 Ως προς το 4^ο επίπεδο ή έδρα Αειφόρου Σχολείου

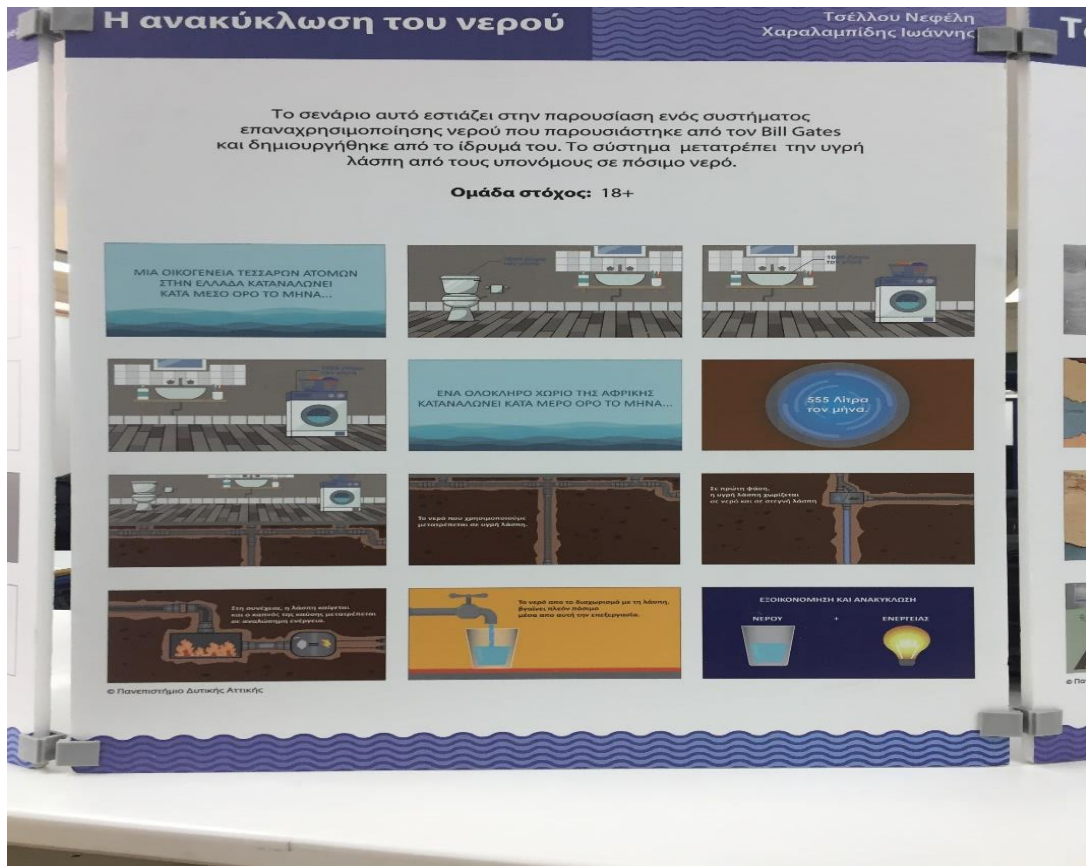
Οι στόχοι κάθε άξονα συνδέονται με τις αντίστοιχες δράσεις (πίνακας 2, σελίδα 49-50). Αναλυτικά, ως προς τον άξονα διαχείριση απορριμμάτων, οι στόχοι αφορούν στην ενημέρωση και εφαρμογή της ανακύκλωσης, οπότε μικτή ομάδα 16 μαθητών Α και Β Λυκείου, αναλαμβάνει να ενημερώσει τη σχολική κοινότητα για το πρόγραμμα ανακύκλωσης, να ενθαρρύνει, συντονίζει τις προσπάθειές όλων, να εκτελέσει μετρήσεις ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Ταυτόχρονα αναλαμβάνει επίσης να μιλήσει σε μαθητικά συμβούλια για τους τρόπους μείωσης απορριμμάτων και επαναχρησιμοποίησης. Για παράδειγμα κάνει λόγο για τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων -χρήση του e class- από όλους για την μείωση στο χαρτί και για την επαναχρησιμοποίηση συσκευασιών αντί πλαστικών (μπουκάλι νερού) και ρούχων (από δεύτερο χέρι). Προς αυτή τη κατεύθυνση της διαχείρισης απορριμμάτων συνέβαλε και ο φορέας **MEdIES** στη σχετική διδακτική παρέμβαση του με μαθητές ενός τμήματος, μεταξύ των οποίων ήταν και μέλη της συντονιστικής ομάδας. Επίσης, για τη μείωση του νερού, ο παραπάνω φορέας ανέπτυξε ανάλογη δραστηριότητα με τη βοήθεια των μαθητών ενός τμήματος της Α Λυκείου (εικόνα 20). Στη δράση ανακύκλωσης συμβάλλει και ο Δήμος παρέχοντας ειδικούς κάδους τοποθετημένοι όλοι τους εντός σχολικών μονάδων. Τα αποτελέσματα έχουν να κάνουν με α) κάρτες ενημερωτικές για το σωστό τρόπο ανακύκλωσης και τα υλικά που μπαίνουν στους μπλε κάδους, αναρτημένες, τόσο στους πίνακες ανακοινώσεων των τάξεων, όσο και στους αντίστοιχους των διαδρόμων, β) μετρήσεις του βάρους των κάδων και τήρηση σχετικού αρχείου γ) μετρήσεις σε φωτοτυπίες (από το κεντρικό εκτυπωτή του σχολείου) δ) απαντήσεις σε ερωτηματολόγιο για τα οφέλη-εμπειρία που αποκόμισαν οι μαθητές. Παρακάτω παρουσιάζεται η ερώτηση από το εν λόγω ερωτηματολόγιο που περιέχει απαντήσεις – αξιολογήσεις μαθητών συνολικά για τις δράσεις μεταξύ των οποίων ήταν και η ανακύκλωση.

Εικόνα 19: Αποτίμηση Δράσεων-Η Ανακύκλωση ξεχωρίζει (πάνω δεξιά) για το μεγάλο βαθμό εμπλοκής.

Εικόνα 20: Μείωση -Ανακύκλωση Νερού από το φορέα MEDIES.

Εικόνα 21: Μείωση -Ανακύκλωση Νερού από το φορέα MEDIES.

Επιπρόσθετα, άλλη ομάδα μαθητών αναλαμβάνει να ενθαρρύνει, οργανώσει, παρακολουθήσει προσπάθειες αισθητικών παρεμβάσεων με εκτελεστικό βραχίονα εντός τάξης από τα μαθητικά συμβούλια/εθελοντές μαθητές και εκτός από μέλη δεκαπενταμελούς/εθελοντές μαθητές άλλων τάξεων. Αποτέλεσμα οι φωτογραφίες-πόστερ και τα γκράφιτι της αυλής (εικόνα 22). Για τον ίδιο χώρο (αυλή) σχεδιάστηκαν δενδροφυτεύσεις, χωρίς ωστόσο να γίνουν στο χρόνο (που ορίστηκε) αφού η υπηρεσία πρασίνου του Δήμου καθυστερεί τη παράδοση των δεντρουλλίων (μουριάς). Κατά την επίσκεψη ομάδας μαθητών του περιβαλλοντικού προγράμματος 'Μαθητές εν δράσει' στο μητροπολιτικό πάρκο Αντώνης Τρίτσης πραγματοποιήθηκε δενδροφύτευση μιας και ο συγκεκριμένος χώρος τη συγκεκριμένη στιγμή ήταν σε φάση ανάπλασης. Τέλος, η παραπάνω ομάδα παρέδωσε τόσο προς το προσωπικό του κυλικείου προτάσεις για υγιεινά τρόφιμα, όσο και στο αντίστοιχο του καθαρισμού εισηγήσεις για οικολογικά προϊόντα και υπήρξε τελικά υιοθέτηση τους σε ένα βαθμό.

Εικόνα 22: Εργασίες για την αισθητική αναβάθμιση του χώρου της αυλής.

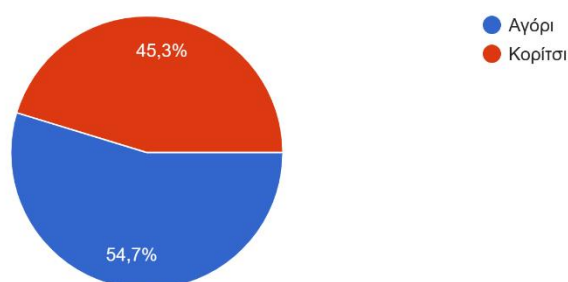
Κεφάλαιο 5

Συμπεράσματα-Αποτελέσματα (συνολικά) της εφαρμογής ΟΣΠ (WSA)
Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι απαντήσεις και τα συμπεράσματα από τα ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε μαθητές, γονείς-κηδεμόνες, ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό, καθηγητές του Λυκείου, **μετά την ολοκλήρωση** των αειφόρων ενεργειών τους με στόχο να αποτιμήσουν την εφαρμογή (WSA), όπως έγινε (από αυτούς) με δράσεις σε όλα τα επίπεδα του αειφόρου Ολοκληρωμένου Σχολείου-Ιδρύματος.

5.1 Απαντήσεις μαθητών & Συμπεράσματα

Η αποτίμηση των μαθητών για την εφαρμογή WSA/ τις σχολικές δράσεις προκύπτει από ερωτηματολόγια-φόρμες Google που δόθηκαν σε αυτούς. Κάθε φόρμα περιέχει συνολικά δεκατέσσερις (14) ερωτήσεις οι οποίες διαχωρίζονται σε τρεις (3) ανοιχτού τύπου και ένδεκα (11) κλειστού. Η αναλυτική τους παρουσίαση γίνεται στο παράρτημα IV. Όσο αφορά στις απαντήσεις, στα παρακάτω **τρία πρώτα** κυκλικά διαγράμματα απεικονίζεται το **δείγμα/προφίλ τους σε φύλλο, ηλικία και τάξη**. Ακολουθούν **στα επόμενα δύο** οι **πρότερες γνώσεις για την έννοια της αειφόρας ανάπτυξης και τους στόχους της**.

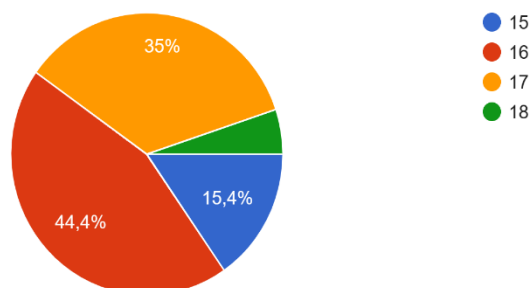
Φύλο
117 απαντήσεις

Διάγραμμα 1: Το φύλο των μαθητών.

Ηλικία

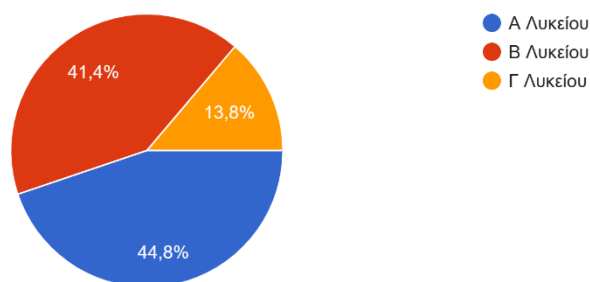
117 απαντήσεις

Διάγραμμα 2: Η ηλικία των μαθητών.

Τάξη Φοίτησης

116 απαντήσεις

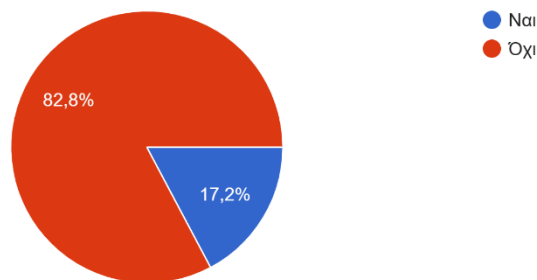
Διάγραμμα 3: Η τάξη φοίτησης των μαθητών.

Η συμμετοχή στις απαντήσεις των μαθητών είναι μεγαλύτερη για την Α Λυκείου και έπεται η Β . Στη Γ Λυκείου αντιστοιχεί το μικρότερο ποσοστό απαντήσεων. Για τους μαθητές μάλιστα αυτής της τάξης η ελεύθερη - οικειοθελής ενασχόληση με τις αιφώρες δράσεις είναι μικρή/περιορισμένη λόγω του φόρτου των μαθημάτων εντός και εκτός σχολείου, ενόψει πανελλαδικών εξετάσεων. Παρακάτω προκύπτει και ως απάντηση στην ανάλογη ερώτηση.

Σας ήταν γνωστή η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης ΠΡΙΝ από τη συμμετοχή σας στις φετινές δράσεις του σχολείου;

116 απαντήσεις

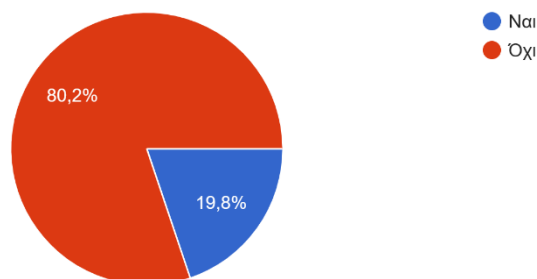

Διάγραμμα 4: Η γνώση της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης.

Παρατηρούμε ότι μεγάλο ποσοστό μαθητών αγνοεί την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης. Μόλις το 17,2% έχει λάβει τη σχετική γνώση στο παρελθόν.

Γνωρίζατε κάτι για τους στόχους Βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ ΠΡΙΝ τη συμμετοχή σας στις παρούσες δράσεις του σχολείου;

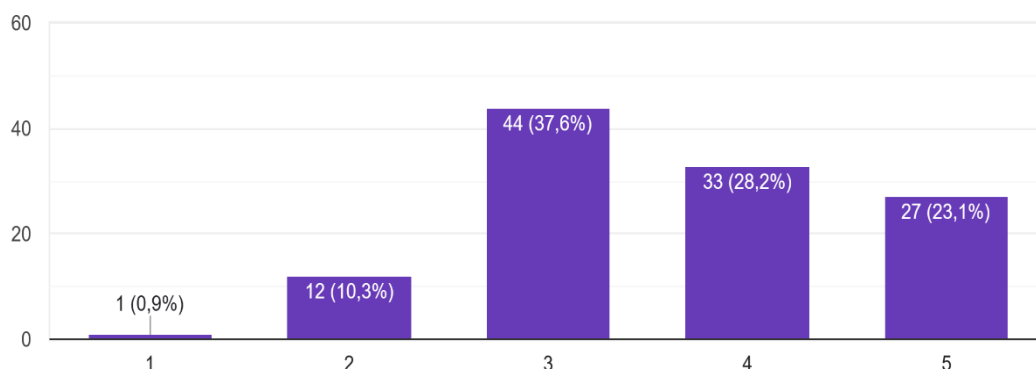
116 απαντήσεις

Διάγραμμα 5: Η γνώση των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης.

Ομοίως, για τους στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης με το μικρό ποσοστό του 19,8% . Επομένως, ένα πρώτο συμπέρασμα αφορά στη κάλυψη αυτών των κενών, στην εισαγωγή, ενσωμάτωση και ενίσχυση της αντίστοιχης γνώσης στην εκπαιδευτική κουλτούρα του σχολείου.

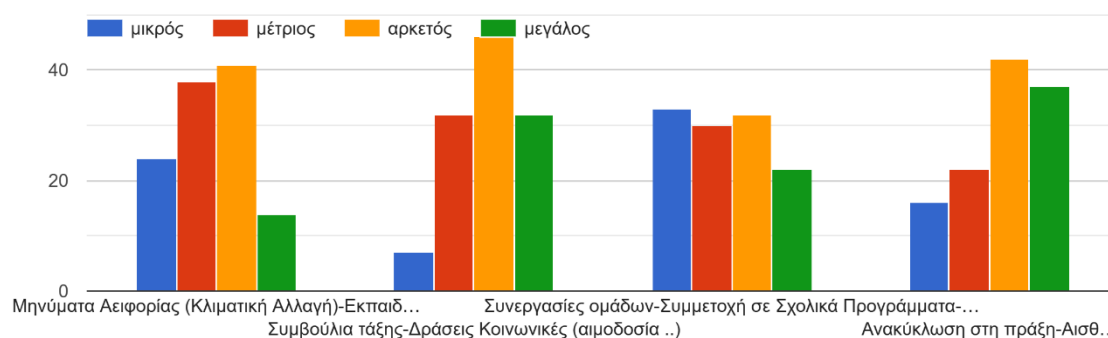
Πως αξιολογείτε την εμπειρία σας από τη συμμετοχή σας στις σχετικές δράσεις του σχολείου;
117 απαντήσεις

Γράφημα 1: Οι μαθητές αξιολογούν την εμπειρία τους από τη συμμετοχή τους στις δράσεις του σχολείου.

Οι μαθητές αξιολογούν την εμπειρία τους από τη συμμετοχή στις αειφόρες δράσεις στο παραπάνω διάγραμμα. Η σχετική ερώτηση χρησιμοποιεί κλίμακα τύπου Likert δηλαδή, το 1 αντιστοιχεί στο κακή, το 2 στο σχεδόν καλή, το 3 στο καλή, το 4 στο αρκετά καλή και το 5 στο πολύ καλή. Μόλις το 0,9% χαρακτηρίζει τη συμμετοχή του κακή (1 απάντηση στις 117) και το 10,3% (12 απαντήσεις στις 117) σχεδόν καλή. Μάλιστα, αθροίζοντας τις απαντήσεις που αντιστοιχούν στο 3, 4 και 5, δηλαδή $44+33+27=104$ απαντήσεις από τις 117, μπορούμε να πούμε ότι οι μαθητές σε εμπειρικό επίπεδο, ανέπτυξαν θετικά συναισθήματα κάτι που ενθαρρύνει και ενισχύει τη συνέχεια ανάλογων προσπαθειών - δράσεων. Παρακάτω εξετάζεται ειδικότερα η συμμετοχή τους.

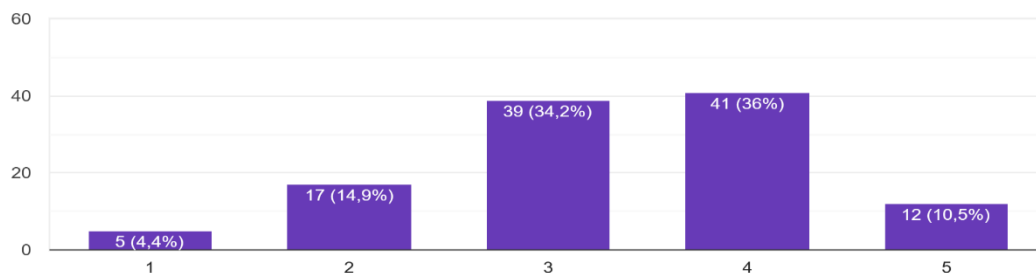
Για τα παρακάτω επίπεδα της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης (περιεχόμενο μαθημάτων-λειτουργία σχολείου-εξωστρέφεια σχο...ιβάλλον) αξιολογήστε το βαθμό εμπλοκής σας.

Γράφημα 2: Αξιολόγηση του βαθμού εμπλοκής των μαθητών ανά έδρα αειφόρου σχολείου.

Το γράφημα 2 αποτυπώνει το βαθμό εμπλοκής των μαθητών στις δράσεις ανά έδρα αειφόρου σχολείου. Αναλυτικότερα, **οι περισσότεροι μαθητές** αποτίμησαν για τη **πρώτη έδρα** - μηνύματα αειφορίας (κλιματική αλλαγή-Δημοκρατία), εκπαιδευτικές εκδρομές – το βαθμό εμπλοκής τους ως **αρκετό (πορτοκαλί χρώμα)**, για τη **δεύτερη** που αφορά στη Διακυβέρνηση (Συμβούλια τάξης & Δράσεις κοινωνικές π.χ. αιμοδοσία) επίσης (το βαθμό εμπλοκής) **αρκετό**, για τη **τρίτη** την εκπαιδευτική κουλτούρα (συνεργασίες ομάδων, συμμετοχή σε σχολικά προγράμματα, συναντήσεις με τη σχολική Ψυχολόγο και Κοινωνική Λειτουργό) αποτιμήθηκε η εμπλοκή τους ως μικρή (μπλε χρώμα) και ακολουθεί το πορτοκαλί χρώμα (αρκετός ο βαθμός εμπλοκής). Ως προς τη **τέταρτη έδρα** (παράδειγμα ΑΑ-Ανακύκλωση στη πράξη, αισθητικές παρεμβάσεις) του αειφόρου σχολείου ο βαθμός εμπλοκής για τους **περισσότερους κρίθηκε αρκετός έως μεγάλος**. Άρα, η συμμετοχή τους (μέσω του βαθμού εμπλοκής ως δείκτη) κρίνεται συνολικά ικανοποιητική, κάτι που συνάδει με τα αποτελέσματα - συμπέρασμα του προηγούμενου γραφήματος 1. Ειδικότερα, αν θέλουμε να μιλήσουμε για το αποτέλεσμα της μικρής εμπλοκής που αφορά στην τρίτη έδρα (συνεργασίες ομάδων, συμμετοχή σε σχολικά προγράμματα, συναντήσεις με τη σχολική Ψυχολόγο και Κοινωνική Λειτουργό) θα λέγαμε ότι εξηγείται από α) το μικρό επίσης αριθμό επισκέψεων των επιστημονικών συνεργατών του σχολείου (Ψυχολόγος-Κοινωνικός Λειτουργός) β) τον αριθμό διαθέσιμων προγραμμάτων, γ) τη δυσκολία για συνεργασία που εμφάνισαν μερικοί μαθητές. Και οι τρεις παραπάνω λόγοι σχετίζονται με εμπόδια - δυσκολίες εφαρμογής της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης αναφερόμενοι στις σελίδες 44 και 81.

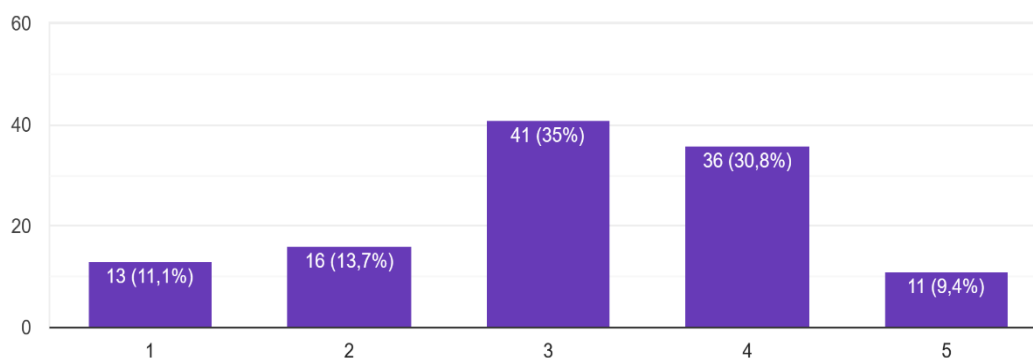
Πως αξιολογείτε τις γνώσεις που αποκομίσατε από τις δράσεις;
114 απαντήσεις

Γράφημα 3: Αξιολόγηση της γνώσης που αποκόμισαν από τις δράσεις.

Το γράφημα περιλαμβάνει αξιολογήσεις μαθητών σχετικές με τις γνώσεις που αποκόμισαν από τις δράσεις του σχολείου. Η αξιολόγηση τους κυμαίνεται από το χαρακτηρισμό *καθόλου* (αντιστοιχία με το 1 στον οριζόντιο άξονα) έως *πάρα πολλές* (αντιστοιχία με το 5 στον οριζόντιο άξονα). Στον κατακόρυφο άξονα έχουμε τον αριθμό απαντήσεων με τις συνολικές να φτάνουν τις 114. Δεδομένου ότι το 34,2% αξιολογεί τις γνώσεις που αποκόμισε ως αρκετές, το 36% ως πολλές και το 10,5% ως πάρα πολλές φτάνουμε στο συνολικό ποσοστό του 80,7% θετικής αξιολόγησης, γεγονός που ικανοποιεί και ενθαρρύνει για συνέχεια και βελτίωση των δραστηριοτήτων-διδασκτικών αειφορικών παρεμβάσεων. Ακόμα, το γράφημα 3 συνάδει με το 2 το σχετικό με την αξιολόγηση των εμπειριών των μαθητών, ακολουθώντας την ίδια τάση, δηλαδή αρχικά ανοδική μέχρι το μέγιστο και κατόπιν πτωτική. Επομένως, υπάρχει συνοχή και στα αντίστοιχα συμπεράσματα μεταξύ τους.

Οι Ολιστικές δράσεις του σχολείου σας βοήθησαν να αλλάξετε συμπεριφορές ή να αποκτήσετε νέες;
117 απαντήσεις

Γράφημα 4: Η αποτίμηση των μαθητών για την αλλαγή συμπεριφοράς τους.

Το γράφημα 4 ακολουθεί επίσης τη συνάφεια - συμφωνία των 2 και 3 στη τάση που εμφανίζει, δηλαδή ανοδική και κατόπιν πτωτική μετά το μέγιστο. Αφορά στην αλλαγή συμπεριφοράς και στην απόκτηση νέας (συμπεριφοράς). Ο οριζόντιος άξονας ορίζει την αποτίμηση με αριθμούς από το 1 έως το 5 οι οποίοι αντιστοιχούν στους χαρακτηρισμούς *καθόλου* έως *πάρα πολύ*. Το συνολικό ποσοστό του 81,2% (41%+30,8%+9,4%) εκφράζει τη θετική γνώμη των μαθητών για το αποτελεσμαμαθησιακό όφελος των δράσεων. Το μέγιστο δηλώνεται στο 3 του οριζόντιου άξονα με την αντιστοιχία στο χαρακτηρισμό *αρκετά*. Δηλαδή οι δράσεις βοήθησαν αρκετά

να αλλάξουν συμπεριφορά ή να αποκτήσουν νέες. Παρακάτω ερευνάται το είδος της αλλαγής και την απόκτηση νέας οπότε και παραθέτουμε αυτούσιες τις 82 απαντήσεις των μαθητών. (Προφανώς, 35 μαθητές από τους 117 δεν απάντησαν στην παρακάτω ανοιχτού τύπου ερώτηση)

Ποιες ήταν αυτές; (συμπεριφορές)

- ανακύκλωση
- ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον
- περισσότερο ενδιαφέρον για το περιβάλλον (Ανακύκλωση)
- οικολογική συνείδηση, η αξία του διαλόγου και της δημοκρατίας, χρήσιμες πληροφορίες για το τόπο μου
- οι γνώσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη
- εξοικονόμηση νερού
- ανακυκλώνω πιο συχνά
- ενημέρωση για το περιβάλλον - μέτρα πρόληψης σε θέματα υγείας
- περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση
- να βοηθώ στη προστασία του περιβάλλοντος
- να νοιάζομαι για το περιβάλλον
- προσφορά (αιμοδοσία), δημοκρατικές συμπεριφορές μέσω των συμβουλίων, η αξία της ανακύκλωσης
- κοινωνική προσφορά μέσω αιμοδοσίας, συναντήσεις με ψυχολόγο
- σεβασμός στο συμμαθητή μου, έγινα περισσότερο κοινωνικός
- σεβασμός απέναντι στους συμμαθητές μου
- εν συναίσθηση για το περιβάλλον μέσω της ανακύκλωσης και δημοκρατικές αρχές μέσω των μαθητικών συμβουλίων
- περισσότερο ανακύκλωση και ενεργή συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες
- περισσότερο ανακυκλώνω
- να ανακυκλώνουμε πάντα
- να ανακυκλώνω πιο πολλά πράγματα από πριν
- κατανόηση, γνώσεις για την ανακύκλωση, προσοχή απέναντι στο περιβάλλον
- να σκέφτομαι πιο σωστά και ειδικότερα για το περιβάλλον
- ανακύκλωση, ψυχολόγος, κοινωνική προσφορά
- σεβασμός για το περιβάλλον, να ανακυκλώνω

- προσφορά μέσω της εθελοντικής αιμοδοσίας, σεβασμός στο περιβάλλον μέσω της ανακύκλωσης
- να κάνω ανακύκλωση, ενδιαφέρον για τα κοινά
- εθελοντική προσφορά μέσω της αιμοδοσίας, ανακύκλωση, επισκέψεις στον παιδοψυχολόγο
- αιμοδοσία, ανακύκλωση
- αιμοδοσία (εθελοντική προσφορά στο σύνολο) προστασία περιβάλλοντος (ανακύκλωση)
- να προσφέρω (αιμοδοσία-ανακύκλωση)
- να προσφέρω
- να σέβομαι τους πάντες,
- ενδιαφέρον για το περιβάλλον και για το κόσμο γύρω μου
- Σέβομαι το χώρο του σχολείου, τη συμπεριφορά μου απέναντι στους συμμαθητές μου (σεβασμός)
- ευαισθητοποίηση σε θέματα ανακύκλωσης, βελτίωση συμπεριφοράς
- μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση
- ευαισθητοποίηση σε θέματα ανακύκλωσης και προστασίας περιβάλλοντος
- προσφορά (αιμοδοσία)
- ευαισθητοποίηση σε θέματα ανακύκλωσης
- ευαισθητοποίηση σε θέματα ανακύκλωσης
- ευαισθητοποίηση για την ανακύκλωση
- σεβασμός για το περιβάλλον
- ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον - ανακύκλωση
- Ξεκίνησα να ανακυκλώνω τόσο στο σχολείο όσο και στο σπίτι
- δράσεις για το περιβάλλον
- να ανακυκλώνω, να συνεργάζομαι
- να ανακυκλώνω, επισκέψεις στο ψυχολόγο
- ανακύκλωση , επισκέψεις σε ψυχολόγο
- συναντήσεις με ψυχολόγο
- να προσφέρω (αιμοδοσία)
- να κάνω ανακύκλωση , να συμμετέχω στα κοινά του σχολείου
- ανακυκλώνω και πριν από τις δράσεις
- να σκέφτομαι την ανακύκλωση περισσότερο
- να ανακυκλώνω περισσότερο

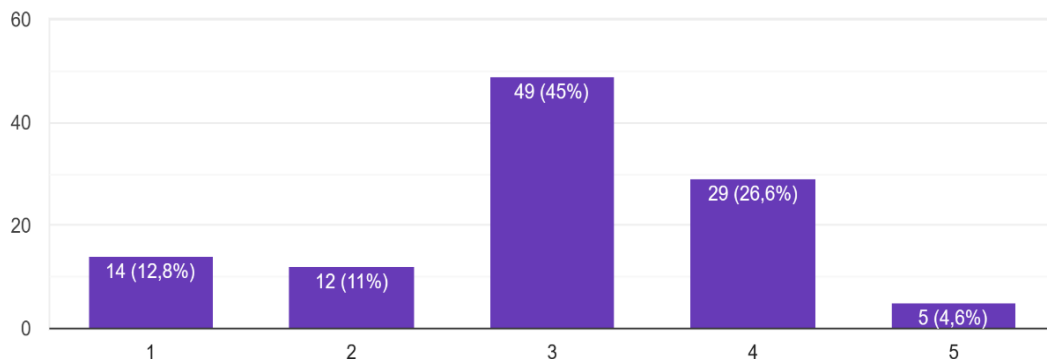
- νοιιάζομαι για το περιβάλλον περισσότερο
- να ανακυκλώνω
- να συμμετέχω σε ομαδικές δράσεις εκφράζοντας την άποψη μου
- να αποφεύγω την υπερκατανάλωση νερού και ρεύματος
- να προσέχω το περιβάλλον
- πλέον ανακυκλώνω πιο συχνά
- έμαθα πληροφορίες για το νερό, την υπερκατανάλωση του
- να ανακυκλώνω περισσότερο, να σκέφτομαι την αειφόρο ανάπτυξη
- να προσφέρω στο συνάνθρωπο (μέσω της αιμοδοσίας)
- ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη
- εξοικονόμηση νερού, ανακύκλωση σε σωστούς κάδους
- να ανακυκλώνω περισσότερο και να προσέχω τη κατανάλωση νερού
- προσφορά στο συνάνθρωπο (αιμοδοσία) , να ανακυκλώνω
- να ανακυκλώνω περισσότερο, να μην σπαταλώ το νερό
- με έκανε ανοιχτόμυαλο
- να ανακυκλώνω, να προσέχω τη χρήση του νερού, να συμμετέχω στα κοινά
- αλλαγή στο τρόπο σκέψης, να ενημερώνομαι περισσότερο
- να προστατεύω το περιβάλλον
- ανακυκλώνω περισσότερο
- να είμαι ομαδικός και συνεργάσιμος
- να ανακυκλώνω
- να γίνω πιο κοινωνικός
- να σκέφτομαι ομαδικά
- γνώσεις και ενδιαφέρον για το περιβάλλον και τη κοινωνία
- να συμμετέχω ενεργά (συμβούλια τάξης), να ανακυκλώνω
- μειωμένη κατανάλωση ρεύματος στο σπίτι, πιο εντατική ανακύκλωση

Πίνακας 3: Απαντήσεις σε σχέση με την αλλαγή συμπεριφοράς.

Οι συμπεριφορές, νέες και υπάρχουσες, έχουν να κανουν με α) το φυσικό περιβάλλον, β) κοινωνικές αξίες, γ) οικονομία (κυκλική:μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση), όπως προτάσσει η διδασκαλία της έννοιας της αειφόρου-βιώσιμης ανάπτυξης.

Οι Ολιστικές δράσεις του σχολείου σας βοήθησαν να αναπτύξετε νέες δεξιότητες ή να καλλιεργήσετε κάποιες υπάρχουσες;

109 απαντήσεις

Γράφημα 5: Αποτίμηση για τις δεξιότητες.

Στο γράφημα 5 παρουσιάζεται η αποτίμηση για τις δεξιότητες που ανέπτυξαν ή καλλιεργήσαν οι μαθητές. Ο κατακόρυφος άξονας περιέχει αριθμό απαντήσεων και ο οριζόντιος ορίζει την αποτίμηση σε αριθμούς από το 1 έως το 5. Αυτοί κωδικοποιούν τους χαρακτηρισμούς *καθόλου έως πάρα πολύ* αντίστοιχα. Συγκεκριμένα, 49 μαθητές από τους 109 (ποσοστό 45%), οι 29 επίσης από τους 109 (26,6%) και αθροιστικά όλοι οι τελευταίοι ($45\%+26,6\%=71,6\%$) δηλώνουν ότι οι δράσεις τους βοήθησαν **από αρκετά έως πάρα πολύ** για να αναπτύξουν ή να καλλιεργήσουν δεξιότητες. Η μορφή ακόμη του διαγράμματος είναι παρόμοια με τις αντίστοιχες των προηγούμενων (2,3,4). Ακολουθεί η ερώτηση με τις απαντήσεις που αποτυπώνουν τις δεξιότητες τους.

Ποιες ήταν αυτές; (δεξιότητες)

- να συνεργάζομαι
- να έχω ομάδα
- κοινωνικές δεξιότητες
- ανακύκλωση
- περισσότερο ενδιαφέρον για το περιβάλλον
- καλύτερος ακροατής, περισσότερος κοινωνικός και συνεργάσιμος
- επικοινωνία, συνεργασία
- ομαδικές εργασίες
- ανακυκλώνω σωστά
- μάθηση - μέτρα προστασίας για το περιβάλλον

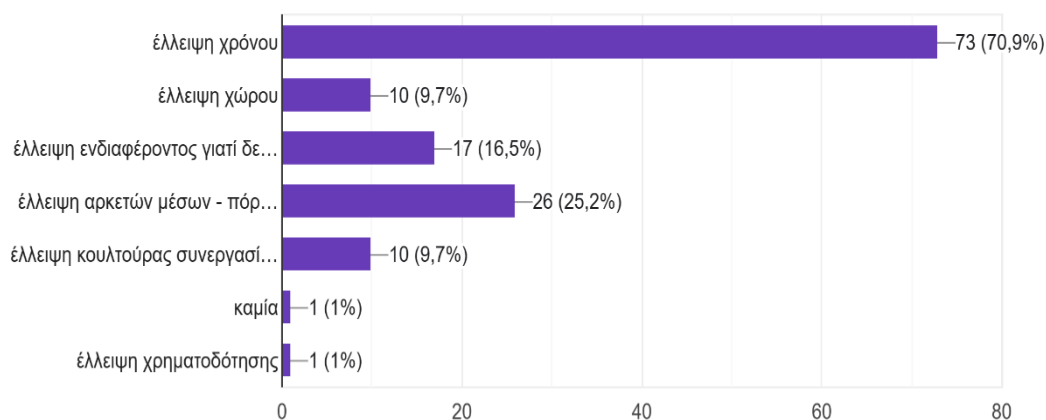
- περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και προστασία του
- περισσότερο προσεκτική για το περιβάλλον
- προσεκτική απέναντι στο περιβάλλον
- Η συνεργασία
- ομαδικότητα, ο διάλογος, κοινωνικοποίηση
- πνεύμα συνεργασίας - ομαδικότητας, κοινωνικής προσφοράς-αλληλεγγύης,
- επικοινωνίας
- δεξιότητες συνεργασίας, επικοινωνίας
- περισσότερο επικοινωνιακός
- αλληλοβοήθεια, συνεργασία, κατανόηση, πειθαρχία
- ενίσχυση κοινωνικών δεξιοτήτων, πρακτικές ανακύκλωσης, ενδιαφέρον για το περιβάλλον
- κοινωνικοποίηση, συνεργασία, ανακύκλωση
- συνεργασία και με έμαθαν τι θα πρέπει να ανακυκλώνω τι όχι
- συνεργασία και ανακύκλωση
- κοινωνικοποίηση, σεβασμός, υπομονή
- με έκανε πιο κοινωνικό
- σωστή ανακύκλωση, κοινωνικότητα
- να συνεργάζομαι - λειτουργώ σε μια ομάδα
- ομαδικό πνεύμα, κοινωνικές δεξιότητες
- η χρήση των κάδων ανακύκλωσης, ομαδικότητα, πνεύμα συνεργασίας
- τρόπος ανακύκλωσης
- ομαδικές δράσεις
- να είμαι περισσότερο κοινωνικός
- ανακύκλωση
- Έγινα πιο ομαδικός, συνεργάζομαι καλύτερα
- οργάνωση, συνεργασία, ομιλία μπροστά σε κοινό
- κοινωνικές δεξιότητες - τρόπους ανακύκλωσης
- συμμετοχή, συνεργασία, πνεύμα ομαδικότητας
- κοινωνικές (συνεργασία, ομαδικότητα)
- συνεργασία - ομαδικότητα
- να οργανώνομαι, να συνεργάζομαι, να κοινωνικοποιούμαι
- κοινωνικοποίηση, δράσεις για το περιβάλλον
- συναντήσεις με ψυχολόγο

- συμμετοχή σε ομαδικές εργασίες-πιο κοινωνικός
- να συμμετέχω σε ομαδικές δραστηριότητες
- να οργανώνω δραστηριότητες, να συνεργάζομαι
- να συνεργάζομαι,
- να συνεργάζομαι, να οργανώνω δράσεις
- κριτική σκέψη σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον και τη προστασία του
- να συνεργάζομαι, να εκφράζω τις απόψεις μου
- ενεργή συμμετοχή σε δράσεις για το περιβάλλον
- ανακύκλωση,
- καλύτεροι στην επικοινωνία
- να κάνω νέες παρέες,
- συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες
- να συνεργάζομαι

Πίνακας 4: Απαντήσεις για τις δεξιότητες.

Οι **δεξιότητες** που κυριαρχούν περισσότερο ως νέες ή καλλιεργούμενες είναι οι **κοινωνικές** δηλαδή η συνεργασία-συμμετοχή-οργάνωση σε ομαδικές εργασίες και η επικοινωνία. Ακολουθούν το **ενδιαφέρον** για το **περιβάλλον** και η **ανακύκλωση** (ως προς το τρόπο). Συνδυαστικά, οι παραπάνω συμπεριφορές και δεξιότητες συνάδουν μεταξύ τους, υπάρχει δηλαδή συσχέτιση, αφού είναι δυνατόν μια συμπεριφορά να οδηγεί σε ανάπτυξη ή καλλιέργεια δεξιότητας και το ανάποδο.

Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίσατε κατά την εφαρμογή των σχετικών δράσεων;
103 απαντήσεις

Γράφημα 6: Καταγραφή δυσκολιών στη πράξη.

Η ερώτηση για τις δυσκολίες στη πράξη των δράσεων αποτυπώνεται στο γράφημα 6. Ο κατακόρυφος παραθέτει ονομαστικά μερικά εμπόδια και οι μαθητές επιλέγουν όσα από αυτά ξεχωρίζουν. Ο οριζόντιος άξονας είναι αυτός που συγκεντρώνει τις απαντήσεις τους. Η έλλειψη χρόνου αποτελεί τη μεγαλύτερη δυσκολία σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών, 73 από το σύνολο 103 (ποσοστό 70,9%) ενώ ξεχωρίζει και η έλλειψη πόρων (δεύτερη σε ποσοστό-25.2%), όπως και η έλλειψη ενδιαφέροντος εξαιτίας της απουσίας βαθμού (16,5%), πράγμα που επιβεβαιώνει το βαθμοθηρικό κίνητρο των μαθητών. Η έλλειψη χώρων (9,7%) και κουλτούρας συνεργασίας (ποσοστό 9,7%) ξεχωρίζουν επίσης για τους μαθητές ως δυσκολίες. Όλα τα παραπάνω εμπόδια (ως ελλείψεις) απαιτούν κάλυψη και συμπλήρωση με αλλαγές στη σχολική πραγματικότητα. Τέτοιες εξετάζει η ερώτηση που ακολουθεί.

Ποια αλλαγή θα χαρακτηρίζατε ως τη σημαντικότερη που θα μπορούσε να γίνει στο σχολείο, ώστε αυτό να ενσωματώνει καταλλήλότερα την έννοια και τις πρακτικές της αειφόρου-βιώσιμης ανάπτυξης;

- περισσότερες ομαδικές εργασίες
- χρόνος για περισσότερες δράσεις
- ανακύκλωση
- επιπλέον ενημέρωση από τους καθηγητές
- Διεξαγωγή περισσότερων σχετικά με την αειφορία προγραμμάτων-δράσεων σε καθημερινή βάση, ώστε να έχει πρακτική σημασία και απτά αποτελέσματα
- Περισσότερη κατανόηση μεταξύ καθηγητών -μαθητών
- συνεργασίες, επαφή με κοινωνικούς λειτουργούς
- περισσότερες δράσεις συντονισμένες από όλους
- χρόνος για προγράμματα και δράσεις περισσότερο
- Να μιλάμε περισσότερο για αυτές
- Γρηγορότερη διεύθυνση
- Περισσότερες δράσεις - προγράμματα
- δράσεις ένταξης μαθητών που αντιμετωπίζουν προβλήματα στο κοινωνικό περίγυρο
- Δράσεις αντί για μαθήματα μόνο στο ωρολόγιο πρόγραμμα
- Δράσεις και στο ωρολόγιο πρόγραμμα
- Περισσότερες δράσεις για τα παραπάνω οφέλη
- Χρόνος στο ωρολόγιο πρόγραμμα

- το περιεχόμενο και η κουλτούρα των καθηγητών για τις δράσεις
- χρησιμοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών αγαθών
- περισσότερη οργάνωση και συνεργασία
- χρόνο στο ωρολόγιο πρόγραμμα και αίθουσες για τις δράσεις
- να εντάξουν οι καθηγητές τις δράσεις στο μάθημα ανάλογα με το θέμα
- χρόνος στο ωρολόγιο πρόγραμμα
- Να υπάρχει χρόνος για την αύξηση δραστηριοτήτων
- ειδικός χώρος ανακύκλωσης μέσα στο σχολείο
- Η ένταξη
- βοήθεια ειδικών με σκοπό την αποτελεσματικότερη δράση μαθητών, γονέων, καθηγητών
- αλλαγή στο περιεχόμενο των μαθημάτων-χρόνος για τη πραγματοποίηση δράσεων
- να βοηθήσουν τη ψυχική υγεία μαθητών, παροχή πρακτικών γνώσεων
- Συναντήσεις με ειδικούς (Ψυχολόγο)
- Μέσα τεχνολογίας
- Μέσα τεχνολογίας-περισσότερα προγράμματα δράσεις
- Συμμετοχή ειδικών για αποτελεσματικότερες δράσεις
- Αλλαγή του τρόπου διδασκαλίας
- να διδάσκεται περισσότερο στα μαθήματα η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης
- πρακτικές ανακύκλωσης, επαναχρησιμοποίησης, προστασίας του περιβάλλοντος
- περισσότερο πληροφόρηση για την αειφορία μέσω όλων των μαθημάτων και εφαρμογή πρακτικών αειφορίας με επιβραβεύσεις
- Συμμετοχή σε σχολικά προγράμματα
- συνεργασίες και με άλλα ευρωπαϊκά σχολεία
- περισσότερες εκδρομές που περνούν μηνύματα αειφορίας
- Περισσότερο δράσεις στα σχολεία και πράσινο
- Αλλαγή στο ωρολόγιο πρόγραμμα
- Περισσότερες πράσινες πρακτικές στο σχολείο
- χρηματοδότηση
- περισσότερο πράσινο στο σχολείο
- συμμετοχή ειδικών
- να βρεθεί περισσότερο χρόνος εντός κ εκτός σχολικού ωραρίου
- περισσότερες δράσεις εντός σχολικού ωραρίου
- εκδρομές για το περιβάλλον

- περισσότερο χρόνο για δράσεις
- περισσότερη εκπαίδευση των μαθητών σε θέματα αειφόρου ανάπτυξης
- να αναπτύσσεται η έννοια της αειφορίας περισσότερο μέσα από τα μαθήματα
- μικρά πρότζεκτ και εκδρομές για την αειφορία
- περισσότερες δράσεις
- να πείθει τους μαθητές να έχουν ενδιαφέροντα για το περιβάλλον και τη κοινωνία, τον συνάνθρωπο
- αναφορές και εργασίες για την αειφορία περισσότερες στα μαθήματα
- εξάλειψη ενδοσχολικής βίας
- περισσότερες εξουσίες στους μαθητές
- Μεγαλύτερη συμμετοχή μαθητών σε σχολικά προγράμματα αγωγής
- επιμορφώσεις καθηγητών για το θέμα
- εκπαιδευτικές εκδρομές /ενημερώσεις
- περισσότερες δράσεις και χρήση σχολικής βιβλιοθήκης

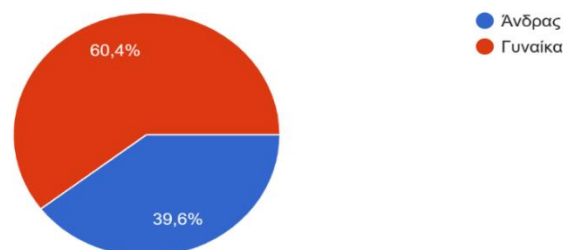
Πίνακας 5: Απαντήσεις για τις αλλαγές.

Συνοψίζοντας τις παραπάνω απαντήσεις προκύπτει ότι απαιτείται **χρόνος** για δράσεις με κέντρο τη κοινωνία, το περιβάλλον την οικονομία - μέσα από τα μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος. Προς τούτο, απαιτούνται **επιμορφώσεις** (στο τρόπο και περιεχόμενο των διδακτικών αειφόρων παρεμβάσεων) καθηγητών και **υποστήριξη** από τη διεύθυνση του σχολείου (με τροποποίηση ωρολογίου προγράμματος και υιοθέτηση πράσινων πολιτικών-πρακτικών). Επίσης, θα βοηθούσαν οι **συνεργασίες** σχολείου με γονείς, δήμο και ευρύτερα κοινωνικά δίκτυα.

5.2 Απαντήσεις & Συμπεράσματα από την αποτίμηση/αξιολόγηση των γονέων-κηδεμόνων

Αρχικά παρουσιάζονται στοιχεία που αφορούν στο δείγμα των ερωτηθέντων γονέων, κηδεμόνων, επιστημονικών συνεργατών του σχολείου (Ψυχολόγος, Κοινωνικός

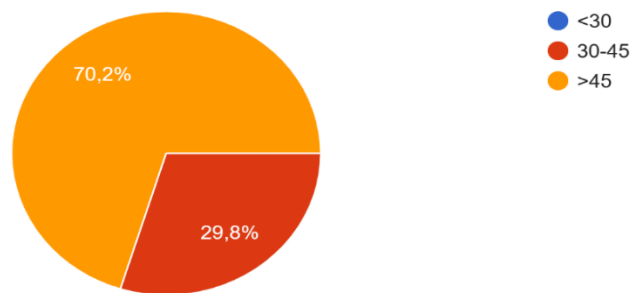
Φύλο
48 απαντήσεις

Διάγραμμα 6: Κατανομή του φύλου.

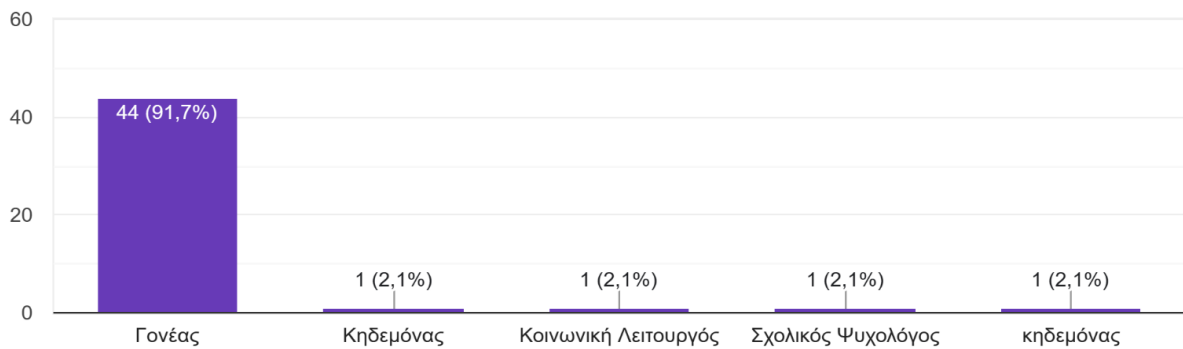
Λειτουργός) όπως φύλο, ηλικία, ιδιότητα και σπουδές. Το ερωτηματολόγιο δίνεται στο παράρτημα IV και περιλαμβάνει 18 ερωτήσεις κλειστού τύπου και 4 ανοιχτού.

Ηλικία
47 απαντήσεις

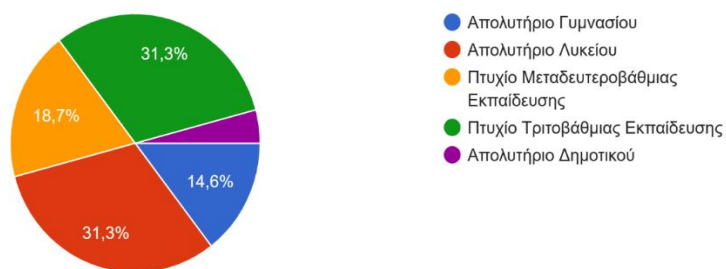
Διάγραμμα 7: Ηλικιακή κατανομή.

Ιδιότητα (π.χ. Γονέας, Κηδεμόνας, Σχολικός Ψυχολόγος, Κοινωνικός Λειτουργός, Ειδικό Βοηθητικό προσωπικό, Υπάλληλος καθαριότητας, ...λληλος κυλικείου, Δημοτικός υπάλληλος, άλλο)
48 απαντήσεις

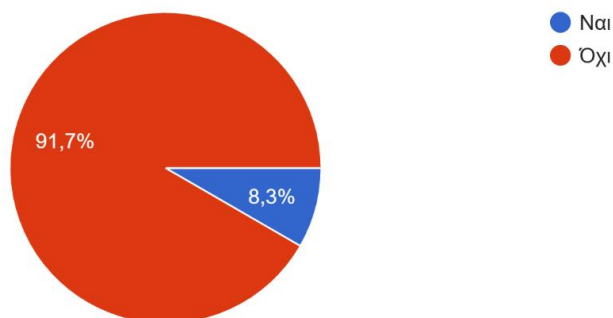
Γράφημα 7: Κατανομή που αφορά στην ιδιότητα των ερωτηθέντων.

Βασικές Σπουδές
48 απαντήσεις

Διάγραμμα 8: Κατανομή των βασικών σπουδών (4.1% ποσοστό με απολυτήριο Δημοτικού).

Μεταπτυχιακά
48 απαντήσεις

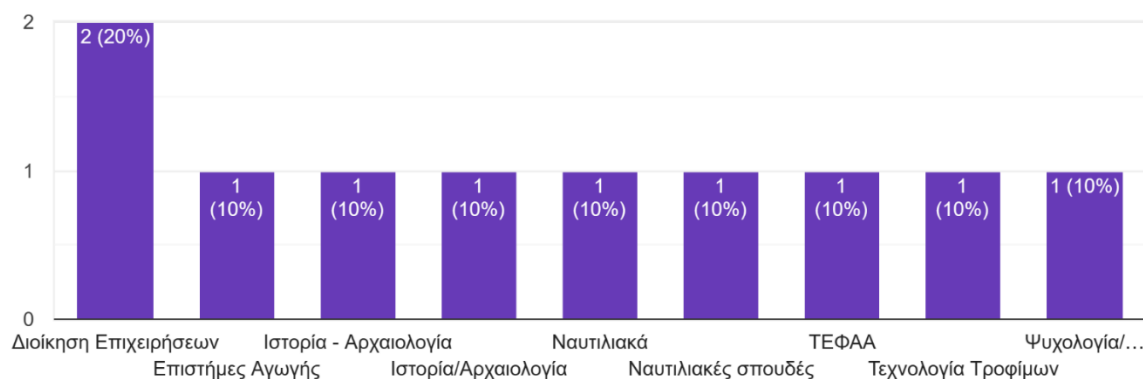

Διάγραμμα 9: Μεταπτυχιακές σπουδές.

Μόλις το 31,3% διαθέτει πτυχίο πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, ίδιο ως ποσοστό με όσους έχουν απολυτήριο λυκείου. Ακόμα μικρότερο είναι το ποσοστό, 8,3%, των κατόχων μεταπτυχιακού τίτλου. Το συνολικό δείγμα φτάνει τις 48 απαντήσεις.

Αντικείμενο Πτυχίου/Μεταπτυχιακού

10 απαντήσεις

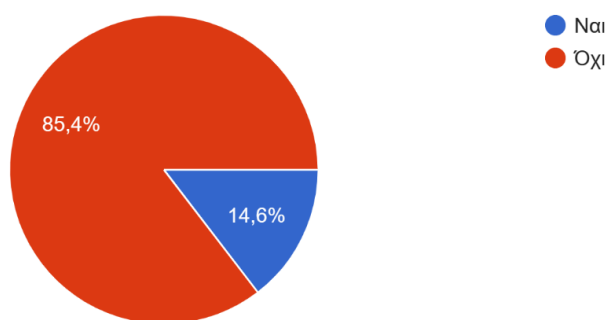

Γράφημα 8: Κατηγοριοποίηση των πανεπιστημιακών σπουδών.

Το διάγραμμα 8 εξειδικεύει στο αντικείμενο των πανεπιστημιακών σπουδών με την απουσία των θετικών (σπουδών-επιστημών) να είναι χαρακτηριστική.

Είχατε στο παρελθόν ενημερωθεί ή παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο σχετικό με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

48 απαντήσεις

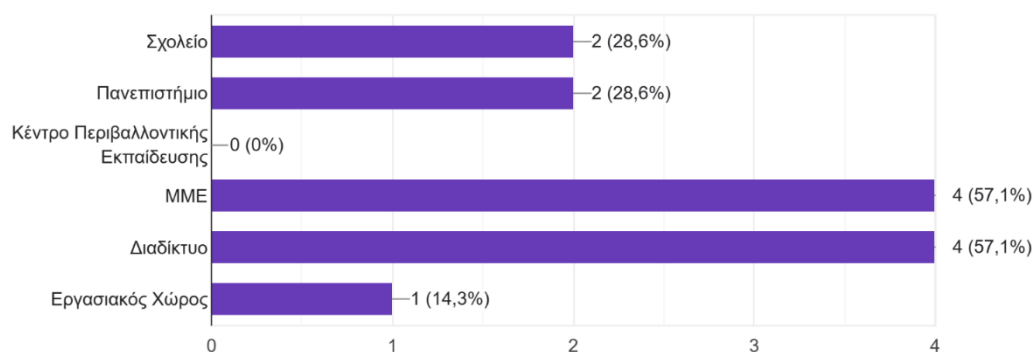
Διάγραμμα 10: Η ενημέρωση σχετικά με την εκπαίδευση της ΑΑ.

Το παραπάνω διάγραμμα αποτυπώνει σε ποσοστό 85,4% την έλλειψη ενημέρωσης και εκπαίδευσης (μέσω σεμιναρίου) για την αειφόρο ανάπτυξη. Το 14,6% απάντησε

θετικά στη παραπάνω ερώτηση της ενημέρωσης, οπότε και αναφέρει παρακάτω το

Αν ΝΑΙ Ποιος ήταν ο φορέας ενημέρωσης;
7 απαντήσεις

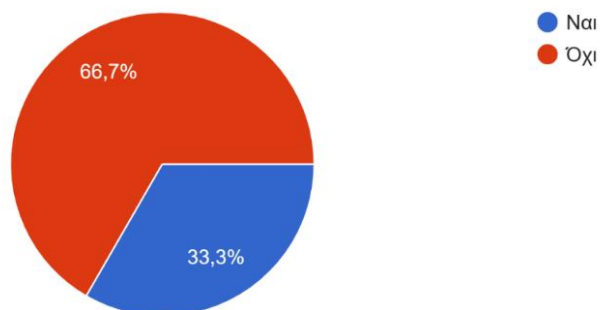
Γράφημα 9: Οι φορείς ενημέρωσης/εκπαίδευσης.

φορέα ενημέρωσης, ξεχωρίζοντας το διαδίκτυο και τα ΜΜΕ. Ακολουθούν το σχολείο και το πανεπιστήμιο κατά το ίδιο ποσοστό.

Στο πρώτο από τα δύο επόμενα σχήματα αποτυπώνεται η έλλειψη γνώσης για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση σε ποσοστό 66,7%. Στο δεύτερο (σχήμα) το 33,3% απαντά ότι γνωρίζει τη σχετική μέθοδο από το διαδίκτυο σε ποσοστό 68,8%, από τα ΜΜΕ σε 37,5% και από το σχολείο σε ποσοστό 31,3%. Μόλις το 6,3% των απαντήσεων σχετίζονται με το πανεπιστήμιο και τα κέντρα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Ποσοστό εξαιρετικά μικρό. Συμπερασματικά, απαιτούνται επιπρόσθετες προσπάθειες από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, ειδικά από το σχολείο, το πανεπιστήμιο και τα κέντρα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο τομέα της ενημέρωσης και εκπαίδευσης, τόσο για την ΑΑ, όσο και για την WSA.

Γνωρίζετε κάτι για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση;

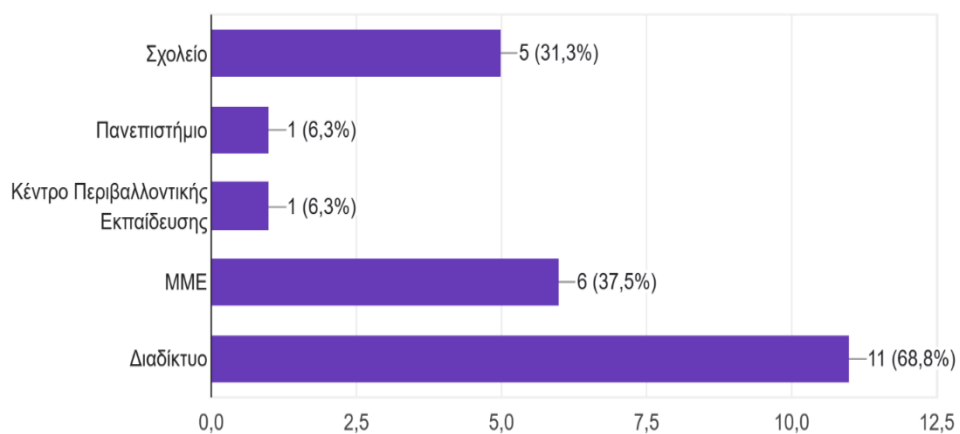
48 απαντήσεις

Διάγραμμα 11: Η γνώση για την ολοκληρωμένη σχολική προσέγγιση.

Αν ΝΑΙ Ποιος ήταν ο φορέας ενημέρωσης;

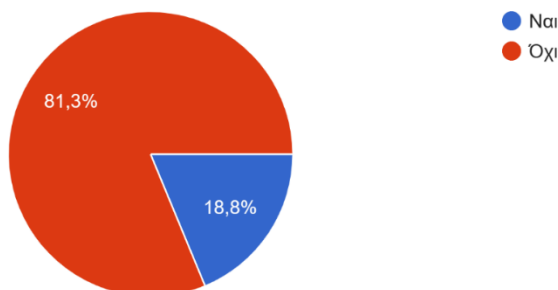
16 απαντήσεις

Γράφημα 10: Οι φορείς ενημέρωσης της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης.

Έχετε λάβει μέρος κατά το παρελθόν σε κάποια αειφορική δράση (περιβαλλοντική-κοινωνική) είτε του σχολείου είτε άλλου φορέα;

48 απαντήσεις

Διάγραμμα 12: Η συμμετοχή σε αειφόρα δράση.

Αν απαντήσατε ΝΑΙ να αναφέρετε το είδος της αειφόρας δράσης και το φορέα που την οργάνωσε.

-Στο σχολείο, δράσεις που αφορούσαν την ενημέρωση για την συμπερίληψη και την ενημέρωση για το σχολικό εκφοβισμό

-καθαρισμός παραλίας -Δήμος Αγίου Νικολάου Κρήτης

-εθελοντική αιμοδοσία, ανακύκλωση, αναδάσωση, σεμινάριο για τον όρο αειφορία (από το σχολείο)

-πρώτες βοήθειες (Κέντρο Υγείας) Ανακύκλωση (από το σχολείο)

-καθαρισμός παραλίας (από carglass)

-καθαρισμός παραλίας (από τη δράση συλλόγου Γονέων-Κηδεμόνων)

-Δενδροφύτευση (από το Δήμο)

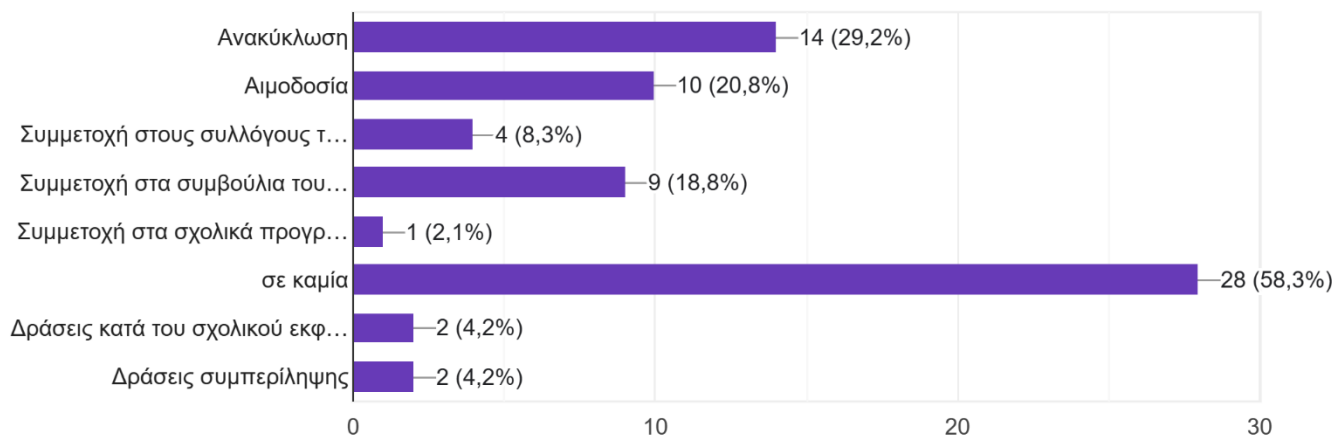
-Δενδροφύτευση (από Δήμο)

Πίνακας 6: Απαντήσεις για το φορέα οργάνωσης της δράσης και το είδος της.

Στο διάγραμμα 12 φαίνεται η μικρή συμμετοχή σε αειφόρα δράση, ποσοστό 18,8%, γεγονός που συμβαδίζει με το αντίστοιχο της έλλειψης ενημέρωσης, ενώ στο πίνακα 6 αναφέρονται οι φορείς και οι δράσεις τους. Ξεχωρίζουν ο Δήμος, το σχολείο ως φορείς και ο καθαρισμός παραλίας, η δενδροφύτευση ως (συχνές) δράσεις. Τα παραπάνω αποτελέσματα δείχνουν ότι απαιτείται ενίσχυση ως προς την ανάληψη πρωτοβουλιών για την οργάνωση δράσεων από φορείς, δημόσιους και ιδιωτικούς.

Ακολουθεί ερώτηση για τη συμμετοχή στις αειφόρες δράσεις του **σχολείου**.

Το σχολείο στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη είναι δυνατόν να οργανώνει αειφορικές δράσεις. Η μεθοδολογία που χρησιμο...χατε συμμετοχή κατά το σχολικό έτος 2022-2023
48 απαντήσεις

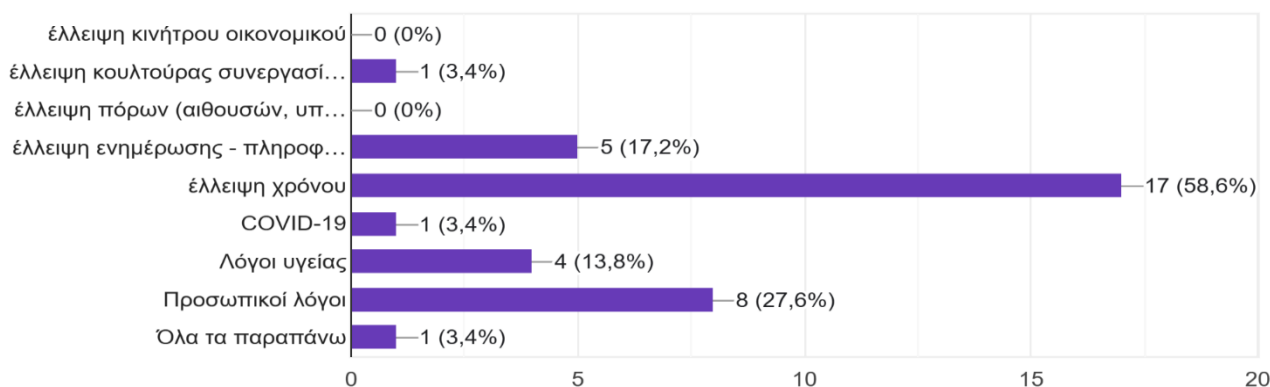

Γράφημα 11: Συμμετοχή στις αειφόρες δράσεις του σχολείου (6 ΓΕΛ Περιστερίου).

Το γράφημα 11 αποφορά στη συμμετοχή γονέων-κηδεμόνων στις δράσεις που οργάνωσε το 6 ΓΕΛ Περιστερίου, εφαρμόζοντας τη Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση. Ξεχωρίζουν κατά σειρά οι συμμετοχές στη δράση της ανακύκλωσης (29,2% με απαντήσεις 14 από τις 48), της αιμοδοσίας (20,8% με απαντήσεις 10 από 48), της συμμετοχής στα συμβούλια Γονέων & Κηδεμόνων (18,8% με απαντήσεις 9 από 48). Ωστόσο, το μεγαλύτερο ποσοστό 58,3% με απαντήσεις 28 από 48 δεν είχε

Αν απαντήσατε ΣΕ ΚΑΜΙΑ στο παραπάνω ερώτημα, τότε ποια εμπόδια συναντήσατε για τη μη συμμετοχή σας;

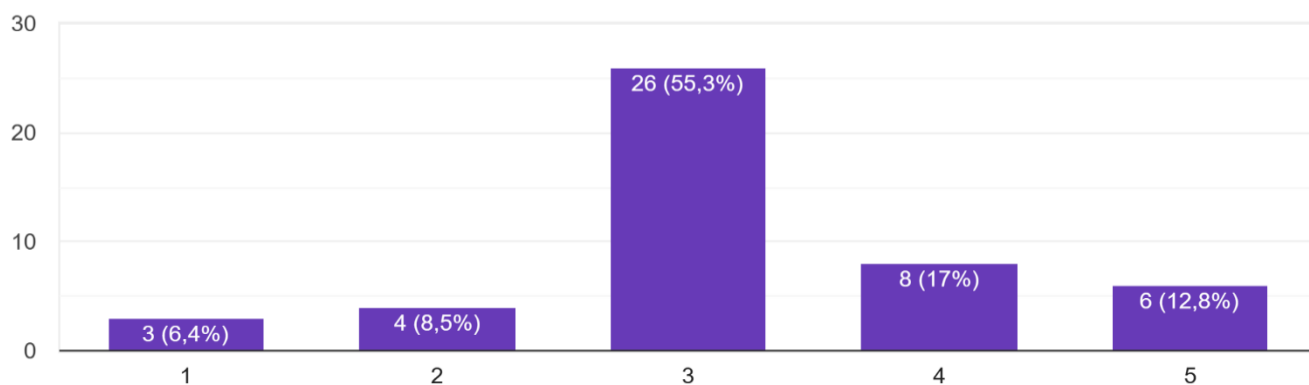
29 απαντήσεις

Γράφημα 12: Εμπόδια μη συμμετοχής σε δράσεις του 6 ΓΕΛ Περιστερίου.

καμία συμμετοχή, γεγονός που οφείλεται στην έλλειψη χρόνου, κατά δήλωση τους. Μάλιστα, η έλλειψη χρόνου, ως εμπόδιο στο γράφημα 12 είναι το μεγαλύτερο ποσοστό (58,6%) και ακολουθούν άλλα (εμπόδια) όπως **προσωπικοί λόγοι** (ποσοστό 27,6%), λόγοι υγείας (13,8% + 3,4% λόγω του COVID 19). Το τρίτο μεγαλύτερο ποσοστό 17,2% αναφέρεται στην **έλλειψη πληροφόρησης** για τις αειφόρες δράσεις του σχολείου,

Πιστεύετε πως το σημερινό Λύκειο έχει στοιχεία τέτοια που προάγουν τις αειφορικές δράσεις μέσα από την "Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση"...υργίας του σχολείου (στο μέτρο του δυνατού);
47 απαντήσεις

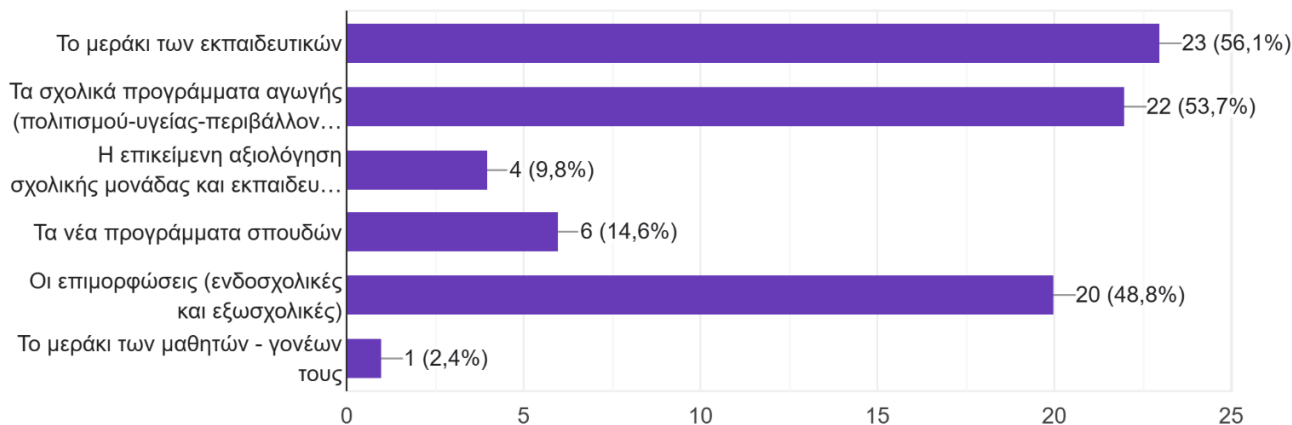
Γράφημα 13: Εκτίμηση του βαθμού προαγωγής των αειφόρων δράσεων στο σημερινό Λύκειο.

γεγονός που επιβάλλει την ενίσχυση των πολιτικών επικοινωνίας μεταξύ σχολείου και γονέων- κηδεμόνων.

Πάνω από τους **μισούς** ερωτηθέντες του γραφήματος 13 εκτιμούν ότι το σημερινό Λύκειο διαθέτει **αρκετά** στοιχεία που προάγουν τις αειφόρες δράσεις (βαθμός 3 του οριζόντιου άξονα). Το 4 (17%) αντιστοιχεί στο πολλά και το 5 (12,8%) στο πάρα πολλά. Αντίθετα, το 8,5% και το 6,4% εκτιμούν ότι διαθέτει λίγα και καθόλου αντίστοιχα.

Ποια είναι αυτά;

41 απαντήσεις

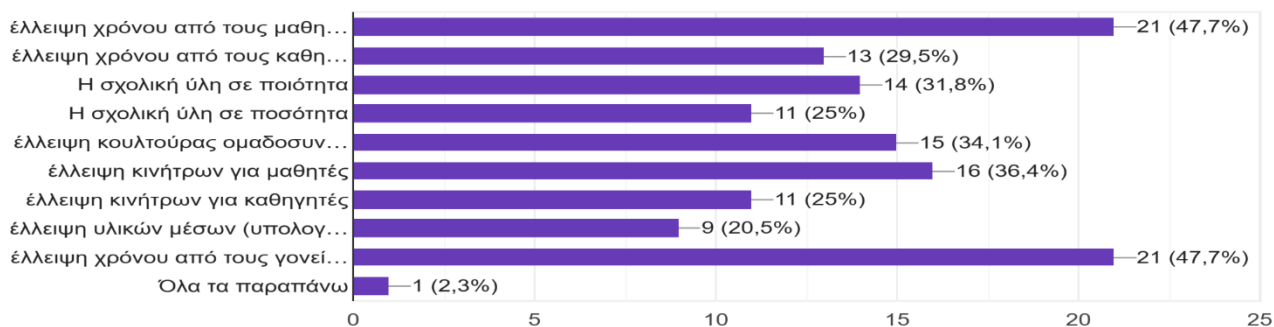

Γράφημα 14: Τα στοιχεία του σημερινού Λυκείου που προάγουν τις δράσεις.

Αναλυτικότερα, τα θετικά στοιχεία που ευνοούν τις αειφόρες δράσεις είναι το μεράκι των εκπαιδευτικών σε ποσοστό 56,1%, τα σχολικά προγράμματα σε 53,7%, οι επιμορφώσεις σε ποσοστό 48,8%. Αντίθετα, τα προγράμματα σπουδών και το μεράκι μαθητών γονέων-κηδεμόνων κατέχουν μικρά ποσοστά 14,6% και 2,4% αντίστοιχα. Επομένως, επιβάλλεται ανύψωση του ηθικού εκπαιδευτικών, μαθητών, γονέων-κηδεμόνων και συνέχεια-ενίσχυση-υποστήριξη στις καλές πρακτικές (της επιμόρφωσης και των σχολικών προγραμμάτων) με στόχο τα μέγιστα δυνατά αποτελέσματα. Προς τούτο βοηθά και η ανάδειξη των εμποδίων εφαρμογής πιο κάτω.

Αντίθετα, ΠΟΙΑ εμπόδια γενικά υπάρχουν, κατά τη γνώμη σας γενικά, ως προς την εφαρμογή τέτοιων αειφόρων δράσεων στο Λύκειο;

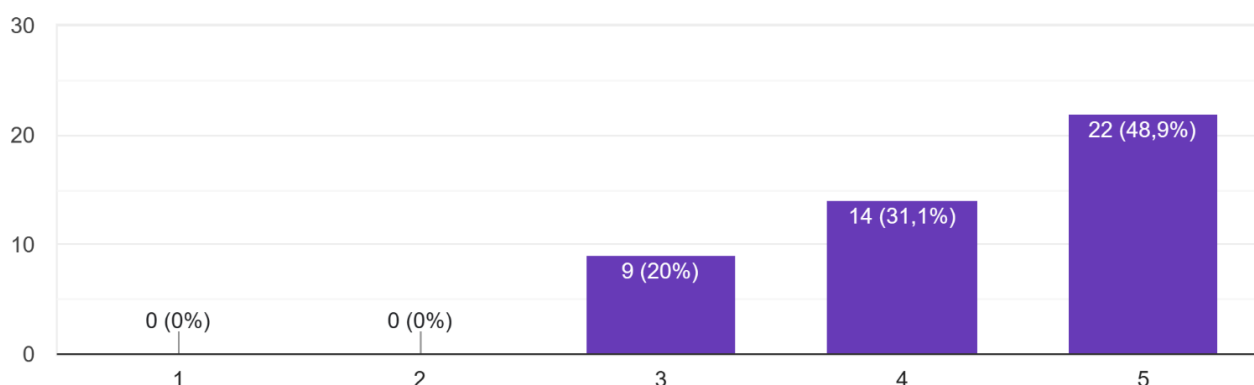
44 απαντήσεις

Γράφημα 15: Εμπόδια εφαρμογής δράσεων στο Λύκειο.

Το σημαντικότερο εμπόδιο αναφέρεται στην **έλλειψη χρόνου** μαθητών, γονέων-κηδεμόνων σε ποσοστό 47,7%. Έπεται η **έλλειψη κινήτρων** για μαθητές σε ποσοστό 36,4%, η **απουσία κουλτούρας** ομαδοσυνεργατικής μεθόδου και συμπερίληψης στο Λύκειο 34,1%, η **σχολική ύλη σε ποιότητα** (31,8%). Ακόμη σε ποσοστό 29,5% ξεχωρίζει η **έλλειψη χρόνου από καθηγητές**, η **σχολική ύλη σε ποσότητα** (25%), η **έλλειψη κινήτρων για καθηγητές** (25%) και **τεχνικών πόρων** (20,5%). Συγκρίνοντας τα εμπόδια που αναφέρουν οι γονείς -κηδεμόνες και επιστημονικοί συνεργάτες με τα αντίστοιχα από τους μαθητές παρατηρούμε ταύτιση ως προς την **έλλειψη χρόνου** (πρώτο και για τους μαθητές), **τεχνικών πόρων** και **κουλτούρας συνεργασίας** (εντός και εκτός σχολείου). Μοιραία λοιπόν, προκύπτει το ερώτημα για την αποδοχή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης δεδομένων όλων των παραπάνω εμποδίων. Οι απαντήσεις φαίνονται στο γράφημα 16.

Μετά την πρόσφατη ενημέρωση σας και τις πιθανές πρότερες δικές σας γνώσεις ποια είναι η άποψη σας για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση που μεθοδεύει τις αειφορικές δράσεις;
45 απαντήσεις

Γράφημα 16: Αποτίμηση της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.

Η αποδοχή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης απεικονίζεται στο παραπάνω γράφημα καθώς τα ποσοστά 48,9%, 31,1% και 20% που αντιστοιχούν στους αριθμούς 5,4,3 του οριζόντιου άξονα χαρακτηρίζουν την συγκεκριμένη μέθοδο ως άκρως απαραίτητη, απαραίτητη και ενδιαφέρουσα αντίστοιχα. Ο κατακόρυφος άξονας εκφράζει τον αριθμό απαντήσεων το σύνολο των οποίων ανέρχεται σε 45. Κανένας δεν χαρακτηρίζει την WSA ως αδιάφορη έννοια παρά τα εμπόδια. Αυτά είναι δυνατόν να

ξεπεραστούν εφόσον γίνουν οι κατάλληλες αλλαγές και τέτοιες εξετάζονται στη συνέχεια.

Με στόχο την εφαρμογή μιας “Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης” για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη ποιες ενέργειες ή αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν ώστε το σχολείο να είναι πιο ανοιχτό προς την κοινωνία;

-Συνεργασία με γονείς/Κάλεσμα γονέων στο σχολείο για παρουσίαση από πλευράς τους των χαρακτηριστικών του επαγγέλματός τους/Διασύνδεση με φορείς της τοπικής κοινότητας

-Περισσότερες ευκαιρίες για συνεργασία με την οικογένεια, δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης προς τους μαθητές αλλά και το εκπαιδευτικό προσωπικό, επισκέψεις ανάλογου χαρακτήρα, αντίστοιχα Project κατά τη σχολική χρονιά που θα τα "τρέχουν" τα ίδια τα παιδιά

-περισσότερη ενημέρωση για τη συμμετοχή γονέων -κηδεμόνων - μαθητών στις αειφόρες δράσεις

-σχολικά προγράμματα

-Να γίνονται προγράμματα με συμμετοχή μαθητών - γονέων - καθηγητών

-πρακτικές μάθησης εκτός τάξης προσανατολισμένες σε ζητήματα της κοινωνίας

-Δράσεις - προγράμματα για / προς το περιβάλλον και τη κοινωνία με τη συμμετοχή επιπρόσθετων φορέων/εταίρων

-επιμορφώσεις

-Αύξηση του βαθμού συνεργασίας μεταξύ σχολείου και τοπικής κοινωνίας

-Κίνητρα από υπουργείο, αλλαγή κουλτούρας διδασκόντων

-να περνάει το σχολείο κοινωνικά μηνύματα (ενδιαφέρον για το κόσμο γενικά)

-Συνεργασίες με Δήμο-Γονείς-Καθηγητών-Επιστημονικών Φορέων

-Σχέδιο δράσης από την αρχή τη χρονιάς και τροποποιήσεις στο ωρολόγιο πρόγραμμα

-Ενέργειες εξωστρέφειας από το σχολείο

-Στήριξη κρατικού μηχανισμού

-Σχολικές δραστηριότητες με κέντρο την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης

-Σχολικά προγράμματα

-Σχολικά προγράμματα ανοιχτά προς όλους

-δράσεις ανοιχτές σε όλους

-ανοιχτά προγράμματα

-α) σχέδια δράσεων που να περιέχουν τους γονείς, β) κίνητρα σε γονείς γ) περισσότερη ενημέρωση

-κίνητρα από το υπουργείο και αλλαγή κουλτούρας διδασκόντων

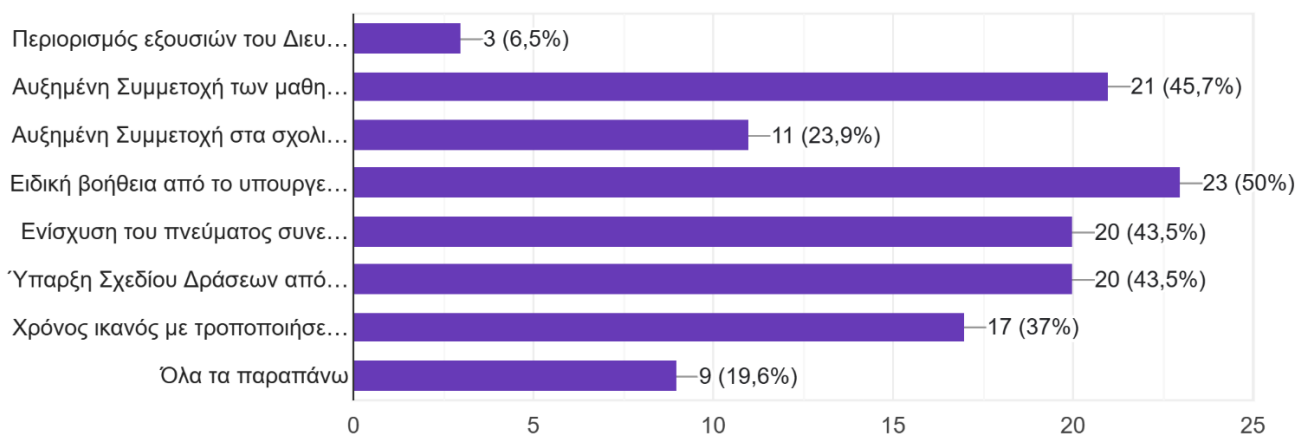
-να ενισχύσει το σχολείο τη διδασκαλία - αγωγή κοινωνικών αξιών, το ενδιαφέρον για τη φύση, το κόσμο και τα προβλήματα του.

-Σχέδιο κατάλληλο από την αρχή της χρονιάς-αλλαγές στο ωρολόγιο πρόγραμμα

Πίνακας 7: Απαντήσεις για το άνοιγμα του σχολείου στη κοινωνία.

Οι αλλαγές συνοπτικά αφορούν στην ύπαρξη χρόνου με προσαρμογές στο αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα, ανάπτυξη συνεργασιών του σχολείου μέσω προγραμμάτων και σχεδίων δράσεων από την αρχή της χρονιάς με τη στήριξη των θεσμών, επιμορφώσεις, ενημέρωση όλων, μαθητών, καθηγητών, γονέων-κηδεμόνων και κοινωνικών φορέων. Η επόμενη ερώτηση εξετάζει τις αλλαγές στη διακυβέρνηση του σχολείου.

Με στόχο την εφαρμογή μιας “ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης” για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη ποιες ενέργειες θα μπορούσαν ...ση (τρόπος -αρχές λειτουργίας) του σχολείου;
46 απαντήσεις

Γράφημα 17: Αλλαγές στη διακυβέρνηση του σχολείου.

Το (μεγαλύτερο) ποσοστό 50% (23 απαντήσεις από τις 46) αναφέρεται στην **υποστήριξη υπουργείου, ειδικών φορέων** (δημόσιων και ιδιωτικών) και είναι η σημαντικότερη επιτακτική αλλαγή. Το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό 45,7% έχει σχέση με την **αύξηση της συμμετοχής των μαθητών** στα σχολικά κοινά ως ζητούμενο. Επιπρόσθετα, η **ενίσχυση του πνεύματος συνεργασίας** και η **ύπαρξη σχεδίου δράσης**

από την αρχή της σχολικής χρονιάς εκφράζονται από τις απαντήσεις (και για τα δύο 20 από 46 απαντήσεις) με ποσοστό 43,5% (και για τα δύο). Έπεται το 37% που έχει σχέση με το χρόνο και τις τροποποιήσεις του ωρολογίου προγράμματος και το 23,9% να ζητά την αυξημένη συμμετοχή του συλλόγου γονέων-κηδεμόνων στα σχολικά δρώμενα. Τέλος το 19,6 % βλέπει συνδυαστικά όλες τις παραπάνω αλλαγές και ο περιορισμός των εξουσιών της Διεύθυνσης σε ποσοστό 6,5% είναι κάτι που αναφέρεται ως αλλαγή διακυβέρνησης του σχολείου, ώστε να υπάρξει χώρος δράσης-ενεργειών και για άλλους (μαθητές, γονείς και φορείς).

Αν απαντήσατε ΆΛΛΟ πιο πάνω, τότε με στόχο την εφαρμογή μιας “Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης” για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη ποιες ενέργειες θα μπορούσαν να γίνουν ως προς την διακυβέρνηση του σχολείου;

- Προγράμματα ενημέρωσης - συμμετοχής γονέων και μαθητών, κίνητρα για τους μαθητές
- Σχολικά προγράμματα / ενημερώσεις/ για τους μαθητές σε μεγαλύτερο βαθμό
- προσθήκη μαθημάτων (οικολογία, περιβαλλοντική αγωγή, διαχείριση φυσικών πόρων)
- Επιμορφώσεις σε καθηγητές
- Ενίσχυση πρακτικών αειφορίας στο σχολείο και με διδακτικές παρεμβάσεις
- Επιμορφώσεις

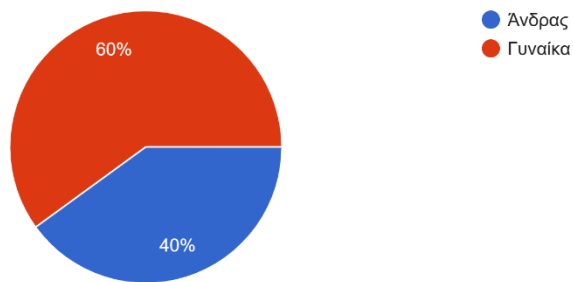
Πίνακας 8: Απαντήσεις για τη διακυβέρνηση του σχολείου.

Συμπερασματικά, οι αλλαγές που αφορούν σε **επιμορφώσεις, σχολικά προγράμματα, συμμετοχικές δράσεις και μαθήματα** ενταγμένες στο πνεύμα της αειφόρου ανάπτυξης με έμφαση στην ισορροπία οικονομίας- φυσικό περιβάλλον-κοινωνία, **ταυτίζονται με τις αντίστοιχες των μαθητών**, όπως αναφέρθηκαν στις σελίδες 82-83-84.

5.3 Απαντήσεις & Συμπεράσματα από την αποτίμηση/αξιολόγηση των καθηγητών

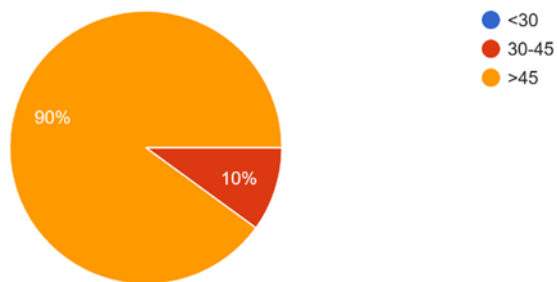
Η ταυτότητα του δείγματος των 10 καθηγητών που συμμετείχαν στις αειφόρες δράσεις και εφάρμοσαν την ολοκληρωμένη σχολική προσέγγιση παρουσιάζεται πιο κάτω. Τα πρώτα δύο κυκλικά διαγράμματα αφορούν στο φύλο και την ηλικία, ακολουθούν τα γραφήματα με τις ειδικότητες, τα χρόνια υπηρεσίας στην εκπαίδευση και οι σπουδές (μεταπτυχιακές).

Φύλο
10 απαντήσεις

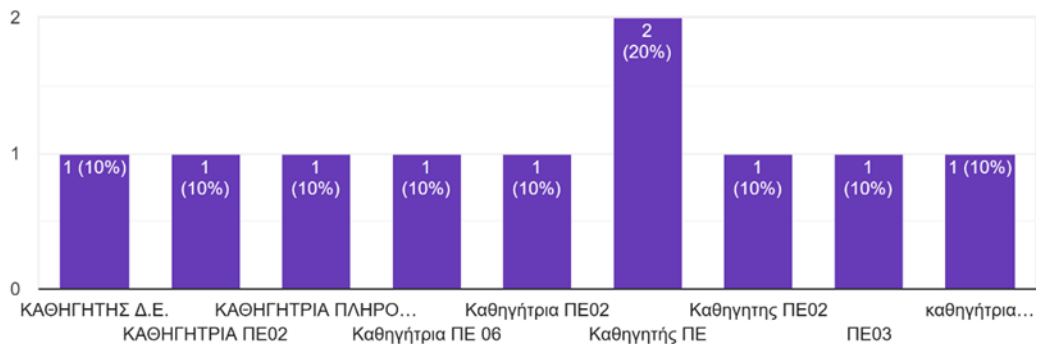
Διάγραμμα 13: Απαντήσεις για το φύλο των ερωτηθέντων.

Ηλικία
10 απαντήσεις

Διάγραμμα 14: Απαντήσεις για την ηλικία των ερωτηθέντων.

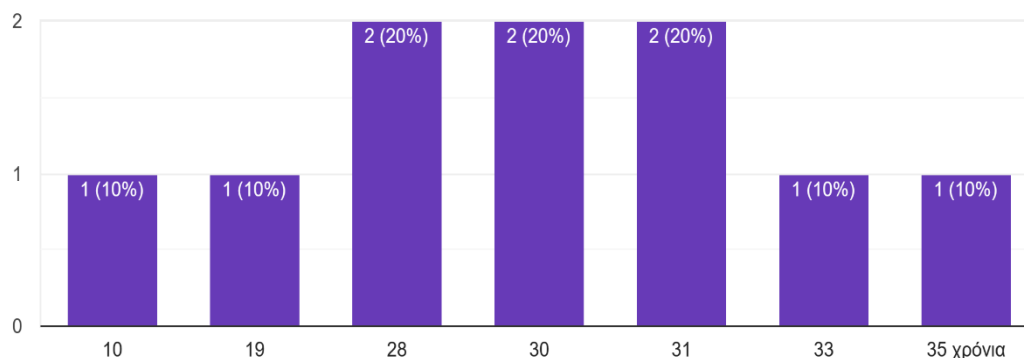
Ιδιότητα - Κλάδος (π.χ. Διευθυντής ΠΕ., Καθηγητής ΠΕ., Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό)
10 απαντήσεις

Γράφημα 18: Οι ειδικότητες των συμμετεχόντων καθηγητών.

Οι ειδικότητες του γραφήματος είναι: Φιλολόγοι (ΠΕ02), Μαθηματικοί (ΠΕ03), Φυσικός (ΠΕ04), Πληροφορικός, Αγγλικής φιλολογίας (ΠΕ06), Γυμναστής (ΠΕ11).

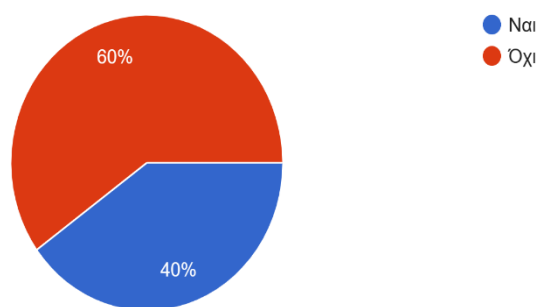
Χρόνια Εργασιακής Υπηρεσίας στην Εκπαίδευση ή και αλλού
10 απαντήσεις

Γράφημα 19: Χρόνια εργασιακής απασχόλησης στην Εκπαίδευση (ή αλλού) για τους συμμετέχοντες.

Οι συμμετέχοντες καθηγητές είναι δέκα (10) και οι περισσότεροι (έξι από δέκα) έχουν από 28 έως 31 χρόνια στην εκπαίδευση (δημόσια και ιδιωτική), όπως παρουσιάζεται στο παραπάνω διάγραμμα. Πάνω από τα τριάντα δύο έτη βρίσκουμε δύο (με 33 και 35 έτη) και δύο κάτω από είκοσι (19 και 10 έτη). Το δείγμα επομένως αναφέρεται σε έμπειρους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι καλούνται να εφαρμόσουν (και εφάρμοσαν) την ολοκληρωμένη σχολική προσέγγιση.

Μεταπτυχιακά
10 απαντήσεις

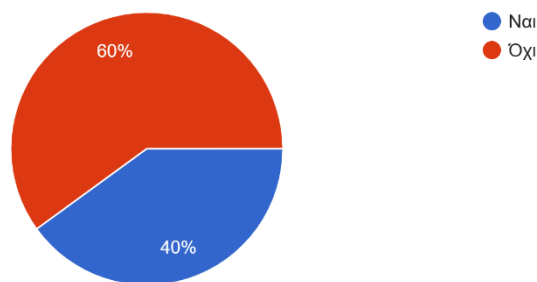
Διάγραμμα 15: Τα ποσοστά για τις μεταπτυχιακές σπουδές.

Οι μεταπτυχιακές σπουδές αποτελούν (κάτι) δεδομένο για το 40% των εκπαιδευτικών του δείγματος (τέσσερις από δέκα) σε αντίθεση με το 60% (έξι από δέκα). Οι επόμενες τέσσερις ερωτήσεις εξετάζουν τη γνώση και την εμπειρία τους στην εκπαίδευση για

την αειφόρο ανάπτυξη, της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης, το συντονισμό αειφόρων δράσεων και τη συμμετοχή σε αυτές.

Είχατε στο παρελθόν ενημερωθεί ή παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο σχετικό με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη / Περιβαλλοντική Εκπαίδευση;

10 απαντήσεις

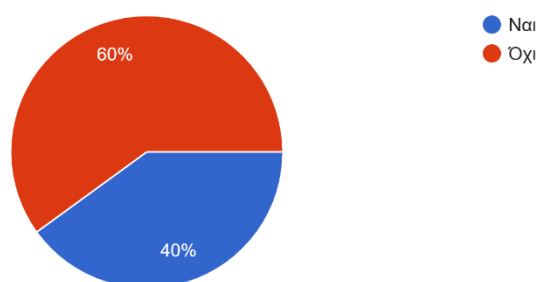

Διάγραμμα 16: Απαντήσεις ως προς την ενημέρωση και εκπαίδευση για την ΑΑ.

Το 60% απάντησε αρνητικά ως προς την ενημέρωση και εκπαίδευση για την ΑΑ. Αντίθετα, το 40% δήλωσε ότι έχει παρακολουθήσει σχετικό σεμινάριο. **Μεγαλύτερα είναι τα αντίστοιχα ποσοστά για τους γονείς-κηδεμόνες (σελίδα 87)**, οπότε και απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες στη κατεύθυνση αυτή (ενημέρωση-εκπαίδευση για την ΑΑ) από όλους, δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς.

Έχετε υπάρξει συντονιστής ή μέλος σε περιβαλλοντική ομάδα/όμιλο/ του σχολείου;

10 απαντήσεις

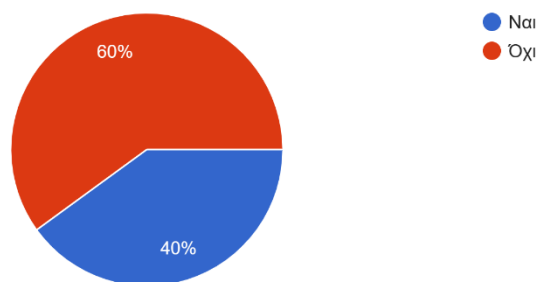

Διάγραμμα 17: Απαντήσεις για την εμπειρία του ρόλου του συντονιστή ή μέλους αειφόρων ομάδων/ομίλων.

Το 40% απαντά ότι έχει υπάρξει συντονιστής ή μέλος ομίλου/ομάδας αειφόρων δράσεων στο σχολείο, ενώ το μεγαλύτερο, 60% το αντίθετο. Ουσιαστικά, το διάγραμμα 17 αποτελεί συνέχεια του αντίστοιχου πιο πάνω, αφού η έλλειψη ενημέρωσης-εκπαίδευσης οδηγεί μοιραία σε έλλειμμα συντονιστών/μελών, οπότε και

παρουσιάζεται ταύτιση της κατανομής των απαντήσεων στα ίδια τα αναγραφόμενα ποσοστά.

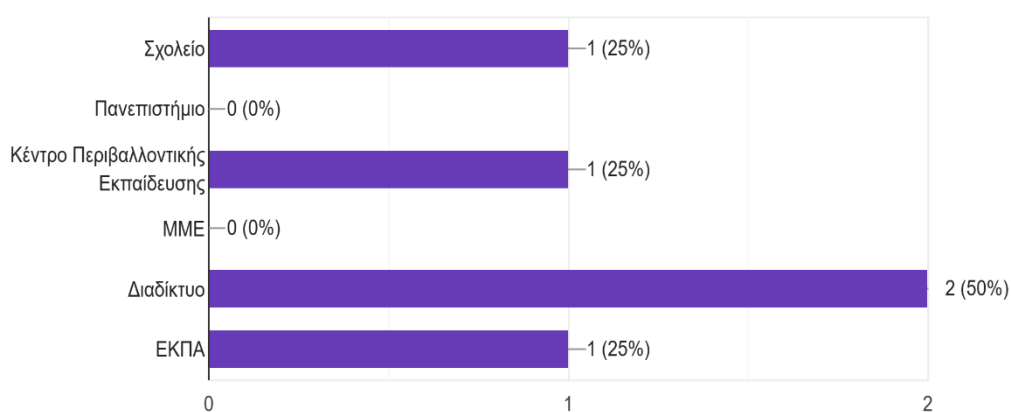
Γνωρίζετε κάτι για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση;
10 απαντήσεις

Διάγραμμα 18: Η αποτύπωση της γνώσης για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση.

Το 60% των ερωτηθέντων δηλώνει ότι δεν γνωρίζει κάτι για την ολοκληρωμένη σχολική προσέγγιση, ενώ το 40% το αντίθετο. **Ανάλογα ποσοστά σημειώνονται για γονείς-κηδεμόνες (σελίδα 89)**. Ακόμα μικρότερα είναι τα αντίστοιχα ποσοστά των μαθητών της σελίδας 72. Επομένως, συμπεραίνεται ακόμη μια φορά, ότι απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες προς τη κατεύθυνση της ενημέρωσης και εκπαίδευσης για τη σχετική μέθοδο.

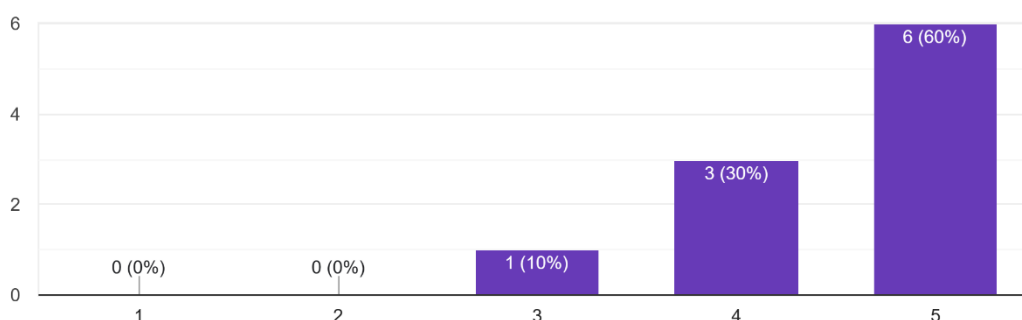
Αν ΝΑΙ Ποιος ήταν ο φορέας ενημέρωσης;
4 απαντήσεις

Γράφημα 20: Φορέας ενημέρωσης.

Ο φορέας ενημέρωσης με τις περισσότερες προτιμήσεις – απαντήσεις είναι το διαδίκτυο με ποσοστό 50%. Το ίδιο ποσοστό του 25% καταλαμβάνουν το πανεπιστήμιο-ΕΚΠΑ, το σχολείο και τα κέντρα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Ομοίως και εδώ προκύπτει ότι ενισχυμένες προσπάθειες στη κατεύθυνση της ενημέρωσης και εκπαίδευσης κρίνονται απαραίτητες.

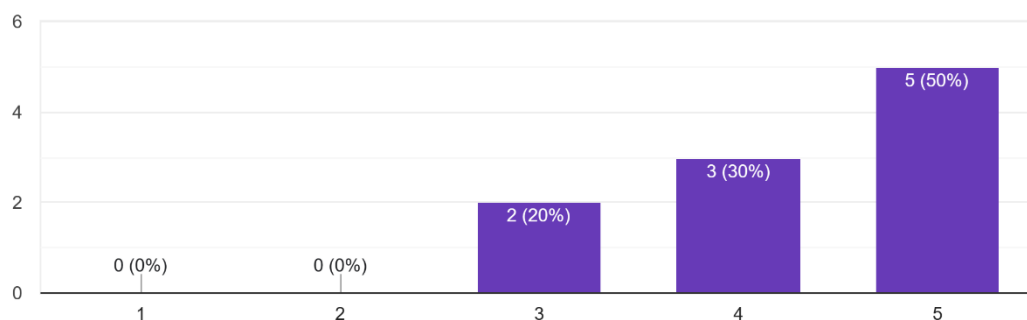
Η Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση αποτελεί ένα τρόπο να ενταχθούν αειφόρες δράσεις από ΌΛΟΥΣ σε ΟΛΑ τα επίπεδα της σχολικής πραγματι...ος εφαρμογή σε ένα σχολείο όπως το δικό σας;
10 απαντήσεις

Γράφημα 21: Το ενδιαφέρον για την εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.

Το μεγάλο (και ικανοποιητικό) ενδιαφέρον των ερωτηθέντων για την εφαρμογή της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης παρουσιάζεται στο γράφημα 21, αφού όλες οι απαντήσεις τους καταγράφονται στο *αρκετά*, στο *πολύ* και στο *πάρα πολύ*, χαρακτηρισμοί δηλαδή που αντιστοιχούν στους αριθμούς 3, 4 και 5 του οριζόντιου άξονα σε ποσοστά 10% (1 απάντηση από 10 στο σύνολο), 30% (3 από 10), 60% (6 από 10) αντίστοιχα. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα γραφήματα 16, 22 παρουσιάζουν ταύτιση στη κατανομή των απαντήσεων τους, πράγμα που δείχνει τη συμφωνία των απόψεων καθηγητών, γονέων-κηδεμόνων για τη σημαντικότητα της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης.

Πως κρίνετε γενικά την εμπειρία σας από την εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης στο Λύκειο με δράσεις όπως για παρά...ία με το Δήμο ή με άλλους (τοπικούς) φορείς...;
10 απαντήσεις

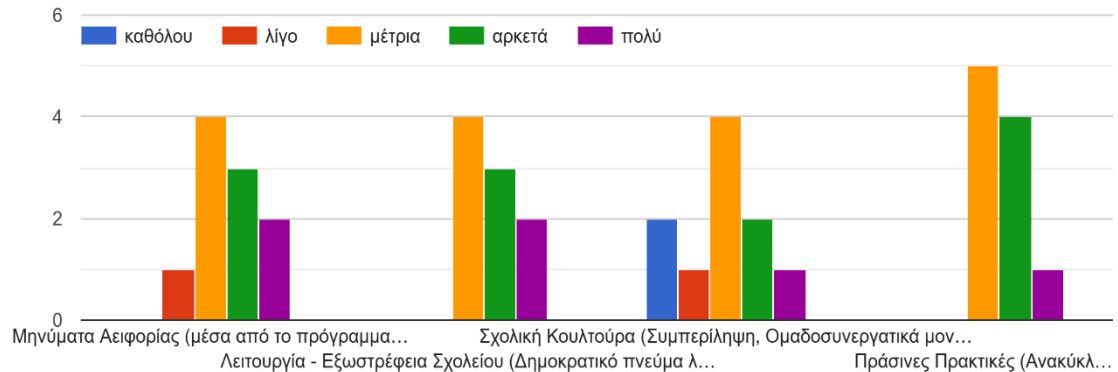

Γράφημα 22: Αποτίμηση της εμπειρίας από την εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.

Η ταύτιση (συμφωνία) της κατανομής των απαντήσεων συνεχίζεται και στο γράφημα 22. Στο τελευταίο το ποσοστό του 50% αντιστοιχεί στο χαρακτηρισμό *εξαιρετική*, το 30% στο *πολύ καλή* και το 20% στο *αρκετά καλή*. Απαντήσεις για τους αριθμούς 2, 1 (του οριζόντιου άξονα) που αντιστοιχούν στους χαρακτηρισμούς *καλή* και *όχι καλή* δεν υπάρχουν (0%). Συγκρίνοντας το παραπάνω με το αντίστοιχο των μαθητών της σελίδας 73 διακρίνουμε ομοιότητες ως προς το γεγονός ότι και στα δύο (γραφήματα) οι περισσότερες απαντήσεις συγκεντρώνονται στο 3, 4, και 5 του οριζόντιου άξονα. Κρίνουν δηλαδή θετική τη εμπειρία τους από την εμπλοκή τους στις αειφόρες δράσεις της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης. Η διαφορά έχει να κάνει με την τάση την ανοδική που βλέπουμε στο παραπάνω γράφημα σε σχέση με την αντίστοιχη πτωτική του γραφήματος 1 της σελίδας 73 (από τη κορυφή του καλή-3 στον οριζόντιο άξονα- στο χαμηλό του εξαιρετική- 5 του ίδιου άξονα).

Με βάση τα παρακάτω τέσσερα (4) επίπεδα της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης και τις (σχετικές) δράσεις που έλαβαν χώρα στο σχολείο ...ικανοποιημένοι είστε με τα αποτελέσματά σας;

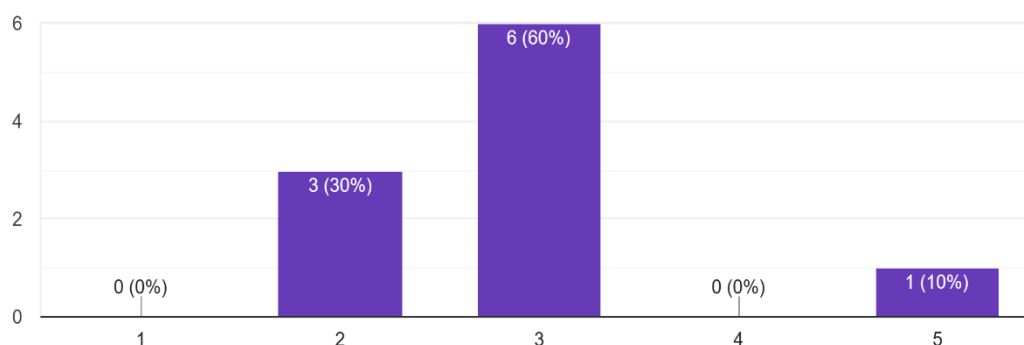

Γράφημα 23: Αποτίμηση της εμπειρίας από την εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.

Στο γράφημα 23 αποτυπώνεται ο βαθμός ικανοποίησης των καθηγητών, δεδομένων κάποιων αποτελεσμάτων για κάθε έδρα αιεφόρου εκπαιδευτικού ιδρύματος-σχολείου. Στον κατακόρυφο άξονα συγκεντρώνονται οι απόψεις (δέκα σε αριθμό) και στον οριζόντιο οι χαρακτηρισμοί – διαβαθμίσεις (καθόλου, λίγο, μέτρια, αρκετά, πολύ) ανά επίπεδο (αιεφόρο). Γενικά, το καθόλου (χρώμα μπλε) λείπει από όλα εκτός από το 3^ο, αυτό της σχολικής κουλτούρας, το λίγο (κόκκινο) υπάρχει στο 1^ο και 3^ο μόνο, ενώ το πορτοκαλί του μέτρια κυριαρχεί σε όλα, ακολουθεί το πράσινο του αρκετά και μετά το μωβ του πολύ. Η σειρά αυτή των χρωμάτων και της διαβάθμισης τους (κατ' ύψος-τιμών) παρατηρείται σε όλα τα επίπεδα. Ειδικότερα, για το πρώτο επίπεδο, το κόκκινο χρώμα έχει τις λιγότερες προτιμήσεις, και το μπλε μηδενικές, πράγμα που συνάδει με το πλήθος των επιτυχών αποτελεσμάτων (φύλλα εργασίας, εκπαιδευτικές επισκέψεις υπέρ των μηνυμάτων της ΑΑ). Ομοίως για το δεύτερο και τέταρτο, όπου το κόκκινο δεν εμφανίζεται καθόλου. Στο 3^ο επίπεδο (σχολική κουλτούρα-ομαδοσυνεργατικές μέθοδοι, διαφοροποιημένη διδασκαλία, δράσεις κατά της σχολικής βίας και συμπερίληψης, σχολικά προγράμματα, χρήση ΤΠΕ-), το μπλε έχει τον ίδιο αριθμό προτιμήσεων με το πράσινο που σημαίνει ότι υπήρχαν τόσο αστοχίες-ελλείψεις σε δράσεις σχετιζόμενες με α) τη διάθεση ΤΠΕ β) βαθμό συνεργασίας καθηγητών-μαθητών-γονέων, όσο και επιτυχίες (δράσεις κατά του σχολικού εκφοβισμού, προγράμματα αγωγής, υγείας, πολιτισμού και περιβάλλοντος). Οι αστοχίες που αναφέρθηκαν πιο πάνω συνδέονται με την έλλειψη χρηματοδότησης για ΤΠΕ και με την αδυναμία εύρεσης και διάθεσης χρόνου-συνεργασίας (εμπόδια σελίδας 107).

Πιστεύετε πως το σημερινό Λύκειο έχει στοιχεία τέτοια που προάγουν την “Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση”;

10 απαντήσεις

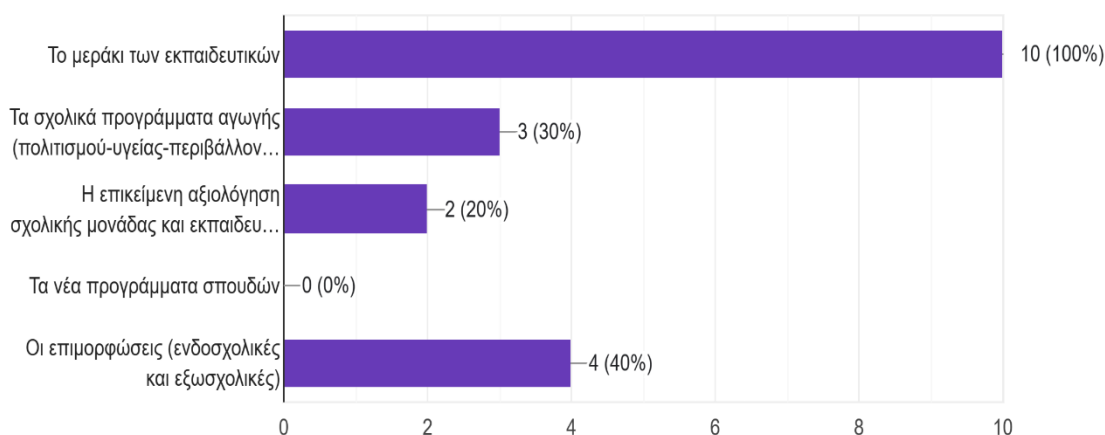

Γράφημα 24: Απόψεις περί προαγωγής της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.

Ο κατακόρυφος άξονας εκφράζει τις απόψεις των εκπαιδευτικών περί προαγωγής της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης. Ο οριζόντιος έχει να κάνει με τη διαβάθμιση των απόψεων, καθόλου, λίγα, αρκετά, πολλά, πάρα πολλά και με τις αντιστοιχίες τους στους αριθμούς 1, 2, 3, 4 και 5. Το 60% των απαντήσεων δηλώνει ότι υπάρχουν αρκετά στοιχεία προαγωγής, το 30% (των προτιμήσεων) δηλώνει ότι υπάρχουν λίγα στοιχεία προαγωγής, ενώ μόλις το 10% εκφράζει ότι πάρα πολλά στοιχεία του σημερινού Λυκείου προωθούν την συγκεκριμένη μέθοδο. Η ονομασία των στοιχείων αυτών γίνεται παρακάτω (γράφημα 25). Ακολουθεί επίσης, πιο κάτω ο σχολιασμός συνδυαστικά των γραφημάτων 26, 27 και 28.

Ποια είναι αυτά;

10 απαντήσεις

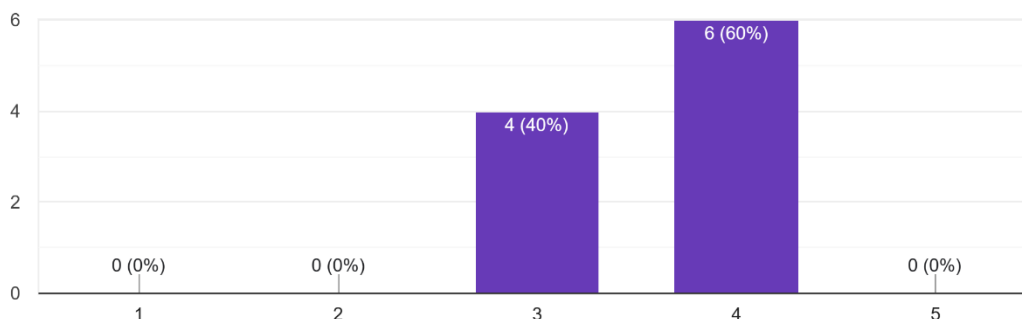

Γράφημα 25: Στοιχεία που προάγουν την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση.

Το μεράκι των εκπαιδευτικών είναι η κινητήριος δύναμη για τη προαγωγή της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης και μάλιστα σε μέγιστο βαθμό (ποσοστό 100%). Έπονται σε μικρότερα ποσοστά 40%, 30% και 20% οι επιμορφώσεις, τα σχολικά προγράμματα αγωγής και οι αξιολογήσεις εκπαιδευτικών-σχολικής μονάδας αντίστοιχα. Τα νέα προγράμματα σπουδών δεν συγκεντρώνουν καμία προτίμηση ως απάντηση (ποσοστό 0%). Τούτο εξηγείται κυρίως, είτε από την έλλειψη ενημέρωσης γι' αυτά, είτε από τη γνώση-αντίληψη τους ότι δεν έχουν τίποτα να συνεισφέρουν στη προαγωγή της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης.

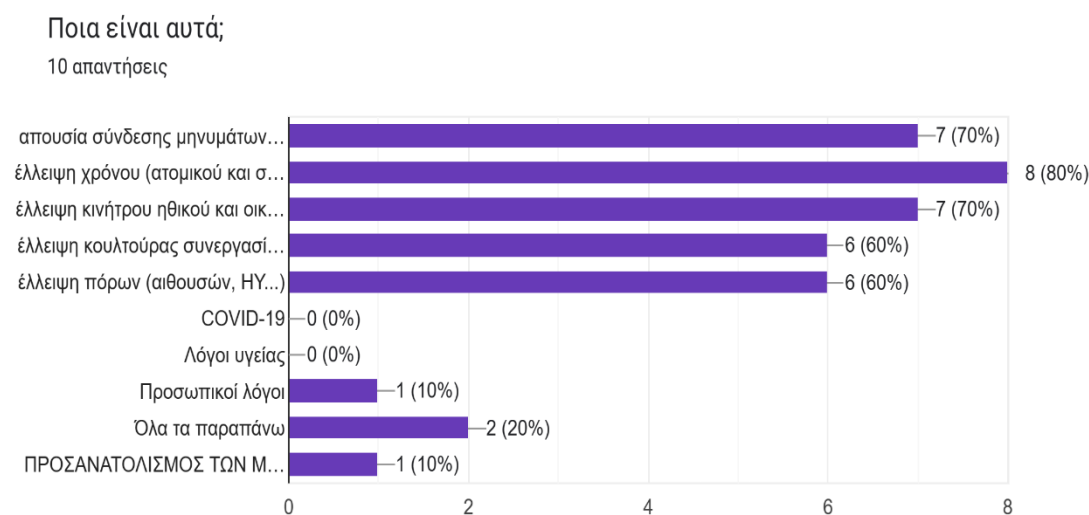
Πιστεύετε πως το σημερινό ελληνικό σχολείο παρουσιάζει εμπόδια ως προς την εφαρμογή μιας Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης;

10 απαντήσεις

Γράφημα 26: Απόψεις περί ύπαρξης εμποδίων εφαρμογής της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.

Ο κατακόρυφος άξονας του γραφήματος 26 συγκεντρώνει τις απόψεις των εκπαιδευτικών για το αν υπάρχουν στοιχεία που εμποδίζουν την εφαρμογή της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης στο σημερινό ελληνικό σχολείο (Λύκειο). Ο οριζόντιος ορίζει τη διαβάθμιση των απόψεων χρησιμοποιώντας τη κλίμακα από το ένα έως το πέντε. Συγκεκριμένα, το 1 αντιστοιχεί στη διαβάθμιση καθόλου, το 2 στο λίγα, το 3 στο αρκετά, το 4 στο πολλά και το 5 στο πάρα πολλά. Παρατηρούμε ότι οι αριθμοί 3 και 4 δηλαδή, το αρκετά και το πολλά, λαμβάνουν όλες τις προτιμήσεις (ως απαντήσεις-απόψεις). Χαρακτηριστικό είναι επίσης και το γεγονός ότι το καθόλου και το λίγα-αριθμοί 1 και 2- δεν λαμβάνουν καμία προτίμηση, πράγμα που αντιστοιχεί στο αληθές (περιεχόμενο-αντικειμενικό στοιχείο) της ερώτησης, αν και το δείγμα είναι μικρό.

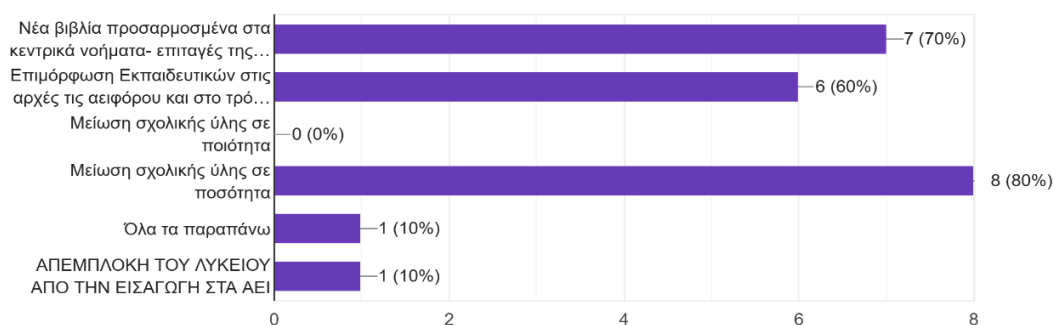

Γράφημα 27: Εμπόδια εφαρμογής της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης.

Η έλλειψη χρόνου (ατομικού, συλλογικού-ομαδικές δράσεις) σε ποσοστό 80% αποτελεί το σημαντικότερο πρόβλημα, ακολουθούν α) η έλλειψη κινήτρου (ηθικού-οικονομικού), β) η απουσία σύνδεσης μηνυμάτων ΑΑ στο αναλυτικό πρόγραμμα σε ποσοστό 70%. Ως σημαντικά εμπόδια ξεχωρίζουν επίσης οι ελλείψεις σε πόρους (αίθουσες, ΗΥ) και κουλτούρας συνεργασίας (εμπλεκόμενων προσώπων – φορέων εκτός σχολείου) σε ποσοστό 60%. Το 20% του διαγράμματος αντιστοιχεί στο συνδυασμό όλων των αναφερόμενων εμποδίων της σχετικής ερώτησης. Η έλλειψη χρόνου ως εμπόδιο συνδέεται με τη μείωση της σχολικής ύλης σε ποσότητα ως προτεινόμενη αλλαγή (ποσοστό 80%) στο παρακάτω διάγραμμα. Άρα, καταβάλλεται

αγώνας από τους καθηγητές να ολοκληρώσουν τη μεγάλη ύλη και όχι να εφαρμόσουν την ολοκληρωμένη σχολική προσέγγιση. Επιπρόσθετα, το δεύτερο σε προτιμήσεις εμπόδιο (απουσία σύνδεσης μηνυμάτων ΑΑ στο αναλυτικό πρόγραμμα) συνδέεται επίσης (ποσοστό 70%) με τα νέα βιβλία προσαρμοσμένα στα κεντρικά μηνύματα της ΑΑ. Το 60% του διαγράμματος 28 εκφράζει επίσης την αλλαγή που έχει να κάνει με

Με στόχο την εφαρμογή μιας “Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης” για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη ποιες ενέργειες ή αλλαγές θα...να γίνουν στο πρόγραμμα σπουδών του σχολείου;
10 απαντήσεις

Γράφημα 28: Αλλαγές στο πρόγραμμα σπουδών (1η έδρα αειφόρου ιδρύματος-σχολείου).

τις επιμορφώσεις στις αρχές της ΑΑ και στο τρόπο ενσωμάτωσής τους στη σχολική πραγματικότητα αποτελώντας μάλιστα κοινό στοιχείο αναφοράς, τόσο από μαθητές, όσο και από γονείς. Οι αλλαγές του 10% εκφράζουν, τόσο την απεμπλοκή του Λυκείου από την διαδικασία εισαγωγής των μαθητών στα πανεπιστημιακά ιδρύματα, όσο και το συνδυασμό όλων (των προτεινόμενων) αλλαγών της σχετικής ερώτησης.

Αν απαντήσατε ΆΛΛΟ πιο πάνω, τότε με στόχο την εφαρμογή μιας “Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης” για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη ποιες ενέργειες ή αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν στο πρόγραμμα σπουδών του σχολείου;

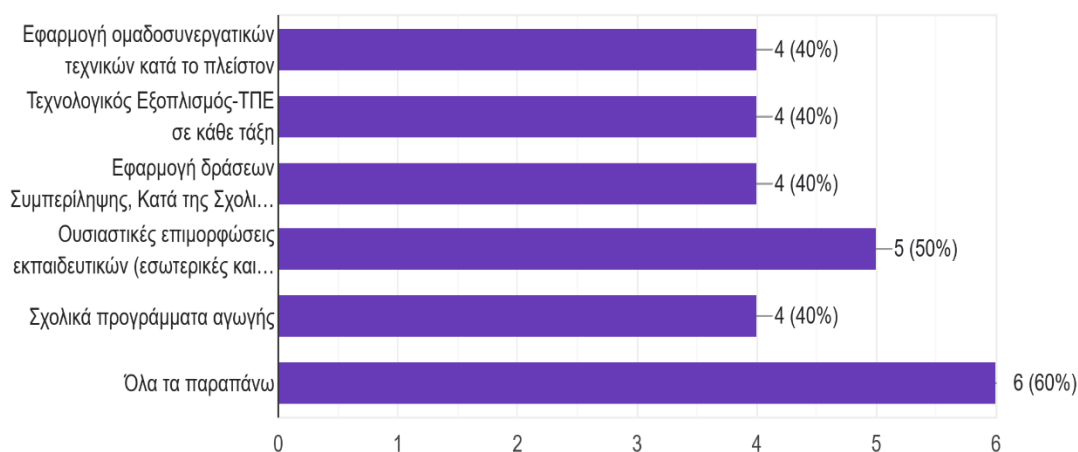
-Εισαγωγή μαθημάτων τέχνης, περιβαλλοντικής συνείδησης και αγωγής υγείας που θα γίνονται βιωματικά τόσο στο σχολείο όσο και έξω από αυτό.

Πίνακας 9: Αλλαγές στο πρόγραμμα σπουδών.

Βιωματικές εκπαιδευτικές προσεγγίσεις εντός και εκτός σχολείου με την επιπλέον εισαγωγή μαθημάτων τέχνης, περιβαλλοντικής συνείδησης και αγωγής υγείας να αποτελούν την επιπρόσθετη πρόταση αλλαγής του πίνακα 9.

Πιο κάτω, παραθέτουμε την ερώτηση με τις αλλαγές που απαιτούνται στο επίπεδο της σχολικής κουλτούρας-πρακτικής (3^η έδρα αιεφόρου ιδρύματος-σχολείου).

Με στόχο την εφαρμογή μιας “ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης” για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη ποιες ενέργειες ή αλλαγές θα ...ουν στην εκπαιδευτική κουλτούρα του σχολείου;
10 απαντήσεις

Γράφημα 29: Αλλαγές στη σχολική κουλτούρα-πρακτική (3^η έδρα αιεφόρου ιδρύματος).

Το μεγαλύτερο ποσοστό του διαγράμματος 29, 60%, αναφέρεται στο συνδυασμό όλων των επιλογών (6 στις 10 απαντήσεις). Έπεται η επιλογή *ουσιαστικές επιμορφώσεις εκπαιδευτικών* σε ποσοστό 50%, ενώ το 40% αντιστοιχεί στις *εφαρμογή ομαδοσυνεργατικών τεχνικών κατά το περισσότερο, τεχνολογικός εξοπλισμός-ΤΠΕ σε κάθε τάξη, εφαρμογή δράσεων συμπερίληψης - κατά της σχολικής βίας - διαφοροποιημένης μάθησης, σχολικά προγράμματα αγωγής* (4 απαντήσεις από 10). **Σημειώνεται ότι η αξιοποίηση των σχολικών πόρων (έμψυχου δυναμικού και μη) και τα αυξημένης συμμετοχής προγράμματα αποτελούν σημεία αναφοράς για μαθητές-γονείς-κηδεμόνες.**

Με στόχο την εφαρμογή μιας “Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης” για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη ποιες ενέργειες ή αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν ώστε το σχολείο να είναι πιο ανοιχτό προς την κοινωνία;

-Είναι θέμα κουλτούρας των εκπαιδευτικών να νοιάζονται για το ευρύτερο περιβάλλον (οικογένεια, σχέσεις παιδιών) κι όχι μόνο για την περάτωση του εκπαιδευτικού τους έργου και μόνο!

-αλλαγή νοοτροπίας και κουλτούρας εκπαιδευτικού προσωπικού και συλλόγου γονέων-κηδεμόνων μέσω διαρκούς ενημέρωσης

-Ένταξη διαφόρων προγραμμάτων (περιβαλλοντικών, αγωγής υγείας, πολιτιστικών) στο αναλυτικό πρόγραμμα και στο εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου.

-Ενίσχυση ανθρωπιστικής παιδείας με αναβάθμιση των μαθημάτων Αρχές Φιλοσοφίας, Αρχαία - Νέα Ελληνικά και σύνδεσης τους με τη σύγχρονη πραγματικότητα

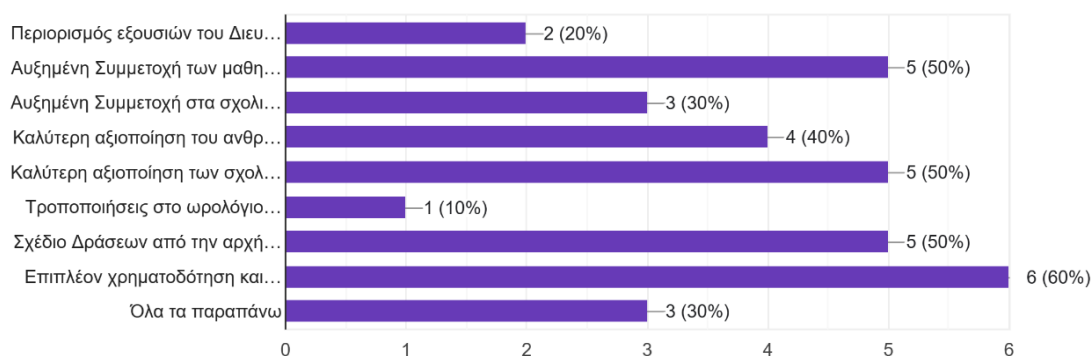
-Για να πετύχουν το σκοπό τους οι δράσεις αυτές θα πρέπει να υπάρχει πνεύμα αλληλεγγύης, συνεργασίας και αποτελεσματικής επικοινωνίας όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία (γονείς, καθηγητές, Διευθυντής, μαθητές)

-α) οργάνωση ενημερωτικών ημερίδων, σεμιναρίων και εθελοντικών δράσεων (πολιτιστικών, περιβαλλοντικών, αγωγής υγείας, ενίσχυσης κοινωνικά ευάλωτων ομάδων) που θα στοχεύουν στην ενημέρωση και ενεργοποίηση των μελών της σχολικής κοινότητας και της γειτονιάς πάνω στα τοπικά προβλήματα και θα προτείνουν λύσεις β) συμμετοχή του σχολείου σε διαγωνισμούς για καινοτόμες δράσεις ή πρωτοβουλία για τη διοργάνωση τέτοιων δράσεων

Πίνακας 10: Αλλαγές που οδηγούν σε εξωστρέφεια.

Ο πίνακας περιέχει απαντήσεις στην ανοιχτού τύπου ερώτηση που ερευνά τη σχολική εξωστρέφεια. Ξεχωρίζουμε τις συμμετοχικές δράσεις στο πνεύμα συνεργασίας και αλληλεγγύης με όλους για όλους τους εμπλεκόμενους, την αλλαγή νοοτροπίας των εκπαιδευτικών πέρα από τη στενή περάτωση του εκπαιδευτικού τους έργου.

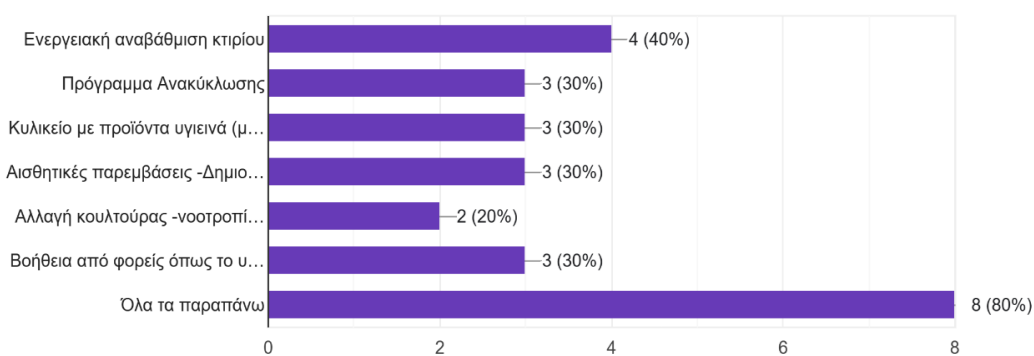
Με στόχο την εφαρμογή μιας “ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης” για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη ποιες ενέργειες θα μπορούσαν...νουν ως προς την διακυβέρνηση του σχολείου;
10 απαντήσεις

Γράφημα 30: Αλλαγές στη διακυβέρνηση του σχολείου.

Επιπλέον χρηματοδότηση και στήριξη από το Υπουργείο/Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας είναι η απάντηση με τις περισσότερες προτιμήσεις (ποσοστό 60%) για το παραπάνω σχήμα. Η χρηματοδότηση αφορά στη διάθεση ΤΠΕ-αναβάθμιση ηλεκτρονικών επικοινωνιών-διαδικτύου και οικονομική κάλυψη μετακινήσεων. Ακολουθούν σε μικρότερα ποσοστά 50% οι επιλογές *σχέδια δράσης από την έναρξη της σχολικής χρονιάς, αυξημένη συμμετοχή μαθητών στα σχολικά κοινά και η καλύτερη αξιοποίηση των σχολικών πόρων (τεχνικών)*. Η αντίστοιχη του ανθρώπινου δυναμικού φτάνει το 40%. Το 30% έχει σχέση με την *αυξημένη συμμετοχή στα σχολικά κοινά του συλλόγου γονέων-κηδεμόνων* και το 20% με το *περιορισμό των εξουσιών της Διεύθυνσης και ενίσχυση του ρόλου του συλλόγου Διδασκόντων*. Οι τροποποιήσεις στο ωρολόγιο πρόγραμμα λαμβάνουν το 10% των απαντήσεων, ενώ ο συνδυασμός όλων των αναφερόμενων αλλαγών το 30%. **Συγκρίνοντας τις με τις αντίστοιχες αναφερόμενες (αλλαγές στο τομέα της διακυβέρνησης) των γονέων-κηδεμόνων, μαθητών υπάρχει ταύτιση στα σχέδια δράσης, στην (αυξημένη) συμμετοχή στα σχολικά κοινά, στην αξιοποίηση (επιμορφώσεις) του σχολικού δυναμικού και στις τροποποιήσεις ωρολογίου προγράμματος.** Παρακάτω, ακολουθούν οι αλλαγές στις εγκαταστάσεις του σχολείου.

Με στόχο την εφαρμογή μιας “ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης” για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη ποιες ενέργειες-αλλαγές θα ...σχολείο περιβάλλοντος και αειφόρου ανάπτυξης;
10 απαντήσεις

Γράφημα 31: Αλλαγές στη κατεύθυνση του παραδείγματος ΑΑ (4η έδρα αειφόρου ιδρύματος).

Η ενεργειακή αναβάθμιση κτηρίου σε ποσοστό 40% αποτελεί την αλλαγή ως προς τη κατεύθυνση του πρότυπου-παραδείγματος αειφόρου ανάπτυξης (εντός της 4^η έδρας του αειφόρου ιδρύματος-σχολείου) με τις περισσότερες απαντήσεις (4 από 10). Ακολουθούν άλλες που αφορούν στα α) **πρόγραμμα ανακύκλωσης (κοινό στοιχείο με μαθητές-γονείς)**, β) **κυλικείο με προϊόντα υγιεινά (μεσογειακής διατροφής)**, γ)

αισθητικές παρεμβάσεις-δημιουργία σχολικού κήπου, δ) βοήθεια από φορείς όπως το Υπουργείο, το Δήμο (**κοινό στοιχείο με γονείς**). Όλες οι τελευταίες καταλαμβάνουν το ίδιο ποσοστό, 30%, ενώ αυτό αλλάζει σε 20% όταν αναφέρεται στην αλλαγή κουλτούρας και νοοτροπίας κάθε μέλους της σχολικής κοινότητας. Ωστόσο, το ποσοστό 80% το έχει η επιλογή που συνδυάζει όλες τις παραπάνω (τις σχετιζόμενες με τις εγκαταστάσεις του σχολείου).

Κεφάλαιο 6

Συμπεράσματα συνολικά από τα ερωτηματολόγια-συνεντεύξεις & σε σχέση με τις περιπτώσεις της βιβλιογραφίας

6.1 Τα κοινά στοιχεία αναφοράς των ερωτηματολογίων

Συμπερασματικά κοινό στοιχείο αναφοράς για όλες τις αναφερόμενες αλλαγές, εξετάζοντας (όλες) τις έδρες του αιεφόρου εκπαιδευτικού ιδρύματος-σχολείου, αποτελούν οι επιμορφώσεις σε αντικείμενα που σχετίζονται με την εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Προσέγγισης. Επίσης, αυτές αναφέρονται ως ζητούμενο, τόσο από μαθητές-καθηγητές, όσο και από γονείς-κηδεμόνες-Ψυχολόγο-Κοινωνικό Λειτουργό για τους ίδιους και για όλους τους εμπλεκόμενους που υπηρετούν την ιδέα του Ολοκληρωμένου Ιδρύματος. Άλλες αλλαγές αποτελούν η στήριξη από κρατικούς φορείς (με ή χωρίς χρηματοδότηση), η καλλιέργεια κουλτούρας συνεργασίας, η μεγαλύτερη, η αυξημένη συμμετοχή μαθητών-καθηγητών (δέσμευση), τα σχέδια δράσης (από τη αρχή της σχολικής χρονιάς) και η πρόβλεψη στο ωρολόγιο πρόγραμμα χρόνου για δράσεις.

Άλλο κοινό στοιχείο αναφοράς σχετικό με τα εμπόδια αποτελούν η ύλη των μαθημάτων και η έλλειψη α) χρόνου, β) πόρων, γ) κινήτρων και δ) η κουλτούρα συνεργασίας (εντός-εκτός σχολείου).

Ομοίως, κοινό στοιχείο αναφοράς για την εφαρμογή ως αποτέλεσμα αποτελεί πρωτίστως η έλλειψη ενημέρωσης για την έννοια της ΑΑ και ειδικότερα για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση ως τρόπου ενσωμάτωσης-εκπαίδευσης της ΑΑ στη σχολική πραγματικότητα. Επίσης, η συμμετοχή στις δράσεις ως θετική εμπειρία (ειδικά από τους μαθητές για τις δεξιότητες και την αλλαγή συμπεριφοράς) και η αναγκαιότητα - σημαντικότητα τους (των δράσεων) σε επίπεδο σχολείου-τοπικής και ευρύτερης κοινότητας υπό το πρίσμα του Ολοκληρωμένου Σχολείου-Ιδρύματος με κινήτήριο δύναμη το μεράκι των εκπαιδευτικών.

6.2 Τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων

- Από το προσωπικό του κυλικείου προκύπτουν: Έλλειψη ενημέρωσης της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης και μερική των θεμάτων που σχετίζονται με την αιεφόρα ανάπτυξη κ το «πρασίνισμα» του κυλικείου. Ως επιχείρηση βασικός στόχος της είναι το κέρδος (σε πρώτο πλάνο) και κατόπιν η αιεφόρα διαχείριση του με τη μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος, τη χρήση ανακυκλωμένων ή μη-πλαστικών συσκευασιών, τη πώληση προϊόντων

από τοπικούς παραγωγούς. Στα θετικά σημεία είναι η συμμετοχή στην ανακύκλωση του σχολείου και η αλλαγή σε προϊόντα δηλαδή η υιοθέτηση αειφόρων μικρό-γευμάτων του τύπου μπάρες δημητριακών, σάντουιτς με λαχανικά, κουλούρια, σταφιδόψωμα, ξηροί καρποί, φρούτα. Σημαντικό εμπόδιο για την εισαγωγή ακόμα περισσότερων τροφίμων-προϊόντων είναι η έλλειψη επιπλέον προσωπικού.

- Από το προσωπικό καθαριότητας προκύπτουν: Έλλειψη ενημέρωσης της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης και μερική των θεμάτων που σχετίζονται με την αειφόρα ανάπτυξη. Αναφέρονται για το παρελθόν σε περιπτώσεις χρήσης <<πράσινων>> καθαριστικών του εμπορίου, χωρίς να τους έχει ικανοποιήσει το αποτέλεσμα (επίπεδο απολύμανσης) δεδομένης και της ακριβής τιμής τους. Στα θετικά σημεία η χρήση, κατά περιπτώσεις, της σόδας με ξύδι (λευκό) ως οικολογικό καθαριστικό και η πολύτιμη βοήθεια τους στο πρόγραμμα ανακύκλωσης του σχολείου. Ο χρόνος, ο αριθμός του προσωπικού και η διαχείριση του (αφού μοιράζονται ως προσωπικό και σε άλλα σχολεία) είναι παράγοντες που επηρεάζουν τη συμμετοχή τους στην ολοκληρωμένη σχολική προσέγγιση.
- Από το προσωπικό του Δήμου προκύπτουν: Γνώση και ενημέρωση για την έννοια της αειφόρας ανάπτυξης όχι όμως για την αντίστοιχη της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης. Εντούτοις, διακατέχονται από πνεύμα συνεργασίας, κάτι που προέκυψε από το πρόγραμμα ανακύκλωσης του σχολείου. Εμπόδια αποτελούν η έλλειψη προσωπικού για την εφαρμογή και το συντονισμό επιπλέον συνεργατικών αειφόρων δράσεων (κυρίως σε Λύκειο) στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης. Αναφέρεται ότι υπήρχαν/συνάντησαν και περιπτώσεις διευθυντών σχολείων (Δημοτικών) που δεν είχαν το όραμα-διάθεση να τρέξουν ανάλογα προγράμματα (αειφόρα συνεργατικά, π.χ. ανακύκλωσης)

Και στις τρεις παραπάνω περιπτώσεις η εμπειρία της συμμετοχής στις αειφόρες δράσεις κρίνεται θετική, τονίζοντας τη καλλιέργεια της ομαδικής συνείδησης και της αξίας της προστασίας του περιβάλλοντος, ως τελικά παράγωγα των προσπαθειών τους.

- Ο διευθυντής, μετά τη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων, δεσμεύεται για περισσότερες πρωτοβουλίες που αφορούν α) στην εμπλοκή μαθητών, γονέων και κηδεμόνων στα σχολικά κοινά (συμβούλιο

σχολικής ζωής-τουλάχιστον 1 φορά το μήνα), αλλά και στη διεύρυνση της εξωστρέφειας του σχολείου με τοπικούς φορείς, β) στις επιμορφώσεις για την ΟΣΠ (εντός - εκτός σχολείου-Erasmus), γ) στην ηθική ενίσχυση και παρότρυνση καθηγητών-μαθητών προς σχεδιασμό-εκτέλεση δράσεων στο πνεύμα της ολοκληρωμένης προσέγγισης, δ) σε περισσότερες τροποποιήσεις – διευκολύνσεις στο ωρολόγιο για τη διεκπεραίωση κοινών αιφώρων δράσεων, ε) στη προσπάθεια ενεργειακής κτηριακής αναβάθμισης, στ) στους διαθέσιμους πόρους (παραγγελία δια δραστικών - αναβάθμιση σχολικού δικτύου ηλεκτρονικών επικοινωνιών) και ζ) στο συντονισμό (συνεδριάσεις επιμέρους ομάδων, συνεδριάσεις συλλόγου διδασκόντων).

6.3 Σύγκριση/συσχέτιση της εφαρμογής με άλλες περιπτώσεις.

Στη παράγραφο 2.7 παρουσιάστηκαν ομοιότητες, διαφορές, κρίσιμα στοιχεία επιτυχίας και εμπόδια των εφαρμογών της WSA. Μετά το πέρας της εφαρμογής της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης στο σχολείο μας είναι δυνατόν να γίνει ο συσχετισμός της με (ως προς) τα παραπάνω χαρακτηριστικά.

Ομοιότητες ως προς το σχεδιασμό : Η εφαρμογή για το σχολείο μας στηρίχθηκε σε ένα βασικό πλάνο εργασιών – δραστηριοτήτων ανά ομάδα καθηγητών που τέθηκε από την αρχή της χρονιάς. Ομοίως και για άλλες περιπτώσεις σχολείων. Επίσης, όλες οι αιφώρες δράσεις για όλα τα σχολεία σχετίζονται με τις διαστάσεις της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης, διαφοροποιούμενες μόνο στη γλώσσα-ονοματολογία των επιμέρους διαστάσεων - όψεων της. Για κάθε δράση ορίζονται στόχοι, μέθοδοι κριτήρια επιτυχίας, εκπαιδευτικοί πόροι με κοινό παρανομαστή τη συμμετοχή, συνέργεια όλων διαμέσου ομάδας-ομάδων προς επίτευξη των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων. Ο σχεδιασμός σε επιμορφώσεις, ο συντονισμός και οι διαθέσιμοι πόροι προϋποθέτουν την αρωγή της διεύθυνσης για όλες τις περιπτώσεις σχολείων.

Ομοιότητες ως προς την εκτέλεση: Οι τροποποιήσεις ως κοινό χαρακτηριστικό, αφορούν στο προγραμματισμό, στους διαθέσιμους σχολικούς πόρους και εργαλεία (αίθουσες, υπολογιστές, προβολικά, μέσα μετακίνησης – μεταφοράς), στους στόχους των δράσεων και στη σύνθεση των ομάδων (μαθητικών) ακόμα και των καθηγητών. Έμφαση δίνεται από τα περισσότερα σχολεία στη χρήση ημερολογίων, αφού βοηθούν στη παρακολούθηση της πορείας των εργασιών και των συναντήσεων. Ο συντονισμός, ακολουθώντας το σχεδιαζόμενο προγραμματισμό και τη χρήση ημερολογίων

εκτελείται κυρίως από τους συντονιστές εκπαιδευτικούς των ομάδων και τη διεύθυνση σε συνεργασία με τον υπεύθυνο παιδαγωγικών θεμάτων κατά περιπτώσεις.

Ως προς την αποτίμηση: Υποβάλλονται εκθέσεις αποτίμησης για το σχεδιασμό και την εκτέλεση της εφαρμογής (πορεία εργασιών και συντονισμός). Κοινό στοιχείο των εκθέσεων αυτών αποτελούν η παρουσίαση των αποτελεσμάτων-πεπραγμένων, η αξιολόγηση του βαθμού επίτευξης των στόχων και οι δυσκολίες, αλλαγές για το σχεδιασμό, συντονισμό, προγραμματισμό και εκτέλεση των δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, λαμβάνοντας υπόψη και τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων μαθητών, καθηγητών, γονέων-κηδεμόνων βρίσκουμε ως κοινό στοιχείο αναφοράς (και με τα άλλα σχολεία) το χαρακτηρισμό της συμμετοχής στις δράσεις ως θετική εμπειρία. Ταυτόχρονα, στο επίπεδο της αποτίμησης ως κοινή δυσκολία, αναφέρεται ο χρόνος (για κοινές δράσεις και συντονισμό), οι διαθέσιμοι σχολικοί πόροι και η κουλτούρα συνεργασίας γονέων-κηδεμόνων-τοπικής κοινωνίας με το σχολείο.

Ουσιώδεις Διαφορές ως προς το σχεδιασμό, εκτέλεση & αποτίμηση: Έχουν να κάνουν με την ύπαρξη ή όχι θεσμών-φορέων που προωθούν, ενισχύουν, χρηματοδοτούν και εποπτεύουν (σχεδιαστικά-εκτελεστικά) τις εφαρμογές Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης. Ξεχωρίζουν οι χώρες Ιαπωνία, Κίνα, Κύπρος. Άλλη ουσιώδης διαφορά σχετίζεται με τα αναλυτικά προγράμματα που λαμβάνουν υπόψη το ζητούμενο της ενσωμάτωσης της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης και προωθούν -συμβάλλουν στην εφαρμογή (σχεδιασμό-εκτέλεση) της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης. Ξεχωρίζουν ο χρόνος σχεδιασμού (και εκτέλεσης) εντός λειτουργικού ωραρίου των σχολείων του εξωτερικού- με πρόβλεψη στο ωρολόγιο πρόγραμμα και ο συντονισμός σε επίπεδο συνεργασίας ομάδων τόσο μεταξύ των μαθητών, όσο και μεταξύ των καθηγητών. Ο βαθμός συμμετοχής των μαθητών ήταν διαφορετικός σε κάθε φάση των έργων, ακόμα και σε αυτό των αποφάσεων μεταξύ των σχολείων. Για τη δική μας περίπτωση οι μαθητές εξέφρασαν την επιθυμία τους για ακόμη μεγαλύτερη συμμετοχή σχολικά κοινά. Ομοίως, σημειώνεται ο διαφορετικός βαθμός συμμετοχής γονέων-κηδεμόνων στις δράσεις και για το σχολείο μας χρήζει βελτίωσης, αφού ποσοστό 58,3% (28 από 48 απαντήσεις στη σχετική ερώτηση) δεν συμμετείχαν σε καμία σχολική αειφόρα εκδήλωση. Η έλλειψη ενημέρωσης για την αειφόρο ανάπτυξη και την ολοκληρωμένη σχολική προσέγγιση ξεχωρίζει επίσης ως χαρακτηριστικό διαφοράς για μαθητές, καθηγητές, γονείς-κηδεμόνες και συνάδει με το ζητούμενο της επιμόρφωσης, όπως προέκυψε από τις απαντήσεις των σχετικών ερωτηματολογίων. Άλλη διαφορά επίσης ως προς το αποτέλεσμα αποτελεί το γεγονός ότι κάποιοι μαθητές του σχολείου

συνδέουν τη συμμετοχή τους στις δράσεις με το βαθμό του τετράμηνου, χωρίς να υπάρχει άλλο κίνητρο. Ταυτόχρονα, η απουσία κινήτρου είναι δηλωμένη και για καθηγητές, γονείς, πράγμα που συνάδει με το βαθμό συμμετοχής τους στις δράσεις.

Δείκτες που κρίνουν (και οδηγούν) τα αποτελέσματα της εφαρμογής του σχολείου

Επιπρόσθετα, κοινά κρίσιμα σημεία - δείκτες που παρουσίασε η εφαρμογή του σχολείου μας με τα αντίστοιχα που συναντούμε στη βιβλιογραφία και από τα οποία διακυβεύεται η επιτυχία του όλου εγχειρήματος (WSA) είναι :

- ύπαρξη ή έλλειψη κουλτούρας ως προς την υιοθέτηση καινοτόμων ιδεών-προγραμμάτων. Κυριαρχεί η στόχο-προσήλωση του «στενού και φανερού» αναλυτικού προγράμματος.
- η ύπαρξη ή έλλειψη κουλτούρας λογοδοσίας, μιας και απαιτούνται συσκέψεις για τα πεπραγμένα και τα μετρήσιμα αποτελέσματα.
- ο χρόνος δεδομένου της μεγάλης έκτασης της ύλης και του «βάρους» των εξετάσεων.
- έλλειψη ή ύπαρξη οικογενειακής κουλτούρας ακόμα και κοινωνικής ως προς τη βιώσιμη ανάπτυξη.
- η επιμόρφωση και ενημέρωση καθηγητών ως προς τρόπους-μεθόδους-εργαλεία-μέσα για τη καθοδήγηση αειφόρων θεμάτων (υπό το πρίσμα της ειδικότητας τους και σε συνέργεια με άλλους-συντονισμός-συνεργασία-εξωστρέφεια)

Οι παραπάνω επισημάνσεις-δείκτες αποτελούν ταυτόχρονα και στοιχεία προς περεταίρω διερεύνηση (για μελλοντικές ερευνητικές-διπλωματικές εργασίες-προτάσεις), αναλύοντας τις/τους σε υπό-δείκτες (επιμέρους μικρότερους δείκτες) κατά τα πρότυπα της μεθοδολογίας των εργασιών της Ad Hoc συμβουλευτικής ομάδας της Διευθύνουσας Επιτροπής (Steering Committee) της UNECE,(στο πλαίσιο της παρακολούθησης-αξιολόγησης της πορείας και του βαθμού επίτευξης της εφαρμογής της στρατηγικής της). Επίσης, ως πρόταση για περαιτέρω έρευνα, θα μπορούσε να αναφερθεί και η περεταίρω συγκριτική μελέτη μεταξύ συγκεκριμένων περιπτώσεων εφαρμογής της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης σε σχολεία παρόμοιου ή διαφορετικού κοινωνικοοικονομικού πλαισίου αναφοράς (εκπαιδευτικού προσωπικού-μαθητών-γονέων-τοπικής κοινωνίας) και λειτουργίας. Εξάλλου, το εγχείρημα της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη υπό το πρίσμα της Ολοκληρωμένης Σχολικής

Προσέγγισης συνθέτει ένα νέο περιβάλλον έρευνας και εφαρμογής, ειδικά μετά την υιοθέτηση και ισχυρή προώθηση της από τη UNESCO-UNECE με τις όποιες δυσκολίες να αποτελούν τελικά όχι εμπόδια αλλά μαθήματα για αλλαγές και επερχόμενες επιτυχίες. Εξάλλου, η προσπάθεια προς την ολοκλήρωση είναι εξ ορισμού συνεχής για όλους, οπότε ομοίως και για το σχολείο, ως ζωντανός οργανισμός προς το δρόμο του Ολοκληρωμένου Ιδρύματος.

Βιβλιογραφία

1. Μιχαήλ Σκούλλος, ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ Όψεις του Αειφόρου Σχολείου 14 & 15 Οκτωβρίου 2017. Το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης (GAP) για την Εκπαίδευση Αειφόρου Ανάπτυξης και το Αειφόρο Σχολείο Με το βλέμμα στο 2030 και μετά.
2. Σκούλλος Μ., Μαλοτίδη Β., Handbook on methods used in Environmental Education and Education for Sustainable Development”, MIO-ECSDE, Athens, 2004
3. Σκούλλος Μ., Σημειώσεις για το μάθημα Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη Ι, The evolution and current approaches and challenges of education for sustainable development (ESD), ΕΚΠΑ-ΔιΧηNet-EAA 2021
4. Σκούλλος Μ., Σημειώσεις για το μάθημα Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη Ι, Δεξιότητες ΕΑΑ (ESD competences), ΕΚΠΑ-ΔιΧηNet-EAA 2021
5. Rosalie Mathie (of The Norwegian University of Life Sciences), Arjen Wals of Wageningen (University in The Netherlands), by the program Duurzaam Door and the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality in The Netherlands, Whole School Approaches to Sustainability Exemplary practices from around the world
6. Πασχαλίδου Κ, Σάλτα Κ, Σημειώσεις : Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας, Σκοπός-Ερευνητικός Σχεδιασμός-Εργαλεία Μέτρησης
7. Τρικαλίτη Α. Αειφόρο ελληνικό σχολείο, Διάλογοι! Θεωρία και Πράξη στις Επιστήμες της Αγωγής και Εκπαίδευσης 2015, τεύχος 1, σελ 125-129
8. UNESCO (2020)- Education for sustainable development: a roadmap. Paris, France, UNESCO publishing
9. Ulrich Müller, Dawson R. Hancock, Tobias Stricker and Chuang Wang, Implementing ESD in Schools: Perspectives of Principals in Germany, Macau, and the USA, Sustainability 2021, 13, 9823.
10. Mechteld van Kuijk, Marijke Mullender-Wijnsma and Roel Bosker A Systematic Review of Studies Addressing the Implementation of the Evidence-Based Whole-School Reform “Success for All”, ECNU Review of Education 2021, Vol. 4(1) 128–163

11. ΙΕΠ Οδηγός Αξιολόγησης Σχολικής Μονάδας, Έκδοση 2^η , Σεπτέμβριος 21-22
12. Καλαϊτζίδης Δ.,(2012) Δείκτες & Δράσεις Αειφόρου Σχολείου- Sustainable School Indicators: approaching the vision through the sustainable school award. Journal of Teacher Education for Sustainability, vol. 14, no. 2, pp. 165–178, 201
13. Σκούλος Μ., Σημειώσεις για το μάθημα Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη Ι ‘Από την περιβαλλοντική εκπαίδευση στην εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη’ ΕΚΠΑ-ΔιΧηΝετ_ΕΑΑ 2021
14. UNESCO, MIO-ECSDE, MEdIES, Horizon 2020-The Mediterranean Strategy on Education for Sustainable Development, funded by the EU
15. Henderson, K., & Tilbury, D. (2006). Whole-school approaches to sustainability: An international review of sustainable school programs- Australian Research Institute in Education for Sustainability: Australian Government
16. UNECE Expert Group on Indicators for Education for Sustainable Development Eighth meeting Paris (France), 15-18 September 2008
17. The Australian Government’s National Action Plan for Education for Sustainability Living Sustainably
18. Brown, R., Van Godwin, J., Edwards, A., Burdon, M., Moore, G. (2021) Development of a theory of change and evaluability assessment for the whole school approach to mental health and emotional wellbeing <https://gov.wales/whole-school-approach-mental-and-emotional-wellbeing-evaluability-assessment>
19. Devonne Goad under the supervision of Igor Kitaev Programme Specialist Education, UNESCO Regional Bureau for Science and Culture in Europe
MAPPING THE MAINSTREAMING OF EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT ACROSS SDG4.7: A Comparative Analysis of the Mainstreaming of ESD in Cyprus, Greece, Malta and Turkey
20. Seventeenth meeting (Geneva, 30 and 31 May 2022), item 4 of the provisional agenda, Update on the outcomes of the work of the Ad Hoc Group on Strategic Planning: framework for the implementation of the United Nations Economic Commission for Europe Strategy for Education for Sustainable Development from 2021 to 2030

21. Ευρωπαϊκή επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού, Διεύθυνση Β – Εκσυγχρονισμός της Εκπαίδευσης ΙΙ: Εκπαιδευτική πολιτική και πρόγραμμα, Καινοτομία,, Μία ολοκληρωμένη προσέγγιση του σχολείου για την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου
22. Διακίδου Σοφία, το σχολικό κλίμα από τη σκοπιά των εκπαιδευτικών στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη: Μελέτη περίπτωσης στα γυμνάσια της νήσου Ρόδου, Διπλωματική εργασία, σχολή ανθρωπιστικών επιστημών, τμήμα επιστημών της προσχολικής αγωγής και του εκπαιδευτικού σχεδιασμού.
23. Όλγα Ιπέκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Διατμηματικό πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών, Η ενσωμάτωση της αειφορίας στη σχολική ζωή. Η περίπτωση ενός Δημοτικού Σχολείου στο πλαίσιο οικοδόμησης του Αειφόρου Σχολείου
24. Forman SG, Olin SS, Hoagwood KE, Crowe M, Saka N (2009), Evidence-based interventions in schools: developers' views of implementation barriers and facilitators. Sch Ment Health 1(1):26
25. Λιαράκος Γεώργιος, ο σχολικός κήπος ως εργαλείο μετασχηματισμού και αναπλαισίωσης της σχολικής γνώσης της Χημείας και μετεξέλιξης του σχολείου σε αειφόρο, Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία, σχολή Θετικών Επιστημών, τμήμα Χημείας, Διδρυματικό - Διατμηματικό μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Διδακτική της Χημείας, Νέες Εκπαιδευτικές Τεχνολογίες και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη»
26. Κουραχάνη Μαρία, Ανάλυση των σχολικών εγχειριδίων Φυσικής και Χημείας του Γυμνασίου ως προς τους 17 Στόχους για Αειφόρο Ανάπτυξη όπως έχουν οριστεί από την Ατζέντα 2030, Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία, σχολή Θετικών Επιστημών, τμήμα Χημείας, Διδρυματικό - Διατμηματικό μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Διδακτική της Χημείας, Νέες Εκπαιδευτικές Τεχνολογίες και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη»
27. Κουραχάνη Μαρία, Διερεύνηση της γνώσης, των απόψεων, των σκέψεων και ιδεών των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας ως προς την Whole Institute Approach (WIA), συχνά αναφερόμενο στα Ελληνικά με την μη καθιερωμένη ορολογία ως "Αειφόρο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα" ή ως "Προσέγγιση Ολοκληρωμένου (Εκπαιδευτικού) Ιδρύματος", Εργασία για το

- μάθημα “Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη II, Μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών «Διδακτική της Χημείας, Νέες Εκπαιδευτικές Τεχνολογίες και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη»
28. UNECE, “UNECE Strategy for Education for Sustainable Development”, High-level meeting of Environment and Education Ministries, Vilnius, 2005.
  29. UNECE, “Ten years of the UNECE Strategy for Education for Sustainable Development – Evaluation report on the implementation of the UNECE Strategy for Education for Sustainable Development from 2005 to 2015”, UNITED NATIONS, New York, and Geneva, 2016.
  30. UN, Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, A/RES/70/1, 2015.
  31. UNESCO, “Education for Sustainable Development: Concluding the decade, launching the Global Action Programme”, 38 C/INF.16, 2015.
  32. Φλογαϊτη, Ε., Χ. Κάτσεων, Ε. Ναούμ, Χ. Νομικού (2009). Η έννοια της αειφορίας ως ρυθμιστική ιδέα για την εξέλιξη ενός εκπαιδευτικού οργανισμού σε κοινότητα μάθησης. Εις: Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου: «Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος». Αθήνα.
  33. Παπαδημητρίου, Β., «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο Μια Διαχρονική Θεώρηση», τυπωθήτω-ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ, Αθήνα, 1998.
  34. Καλαϊτζίδης, Δ.(2013). Το αειφόρο σχολείο: δείκτες αειφόρου σχολείου και μεθοδολογία οργάνωσης. Αθήνα: Aeiforum
  35. Anna Mogren, Niklas Gericke & Hans-Åke Scherp (2019) Whole school approaches to education for sustainable development: a model that links to school improvement, Environmental Education Research, 25:4, 508-531,
  36. Public Health Institute. (2019). Supporting Young People’s Emotional Health and Well-Being in Sefton: Final Report. Liverpool John Moores University.
  37. Public Health England. (2021). Promoting children and young people’s emotional health and wellbeing A whole school and college approach. <https://www.gov.uk/government/publications/promoting-children-and-young-peoples-emotional-health-and-wellbeing>)
  38. Critchley, A., Astle, J., Ellison, R., & Harrison, T. (2018). A Whole School Approach to Mental Health. Research and Action Centre.

39. Clarke, K. (2018). Whole School Approach to Improving Emotional, Mental Health and Wellbeing (EMHWP) in Brighton and Hove Secondary Schools and Hove Summary of EMHWP Evaluation Reports. Public Health Schools.

Αναφορές -Συνδέσεις με ηλεκτρονικές σελίδες -Links

40. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση [31depps_Peribalontikis.pdf \(ebooks.edu.gr\)](#)
41. Τα Ελληνικά Πανεπιστήμια ως Φάροι Αειφορίας https://synodos-aei.gr/download.php?fgr=stories/stories_0019_1772_1_gr.pdf
42. Καλαϊτζίδης Δ., Το Αειφόρο σχολείο στην Ελλάδα (δημοσίευση στο esos.gr/24-04-2017) <https://www.esos.gr/arthra/50226/aeiforo-sholeio-stin-ellada>
43. Η οργάνωση Aeiforum <http://www.aeiforum.eu/index.php/el/aeiforo-sxoleio>)
44. [Whole School Approach – to Sustainable Development \(lerenvoormorgen.org\)](#)
45. Kalaitzidis, D. (2012) Sustainable School Indicators: approaching the vision through the sustainable school award. Journal of Teacher Education for Sustainability, vol. 14, no. 2, pp. 165–178, 201.
46. Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού (2023) [Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο \(aeiforosxoleio.gr\)](#)
47. Πρόγραμμα-έγκριση <https://aeiforosxoleio.wixsite.com/website/anakoinoiseis>
48. Πύλη ενημέρωσης για τη σχολική εκπαίδευση εντός της Ευρώπης, The place to engage with European policy and practice for school education, including Early Childhood Education and Care (ECEC) and Vocational Education and Training (VET), [A whole-school approach to learning for sustainability: how to get started \(schooleducationgateway.eu\)](#)
49. Πρόγραμμα για τα eco-schools <https://www.fee.global/eco-schools-1>
50. Τρικαλίτη Α., Αγγελίδου Ε., Δίτσιου Μ., Παυλικάκης Γ., Σπυροπούλου Δ., Φέρμελη Γ., Το αειφόρο ελληνικό σχολείο-(οδηγός αειφόρου σχολείου) https://dd64123b-73cd-438a7d290ac4d923ee3.filesusr.com/ugd/3850a1_a8e5904a88034f8e923a2b724bfc2053.pdf

51. UNECE (2023), <https://unece.org/environment-policy/education-sustainable-development>
52. UNESCO-UNFCCC (2023), A whole institution approach to greening every school, https://unfccc.int/topics/education-youth/ace-hub/unesco-unfccc-webinarseries?gclid=CjwKCAjwv8qkBhAnEiwAkYahmOIoJfWr7LO1eXj6yLGioyLvPN13X4bgacsx6pPOox8T_8zKozBoCoWEQAvD_BwE
53. UNECE (2022), reporting progress in the implementation of ESD strategy, https://unece.org/sites/default/files/2022-05/ece_cep_ac.13_2022_3_e.pdf
54. Council of the European Union (2022), on learning for the green transition and sustainable development <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9242-2022-INIT/en/pdf>
55. UNECE (2005), Στρατηγική για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη <https://unece.org/DAM/env/esd/strategytext/strategyiinGreek.pdf>
56. UNECE (2022), Framework for the implementation of the United Nations Economic Commission for Europe Strategy for Education for Sustainable Development from 2021 to 2030, [ECE/CEP/AC.13/2022/3 \(unece.org\)](https://unece.org/ece/cep/ac.13/2022/3)

Παράρτημα I

Παράδειγμα :

Σχέδιο Δράσης «Φροντίζω την υγεία μου»

1. Αναγκαιότητα:

Οι σύγχρονες σχολικές μονάδες οφείλουν να λειτουργούν και να μεριμνούν υπέρ της υγείας των μαθητών τους, κατά τον βασικό **στόχο 3 βιώσιμης ανάπτυξης**, που έχει θέσει ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών. "Good Health and Well-Being". Έτσι, η δράση με τίτλο ‘Φροντίζω για την υγεία μου και την υγεία των άλλων’ συμβαδίζει στο σύγχρονο πνεύμα του σχολείου, εκείνου που μετασχηματίζεται σε αειφορικό-βιώσιμο και συμβάλει στην επίτευξη του παραπάνω στόχου στο επίπεδο:

A) της σωματικής υγείας, αναδεικνύοντας καλές πρακτικές-λύσεις σε παρατηρούμενα ζητήματα-προβλήματα που αφορούν στη/στην

1. Παχυσαρκία

2. Άγνοια για τα Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα

B) της ψυχικής υγείας ομοίως (αναδεικνύοντας καλές πρακτικές-λύσεις) στα θέματα:

1. Σχολικός εκφοβισμός

2. Συναισθηματική αποξένωση

Στόχοι: Είναι γνωστικοί, ψυχοκινητικοί, ανάπτυξη στάσεων-αξιών-συμπεριφορών:

Η πρόληψη, ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, υιοθέτηση καλών πρακτικών σε θέματα διατροφής, αντισύλληψης, συναισθηματικής έκφρασης και αντιμετώπισης καταστάσεων εκφοβισμού.

Ταυτόχρονα, η δράση ‘Φροντίζω για την υγεία μου και την υγεία των άλλων’ εντάσσεται στο υπό εκπόνηση σχολικό πρόγραμμα αειφορίας ‘Μαθητές εν δράσει’, εξυπηρετώντας τη λειτουργία του άξονα 1 που αφορά στο δείκτη 6 και στον άξονα 7 με δείκτη 2.

2. Ενέργειες & χρόνος υλοποίησης

α. επικοινωνία με Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο ΑΤΤΙΚΟΝ

τιμήμα ψυχιατρικής κλινικής (Τηλέφωνο: 210-5832426 , 210-5832415)

κ αφροδίσιων δερματικών νόσων (Διευθυντής Κλινικής)

τηλέφωνο γραμματείας δερματολογικής: 210-5832396

β. συμμετοχή στο πρόγραμμα Προαγωγή Ψυχικής Υγείας”, που οργανώνει η Α΄ Ψυχιατρική Κλινική ΕΚΠΑ.

γ. συνεργασία με -κέντρο ψυχικής υγείας παιδιού και εφήβου -κέντρο αποκατάστασης ψυχικής υγείας 'ανάσα' Πετράλωνα

3. Πόροι – μέσα - ερευνητικά εργαλεία

α. Αμφιθέατρο με ηχεία, μικρόφωνα και μίκτη.

β. Υπολογιστής με συσκευή προβολής - Διαδραστικός πίνακας

γ. Ερωτηματολόγια,

δ. Ενημερωτικά φυλλάδια -φύλλα εργασίας

4. Κριτήρια επιτυχίας της Δράσης

α. τα ενδιαφέροντα των μαθητών

β. Η συμμετοχή γονέων, επιστημόνων, μαθητών

γ. άρτιος τεχνολογικός εξοπλισμός

δ. σχεδιασμός ερωτηματολογίων, φύλλων εργασιών, οδηγών ευαισθητοποίησης.

5. Διαδικασίες αξιολόγησης της Δράσης

α. φύλλα εργασίας

β. ερωτηματολόγια

6. Ανατροφοδότηση - Προτάσεις

Σχέδιο Δράσης:

Έδρα/όψη αειφόρου σχολείου:

Στόχοι:

1. Να
2. Να
3. Να

Κριτήρια επιτυχίας του Σ.Δ.

Πόροι -μέσα του σχεδίου δράσης

Ανθρώπινο δυναμικό

Υλικοτεχνική υποδομή

Εργαλεία παρακολούθησης και αξιολόγησης

1. Σχέδια μαθήματος
2. Φύλλα εργασίας
3. Ερωτηματολόγια μαθητών και εκπαιδευτικών
4. Ημερολόγιο του συντονιστή

Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του Σ.Δ.

Προγραμματισμός και συντονισμός της δράσης

Ενημέρωση μαθητών/μαθητριών και γονέων

Παρακολούθηση και αξιολόγηση του Σ.Δ.

Σε τακτά χρονικά διαστήματα (π.χ. ανά δίμηνο) γίνεται ανατροφοδοτική συνάντηση-συζήτηση, με ή χωρίς την παρουσία του/της ΣΕ. Τα αποτελέσματα της ανατροφοδότησης, καταγράφονται και γίνονται απ' όλους οι προτεινόμενες διορθώσεις-τροποποιήσεις. Η αξιολόγηση κατευθύνεται (κυρίως) από τους ειδικούς στόχους που προαναφέρθηκαν (και τα κριτήρια επιτυχίας της δράσης).

Η διάχυση και αξιοποίηση των αποτελεσμάτων μπορεί να γίνει είτε στο πλαίσιο της Ομάδας Σχολείων, είτε σε ευρύτερες επιμορφωτικές δράσεις, με τη συνεργασία του Συμβούλου Εκπαίδευσης.

Έκθεση αποτελεσμάτων του σχεδίου δράσης

Παράρτημα II

Δομή Διδακτικού Σεναρίου

1. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

- Τίτλος διδακτικού σεναρίου
- Δημιουργοί
- Βαθμίδα-Τάξη
- Εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές και συμβατότητα με το ΠΣ
  - Γνωστικό αντικείμενο - Θεματικό πεδίο - Θεματική ενότητα
  - Προσδοκώμενα μαθησιακά αντικείμενα όπως αναφέρονται στο ΠΣ
  - Σχέση με άλλες θεματικές ενότητες ή και θεματικά πεδία του γνωστικού αντικειμένου ή και άλλα γνωστικά αντικείμενα
- Χρονική διάρκεια

2. ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟΥ (και πιθανές αντιλήψεις μαθητών/τριών για το προς μελέτη θέμα) - ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ/ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

3. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΘΥΜΗΤΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

4. ΣΚΟΠΟΣ ΣΕΝΑΡΙΟΥ - ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

(Σκοπός σεναρίου και προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα ως προς τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις στάσεις, με βάση τη φυσιογνωμία του κάθε γνωστικού αντικειμένου)

5. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

(Ενδεικτικά: οργάνωση της τάξης, εκπαιδευτικό υλικό, αξιοποίηση εποπτικών μέσων, λογισμικών και υπηρεσιών των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών,...)

6. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

(Περιγραφή διδακτικής μεθοδολογίας π.χ. διερευνητική, ομαδοσυνεργατική, βιωματική, κ.λπ. προσέγγιση, διδακτικές τεχνικές και διδακτικά εργαλεία, πλαίσιο και τεχνικές αξιολόγησης των μαθητών)

7. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ

(Ενδεικτικά: περιγραφή δραστηριοτήτων, σταδίων/φάσεων, ενεργειών εκπαιδευτικού και μαθητών)

8. ΠΙΘΑΝΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ - ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

(π.χ. στην περίπτωση συνθηκών εξ αποστάσεως εκπαίδευσης)

9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

10. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Φύλλα εργασίας που θα δοθούν σε μαθητές και μαθήτριες

Παράδειγμα

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Τίτλος: Κλιματική αλλαγή & Άνθρωπος : Ενισχύοντας το φαινόμενο

Μάθημα: Χημεία –Φυσική

Βαθμίδα: Β' τάξη Λυκείου

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

Διδακτικά εργαλεία: Απλός πίνακας, εργαστήριο υπολογιστών, διαδραστικός πίνακας, πρόγραμμα προσομοίωσης

Διδακτική μέθοδος: Ομαδοσυνεργατική με τα πρόσθετα παιδαγωγικά οφέλη των ΤΠΕ στην εκπαίδευση

Σκοπός: *Η συσχέτιση κλιματικής αλλαγής και υπερθέρμανσης (προκαλούμενη από τον Άνθρωπο-> ενισχύει τη κλιματική αλλαγή)*

Στόχοι Γνωστικοί:

1. Τα αέρια του θερμοκηπίου απορροφούν και επανεκπέμπουν την υπέρυθη ακτινοβολία.
2. Να περιγράφουν το φαινόμενο της θέρμανσης -υπερθέρμανσης του πλανήτη Γη.
3. Να συσχετίζουν ανθρωπογενείς δραστηριότητες με την υπερθέρμανση που επιφέρει τα ακραία καιρικά φαινόμενα

(Κλιματική Αλλαγή)

Δεξιότητες

1. Κριτική επίγνωση ως πολίτες του κόσμου, των ηθικών διαστάσεων των εφαρμογών χημείας-των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων.
2. Να χρησιμοποιούν προγράμματα προσομοίωσης πειραμάτων θετικών επιστημών.
3. Ικανότητες σύνθεσης, ανάλυσης επιστημονικών πληροφοριών, αλλά και συνεργασίας με τους συμμαθητές τους.

Στάσεις

1. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στις σοβαρές αρνητικές συνέπειες της υπερθέρμανσης του πλανήτη.
2. Να αναπτύξουν θετικές στάσεις -συμπεριφορές -δράσεις για το κλίμα,(Στόχος 13 Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ), για ένα βιώσιμο μέλλον.

ΦΑΣΕΙΣ

Φάση Α: Εισαγωγή

Στην εισαγωγή επιχειρείται να προκαλέσουμε το ενδιαφέρον των μαθητών με ερωτήσεις οι οποίες μάλιστα αποτελούν το τρόπο αντίχενυσης πληροφοριών και ιδεών (εναλλακτικές ιδέες) των μαθητών για το υπό μελέτη φαινόμενο. Έτσι, οι ερωτήσεις έχουν θεματική τις έννοιες φαινόμενο θερμοκηπίου-κλιματική αλλαγή.

Φάση Β: Δραστηριότητα Εκπομπή – Απορρόφηση Υπέρυθρης ακτινοβολίας

Η εκπομπή και απορρόφηση ενέργειας – φωτονίων- συμβαίνει τόσο στο επίπεδο της ατμόσφαιρας όσο και σε αυτό της Γης. Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία μέσω της προσομοίωσης *Molecules and Lights* του *Phet Colorado* να μελετήσουν τη συμπεριφορά των αερίων του θερμοκηπίου (CO_2 , CH_4 , H_2O , N_2O , O_3) όταν σε αυτά προσπίπτει ακτινοβολία συγκεκριμένου είδους. Διαπιστώνουν έτσι, ότι είναι δυνατή η απορρόφηση της υπέρυθρης ακτινοβολίας (από αυτά), αλλά και η εκπομπή της, ακολουθώντας τα βήματα του φύλλου εργασίας της ενότητας Β (μετά την εισαγωγή). (Στόχος 1- Δεξιότητες 2,3)

Φάση Γ: Δραστηριότητα ανάπτυξης θέματος – <<Το Θερμοκήπιο της Γης - Ατμόσφαιρας>>

Εξακολουθώντας να χρησιμοποιούμε τις προσομοιώσεις του *Phet Colorado*, επιλέγουμε την εφαρμογή *Greenhouse Effect* με τη βοήθεια της οποίας οι μαθητές μελετούν το τρόπο με τον οποίο ο πλανήτης μας θερμαίνεται - υπερθερμαίνεται και η γη σε συνδυασμό με την ατμόσφαιρα (CO_2 , CH_4 , H_2O , N_2O , O_3 , CFCs) λειτουργεί ως θερμοκήπιο (φαινόμενο θερμοκηπίου) . Ταυτόχρονα, στο φύλλο εργασίας που εφαρμόζουν οι μαθητές, στην ενότητα Β, βήμα 9 και 10, γίνεται λόγος για τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες που συντελούν στην αύξηση της συγκέντρωσης των αερίων του θερμοκηπίου και καταγράφονται οι συνέπειες τους.

(Στόχοι 2, 3- Δεξιότητες 1,2,3-Στάσεις)

Φάση Δ: Εμπέδωση

Η χρήση βίντεο, οι προσομοιώσεις του Φωτόδεντρου για τη μεταβολή της συγκέντρωσης των αερίων του θερμοκηπίου και τη σχέση τους με τη θερμοκρασία της Γης, τη παρουσίαση τομέων οικονομίας που συντελούν στην αύξηση της συγκέντρωσης (των αερίων του θερμοκηπίου) και οι ασκήσεις καταγραφής των σχετικών συνεπειών συντελούν στην αφομοίωση – εμπέδωση των ζητούμενων, όπως εκφράζονται στους στόχους -δεξιότητες-στάσεις.

Φάση Ε : Αξιολόγηση -Ανατροφοδότηση

Η αξιολόγηση περιλαμβάνει τις αρχικές ερωτήσεις της εισαγωγής, άσκηση συμπλήρωσης κενών, ερώτηση πολλαπλής επιλογής και κατασκευή χάρτη εννοιών. Μετα παραπάνω επιχειρείται η ανατροφοδότηση και η διαπίστωση του βαθμού επίτευξης των στόχων που τέθηκαν.

Φάση ΣΤ: Δραστηριότητες Επέκτασης

Οι μαθητές μπορούν να διαμορφώσουν στάσεις και συμπεριφορές επιπλέον, αναζητώντας πληροφορίες στο διαδίκτυο για **α) τη συνθήκη του Κιότο β) εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών. Επίσης** παρουσιάζοντας στους συμμαθητές τους την ιστοσελίδα [UNFCCC](https://unfccc.org/) και απαντώντας στο κουίζ της διεύθυνσης <https://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/10874> είναι δυνατόν να εμβαθύνουν όχι μόνο στα αίτια, στις συνέπειες αλλά και στις λύσεις του προβλήματος της υπερθέρμανσης της Γης και της κλιματικής αλλαγής της.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΡΟΗΣ

Φάση Α: Εισαγωγή Χρόνος: 5 min
Φάση Β: Εκπομπή – Απορρόφηση Υπέρυθρης ακτινοβολίας Χρόνος: 15 min
Φάση Γ: Το Θερμοκήπιο της Γης - Ατμόσφαιρας Χρόνος: 40 min
Φάση Δ: Εμπέδωση Χρόνος: 15 min
Φάση Ε: Αξιολόγηση Χρόνος: 15 min

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

Στέλιος Λιοδάκης, Δημήτρης Γάκης, Δημήτρης Θεοδωρόπουλος, Παναγιώτης Θεοδωρόπουλος, Αναστάσιος Κάλλης - *Σχολικό Βιβλίο Χημείας Β' Λυκείου Γενικής Παιδείας*-

Νικόλαος Αντωνίου, Παναγιώτης Δημητριάδης, Κων/νος Καμπούρης, Κων/νος Παπαμιχάλης, Λαμπρινή Παπατσιμίπα - *Σχολικό Βιβλίο Φυσικής Β Γυμνασίου*

<https://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/10874> (Φωτόδεντρο - Κλιματική Αλλαγή)

[UNFCCC](#) ιστοσελίδα του ΟΗΕ για το κλίμα

<https://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/6206> (σχέση συγκέντρωσης αερίων - θερμοκρασίας)

<http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-3432> (Ανθρωπογενείς δραστηριότητες)

https://phet.colorado.edu/sims/html/greenhouse-effect/latest/greenhouse-effect_en.html (greenhouse effect)

<https://phet.colorado.edu/en/simulations/molecules-and-light> (molecules and light)

[Το φαινόμενο του θερμοκηπίου - Climabiz 1 - Bing video](#)

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ:

ΜΑΘΗΜΑ:

A. Εισαγωγή – Προ αντιλήψεις – Εναλλακτικές ιδέες –

Ερώτηση 1: Το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι μια φυσική διαδικασία (συμβαίνει έτσι κι αλλιώς στη Φύση) και δεν προκαλείται από τον άνθρωπο. Συμφωνείτε;

Ναι Όχι

Ερώτηση 2: Το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι ευεργετικό για τη ζωή στο πλανήτη Γη. Συμφωνείτε;

Ναι Όχι

Ερώτηση 3: Η κλιματική αλλαγή ενισχύεται από τον άνθρωπο. Συμφωνείτε;

Ναι Όχι

B. Δραστηριότητα Εκπομπή – Απορρόφηση Υπέρυθρης ακτινοβολίας

Η εκπομπή και απορρόφηση ενέργειας – φωτονίων- συμβαίνει τόσο στο επίπεδο της ατμόσφαιρας όσο και σε αυτό της Γης.

1B. Μεταβαίνουμε στην εφαρμογή <https://phet.colorado.edu/en/simulations/molecules-and-light>

2B. Επιλέγουμε τη **πηγή ακτινοβολιών** που αντιστοιχεί στη **φωτεινή ακτινοβολία (visible) και μόρια** από τη διπλανή στήλη ως **στόχο** της. Θέτουμε τη **πηγή** σε λειτουργία (με το κουμπί που είναι πάνω). Να σημειώστε τι παρατηρείτε. Υπάρχει δηλαδή αλληλεπίδραση πηγής και μορίων;

3B. Να επαναλάβετε τη διαδικασία με ρύθμιση πηγής **υπέρυθρων φωτονίων**. Να περιγράψετε τι παρατηρείτε, δηλαδή αν υπάρχει αλληλεπίδραση πηγής και μορίων, με ποια και γιατί.

Γ. Δραστηριότητα – Το Θερμοκήπιο της Γης-Ατμόσφαιρας-

1. Ανοίγουμε την εφαρμογή https://phet.colorado.edu/sims/html/greenhouse-effect/latest/greenhouse-effect_en.html
2. Επιλέγουμε τη κλίμακα μέτρησης της θερμοκρασίας σε βαθμούς κελσίου με τον κέρσορα (ποντίκι) πάνω στο βελάκι το οποίο εμφανίζεται κάτω αριστερά στο θερμόμετρο.
3. Κάτω δεξιά κλικ άρουμε και την επιλογή energy balance.
4. Στην επιλογή συγκέντρωση αερίων θερμοκηπίου επιλέγουμε “καθόλου”. Η εφαρμογή ξεκινά με την έναρξη στο κουμπί <<start sunlight>> που βρίσκεται στο κέντρο. Να σημειώσετε τη τιμή της θερμοκρασίας -> **Τιμή:**
5. Επαναλαμβάνουμε το βήμα 4 επιλέγοντας όμως αυτή τη φορά για τη συγκέντρωση των αερίων θερμοκηπίου την ένδειξη “πολύ” (Lots). Να σημειώσετε τη τιμή της θερμοκρασίας -> **Τιμή:**
6. Να σχολιάσετε το αποτέλεσμα συγκρίνοντας το με το αντίστοιχο του βήματος 4.
7. Αν με το ποντίκι διαλέξουμε δεξιά το εικονίδιο τότε να καταγράψετε τις αλλαγές στη θερμοκρασία και στη συγκέντρωση των αερίων που συμβαίνουν ανά χρονικές περιόδους. (εποχή παγετώνων, 1750, 1950, 2020).

Μέγεθος Χρόνος (χρόνια)	Θερμοκρασία Γης (°C)	Συγκέντρωση Αερίων CO ₂ (ppm), CH ₄ (ppb), N ₂ O (ppb)
Εποχή Παγετώνων		
1750		
1950		
2020		

8. Να σχολιάσετε τις αλλαγές στη θερμοκρασία και στη συγκέντρωση των αερίων που συμβαίνουν ανά χρονικές περιόδους. (εποχή παγετώνων, 1750, 1950, 2020).
9. Να αναφέρετε ανθρωπογενείς δραστηριότητες που αυξάνουν τη συγκέντρωση των αερίων του θερμοκηπίου.
10. Να παραθέσετε συνέπειες της αύξησης της συγκέντρωσης των παραπάνω αερίων.

Δ. Εμπέδωση

1Δ. Παρακολουθούμε το ολιγόλεπτο βίντεο από τη διεύθυνση

[Το φαινόμενο του θερμοκηπίου - Climabiz 1 - Bing video](#)

Συμπεραίνουμε ότι το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι μία .....διαδικασία και συμβάλει στην ..... και διατήρηση ζωής στο πλανήτη μας.

2Δ. Μεταβαίνουμε στη διεύθυνση : <https://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/6206>

Αλλάζοντας τη φυσική συγκέντρωση των αερίων παρατηρούμε ότι η αύξηση τους προκαλεί

αύξηση στη μέση ..... της Γης ..... στο μέσο βάθος των ωκεανών και ..... στον όγκο των πάγων.

3Δ. Να συσχετίσετε την αύξηση της συγκέντρωσης των αερίων του θερμοκηπίου με ανθρωπογενείς δραστηριότητες, αφού συμβουλευτείτε τις πληροφορίες της διεύθυνσης <http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-3432>

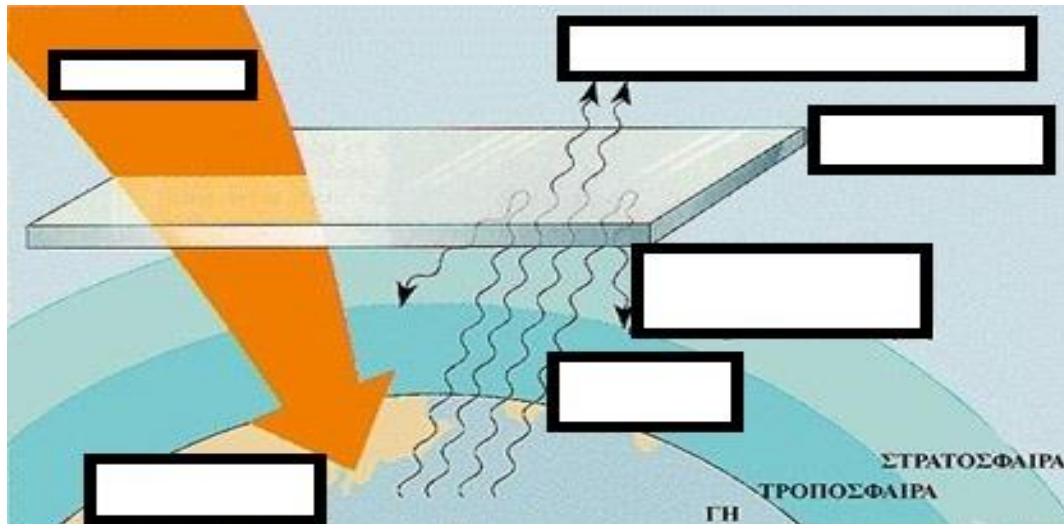
Να υπογραμμίσετε όσες από τις παρακάτω φράσεις αναφέρονται ως **συνέπειες της υπερθέρμανσης του πλανήτη** : *άνοδος της στάθμης της θάλασσας, πλημμύρες, ξηρασίες, μείωση αποθεμάτων νερού, μετακινήσεις πληθυσμών, καταστροφή οικοσυστημάτων – βιοποικιλότητας, υπέρυθρη ακτινοβολία, υψηλές θερμοκρασίες στη θερινή περίοδο, είσοδος θαλάσσιων υδάτων στο παράκτιο υδροφόρο ορίζοντα. (άρα υποβάθμιση του).*

Ε. Αξιολόγηση

1Ε. Αν απαντούσατε ξανά τις 3 πρώτες ερωτήσεις της εισαγωγής θα αλλάζατε κάτι; Τι;

2Ε. Να συμπληρώσετε το περιεχόμενο των παρακάτω ορθογωνίων της εικόνας.

3Ε. Ποιοι τομείς της οικονομίας συμβάλλουν στην υπερθέρμανση; Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση:

I. Βιομηχανία II. Γεωργία, Μεταφορές III. Ηλεκτροπαραγωγή IV. Όλα τα παραπάνω

Να σχεδιάσετε ένα χάρτη εννοιών (σχεδιάγραμμα) χρησιμοποιώντας τις λέξεις: ξηρασίες-πλημμύρες, υπερθέρμανση, αύξηση της συγκέντρωσης CO₂, χημικές βιομηχανίες, υποβάθμιση υδροφόρου ορίζοντα, μετακινήσεις πληθυσμών, χρήση καυσίμων, ανθρωπογενείς δραστηριότητες

ΣΤ. Δραστηριότητες Επέκτασης

1. Αναζητήστε πληροφορίες στο διαδίκτυο για α) τη συνθήκη του Κιότο β) εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών.

2. Παρουσιάστε στους συμμαθητές σας την ιστοσελίδα UNFCCC

3. Να απαντήσετε στις ερωτήσεις του κουίζ

<https://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/10874>

Ερωτηματολόγιο Σχολικού Εκφοβισμού

Οι μαθητές απαντούν για τη σχολική βία..

(προηγουμένως για τη σχολική βία)

1. Τέλη Φθινοπώρου

Με επιστρέφεται μόνο μία ερώτηση

- Α. Άσκιος
- Β. Άσκιος
- Γ. Άσκιος

2. Ηλικία

Με επιστρέφεται μόνο μία ερώτηση

- 15
- 16
- 17
- 18

3. Φύλο

Με επιστρέφεται μόνο μία ερώτηση

- Άνδρας
- Κορίτσι

4. Έχετε πύλα κατά φθινόπωρο (βίος ή εκφοβισμοί)

Με επιστρέφεται μόνο μία ερώτηση

- Ναι
- Όχι
- Άλλο: _____

5. Παράποια από τη παρακάτω μορφή σχολικής βίας έχετε συναντήσει, είτε ως θύμα είτε ως μάρτυρας:

Ποιά από όλα τα υφάρια

- ομορφική
- λαικική
- ψυχολογική/πνευματική
- κοινωνικός αποκλεισμός
- ηλεκτρονική
- κλέψα
- Άλλο: _____

6. Λάβετε ενέργειες ώστε να αντιμετωπίσετε το σχολικό περιβάλλον ή τη σχολική βία:

Με επιστρέφεται μόνο μία ερώτηση

- Ναι
- Όχι
- Άλλο: _____

7. Τι θα προτείνατε ως μέτρο αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού:

_____

_____

_____

8. Υπάρχει κατά μήκρμας σχολικό εκφοβισμό ή βία:

Με επιστρέφεται μόνο μία ερώτηση

- Ναι
- Όχι
- Άλλο: _____

9. Κάνετε κάτι για αυτό:

Με επιστρέφεται μόνο μία ερώτηση

- Ναι
- Όχι
- Άλλο: _____

10. Τι θα προτείνατε να κάνει κάποιος που είναι μάρτυρας σχολικού εκφοβισμού ή βίας

_____

11. Υπάρχει κατά φθινόπωρο σχολικό εκφοβισμό θύμα, σπείρα-κάνετε κάτι σχολική βία με αποκαθάρσεις τράπεζα:

Με επιστρέφεται μόνο μία ερώτηση

- Ναι
- Όχι
- Άλλο: _____

12. Πώς σχολικός εκφοβισμός/πρωτοβουλίες θα αναφέρεται με στόχο την πρόληψη / αποκατάσταση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού

_____

από τον εκπαιδευτικό/την εκπαιδευτική του σχολείου/της σχολικής

Google Φόρμες

Ερωτηματολόγιο Μαθητών

Οι μαθητές εκφράζονται

Ερωτηματολόγιο συμμετοχής στις ασφαρικές δράσεις

1. Φύλο

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Αγόρι
 Κορίτσι

2. Ηλικία

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- 15
 16
 17
 18

3. Τάξη Φοίτησης

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Α Λυκείου
 Β Λυκείου
 Γ Λυκείου

4. Σας ήταν γνωστή η έννοια της ασφάλου ανάπτυξης ΠΡΙΝ από τη συμμετοχή σας στις φετινές δράσεις του σχολείου;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

7. Για το παρακάτω επίπεδο της ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης (περιεχόμενο μαθημάτων-λειτουργία σχολείου-ξυστρέφου σχολείου, σχολική κουλτούρα-πράξεις για το περιβάλλον) αξιολογήστε το βαθμό εμπλοκής σας.

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	μικρός	μέτριος	αρκετός	μεγάλος
Μηνύματα Ασφαλείας (Κλιματική Αλλαγή)-Επαιδευτικές Εκδηλώσεις	☐	☐	☐	☐
Συμβόλαιο τάξης-Δράσεις Κοινωνικός (αμοδοσία...)	☐	☐	☐	☐
Συνεργασίες ομάδων-Συμμετοχή σε Σχολικά Προγράμματα-Συναντήσεις με σχολική Ψυχολόγο-Κοινωνική Λειτουργό	☐	☐	☐	☐
Αποκάλυψη στη πράξη-Αιθθητικές παρεμβάσεις	☐	☐	☐	☐

5. Γνωρίζετε κάτι για τους στόχους Βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ ΠΡΙΝ τη συμμετοχή σας στις παρούσες δράσεις του σχολείου;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

6. Πως αξιολογείτε την εμπειρία σας από τη συμμετοχή σας στις σχετικές δράσεις του σχολείου;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- κακή
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- πολύ καλή

8. Πως αξιολογείτε τις γνώσεις που αποκομίσατε από τις δράσεις;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- καθόλου
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- πολύ πολλές

9. Οι Ολιστικές δράσεις που σχολείου σας βοήθησαν να αλλάξετε συμπεριφορές ή να αποκτήσετε νέες;

Να επισημανθεί μόνο μία έλλειψη.

καθόλου

1

2

3

4

5

πέρα πολύ

10. Ποιες ήταν αυτές;

---

11. Οι Ολιστικές δράσεις που σχολείου σας βοήθησαν να αναπτύξετε νέες δεξιότητες ή να καλλιεργήσετε κάποιες υπάρχουσες;

Να επισημανθεί μόνο μία έλλειψη.

καθόλου

1

2

3

4

5

πέρα πολύ

12. Ποιες ήταν αυτές;

---

13. Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίσατε κατά την εφαρμογή των σχετικών δράσεων;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

έλλειψη χρόνου

έλλειψη χώρου

έλλειψη ενδιαφέροντος γιατί δεν έχει βαθμολογία

έλλειψη αρκετών μέσων - πόρων (π.χ. ΗΥ) για να πραγματοποιηθούν οι δράσεις

έλλειψη κουλτούρας συνεργασίας, επικοινωνίας

Άλλες: _____

14. Ποια αλλαγή θα χαρακτηρίζατε ως τη σημαντικότερη που θα μπορούσε να γίνει στο σχολείο, ώστε αυτό να ενσωματώνει καταλληλότερα την έννοια και τις πρακτικές της αειφόρου-βιώσιμης ανάπτυξης;

Ερωτηματολόγιο Γονέων & Κηδεμόνων

Οι γονείς και το σχολικό προσωπικό εκφράζονται για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη και την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση

Ερωτηματολόγιο για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση ως τρόπος ένταξης της Εκπαίδευσης της Αειφόρου Ανάπτυξης στη σχολική πραγματικότητα

1. Φύλο

Να επισμαίνονται μόνο μία έλλειψη.

- Άνδρας
 Γυναίκα
 Άλλα: _____

2. Ηλικία

Να επισμαίνονται μόνο μία έλλειψη.

- <30
 30-45
 >45

3. Ιδιότητα (π.χ. Γονέας, Κηδεμόνας, Σχολικός Ψυχολόγος, Κοινωνικός Λειτουργός, Ειδικό Βοηθητικό προσωπικό, Υπάλληλος καθαρότητας, Υπάλληλος κωδικοποίησης, Δημοτικός υπάλληλος, άλλο)

_____

4. Βασικές Σπουδές

Να επισμαίνονται μόνο μία έλλειψη.

- Απολυτήριο Γυμνασίου
 Απολυτήριο Λυκείου
 Πτυχίο Μεταπτυχιακού Επιπέδου Εκπαίδευσης
 Πτυχίο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
 Απολυτήριο Διδακτορικού
 Άλλα: _____

5. Μεταπτυχιακά

Να επισμαίνονται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

6. Αντικείμενο Πτυχίου/Μεταπτυχιακού

_____

7. Έχετε στο παρελθόν ενημερωθεί ή παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο σχετικό με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

Να επισμαίνονται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι
 Άλλα: _____

8. Αν ΝΑΙ Ποιος ήταν ο φορέας ενημέρωσης;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Σχολείο
 Πανεπιστήμιο
 Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
 ΜΜΕ
 Διαδίκτυο
 Άλλα: _____

9. Γνωρίζετε κάτι για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση;

Να επισμαίνονται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

10. Αν ΝΑΙ Ποιος ήταν ο φορέας ενημέρωσης;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Σχολείο
 Πανεπιστήμιο
 Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
 ΜΜΕ
 Διαδίκτυο
 Άλλα: _____

11. Έχετε λάβει μέρος κατά το παρελθόν σε κάποια αμοιβαία δράση (περιβαλλοντική-κοινωνική) είτε του σχολείου είτε άλλου φορέα;

Να επισμαίνονται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι

12. Αν απαντήσατε ΝΑΙ να αναφέρετε το είδος της αμοιβαίας δράσης και το φορέα που την οργάνωσε.

_____
_____
_____
_____

13. Το σχολείο στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη είναι δυνατόν να οργανώνει αμοιβαίες δράσεις. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται είναι γνωστή ως Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση δηλαδή ΟΛΟΠ, ως μέλη σχολικής κοινότητας είμαστε σε θέση να συνεισφέρουμε στις σχετικές αμοιβαίες δράσεις σε κάθε επίπεδο λειτουργίας του σχολείου. Σε ποια αμοιβαία δράση του σχολείου είχατε συμμετοχή κατά το σχολικό έτος 2022-2023

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Ανασκόπηση
 Αιωμόβια
 Συμμετοχή στους συλλόγους των Καθηγητών για ανεύρεση προς όφελος των μαθητών
 Συμμετοχή στα συμβούλια του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων
 Συμμετοχή στα σχολικά προγράμματα
 σε καμία
 Δράσεις κατά του σχολικού εκφοβισμού
 Δράσεις συμπερίληψης
 Άλλα: _____

14. Αν απαντήσατε ΣΕ ΚΑΜΙΑ στο παραπάνω ερώτημα, τότε ποια εμπόδια συναντήσατε για τη μη συμμετοχή σας;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν

- Έλλειψη κινήτρου οικονομικού
- Έλλειψη κουλτούρας συνεργασίας των εμπλεκόμενων φορέων (καθηγητές-δημοφιλητές-γονείς-διευθυντές)
- Έλλειψη πόρων (αίθουσών, υπολογιστών, εκτυπωτών, χαρτί, μελάνι)
- Έλλειψη ενημέρωσης - πληροφόρησης για τις σχετικές δράσεις
- Έλλειψη χρόνου
- COVID-19
- Λόγω υγείας
- Προσωπικοί λόγοι
- Όλα τα παραπάνω
- Άλλα: _____

15. Πιστεύετε πως το σημερινό Λύκειο έχει στοιχεία τέτοια που προάγουν τις αφοριστικές δράσεις μέσα από την "Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση" τη μέθοδο δηλαδή κατά την οποία όλοι μπορούμε να λάβουμε μέρος σε αφοριστικές δράσεις ανά επίπεδο λειτουργίας του σχολείου (στο μέτρο του δυνατού) ;

Να επισημάνεται μόνο μία ελίξη

Καθόλου

1

2

3

4

5

Πολύ

19. Μετά την πρόσφατη ενημέρωσή σας και τις πιθανές πρότερες δικές σας γνώσεις ποια είναι η άποψή σας για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση που μεθοδεύει τις αφοριστικές δράσεις;

Να επισημάνεται μόνο μία ελίξη

Αδιάφορη έννοια

1

2

3

4

5

Άκρως Απορροή

20. Με στόχο την εφαρμογή μιας "ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Αερόαπό Ανάπτυξη ποιας ενέργειας ή αλλαγής θα μπορούσαν να γίνουν ώστε το σχολείο να είναι πιο ανοιχτό προς την κοινωνία;

_____

_____

16. Ποια είναι αυτά;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν

- Το μεράκι των εκπαιδευτικών
- Τα σχολικά προγράμματα αγωγής (πολιτισμού-μείας-περιβάλλοντος)
- Η επικείμενη αξιολόγηση σχολικής μονάδας και εκπαιδευτικών
- Τα νέα προγράμματα σπουδών
- Οι απαιτήσεις (επιδοχοδικές και εξωσχολικές)
- Άλλα: _____

17. Αντίθετα, ΠΟΙΑ εμπόδια γενικά υπάρχουν, κατά τη γνώμη σας γενικά, ως προς την εφαρμογή τέτοιων αφοριστικών δράσεων στο Λύκειο;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν

- Έλλειψη χρόνου από τους μαθητές
- Έλλειψη χρόνου από τους καθηγητές
- Η σχολική όλη σε ποιότητα
- Η σχολική όλη σε ποσότητα
- Έλλειψη κουλτούρας ομαδοσυνεργατικής και συμπεριληφής στο Λύκειο
- Έλλειψη κινήτρων για μαθητές
- Έλλειψη κινήτρων για καθηγητές
- Έλλειψη υλικών μέσων (υπολογιστές, προβολικά, αίθουσες, εκτυπωτές...)
- Έλλειψη χρόνου από τους γονείς-κηδεμόνες
- Άλλα: _____

18. Αν απαντήσατε ΑΛΛΟ στη παραπάνω ερώτηση, τότε να αναφέρετε το σχετικό εμπόδιο.

_____

_____

_____

21. Με στόχο την εφαρμογή μιας "ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Αερόαπό Ανάπτυξη ποιας ενέργειας θα μπορούσαν να γίνουν ως προς την διακυβέρνηση (τρόπος -αρχές λειτουργίας) του σχολείου;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν

- Περιορισμός εξουσιών του Διευθυντή κ ενίσχυση του ρόλου του Συλλόγου Διδασκόντων
- Αυξημένη Συμμετοχή των μαθητών στα σχολικά κοινά (Καθορισμός Εκδηλώσεων-Σχολικών Δράσεων-Επιλογή Μαθημάτων-Αξιολόγηση)
- Αυξημένη Συμμετοχή στα σχολικά του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων
- Ειδική βοήθεια από το υπουργείο και άλλων φορέων (δημόσιων ή ιδιωτικών)
- Ενίσχυση του πνεύματος συνεργασίας και ανάπτυξη κουλτούρας συμπεριληφής
- Υπαρξη Σχεδίου Δράσεων από την αρχή της σχολικής χρονιάς
- Χρόνος ικανός με τραπεζοθήκες στο υφολόγιο πρόγραμμα του σχολείου
- Όλα τα παραπάνω
- Άλλα: _____

22. Αν απαντήσατε ΑΛΛΟ πιο πάνω, τότε με στόχο την εφαρμογή μιας "ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Αερόαπό Ανάπτυξη ποιας ενέργειας θα μπορούσαν να γίνουν ως προς την διακυβέρνηση του σχολείου;

_____

_____

_____

Ερωτηματολόγιο Καθηγητών

Οι καθηγητές εκφράζονται για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη και την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση

Ερωτηματολόγιο για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση ως τρόπος ένταξης της Εκπαίδευσης της Αειφόρου Ανάπτυξης στη σχολική πραγματικότητα

1. Φύλο

Να επισμαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Άνδρας
 Γυναίκα
 Άλλο: _____

2. Ηλικία

Να επισμαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- <30
 30-45
 >45

3. Ιδιότητα - Κλάδος (π.χ. Διευθυντής Π.Ε., Καθηγητής Π.Ε., Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό)

_____

4. Χρόνια Εργασιακής Υπηρεσίας στην Εκπαίδευση ή και αλλού

_____

5. Βασικές Σπουδές

Να επισμαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Πτυχίο Μεταδευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
 Πτυχίο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
 Άλλο: _____

6. Μεταπτυχιακά

Να επισμαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

7. Έχετε στο παρελθόν ενημερωθεί ή παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο σχετικό με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη / Περιβαλλοντική Εκπαίδευση;

Να επισμαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι
 Άλλο: _____

8. Έχετε υπάρξει συντονιστής ή μέλος σε περιβαλλοντική ομάδα/όργανο του σχολείου;

Να επισμαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι
 Άλλο: _____

9. Γνωρίζετε κάτι για την Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση;

Να επισμαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

10. Αν ΝΑΙ Ποιος ήταν ο φορέας ενημέρωσης;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Σχολείο
 Πανεπιστήμιο
 Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
 ΜΜΕ
 Διαδίκτυο
 Άλλο: _____

11. Η Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση αποτελεί ένα τρόπο να ενταχθούν σε κεντρικές δράσεις από ΟΛΟΟΥΣ σε ΟΛΑ τα επίπεδα της σχολικής πραγματικότητας. Βρίσκει κάτι τέτοιο ενδιαφέρον προς εφαρμογή σε ένα σχολείο όπως το δικό σας;

Να επισμαίνεται μόνο μία έλλειψη.

καθόλου

- 1
2
3
4
5

πέρα πολύ

12. Πως κρίνετε γενικά την εμπειρία σας από την εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης στο Λύκειο με δράσεις όπως για παράδειγμα α) εκπαιδευτικές εκδρομές (Βουλή-ΚΕΠΕΑ...), τα σχολικά προγράμματα αγωγής, η ανακύκλωση, η αμοδοσία, η καλλιέργεια δημοκρατικού σχολικού κλίματος, η διαφοροποιημένη μάθηση, η εφαρμογή ομαδοσυνεργατικών τεχνικών, η χρήση ψηφιακών πόρων, η εκτέλεση εργαστηριακών ασκήσεων, η ανάπτυξη κλίματος συμμετοχής αλλά και συνεργασίας με μαθητές-καθηγητές γονείς, α) ασθητικές παρεμβάσεις τάξεων-σχολικών χώρων, η διάχυση πληροφορίας - ενημέρωσης μέσω της ιστοσελίδας, η συνεργασία με το Δήμο ή με άλλους (τοπικούς) φορείς.:

Να επισημάνεται μόνο μία έλλειψη:

Όχι καλή

1

2

3

4

5

Εξαιρετική

14. Πιστεύετε πως το σημερινό Λύκειο έχει στοιχεία τέτοια που προάγουν την "Ολοκληρωμένη Σχολική Προσέγγιση";

Να επισημάνεται μόνο μία έλλειψη:

Καθόλου

1

2

3

4

5

Πολλά

15. Ποια είναι αυτά;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Το μεράκι των εκπαιδευτικών
- Τα σχολικά προγράμματα αγωγής (πολιτισμού-υγείας-περιβάλλοντος)
- Η επικείμενη αξιολόγηση σχολικής μονάδας και εκπαιδευτικών
- Τα νέα προγράμματα σπουδών
- Οι επιμαρτυρίες (ενδοσχολικές και εξωσχολικές)
- Άλλα: _____

13. Με βάση τα παρακάτω τέσσερα (4) επίπεδα της Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης και τις (σχετικές) δράσεις που έλαβαν χώρα στο σχολείο σας, πόσο μονοσημάνονται εσείς με τα αποτελέσματα σας;

Να επισημάνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά:

	καθόλου	λίγα	μέτρια	αρκετά	πολύ
Μηνύματα Αειφορίας (μέσα από το πρόγραμμα σπουδών των μαθημάτων), Εκπαιδευτικές Επισκέψεις)	☐	☐	☐	☐	☐
Λειτουργία - Εξωστρέφεια Σχολείου (Δημοκρατικό πνεύμα, Λειτουργίας, Αμοδοσία, Λειτουργία Ιστοσελίδας, Συνεργασίας με φορείς)	☐	☐	☐	☐	☐
Σχολική Κουλτούρα (Συμπερίληψη, Ομαδοσυνεργατικά μοντέλα διδακτικής, χρήση ΤΠΕ, Σχολικά Προγράμματα-Δράσεις)	☐	☐	☐	☐	☐
Πράσινες Πρακτικές (Ανακύκλωση - Αισθητικές παρεμβάσεις)	☐	☐	☐	☐	☐

16. Πιστεύετε πως το σημερινό ελληνικό σχολείο παρουσιάζει εμπόδια ως προς την εφαρμογή μιας Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης;

Να επισημάνεται μόνο μία έλλειψη:

Καθόλου

1

2

3

4

5

Πολλά

17. Ποια είναι αυτά;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- απουσία σύνδεσης μελών ΕΑΑ με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών
- έλλειψη χρόνου (ατομικού και συλλογικού)
- έλλειψη κινήτρου ηθικού και οικονομικού από την υπηρεσία
- έλλειψη κουλτούρας συνεργασίας των εμπλεκόμενων φορέων
- έλλειψη πόρων (αποδοσίων, Ν.Υ...)
- COVID-19
- Λόγοι υγείας
- Προσωπικοί λόγοι
- Όλα τα παραπάνω
- Άλλα: _____

18. Με στόχο την εφαρμογή μιας "Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Ασφαρό Ανάπτυξη **ποιες** ενέργειες ή αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν στο πρόγραμμα σπουδών του σχολείου;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν:

- Νέα βιβλία προσαρμοσμένα στα κεντρικά νοήματα-επιταγές της ασφάλου ανάπτυξης
 Επιδόρμωση Εκπαιδευτικών στις αρχές της ασφάλου και στα τρόπα ενσωμάτωσης της στη σχολική πραγματικότητα
 Μείωση σχολικής ώλης σε ποιότητα
 Μείωση σχολικής ώλης σε ποσότητα
 Όλα τα παραπάνω
 Άλλο: _____

19. Αν απαντήσατε ΆΛΛΟ πιο πάνω, τότε με στόχο την εφαρμογή μιας "Ολοκληρωμένης Σχολικής Προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Ασφαρό Ανάπτυξη **ποιες** ενέργειες ή αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν στο πρόγραμμα σπουδών του σχολείου;

_____

_____

_____

20. Με στόχο την εφαρμογή μιας "ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Ασφαρό Ανάπτυξη **ποιες** ενέργειες ή αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν στην εκπαιδευτική κοινότητα του σχολείου;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν:

- Εφαρμογή ομάδοσυνεργατικών τεχνικών κατά το κλείστρον
 Τεχνολογικός Εξοπλισμός-ΤΠΕ σε κάθε τάξη
 Εφαρμογή δράσεων Συμπερίληψης, Κατά της Σχολικής Βίασ- Διαφοροποιημένης Μάθησης
 Ουσιαστικές επιμορφώσεις εκπαιδευτικών (εσωτερικές και εξωτερικές)
 Σχολικά προγράμματα αγωγής
 Όλα τα παραπάνω
 Άλλο: _____

21. Αν απαντήσατε ΆΛΛΟ πιο πάνω, τότε με στόχο την εφαρμογή μιας "ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Ασφαρό Ανάπτυξη **ποιες** ενέργειες ή αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν στην εκπαιδευτική κοινότητα και πρακτική του σχολείου;

_____

_____

_____

22. Με στόχο την εφαρμογή μιας "ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Ασφαρό Ανάπτυξη **ποιες** ενέργειες ή αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν ώστε το σχολείο να είναι πιο αναχίτο προς την κοινότητα;

_____

_____

_____

23. Με στόχο την εφαρμογή μιας "ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Ασφαρό Ανάπτυξη **ποιες** ενέργειες θα μπορούσαν να γίνουν ως προς την διακυβέρνηση του σχολείου;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν:

- Περιορισμός εξουσιών του Διευθυντή κ ενίσχυση του ρόλου του Συλλόγου Διδασκόντων
 Αύξημένη Συμμετοχή των μαθητών στα σχολικά κανά (Καθαρισμός Εκδραμίων-Σχολικών Δράσεων-Επιλογή Μαθημάτων-Αξιολόγηση)-
 Αύξημένη Συμμετοχή στα σχολικά του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων
 Καλύτερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού
 Καλύτερη αξιοποίηση των σχολικών πόρων
 Προπονήσεις στο υρολόγιο πρόγραμμα
 Σχέδιο Δράσεων από την αρχή της σχολικής χρονιάς
 Επιπλέον χρηματοδότηση και στήριξη από τη Δισίθικη Δευτεροβάθμιας/ Υπουργείο
 Όλα τα παραπάνω
 Άλλο: _____

24. Αν απαντήσατε ΆΛΛΟ πιο πάνω, τότε με στόχο την εφαρμογή μιας "ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Ασφαρό Ανάπτυξη **ποιες** ενέργειες θα μπορούσαν να γίνουν ως προς την διακυβέρνηση του σχολείου;

_____

_____

_____

25. Με στόχο την εφαρμογή μιας "ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Ασφαρό Ανάπτυξη **ποιες** ενέργειες-αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν στις εγκαταστάσεις του σχολείου ώστε να απασείλει πρότυπο σχολείο περιβάλλοντος και ασφάλου ανάπτυξης;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν:

- Ενεργειακή αναδύμηση κτιρίου
 Πρόγραμμα Ανακύκλωσης
 Κύλικιο με προϊόντα υγιεινά (μεσογειακής διατροφής)
 Αισθητικές παρεμβάσεις-δημιουργία σχολικού κήπου
 Αλλαγή κοινότητας-νοοτροπίας κάθε μέλους της σχολικής κοινότητας
 Βοήθεια από φορείς όπως το υπουργείο, το δήμο
 Όλα τα παραπάνω
 Άλλο: _____

26. Αν απαντήσατε ΆΛΛΟ πιο πάνω, τότε με στόχο την εφαρμογή μιας "ολοκληρωμένης σχολικής προσέγγισης" για την Εκπαίδευση στην Ασφαρό Ανάπτυξη **ποιες** ενέργειες-αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν στις εγκαταστάσεις του σχολείου ώστε να απασείλει πρότυπο σχολείο περιβάλλοντος και ασφάλου ανάπτυξης;

_____

_____

_____

Παράρτημα IV

Έκθεση αποτελεσμάτων σχεδίου δράσης

Σύνοψη : Η δράση με τίτλο ‘Φροντίζω για την υγεία μου και την υγεία των άλλων’ συμβάλει στη προαγωγή της σωματικής και ψυχικής υγείας των εφήβων μαθητών και μαθητριών μας μέσα από δράσεις σε κεντρικές θεματικές ενότητες όπως, παχυσαρκία, σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, σχολικός εκφοβισμός, συναισθηματική αποξένωση, εξυπηρετώντας έτσι και το στόχο 3 της βιώσιμης ανάπτυξης, που έχει θέσει ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών "Good Health and Well-Being". Ειδικότερα, οι ενέργειες μας αριθμούνται ως ακολούθως:

1. Οργάνωση Ημερίδας από το Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο ΑΤΤΙΚΟΝ τμήμα ψυχιατρικής κλινικής κ αφροδίσιων δερματικών νόσων.
2. Διδακτικές παρεμβάσεις -σεμινάρια, ανά τάξη, με τους επιστημονικούς συνεργάτες - Ψυχολόγο και Κοινωνικό Λειτουργό του σχολείου μας.
3. Ανάδειξη της μεσογειακής διατροφής -Παρουσίαση σχετικού υλικού-Συζήτηση-Οι μαθητικές προτάσεις για <<τα Αειφόρα γεύματα κυλικείου>>
4. Περίπατοι προς το άλσος Περιστερίου/Νέας Ζωής/Μητροπολιτικό Πάρκο Αντώνης Τρίτσης/Πνύκα-Ακρόπολη

Βαθμός επίτευξης : 4

Αποτελέσματα της Δράσης

Η ανάδειξη και ανάλυση **καλών πρακτικών** που οδηγούν ή θα οδηγήσουν σε αλλαγή συμπεριφοράς, βελτίωση του σχολικού κλίματος αλλά και καλλιέργεια δεξιοτήτων (ψηφιακές με τη κατασκευή - συμπλήρωση φόρμας google, αλλά κυρίως κοινωνικών) Ειδικότερα, πρακτικές - μνημόνιο ενεργειών

- α) Κατά του σχολικού εκφοβισμού.
- β) Κατά της ανθυγιεινής διατροφής-γρήγορου φαγητού.
- γ) Υπέρ του σεβασμού της διαφορετικότητας.
- δ) Υπέρ της πρόληψης και της προστασίας της υγιεινής του σώματος μας.

Επιπρόσθετα, στο θέμα του **σχολικού εκφοβισμού** διαπιστώθηκαν μέσα από τα ερωτηματολόγια και τις σχετικές απαντήσεις α) μεγάλο ποσοστό μαθητών έχει υποστεί λεκτική βία (γενικά- έως τώρα κατά τη σχολική του ζωή)

- β) μεγάλο ποσοστό έχει υπάρξει μάρτυρας περιστατικού σχολικής βίας γ) η άμεση αναφορά του συμβάντος και ενημέρωση επικοινωνία με καθηγητές - γονείς -ειδικούς

ως ενδεδειγμένη ενέργεια δ) σε επίπεδο πρόληψης οι μαθητές ανάδειξαν τα σχολικά προγράμματα αγωγής και οι συναντήσεις με Ψυχολόγους.

Από τη δράση των σεξουαλικών μεταδιδόμενων νοσημάτων οι μαθητές πήραν απαντήσεις σε απορίες και έμαθαν για το εμβόλιο HPV, χρήσιμο και για τα αγόρια (προστατεύει κ από άλλα είδη καρκίνου) το οποίο γίνεται ακόμα δωρεάν στους έφηβους. Εντύπωση τους έκανε ότι μέσω της αιμοδοσίας ελέγχουν την υγεία τους (σεξουαλική).

Όσον αφορά στη συμμετοχή των γονέων - κηδεμόνων στις δράσεις οι περισσότεροι αναφέρθηκαν στην έλλειψη χρόνου. Άλλοι λόγοι ήταν η έλλειψη ενημέρωσης από τους μαθητές, λόγοι υγείας, και η έλλειψη κινήτρων μαθητών, καθηγητών, ιδίων για τέτοιου είδους δράσεων (αιφώρων) γενικότερα.

Όσον αφορά στις συνεντεύξεις/ερωτηματολόγια Ψυχολόγου και Κοινωνικού Λειτουργού αναδείχθηκε η σημασία τέτοιων δράσεων αλλά και η ανάγκη για περισσότερες συνεδρίες και χρόνου με μαθητές.

Δυσκολίες που παρουσιάστηκαν

Οι δυσκολίες έχουν να κάνουν με το χρόνο εφαρμογής, τις τροποποιήσεις στο ωρολόγιο πρόγραμμα και το συντονισμό εκπαιδευτικών, αφού ταυτόχρονα το σχολείο οφείλει να λειτουργεί κατά τρόπο τυπικό (κάλυψη ολόκληρης ύλης με τράπεζα θεμάτων διαγωνίσματα....)

Πρακτικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από άλλα σχολεία

-Σε επίπεδο οργάνωσης δράσεων, η κατάστροση-δημιουργία-σχεδιασμός μνημονίου ενεργειών -σχεδίου -χρονοδιαγράμματος με την εμπλοκή όλων των μελών της ομάδας κρίνεται επιβεβλημένη για την άρτια εκτέλεση των σχετικών πρωτοβουλιών - παρεμβάσεων. Επομένως, ο παραπάνω τρόπος - πρόταση αποτελεί παρακαταθήκη για τη διεκπεραίωση μελλοντικών δράσεων.

-Χρήση συνεργατικών εγγράφων και φορμών google προς ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων

- Διενέργεια συνεντεύξεων ως εργαλείου καταγραφής και συλλογής πληροφοριών

-συναντήσεις με γονείς και κηδεμόνες

Προτάσεις για αναγκαίες επιμορφώσεις στο πλαίσιο της δράσης

Επιμορφώσεις στα θέματα του σχολικού εκφοβισμού θα ήταν χρήσιμες να γίνουν/γίνονται για όλους ανά περιόδους κατόπιν σχετικού αιτήματος . Σε ενδοσχολικό επίπεδο από τον Ψυχολόγο - Κοινωνικό Λειτουργό με στόχο την έγκαιρη διαπίστωση - διάγνωση μιας εκφοβιστικής κατάστασης (θύτης - θύμα - παρατηρητής) και την ανάδειξη καλών πρακτικών προς αντιμετώπιση.

«Δηλώνω ρητά ότι το κείμενο της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας δεν αποτελεί προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον»

Στέφανος Τζελαβ

